Kaccayana's Pali Grammar

(EDITED IN DEVANAGARI CHARACTER AND TRANSLATED INTO ENGLISH)

BY

SATIS CHANDRA ACHARYYA, VIDYABHUSANA, M.A.

PROFESSOR, SANSKR.. COLLEGE, CALCUTTA; AND MEMBER OF THE ROYAL ASIATIC SOCIETY, LONDON.

PUBLISHED BY THE MAHABODHI SOCI

PRINTED BY HARI CHARAN MANNA,
T THE NEW BRITANNIA PRESS, 78, AMHERST STREET, CALCUTTA.
1901.

Price 3 rupees.

पालि-व्याकरणम्।

महर्षिणा कात्यायनेन रचितम्।

कलिकाता गवर्णमेण्ट-संस्कृत-कलेजाध्यापकेन, लण्डन रयाल
एसियाटिक् सोसाइटी नामधेय सभाया सदस्येन,
एम्, ए उपाधिधारिणा,

श्री सतीश-चन्द्र-विद्याभूषणेन

सम्पादितं भाषान्तरितञ्च।

कलिकाता महाबोधि सोसाइटीद्वारा प्रकाशितम्।

निउ ब्रिटेनिया यन्त्रे मुद्रितम्।

खृष्टाब्दः १९०१।

CONTENTS.

ERRATA.

P. 3. L. 20—*five* for *three.*

P. 36. L. 13—प + अ for परा ।

P. 154. L. 2—after यथा add बुद्धस्मा पराजेन्ति अञ्ञतित्थिया ; भू इच्चेतस्स धातुस्स पपुब्बस्स पयोगे यतो अच्छिन्नप्पभवो सो अपादान सञ्ञो होति ; तं यथा,—

P. 254 L. 17-18—आञ्ञ for अञ्ञ ।

P. 258. L. 5—आञ्ञ for अञ्ञ ।

SIAMESE CHARACTERS.

Vowels.

Siamese—

Initial.	อ	อา	อิ	อี	อุ	อู	เอ	โอ

English—

a	ä	i	ī	u	ū	e	o

Sanskrit—

अ	आ	इ	ई	उ	ऊ	ए	ओ

Medial & final.	า	ิ	ี	ุ	ู	เ	โ
	ा	ि	ी	ु	ू	े	ो
Place.	after	over		under		before	

consonants.

Consonants.

Siamese—	ก	ข	ค	ฆ	ง
English—	k	kh	g	gh	ṅ
Sanskrit—	क	ख	ग	घ	ङ

Siamese—	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ
English—	c	ch	j	jh	ñ
Sanskrit—	च	छ	ज	झ	ञ

Siamese—	ฎ	ฐ	ฑ	ฒ	ณ
English—	*ṭ*	*ṭh*	*ḍ*	*ḍh*	*ṇ*
Sanskrit—	ट	ठ	ड	ढ	ण

Siamese—	ต	ถ	ท	ธ	น
English—	t	th	d	dh	n
Sanskrit—	त	थ	द	ध	न

Siamese—	ป	ผ	พ	ภ	ม
English—	p	ph	b	bh	m
Sanskrit—	प	फ	ब	भ	म

Siamese—

ย ร ล ว ส ห ฬ

English—

y *r* *l* *v* *s* *h* *ḷ*

Sanskrit—

य र ल व स ह ळ

Siamese—

๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐

English—

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Sanskrit—

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०

BURMESE CHARACTERS.

Vowels.

Burmese—	အ	အာ	ဣ	ဤ	ဥ	ဦ	ေ	ဪ
English—	a	ā	i	ī	u	ū	e	o
Sanskrit—	अ	आ	इ	ई	उ	ऊ	ए	ओ

Consonants.

Burmese—	က	ခ	ဂ	ဃ	င
English—	k	kh	g	gh	ṅ
Sanskrit—	क	ख	ग	घ	ङ

Burmese—	စ	ဆ	ဇ	ဈ	ည
English—	c	ch	j	jh	ñ
Sanskrit—	च	छ	ज	झ	ञ

Burmese—	ဋ	ဌ	ဍ	ဎ	ဏ
English—	ṭ	ṭh	ḍ	ḍh	ṇ
Sanskrit—	ट	ठ	ड	ढ	ण

Burmese—	တ	ထ	ဒ	ဓ	န
English—	t	th	d	dh	n
Sanskrit—	त	थ	द	ध	न

Burmese—	ပ	ဖ	ဗ	ဘ	မ
English—	p	ph	b	bh	m
Sanskrit—	प	फ	ब	भ	म

Burmese—	ယ	ရ	လ	ဝ	သ	ဟ	ဠ	အံ
English—	y	r	l	v	s	h	ḷ	ṁ
Sanskrit—	य	र	ल	व	स	ह	ऌ	

Burmese—	၁	၂	၃	၄	၅	၆	၇	၈	၉	၁၀
English—	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Sanskrit—	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०

CEYLONESE CHARACTERS.

Vowels.

Ceylonese –

අ ආ ඉ ඊ උ ඌ එ ඔ

English –

a ā i ī u ū e o

ා ි ී ු or ු ූ or ූ ෙ ො

Sanskrit –

अ आ इ ई उ ऊ ए ओ

Consonants.

Ceylonese—

ක ඛ ග ඝ ඞ

English –

k kh g gh ń

Sanskrit—

क ख ग घ ङ

Ceylonese—

ච ඡ ජ ඣ ඤ

English—

c ch j jh ñ

Sanskrit—

च छ ज झ ञ

Ceylonese—

ට ඨ ඩ ඪ ණ

English—

ṭ ṭh ḍ ḍh ṇ

Sanskrit—

ट ठ ड ढ ण

Ceylonese—

ත ථ ද ධ න

English—

t th d dh n

Sanskrit—

त थ द ध न

Ceylonese—

ප ඵ බ භ ම

English—

p ph b bh m

Sanskrit—

प फ ब भ म

Ceylonese—

ය ර ල ව ස හ ළ ං

English—

y r l v s h *l* *ṁ*

Sanskrit—

य र ल व स ह ळ

PROEM.

Namo tassa Bhagavato Arahato Sammā-Sambuddhassa.

The object in launching this experimental work in the expansive sea of Oriental learning is to exhibit the characteristic features of a language which had once been the mother of all the Aryan dialects spoken by the races inhabiting the Gangetic Valley at the present day.

Pali as spoken by the Tathagata and used by him as the medium for the promulgation of his Dharma and Sanskrit as it is used by the scholars of India, both are extremely rich and contain a wealth of literature of unrivalled beauty wherein are to be found precious treasures.

Historically the rock inscriptions of Asoka, and the Pipprawa inscription recently deciphered by archæological scholars contain important testimony as to the antiquity of Pali language. The oldest inscriptions in India are in Pali. The MSS. found in the Horiui Monastery in Japan, the Bower MSS. found in the Pamir Valley are the oldest Sanskrit MSS., and they are Buddhistic. This is a valuable indication showing the sympathy

that existed between the followers of Pali and sanskrit schools of learning.

Learned Bhikkhus in the past invariably had shown great proficieney in Vedic learning. The chief disciples of the Tathagata viz., Sariputta, MahaMoggallana, Maha-Kasyapa, Katyayana, Kaundanya, Bharadvaja, Vasishta, before they became disciples of the Buddha, had been followers of Vedas.

The language containing the Dhamma that Buddha preached is euphoniously called Pali, but philologically the language is known as the Suddha Magadhi Bhasha. Between the Vedic Sanskrit and the postBuddhist Sanskrit the pure Magadhi language takes a middle ground, and Pali as found in the Tripitakas and the Attha-kathas contains all that is purest in the sociological evolution that India witnessed between 600 B.C, and 700 A.C. The Islam invasion of India changed the purity of Indian national ideas and the time that followed accentuated in advancing the Aryan decline. The absence of any old Vedic commentary is greatly to be deplored. The Sanskrit literature that is to be found to-day is post-Buddhistic and the Vedantic interpretations of Sankara are, according to the writers of the Padma Purana, influenced by Buddhism. To them what Sankara enunciated was Buddha's religion in disguise. The present religious sects current

in different parts of India are all, with the exception of Sankara's Advaitism, post-Islamic. How much the materialistic ideas of Semitic monotheism have had to do in influencing the religio-philosophic adumbrations of later day reformers it is difficult to say. But the time has come for an analytical investigation of all existing religions by applying the higher criticism of absolute Truth to discover the interdependent nature of these different religions on the pure Aryan Dharma found in the Pali texts. Buddha rejecting the interpretations of books, traditions, authorities, miraculous performances, etc. based Religion on absolute (Dharma) Truth ; and as it was a Religion founded on science and philosophy a proper signification of the language which he used in teaching the doctrine is necessary.

The Pali language has three principal grammars called Kachchayana, Moggallayana and Saddaniti. As helps to the grammar of Kachchayana, there are Rupasiddhi, Balavatara, Mahanirutti, Chula nirutti, Niruttipitaka, whilst there are to the grammar of Moggallana, the works called Payogasiddhi, Moggallayanavutti, Susaddasiddhi, Padasadhani, and to the Grammar called Saddaniti there is only one work called Culasaddaniti. Of the three Pali grammars Kachchayana is the oldest. Other treatises on Pali grammar are Sambandha chinta, Sadda saratha jalini,

Kachchayana bheda, Saddattha bheda chinta, Karika, Karika vutti, Vibhattyattha, Gandhatthi, Vachakopadesa, Nayalakkhana vibha vani, Niruttisangaha, Kachchayanasara, Vibhattyattha dipani, Sanvanna nayadipani, Vachchavachaka, Saddavutti, Balappabodhana, Karakapuppha Manjari, Kachchayana dipani, Gulhattha dipani, Mukhamatta sara, Saddabindu, Sadda kalika, Saddavinichchaya, Bijanga etc. with their paraphrases, commentaries and supplementary commentaries.

Veteran Pali scholars in Ceylon have published for use of the Sinhalese students learning Pali editions of Kachchayana, Rupa Siddhi, Balavatara etc., and in Burma, Siam and Cambodia where Pali is studied learned scholars are ever active in enriching the language.

The Maha Bodhi Society, which was founded in May 1891 under the presidency of of the illustrious scholar the Pradhana Nayaka Sumangala Maha Sthavira, has been quietly pursuing its work in gaining the sympathy of the educated class in India. Its fundamental principles are archaeological and philological and its object is to revive the philosophical study of the Pali religion in its native soil. A religion that once prevailed all over India and beyond the confines of Western Punjub as far as Gandhar, Afghanistan, Central Turkestan, and the Pamir Valley, that it should have ceased to

exist in its birth place is one of the saddest episodes of the history of religious evolution confirming the truth of the doctrine of change. For nearly 700 years there has been not even the slighest whisper of a follower of Buddha heard in the shrines at Sravasti, Patna, Benares, Gaya, Nalanda, Puri, Kanchipura, Mithila, Kosambi, Ujjeni, where thousands of monks daily chanted the mellifluent suttas of the Pali Pitakas. Kapilavastu where the Bodhisat Prince Siddhartha was born, is now a forest in Nepal, Isipatana in Benares is now occupied by *ryots*, Gaya and Buddha Gaya have gone into oblivion, Nalanda, where stood the famous Buddhist University with its 10,000 students, is now in ruins, as well as Sravasti which is in the territory of theMaharajah of Balrampur.

Five hundred years is only a day to the Tayatimsa gods, and as Buddhas have appeared in the past so will Buddhas appear in the future. The wheel of change goes on a rolling and Buddha's Law appears and disappears.

A historic work the Maha Bodhi Society has undertaken in India, and the accomplishment of its labours will be possible when scholars and wealthy laymen will come forward to carry out its programme. In India's glorious and triumphant days the Buddha's name was sung by millions upon

millions of her chilren, and Emperors like Asoka and Siladitya reigned and helped the dissemination of the Religion of Compassion and Truth. On the resuscitation of the Wisdom-Religion of the Tathágata depends the revival of India's glory. May it soon come is the daily prayer of the writer.

MAHA-BODHI SOCIETY
2, Creek Row, Calcutta,
October 1901.

H. DHARMAPALA.

INTRODUCTION.

I. History of grammatical literature in India.

i. Treatises on sanskrit grammar.

In India *Vyākaraṇa* (grammar) is recognised as a *Vēdāṅga* (limb of the Veda). In *Pāṇinīya-śikṣā* quoted by *Sāyaṇācāryya* in the exordium to his commentary on the first hymn of the Rig-veda we find that the Veda possesses six limbs which are thus enumerated :—

छन्दः पादौ तु वेदस्य हस्तौ कल्पोऽथ पठ्यते ।
ज्योतिषामयनं चक्षुः निरुक्तं श्रोत्रमुच्यते ॥४१॥
शिक्षा घ्राणं तु वेदस्य मुखं व्याकरणं स्मृतं ।
तस्मात् साङ्गमधीत्यैव ब्रह्मलोके महीयते ॥४२॥ (शिक्षा ॥

"*Chandaḥ* (the science of metres) constitutes the two legs of the Veda, *Kalpa* (the science of ceremonials) forms the two arms of it, *Jyotiṣa* (astronomy) is the eye, *Nirukta* (the science of etymology) is stated to be the ear, *S'ikṣā* (the treatise on phonetics) is the nose, and *Vyākaraṇa* (grammar) is to be remembered as the mouth of it. Therefore it is only he who studies the Veda with the *Aṅgas* (the six auxiliary sciences) that rises to a high position in the world of Brahma".

Vopadeva the celebrated author of the Mugdhabodha grammar, who is said to have lived

at Devagiri in the Deccan in the 12th century A.D., makes mention of eight different *ādi-śābdikas* (grammarians and philologists of the early days) whose works he consulted in compiling his *Dhâtupāṭha*. Vopadeva says :—

> इन्द्रश्चन्द्रः काशकृत्स्नापिशलिः शाकटायनः ।
> पाणिन्यमरजैनेन्द्रा जयन्त्यष्टादिशाब्दिकाः ॥
> मतानि तेषामालोक्य सर्वसाधारणः स्फुटः ।
> धातुपाठः स्वराद्याद्यक्रमादन्तादिमक्रमः ॥
> कविकल्पद्रुमो नाम पद्यैर्निबध्यतेऽत्र च ।
> धातवः पठिताः पाठसूत्रलोकागमस्थिताः ॥ (धातुपाठः) ॥

"*Indra*, *Candra*, *Kāśakṛtsna*, *A'piśali*, *S'ākaṭāyana*, *Pāṇini*, *Amara*, and *Jainendra*—may glory attend to these eight *ādi-śābdikas*! By examining their views, I compile in verse this *Dhātupāṭha* (Recital of Roots) named Kavikalpadruma (The Wish-yielding Tree of Poets), approved of by all and clearly exposed, in which the roots found in the previously classified lists and those occurring in the Sūtras, popular usages and Vedas, have been arranged in the order beginning with those having *a* as their initial or final letter".

It is necessary to add here a short account of the eight schools of Sanskrit grammar mentioned by Vopadeva.

1. *Aindra*—No manuscript of the Aindra grammar has yet been recovered. But frequent

references to the grammar of Indra are met with in the writings of Indian and Tibetan authors. Somadeva the author of the *Kathāsarit-sāgara* in the 12th century A D. says that the Aindra grammar was rendered useless by the system propounded by *Pāṇini.* In the commentary on the *Sārasvata-vyākaraṇa* mention has been made of the grammarian Indra in the following terms :—

इन्द्रादयोऽपि यस्यान्तं न ययुः शब्दवारिधेः ।
प्रक्रियां तस्य कृत्स्नस्य क्षमो वक्तुं नरः कथम् ॥

"Even Indra and others did not reach the other shore of the ocean of words ; how is man able to explain the etymological formation of words exhaustively ?"

In the Buddhist sanskrit work called *Avadāna-śataka*, translated into Chinese A.D. 222-280, it is stated that *Sāriputra* in his boyhood learned the grammar of Indra. In Lama *Tārānātha's* history of Indian Buddhism and in the work of the Tibetan writer Buston we find that the first sanskrit grammar was written by *Sarvajñāna (S'iva)* but this never came to *Jambu-dvīpa.* Then Indra compiled the Aindra grammar which *Vṛhaspati* studied. This was current in *Jambudvīpa*, but was surpassed by *Pāṇini's* work. In my opinion Vopadeva meant by Aindra the *Kātantra* grammar. Dr. Burnell ays that by Aindra grammar one must under-

stand a school of grammar not a specific grammar by an individual. Thus *Kātyāyana* in the *Kathā-sarit-sāgara* is made to talk of "my Aindra grammar." 'Indra was fabled to have originated the science of grammar but the Aindra grammar was the primitive grammatical science as handed down by various teachers.'

2. *Candra*—Candra grammar is based on the system of *Pāṇini*. The author Candra-gomin is generally believed to have lived in a place called *Candra-dvīpa* in Kashmere about 400 A.D. So far as I remember Dr. G. Buhler holds the same opinion. But in a correspondence (of Mr. A.B. Keith with Prof. Rhys Davids on the date of *Kumāra-dāsa* published in the Journal of the Royal Asiatic Society, July 1901) we find that Liebich (Vienna Oriental Journal XIII, 313-5) has shown from the example "*Ajayad Gupto Hūṇam*" that Candra-gomin the author of *Candra-vyākaraṇa* lived circa A.D. 480. Kielhorn (Indian Antiquary XV, 183-5) shows that Candra was used by the *Kāśikā-vṛtti*. As regards *Candra-dvīpa*, Rai Sarat Chandra Das Bahadur C.I.E. tells me that it is the same as *Vāklā-Candradvīpa* which forms a part of the district of Backergunge in Lower Bengal.

Candragomin was undoubtedly a follower of

Buddhism. In the opening lines of his grammar he pays obeisance to Buddha as follows :—

सिद्धं प्रणम्य सर्व्वज्ञं सर्व्वीयं जगतो गुरुं ।

लघु विश्वस्त सम्पूर्णमुच्यते शब्दलक्षणम् ॥

"After bowing down to the accomplished, omniscient and merciful Teacher of the universe, I proceed to explain the nature of words in a manner which is brief, reliable and perfect."

3. *Kāśakṛtsna*—a grammarian or philologist probably posterior to *Pāṇini.*

4. *Āpiśali*—a grammarian quoted by *Pāṇini* in the sūtra 6-1-92. He is also quoted by *Ujjvāladatta* (11th century A.D.) in the *Uṇādisūtra vṛtti* 1—18, and 4-174 ; and by *Sāyaṇācāryya* (14th century A.D.) in the *Dhātuvṛtti* and *Padacandrikā.*

5. *S'ākaṭāyana*—quoted by *Pāṇini* in the *sūtra* 8-3-18. He has also been cited as an authority in linguistic matters in the *Yajurvedaprātiśākhya*, *Atharvavedaprātiśākhya* and *Nirukta* of *Yāska.* Dr. Burnell says that "the actual grammatical text book of the Jains, which passes under the name of *S'ākaṭāyana*, quotes the opinion of an Indra ; the commentary (by *Yakṣavarman*) explains this name by "*Indra Acāryya.*" Dr. Burnell further says : "of *S'ākaṭāyana* there are fragments in the same collection (Leyden Mss. at Madras), and a complete copy of the text and

uṇādi-sūtra (in the Malayalam characters) among the manuscripts I presented to the India Office Library in 1870. I have since procured other complete manuscripts of the text, commentary etc. All these are Jain manuscripts from the Canarese country."

By an examination of the contents of the manuscripts scholars have ascertained that the *S'ākaṭāyana* grammar, as we have it, is not in its original form, and it is a comparatively modern redaction of an old treatise effected under Jain influences in Central India not much earlier than the 12th century A. D.

6. *Pāṇini*—the most eminent sanskrit grammarian is generally believed to have flourished in the 4th century B C His grandfather was Devala and his mother's name *Dākṣī*. He was born at *S'alātura* in *Gāndhāra* (in the Punjab province). *Kātyāyāna* about the 3rd century B.C. wrote *Vārtika* on the *sūtra* of *Pāṇini*, and *Patañjali* about 150 B.C. wrote *Bhāsya* on it. *Jayāditya* (who died in 661 A D.) and *Vāmana* jointly wrote *Kāśikā vṛtti* on the grammar of *Pāṇini* and *Jinendrabuddhi* in the 8th century A.D. wrote *Nyāsa* on it. The *Uṇādi-sūtras* found in the grammar of *Pāṇini* are not his own production. These *sūtras* were attributed by Nagoji to *S'ākaṭāyana*. But this is improbable. Prof. Maxmuller pointed out four words in the *Uṇādi-sūtras* which could hardly be

known in *Pāṇini's* time: 1. *Jina* (3-2), 2. *stūpa* (3-25), 3. *dīnāra* (3-140) and 4. *tiriṭa* (4-184).

Pāṇini alludes to *Yavāna* and *Yavanānī* in the *sūtra* 4-1-49 :—

इन्द्र-वरुण-भव-शर्व-रुद्र-मृड-हिम-अरण्य-यव-यवन-मातुल-आचार्य्याणाम् आनुक् ॥४-१-४९॥

"When the feminine suffix *ṅīṣ* is added to these words, the particle *ānuk* is angmented to them. The rule applies to the word *yavana* for signifying *lipi* or writing; thus, *yavanānī* means the writing of the *Yavanas*."

It is however not clear whether the word *yavana* refers here to the Greeks or Persians. Dr. Benfey understands by *yavanānī* "Greek-writing," but he places the completion of *Pāṇini's* work as early as B.C. 320. In that case he thinks *Pāṇini* "had already had the opportunity during six years of becoming acquainted with Greek writing in his own immediate neighbourhood without interruption, Alexander having, as is wellknown, established satrapies in India itself and in the parts adjoining"—in the vicinity of the Indus, namely, near which *Pāṇini's* birth-place was. Dr. Weber is of opinion that the name *Yavana* first became popularized in India through Alexander, and the word therefore signifies the Greeks (Ions.)

The Chinese pilgrim Hiuen-thsang visited *S'alātura* the birth-place of *Pāṇini* who is known

by the name of *S'alātura* (*Pāṇini* 4-3-94.) Cunningham identifies it with the village of Lahor which is 4 miles north-west of Ohind.

7. *Amara*—the celebrated lexicographer known to have been one of the nine gems of the court of Vikramāditya of Oojein in 56 B.C. But now he is generally believed to have lived in the 5th century A.D. In the *Amara koṣa* the term *dīnāra* occurs. *Dīnāra* is a Greek coin, and Amara's use of it makes him hardly earlier than 400 A.D. Mr. E. J. Rapson (in the Journal of the Royal Asiatic Society, April 1901) says :—"It is certainly most curious to find the *dīnāra*, represented by the gold coins of about the weight of our sovereign under the Gupta dynasty in the 4th century A.D., and on the other hand, in Kashmere some eleven centuries later, under the form *dīnnāra*, degraded to a money of account so infinitesimal that some 3500 went to make up one rupee."

8. *Jainendra*—manuscripts of the Jinendra-Vyākaraṇa are to be found at Madras. I think this Jinendra is the same as the Buddhist grammarian Jinendra-buddhi who wrote the well-known *Nyāsa* on the grammar of *Pāṇini* in the 8th century A.D. Mr. Colebroke however says that *Kāvya-kāma-dhenu* by Vopadeva refers to a Jinendra *and* a Jinendra-buddhi.

Besides the eight schools mentioned by Vopadeva in the 12th century A.D. there are many

treatises on Sanskrit grammar which cannot be brought under any of the schools.

Perhaps the most ancient system of grammar is the *Prātiśākhya* attached to and forming an *aṅga* of each of the Vedas. Referring to the *Rigveda—prātiśākhya* Dr. Burnell says " of all the grammatical treatises in sanskrit that we possess this remarkable work bears every sign of being a primitive treatise." Professor Goldstucker however took a different view, and held that this *Prātiśākhya* is posterior to *Pāṇini*."

(*a*) The *Rigveda-Prātiśākhya* is attributed to S'aunaka.

(*b*) There are the *Taittiriya Prātiśākhya* of the Black Yajurveda and the *Vājasaneyi Prātiśākhya* of the White Yajurveda.

(*c*) We also find *S'aunakīya Cāturadhyāyikā* of the Atharvaveda.

The *Prātiśākhya* grammars show that the advance made by linguistic research during the Vedic period was very considerable. It was for fixing the text of the prayers as well as for a proper pronunciation and recitation of words that certain rules were laid down which gave rise to the Vedic grammar called *Prātiśākhya*.

We may also notice the grammars called the *Phiṭ sūtra* by S'āntanava and *Jaṭāpaṭala* by *Vyāḍi*.

Kātantra or *Kalāpa-Vyākaraṇa* ranks next to *Pāṇini* in importance. It was probably written

in the 3rd century B.C. The author's name is S'arvavarman. There is a *Vṛtti* (on the *Kalāpa Sūtra*) by Durgasiṁha. He also wrote a *Tīkā* on his own *Vṛtti*. The *Kātantra-Vṛtti-pañjikā* by Trilocana Dāsa is also well-known. Durgasiṁha who was a Buddhist pays obeisance to Buddha in the opening lines of his *Vṛtti* thus :—

देवदेवं प्रणम्यादौ सर्वज्ञं सर्वदर्शिनम् ।
कातन्त्रस्य प्रवक्ष्यामि व्याख्यानं शार्ववर्मिकम् ॥

"After having first bowed down to the omniscient and all-seeing Lord of Lords, I shall set forth the explanation of the *Kātantra* of *S'arva-varma*."

In the beginning of his *Vṛtti-ṭīkā* too, Durgasiṁha presents salutation to Buddha as follows :—

शिवमेकमजं बुद्धमर्हदग्र्यं स्वयम्भुवम् ।
कातन्त्रवृत्तिटीकेयं नत्वा दुर्गेण रच्यते ॥

"After presenting salutation to Buddha the blessed, incomparable, unborn, foremost of the venerable and self-existent, Durga proceeds to compile this *Kātanta-vṛtti-ṭīkā*."

Most of the writers of commentary on the *Kātantra* grammar were Buddhists but it is not known to what religion did *S'arva-varma* the author of the original *sūtras* belong. *Kātantra* grammar is however greatly respected by all Buddhist people and has been carefully preserved in

Tibet. It is widely read in East Bengal where Buddhism lingered latest.

The *Uṇādi* and *Kṛt sūtras* belonging to the *Kātantra* grammar were added by *Kātyāyana*. Thus in the beginning of the chapter on *Kṛt* we find :—

वृक्षादिवदमी रूढाः कृतिना न कृताः कृतः ।
कात्यायनेन ते सृष्टा विबुद्धिप्रतिबुद्धये ॥

" These *Kṛt* suffixes (including the *uṇādi*) have grown in the manner of trees etc. ; they have not been created by the doer (God or Sarvavarma) ; for the enlightenment of ignorant people *Kātyāyana* has made them."

Mugdhabodha vyākaraṇa—by Vopadeva was written in the 12th century A. D.

Sārasvata-vyākaraṇa was probably written in the 13th century A. D.

Saṅkṣipta-sāra by *Kramadīs'vara* belongs probably to the 15th century. A. D.

Supadma by *Padmanābhadatta* probably belongs to the 16th century.

Pāṇini has mentioned the names of several grammarians who flourished before him ; such as *Apiśali*, *Gārgya*, *Gālava*, *Cākravarmaṇa*, *Pauṣkarasādi*, *S'ākaṭāyana*, *S'ākalya*, *S'aunaka*, and *Sphoṭāyana*.

2. Pali grammars—

Kaccāyana (*Kātyāyana*) is reputed to be the author of the first Pali grammar called Susandhikappa. *Kaccāyana* grammar, as we have it is traditionally known to be the production of different hands. In the *Kaccāyana bheda-ṭikā* we find :—

कच्चायनकतो योगो वुत्ति च सङ्घनन्दिनो ।
पयोगो ब्रह्मदत्तेन न्यासो विमलबुद्धिना ॥

" The *Yoga* (*Sūtra*) was written by *Kaccāyana*, the commentary by *Saṅghanandī*, the examples were added by Brahmadatta and the gloss by Vimalabuddhi."

From the manner in which the *sutta*, *vutti*, *payoga* and *nyāsa* are intimately connected with one another, I am inclined to believe that the entire work was written by *Kātyāyana* himself. At any rate the sutta etc. were written simultaneously.

Mr. D'Alwis considers that *Pāṇini's* sanskrit grammar was the source of *Kaccāyana's* book. There are however several suttas in *Kaccāyana* which are almost identical with those of the *Kātantra*. Dr. Burnell is of opinion that both *Kaccāyana* and the *Kātantra* have borrowed most of their technical terms and many of their suttas from the Aindra grammar.

Nothing is known to us about the life of *Kaccā-*

yana. We are quite in the dark about the age in which he flourished and the country in which he lived.

The difficulty, that Gautama's hearers found in understanding the language in which he preached, is represented as the occasion of the formation of the first Pali grammar. When people complained of not understanding the signification of Gautama's discourses, *Kaccāyana*, one of his favourite disciples after meditating on the subject came before his associates with the proposition that subsequently became the first aphorism of his grammar. If we accept the view mentioned here, *Kaccāyana* the author of the first Pali grammar must have lived in the 6th century before the Christian era. *Kaccāyana's* grammar was, it is said, preserved by oral tradition for 450 years after the death of Gautama when with the sacred books, it was committed to writing in Ceylon in the first century B. C. The book is said to have been carried to Burmah by *Buddhaghoṣa* early in the 5th century A. D., and the Burmese translation and commentary are ascribed to him.

Some scholars have on the authority of the *Kathāsaritsāgara* identified *Kaccāyana* (*Kātyāyana*) with Vararuci who was one of the nine gems of the court of *Vikramāditya* in the first century B. C.

Kātyāyana who added the chapter on *kṛt* and

uṇâdi to the *Kâtantra* grammar of *S'arvavarma* is, I believe, the same person who compiled the first Pali grammar. It is however doubtful whether he is the same *Kâtyâyana* who wrote *vârttika* on the sanskrit grammar of *Pāṇini.*

The *sūtra* 1-1-9 of the Pali grammar of *Kaccâyana* presupposes the existence of sansktit grammars from which the author borrowed some technical terms. *Kaccāyana* directly mentions *Upagupta* and *Devânampiya Tissa* in the examples of the 11th *sūtra* of the chapter on *Kâraka* and in the 5th *sūtra* of the 5th *kāṇḍa* of the *nâmakappa* respectively :—

(*a*) उपगुत्तेन बद्धो मारो। (*b*) कं गतोसि त्वं देवानम्पिय तिस्स।

Now *Upagupta* and *Devânampiya Tissa* were both contemporaries of *Asoka* about 250 B. C. From these examples we can fairly conclude that *Kaccāyana* flourished after 250 B. C. The *Kâtyâyanāvavâda sūtra* mentioned in the *Mâdhyamika Vṛtti* of Candrakīrtti warrants us to conclude that *Kaccāyana* lived before the [illegible]d century A.D.

I think *Mathurâ* was the birth place and residence of *Kaccâyana.* Among the examples of the 5th *sūtra* of the chapter on *Kāraka* we find :

इतो मधुराय चतूसु योजनेसु सङ्कस्सनगरं अत्थि, तत्थ बहुजना वसन्ति॥

"From this place viz., *Mathurā,* at a distance

of four *yojanas* (about 15 miles) there is a town called *Sañkāśya*; many people live there."

We know from *Divyāvadāna* that Upagupta mentioned by *Kaccāyana* was also a native of *Mathurā*.

Besides *Kaccāyana's* grammar there are several grammatical treatises in Pali; such as, 1. *Saddanīti*, 2. *Rūpasiddhi*, 3. *Cūlanīti*, 4. *Payogasiddhi*, 5. *Bālāvatāra*, 6. *Ākhyātapada*, 7. *Dhātumañjusā* 8. *Moggallānā-vyākaraṇa* (1153 1186 A. D.) etc.

II. Pali Language.

The word Pali has often been used as being synonymous with *Māgadhī*. In the 6th century B. C. when Buddha first assumed the character of of a religious preacher, there was no difference between Pali and *Māgadhī*. With the rise of Buddhistic literature a considerable distinction arose between the two terms. The word *Pāli* began to signify the language in which the sacred books of the Buddhists were written, while the name *Māgadhī* was given to the language in which the people of Magadha spoke. In the age of Buddhistic supremacy Magadha was the capital city of India, and *Māgadhī* was the language of the people of the country. In course of time this *Māgadhī*—the spoken language of the coun-

try—underwent immense changes, and gave rise to the modern vernaculars such as Bengali, Marhatti, Hindi, Uriya etc. But the literary language which was called Pali remained unchanged, and got its grammars and lexicons.

In the following verse occurring in Payogasiddhi and perhaps in *Moggallāna* or in a still older work, Pali (Māgadhi) is asserted to be the original language of India :—

सा मागधी मूलभासा नरा या यादिकप्पिका ।
ब्राह्मणा चस्सुतालापा सम्बुद्धा चापि भासरे ॥

"The Māgadhī is the original language, in which men of former ages, Brahmans and those who have never heard speech, and supreme Buddhas speak."

With regard to the identity of Pali and Māgadhī, the following observation is extracted from *Vibhaṅga Atuva* :—

"If a child, born of a Dravida mother and an Andhaka father, should first hear his mother speak he would speak the Dravida language, but if he should hear his father first, he would speak the Andhaka. If, however, he should not hear any of them, he would speak the Māgadhī. If again, a person in an uninhabited forest, in which no speech is heard, should intuitively attempt to articulate, he would speak the very Māgadhī. Al

other languages change, but, not Pali (Māgadhi), which is spoken by Brahmans and Āryyas."

As the last Buddha was a native of Magadha, Pali and Māgadhī are usully regarded as the same language which is often called Pali-Magadhi; but some of the books make a very marked distinction, representing Pali as the original language of the gods and Buddhas, and Magadhi as the original language of men. In one book, mentioned by Dr. Mason, Gautama goes back to the origin of the universe before the first Buddha appeared, and he represents the creator as a female, who, after she had created animals and appointed them their several abodes, gave them names. Nine of those names are given, which are all Pali, and it is added that the language, without giving it any name, was the first language spoken, and when Buddhas subsequently appeared, they every one in succession preached in that language. After animals were created, this divine personage or goddess created three human beings—a male, a female and a neuter. The neuter was neglected, and it killed its brother, the male, through envy; but three children were left behind by the male and to these three were born seven sons and six daughters. The parents brought different animals to their children to play with, and the several words that the children uttered on beholding them became the names of those animals, and they are, Gautama

says, in the present Māgadhī language the words in common use to designate these animals. The following are specimens :—

Sanskrit	Pali	Magadhi	Meaning.
S'as'a	Sasa	Mo	A hare.
Suplava	'Supava	San	A monkey.
Kukkuta	Kukkuto	Ro	A fowl.
As'va	Assa	Sanga	A horse.
S'van	Sunaka	Sach	A dog.
Vyāghra	Vyaggho	Yi	A tiger.

The derivation and signification of the word Pali has been a matter of no little controversy, since it was first taken to Europe by Laloubre, who was Envoy to Siam for Louis XIV in 1687 and 1688. A class of writers, following the sound, have referred the word to *Palâsa*, an ancient Sanskrit name of Behar or Magadha. Some have referred it to *Palli* a village, or to *Pali* a tower, or to *Palestine* or to the *Palatine hills* or to *Pehlve*. George Turnour says, that *Pali* originally signified the *text* or scripture. Dr. Alwis affirms that *Pali* means a *row* or *range* while Mr. Judson explains *Pali* as signifying a *lesson*. Some maintain that when Mahendra, son of King As'oka, introduced Buddhism into Ceylon, and translated the Buddhist scriptures into the Ceylonese language in the 3rd century B. C., the language in which the scriptures had originally been written became

styled as *Pàli* (or language of the text in contra-distinction to Ceylonese in which the translations were made).

At present Pali is a dead language found only in Buddhist books in Ceylon, further India, China, etc., but inscriptions in the dialects of Pali dating back to the third century before the Christian era, have been found in Orissa, Behar, Allahabad, Delhi, the Punjab, Guzerat and Afghanistan; and the kings of Bactria used it on one side of their coins, while they inscribed Greek on the other. The coins of Karananda (of the Nanda dynasty), who reigned in Pataliputra (Patna), when Alexandar came to India, are found in great numbers with Indian Pali on one side and Shemitic Pali on the other, in a character nearly allied to the Phœnician found on bricks from Nineveh. Thus it is certain that some two thousand years ago, Pali was used from Calcutta to Cabul, written side by side now with Greek and anon with Phœnician. All the ancient alphabets in the west of the Indus were derived from the Phœnicians, while those in the east of the Indus were derived from Pali. The Pali characters were formed by a peculiar combination of straight lines, triangles, rectangles, circles and dots. They bear some resemblance with the Cuneiform characters on one side and Assyrian letters on the other. It is however manifest that the Pali letters were formed with re-

gard to the organs that enunciated them. Ancie
inscriptions afford us with different specime
of Pali characters. Scholars are almost unan
mous in asserting that the Pali characters exist
in India at the time of Buddha in the 6th centu
B. C. Buddha himself is stated in the Lalitavi
tara to have learnt sixty-four kinds of writin
including Magadhi-lipi or Pali characters, ar
Asura-lipi or Assyrian characters.

The teachings of Buddha are contained in tl
Pali language. Most of the sacred Pali boo
were written during the life-time of Buddha. Son
were written by his disciples immediately aft
his death. It is a well-known fact that thr
principal Buddhist convocations were held by tl
Buddhist priests for settling the texts of the Pa
scriptures. The first Buddhist Council was he
in Rajgriha (modern Rajgir) in 543 B. C., und
the auspices of King Ajatas'atru. The secor
Buddhist Council was held in Vaisali (mode
Besarh) in 443 B. C., under the patronage
King Kalasoka. The third Buddhist Council w
held about 252 B.C., in Pataliputra (modern Patn
in the reign of Asoka. The books, written an
discussed by the priests assembled on these occ
sions, formed the collection generally known und
the name of *Tripitaka* or or Three Baskets. Th
Tripitaka consists of (1) *Sūtra-piṭaka* or serme
basket (2) *Vinaya-piṭaka* or discipline baske

and (3) *Abhidharma-piṭaka* or, metaphysical basket.

The works of the *Vinayapiṭaka* are the following :—

1. *Pārājika vibhaṅga.*
2. *Pācittiya-vibhaṅga.*
3. *Mahavagga.*
4. *Culla-vagga, and*
5. *Parivāra-pāṭha.*

The works which belong to the *Sūtra piṭaka* are :—

1. *Digha nikāya.*
2. *Majjhima-nikaya.*
3. *Saṁyutta-nikāya.*
4. *Aṅguttara-nikaya.*
5. Khuddaka-nikāya consisting of (*a*) Khuddaka-pāṭha, (*b*) Dhamapada, (*c*) Udāna, (*d*) Ittivuttaka, (*e*) Sutta-nipata, (*f*) Vimanavatthu, (*g*) Petavatthu, (*h*) Thera-gatha, (*i*) Therī-gatha, (*j*) Jataka, (*k*) Niddesa, (*l*) Patisambhida-magga, (*m*) Apadana, (*n*) Buddha vamsa, and (*o*) Cariya-pitaka.

The Abhidharma pitaka is composed of the following works :—

1. *Dhammasaṅgini.*
2. *Vibhaṅga.*
3. *Kathavathu.*
4. *Puggala-paññatti.*
5. *Dhatu-katha.*

6. *Yamaka*, *and*
7. *Patthāna*.

Each of the above-mentioned works is made up of several volumes. These books are held specially sacred, as they are believed to be the words of Buddha himself.

The *Vinaya-pitaka* gives the various rules and ordinances to be observed by the Buddhist order. The *Sūtra-pitaka* consists of a great number cf sermons and discourses in prose and verse, delivered by Buddha or .some ones of his disciples. The *Abhidharma-pitaka* contains the exposition of the metaphysical doctrines.

With regard to the usefulness of the study of Pali literature, I cannot do better than quote the following extracts from Prof. Rhys Davids' report of the London Pali Text sociey for 1884 :—

"The historical importance of these Texts can scarcely be exaggerated, either in respect of their value for the history of folk-lore or of religion, or of language. It is already certain that they were all put into their present form within a very limited period, probably extending to less than a century and a half (about B. C. 460-250). For that period they have preserved for us a record, quite uncontaminated by filtration through any European mind of the everyday beliefs and customs of a people nearly related to ourselves, just as they were passing

through the first stages of civilization. They are our best authorities for the early history of that interesting system of religion, so nearly allied to some of the latest speculations among ourselves, and which has influenced so powerfully, and for so long a time, so great a portion of the human race, the system of religion which we now call Buddhism. The sacred books of the early Buddhists have preserved to us the sole record of the only religious movement in the world's history which bears any close resemblance to early Christianity. In the history of speech, they contain unimpeachable evidence of a stage in language midway between the Vedic Sanskrit and the various modern forms of speech in India. In the history of Indian literature, there is nothing older than these works, excepting only the Vedic writings; and all the later classical Sanskrit literature has been profoundly influenced by the intellectual struggle of which they afford the only direct evidence. It is not, therefore, too much to say, that the publication of this unique literature will be no less important for the study of history—whether anthropological, philological, literary, or religious—than the publication of the Vedas has already been."

III. The art of writing in India.

With regard to the Indian art of writing Dr. Burnell observes:—

"That the art of writing was imported into India is now allowed by most orientalists who can claim to be heard, but how and when this occurred is by no means clear.

The earliest written documents that have been discovered in India are the proclamations of the Buddhist King Piyadasi or *Aśoka* which are written in two different characters, and the silly denunciations of writing in which the Brahmans have always indulged, render it excessively improbable that they had any thing to do with the introduction of the art. The inscriptions of *Aśoka* are of about 250 B.C.; but it seems probable that writing was practised to a certain extent in Northern India nearly half a century before that period."

Regarding the observation quoted here, I venture to say that many of us essentially agree with Dr. Burnell in maintainig that the Indian alphabet was derived from foreign sources, but at the same time differ from him in the point that the art of writing became for the first time known in India about 300 B.C. Inter-communications among the Indians, Egyptians, Babylonians, Phœnicians, Persians, and Greeks existed, in very early times. At the epoch when the various peoples of the world met with one another advancing one another's

civilization, it is very difficult to say who for the first time invented the art of writing. Writing was of course not extensively used in India when the hymns of the Vedas were first composed. Hindu writers of socio-religious institutes have spoken very disparagingly of those who lived upon the profession of writing (मसीजीवी) called ink-profession.

The Veda (called *S'ruti*) was for several centuries preserved by oral tradition and was not committed to writing until at a very late date. But at the same time we must say that the wonderful progress made by Indian literature in in the 5th, 6th, and 7th centuries before Christ presupposes the existence of the art of writing in the country. In my humble opinion the art of writing was known in India in the 8th century before Christ.

The credit of introducing for the first time the art of writing into India has almost unanimously been ascribed to the Phœnicians who were versed in the art as early as in 1900 B. C. The ordinary word for signifying a merchant in Sanskrit is *Vaṇij* the older form of which is *Paṇij* which is perhaps traceable to *Phonis* or *Phœnic.* In the chapter on *Uṇādi* suffixes in *Pāṇini's* grammar we find the word *Vaṇij* as derived from the root *Paṇ* thus :—

पणेरिज्यादेश्च वः। वणिक् ॥

"The suffix *ij* is used after the root *paṇ*, and the initial *p* of the root is changed into *v*: *Paṇ* + *ij* = *Vaṇij*."

In the Rigveda, *Maṇḍala VI, Sūkta 53*, the word *Paṇi* occurs in the following hymns :—

परि तृंधि पणीनामारया हृदया कवे ।
अथेमस्मभ्यं रंधय ॥५॥
वि पूषन्नारया तुद पणेरिच्छ हृदि प्रियं ।
अथेमस्मभ्यं रंधय ॥६॥
आ रिख किकिरा कृणु पणीनां हृदया कवे ।
अथेमस्मभ्यं रंधय ॥७॥

Sāyaṇācāryya interprets these hymns respectively as follows :—

हे कवे प्राज्ञ पूषन् पणीनां वणिजां लुब्धानां हृदया हृदयानि कठिनानि आरया सूक्ष्मलोहाग्रो दण्डः प्रतोद इत्यारेति व्याख्यायते तया परितृंधि परिविध्य हृतं काठिन्यमपनयेत्यर्थः । अथ अनन्तरम् ईमेनान् पणीन् अस्मभ्यं रंधय वशीकुरु ॥५॥

हे पूषन् आरया प्रतोदेन पणेर्वणिजो हृदयं वि तुद विविध्य । तस्य पणेः हृदि हृदये प्रियम् अस्मभ्यम् अनुकूलं धनम् इच्छ दातव्यमितीच्छां जनय । अथ अनन्तरम् अस्मभ्यम् ईमेतान् रंधय वशीकुरु ॥६॥

हे कवे प्राज्ञ पूषन् पणीनां वणिजां हृदया हृदयानि आरिख आलिख । आलिख्य च किकिरा कीर्णानि प्रशिथिलानि कृणु कुरु मृदूनि कुर्वित्यर्थः । अन्यद्गतम् ॥७॥

Prof. Peterson translates the hymns as follows :—

Pierce the hearts of the churls with thy weapon,
O wise one!
Subdue them to us (5).

Strike them with thy weapon, O Pushan, seek
out for us that
Which is dear to the heart of the churl:
Subdue them to us (6).
Pierce and tear the hearts of the churls,
O wise one:
Subdue them to us (7).

Sāyaṇa's interpretation of *Paṇi* by *Vaṇij* (a merchant) seems better than Mr. Peterson's translation by "a churl". One may be tempted to think that the word *Vaṇij* as applied to the merchant class in India was derived from the Phœnicians.

Referring to the word रिख (*rikha*) Mr. Peterson observes:—

"This word, which occurs only here, is merely an older form of the common root लिख् (*likh*)."

Though the word *rikha* or *likha* (meaning *scratching*, *piercing* or *writing*) used in the Rig-ved leads us to no conclusion, we may however suppose that writing was in ancient days carried on by means of scratching on soft substances as barks of trees etc., and that ink was not used until at a later stage. As soon as ink came into use writing became styled as *lipi* (plastering) as found in the Lalitavistara and Raghuvaṁs'a. In the 10th chapter of the Lalitavistara we find that Buddha learnt 64 kinds of *lipi* (writing) and that his writing-tablet (*lipi-phalaka*) was made

up of sandal wood. Kālidāsa in the 3rd canto of the Raghuvams'a says that Raghu learnt alphabets (*lipi*) as a means of mastering the different branches of the science of words. We find in the drama of S'akuntalā that Kālidāsa puts the lotus-leaf "as smooth as a parrot's breast" into the hands of S'akuntalā to write her love-letter, and again the birch-leaf is referred to in his drama of Vikramorvas'ī where Urvas'ī writes her epistle thereon.

A grand description of *lipi-śālā* (writing-school) found in the Lalitavistara (translated into Chinese in the 1st century A. D.) presupposes a great development of the system of writing in India some centuries earlier.

In the Pali work called Jātaka edited by Dr. Fausboll and supposed to have been written in 543 B. C. we find that writing was made on plates of gold etc. In the Mora Jātaka occurs :

...ये तस्स मंसं खादन्ति ते अजरामरा होन्तीति सुवण्णपट्टे लिखापेत्वा... । (मोर जातक) ॥

Mr. Rouse translates the line thus :—"He caused an inscription to be made upon a golden plate to this effect :...whoso eats its flesh becomes ever young and immortal."

The authority of the Jātaka shows that the art of writing was known in India in the 6th century B. C.

The Indian civilization can be traced back to 2500 B. C. The important cities like Girivraja, Takṣas'ilā etc. were founded in about 2200 B. C. The Great War of Kurukṣetra took place in Northern India in about 1500 B. C. The hymns of the Vedas were composed between 2500 B.C. and 1500 B C. It seems strange that the people who could compose the Vedic hymns in so early an age should have been ignorant of the art of writing until they learnt it from some foreign race. However in the absence of better evidence we must be satisfied with the conclusions arrived at by competent scholars to whose critical researches in the Indian literature we owe the present revival of Sanskrit and Pali learning.

In conclusion I present my grateful thanks to Anagārika H. Dharmapāla at whose suggestion I engaged myself in bringing out the present edition of the Pali grammar. Mr. Dharmapala encouraged me in various ways in the pursuit of my Pali studies and helped me materially by recommending the Calcutta Maha Bodhi Society of which he is the founder to bear the expenses of printing the work. My best thanks are also due to Prof. E. Senart of Paris whose excellent edition of *Kaccāyana* I have frequently used.

SANSKRIT COLLEGE, Calcutta; *October 1901.* } SATIS CHANDRA ACHARYYA, VIDYABHUSANA.

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ॥

सेट्ठं तिलोकमहितं अभिवन्दियग्गं
बुद्धञ्च धम्मं अमलं गणमुत्तमञ्च ।
सत्थुस्स तस्स वचनत्थवरं सुबोद्धुं
वक्खामि सुत्तहितं एत्थ सुसन्धिकप्पं ॥
सेय्यं जिनेरितनयेन बुधा लभन्ति
तञ्चापि तस्स वचनत्थसुबोधनेन ।
अत्थञ्च अक्खरपदेसु अमोहभावा
सेय्यत्थिको पदमतो विविधं सुणेय्य ॥

"Salutation to the Blessed, Passionless and Fully Enlightened One.

After having first adored the illustrious Buddha honoured of the three worlds, the stainless Dharma and the excellent Assembly, I expound here the Susandhikappa grammar auxiliary to the suttas with the object that people may clearly understand the meaning of the precious words of the Lord.

The wise people gain bliss by following the moral code taught by the Jina; the code can be followed only by the perfect understanding of His valuable words; the words too can be grasped by a perfect knowledge of the collection of letters; therefore one desirous of felicity ought to understand the various combinations of letters."

पालि-व्याकरणं।

BOOK I, CHAPTER I.

अत्थो अक्खर-सञ्ञातो ॥१॥

सब्बवचनानं अत्थो अक्खरेहेव सञ्ञायते। अक्खर-विपत्तियं अत्थस्स दुन्नयता होति। तस्मा अक्खर-कोसल्लं बहूपकारं सुत्तन्तेसु।

अर्थः अक्षर-संज्ञातः ॥१॥

1. The meaning (is derived) through the knowledge of letters.

The sense becomes unintelligible, if there occurs any mistake in the arrangement of letters. So, for one who is to prosecute the studies of the Sūtrāntas, a minute knowledge of letters is of immense use.

अक्खरापादयो एकचत्तालीसं ॥२॥

ते च खो अक्खरापि अकारादयो एकचत्तालीसं सुत्तन्तेसु सोपकारा होन्ति, तं यथा :—

अ, आ, इ, ई, उ, ऊ, ए, ओ। क, ख, ग, घ, ङ, च, छ, ज, झ, ञ, ट, ठ, ड, ढ, ण त, थ, द, ध, न, प, फ, ब, भ, म, य, र, ल, व, स, ह, ळ, ं। इति अक्खरा होन्ति। अक्खर इच्चनेन कत्थो? अत्थो अक्खर-सञ्ञातो (१।१।१)।

अक्षराण्यपि आदय एकचत्वारिंशत् ॥२॥

2. The letters are fortyone beginning with *a*. Fortyone letters are :—

अ, आ, इ, ई, उ, ऊ, ए ओ। क, ख, ग, घ, ङ, च, छ, ज, झ, ञ, ट, ठ, ड, ढ, ण, त, थ, द, ध, न, प, फ, ब, भ, म, य, र, ल, व, स, ह, ळ, ं।

What is the meaning of this, viz. *a letter*? The meaning comes from the knowledge of letters (1-1-1).

तत्थोदन्ता सरा अट्ठ ॥३॥

तत्थ अक्खरेसु अकारादीसु ओदन्ता अट्ठ सरा नाम होन्ति। तं यथा :—

अ, आ, इ, ई, उ, ऊ, ए, ओ। इति सरा नाम।

सर इच्चनेन कत्थो? सरा सरे लोपं (१।२।१)।

तत्र ओदन्ताः स्वरा अष्टौ ॥३॥

3. There the vowels are eight ending with *o*.

The eight vowels are :—

अ, आ, इ, ई, उ, ऊ, ए, ओ।

What is the meaning of this, viz, *a vowel?* A vowel followed by a vowel is elided (1-2-1).

लहुमत्ता तयो रस्सा ॥४॥

तत्थ अट्ठसु सरेसु लहुमत्ता तयो रस्सा नाम होन्ति, तं यथा :—

अ, इ, उ। इति रस्सा नाम। रस्सा इच्चनेन कत्थो? रस्सं (१।३।४)।

लघुमात्राः त्रयो ह्रस्वाः ॥४॥

4. The three of soft measure are short vowels. The short vowels are :—

अ, इ, उ।

What is the meaning of this, viz, *short?* 1-3-4.

अञ्ञे दीघा ॥५॥

तत्थ अट्ठसु सरेसु रस्सेहि अञ्ञे पञ्च सरा दीघा नाम होन्ति। दीघा इच्चनेन कत्थो? दीघं (१।२।४)

अन्ये दीर्घाः ॥५॥

5. The others are long vowels. Of the vowels, which are eight in number, five are short and the remaining ones long.

The long vowels are :—

आ, ई, ऊ, ए, ओ।

What is the meaning of this, viz., *long?* 1-2-4.

सेसा व्यञ्जना ॥६॥

ठपेत्वा अट्ठ सरे सेसा अक्खरा ककारादयो निग्गहीतन्ता ब्यञ्जना नाम होन्ति ।

तं यथा :—

क, ख, ग, घ, ङ, च, छ, ज, झ, ञ, ट, ठ, ड, ढ, ण, त, थ, द, ध, न, प, फ, ब, भ, म, य, र, ल, व, स, ह, ळ, ं ।

इति ब्यञ्जना नाम होन्ति । ब्यञ्जन इच्चनेन क्वत्थो ? सरा पकति ब्यञ्जने (१।३।१) ।

शेषाः व्यञ्जनानि ॥६॥

6. The remaining letters are consonants

The consonants are :—

क, ख, ग, घ, ङ, च, छ, ज, झ, ञ, ट, ठ, ड, ढ, ण, त, थ, द, ध, न, प, फ, ब, भ, म, य, र, ल, व, स, ह, ळ, ं ।

What is the meaning of this, viz, *a consonant* ?

1-3-1.

वग्गा पञ्चपञ्चसो मन्ता ॥७॥

तेसं खो ब्यञ्जनानं ककारादयो मकारन्ता पञ्चपञ्चसो अक्खरवन्तो वग्गा नाम होन्ति ।

तं यथा :—

क, ख, ग, घ, ङ ।

च, छ, ज, झ, ञ ।

ट, ठ, ड, ढ, ण ।

त, थ, द, ध, न ।

प, फ, ब, भ, म । इति वग्गा नाम होन्ति ।

वग्ग इच्चनेन कत्थो ? वग्गन्तं वा वग्गे (१।४।२) ।

वर्गाः पञ्चपञ्चशो मताः ॥७॥

7. The *vaggas* or divisions are considered each to consist of five (consonants).

1st division—क, ख, ग, घ, ङ ।

2nd " —च, छ, ज, झ, ञ ।

3rd " —ट, ठ, ड, ढ, ण ।

4th " —त, थ, द, ध, न ।

5th " —प, फ, ब, भ, म ।

What is the meaning of this, viz., a *vagga* or *division* ? 1-4-2.

अं इति निग्गहीतं ॥८॥

अं इति निग्गहीतं नाम । निग्गहीतं इच्चनेन कत्थो ? अं ब्यञ्जने निग्गहीतं (१।४।१) ।

ं इति निग्रहीतम् ॥८॥

8 The ं (*ṁ*) is *niggahīta* (an arrested letter). What is the signification of this, viz., a *niggahīta* or *arrested letter* ? 1-4-1.

परसमञ्ञा पयोगे ॥९॥

या च पन सक्कतगन्थेसु* समञ्ञा घोसाति वा अघोसाति वा पयोगे सति एत्थापि पयुज्जन्ते।

तत्थ घोसवन्तो नाम :—

ग, घ, ङ, ज, झ, ञ, ड, ढ, ण, द, ध, न, ब, भ, म, य, र, ल, व, ह। इति घोसा नाम।

अघोसा नाम :—

क, ख, च, छ, ट, ठ, त, थ, प, फ, स। इति अघोसा नाम।

घोसाघोस इच्चनेन कत्थो? वग्गे घोसाघोसानं ततियपठमा (१।३।७)।

परसंज्ञाः प्रयोगे ॥९॥

9. The technical terms used elsewhere may be adopted.

In Sanskrit books the letters are classified into *ghoṣavat* (sonants), and *aghoṣa* (surds). The same classification may be adopted in the works on Pali grammar. The *ghoṣavat* (sonants) are :— ग, घ, ङ, ज, झ, ञ, ड, ढ, ण, द, ध, न, ब, भ, म। The *aghoṣa* (surds) are :—क, ख, च, छ, ट, ठ, त, थ, प, फ and स।

---

* There are two readings :

1. सक्कत गन्थेसु = संस्कृत ग्रन्थेषु, in Sanskrit books
2. सकटगन्थेसु = साकेत ग्रन्थेषु in books of Oudh.

पुब्बं अधोठितं अस्सरं सरेन वियोजये ॥१०॥

final

मत्थ सन्धिं कत्तुकामो-पुब्बव्यञ्जनं अधोठितं अस्सरं कत्वा सरञ्च उपरि कत्वा सरेन वियोजये। सत्वायं आदि।

पूर्व्वं अधःस्थितं अस्वरं स्वरेण वियोजयेत् ॥१०॥

10. Separate the vowel (initial) from the preceding final consonant.

In सत्वायमादि the initial vowel आ of आदि is to be separated from the preceding final consonat ं (*m*), thus: सत्वायं आदि।

नये परं युत्ते ॥११॥

अस्सरं खो व्यञ्जनं अधोठितं परक्खरं नये युत्ते। सत्वाभिरतिं इच्छेय्य। युत्ते ति कस्मा? अक्कोच्छि मं अवधि मं अजिनि मं अहासि मे। एत्थ मन युत्तं न होति॥

इति सन्धिकप्पे पठमो कण्डो॥

नयेत् परं युक्ते ॥११॥

11 In junction (the preceding final consonant) takes (*i. e.* is joined with) the next letter (*i. e.* the initial letter of the next syllable).

In conjoining सत्वाभिरतिं with इच्छेय्य, the ं (*m*) is joined with इ of the next syllable, thus सत्वाभिरतिमिच्छेय्य।

The *kāṇḍa* I of *sandhikalpa* (*i. e.* the first chapter on junction) is finished.

सरा सरे लोपं ॥१॥

सरा खो सब्बेपि सरे परे लोपं पप्पोन्ति। यस्सिन्द्रियानि समथं गतानि ; नोहेतं भन्ते ; समेतायस्मा सङ्घेन।

स्वराः स्वरे लोपम् ॥१॥

1. A vowel followed by a vowel is elided :—

यस्स + इन्द्रियानि = यस्सिन्द्रियानि।

नोहि + एतं = नोहेतं

समेतु + आयस्मा = समेतायस्मा।

वा परो असरूपा ॥२॥

सरम्हा असरूपा परो सरो लोपं अप्पोति वा। चत्तारो मे भिक्खवे धम्मा ; किन्नुमा वसंमणियो। वाति कस्मा ? पञ्चिन्द्रियानि ; तयस्सु धम्मा जहिता भवन्ति।

वा परोऽसरूपात् ॥२॥

2. A vowel after a dissimilar vowel is optionally elided :—

चत्तारो + इमे = चत्तारो मे।

किन्नु + इमा = किन्नमा।

Why *optionally* ?

पञ्च + इन्द्रियानि = पञ्चिन्द्रियानि।

तयो + अस्सु = तयस्सु।

क्वचासवण्णं लुत्ते ॥३॥

सरो खो परो पुब्बसरे लुत्ते क्वचि असवण्णं पप्पोति। सङ्ख्यं नोपेति वेदगू; बन्धुस्सेव समागमो।

क्वचीति कस्मा? यस्सिन्द्रियानि; तथूपमं धम्मं अदेसयि।

क्वचित् असवर्णं लुप्ते ॥३॥

3. If the preceding vowel is elided, the succeeding vowel is sometimes changed into a dissimilar vowel :—

न + उपेति = नोपेति।

बन्धुस्स + इव = बन्धुस्सेव।

Why *sometimes* ?

यस्स + इन्द्रियानि = यस्सिन्द्रियानि।

तथा + उपमं = तथूपमं।

दीघं ॥४॥

सरो खो परो पुब्बसरे लुत्ते क्वचि दीघं पप्पोति। सद्धीध वित्तं पुरिसस्स सेट्ठं; अनागारेहि चूभयं।

क्वचीति कस्मा? पञ्चहुपालि अङ्गेहि समन्नागतो; नत्थञ्ञं किञ्चि नेत्थ।

दीर्घम् ॥४॥

4. If the preceding vowel is elided, the succeeding vowel is sometimes lengthened :—

सद्धा + इध = सद्धीध।

च + उभयं = चूभयं।

Why the word *sometimes* ?

पञ्चहि + उपालि = पञ्चहुपालि ।

नत्थि + अञ्ञं = नत्थञ्ञं ।

पुब्बो च ॥५॥

पुब्बो च सरो परलोपे कते क्वचि दीघं पप्पोति । किं मं विना पुरिसस्स सेट्ठं ? साधूति पटिसुणित्व । क्वचीति कस्मा ? इतिस्स मुहुत्तम्पि ।

पूर्वश्च ॥५॥

5. If the succeeding vowel is elided the preceding vowel is also sometimes lengthened :—

सु + इध = सूध ।

साधु + इति = साधूति ।

Why the word *sometimes* ?

इति + अस्स = इतिस्स ।

यं एदन्तस्सादेसो ॥६॥

एकारस्स अन्तभूतस्स सरे परे क्वचि यकारादेसो होति । अधिगतो खो म्यायं धम्मो ; त्याहं एवं वदेय्यं ; त्यस्स पहीना होन्ति । क्वचीति कस्मा ? ते नागता इति नेत्थ ।

य् एदन्तस्य आदेशः ॥६॥

6. The final *e* followed by another vowel is sometimes changed into *y* :—

मे + अयं = म्यायं ।

ते + अहं = त्याहं।

ते + अस्स = त्यस्स।

Why the word *sometimes* ?

ने + आगता = नागता।

वं ओदुदन्तानं ॥७॥

ओकारुकारानं अन्तभूतानं सरे परे क्वचि वकारादेसो होति। अथ ख्वस्स ; स्वस्स ; होति बव्हाबाधो ; वत्थ्वेत्थ विहितं, निब्बं चक्ख्वापाथं आगच्छन्ति। क्वचीति कस्मा ? चत्तारो मे भिक्खवे धम्मा ; किंसुमा वसमणियो।

व् ओदुदन्तानाम् ॥७॥

The final *o* and *u* are sometimes changed into r if another vowel follows : –

खो + अस्स = ख्वस्स।

सो + अस्स = स्वस्स।

बहु + आबाधो = बव्हाबाधो।

वत्थु + एत्थ = वत्थ्वेत्थ।

चक्खु + आपाथं = चक्ख्वापाथं।

Why the word *sometimes* ?

चत्तारो + इमे = चत्तारो मे।

किंसु + इमा = किंसुमा।

सब्बा चं ति ॥८॥

सब्बो ति इच्चेसो सद्दो सरे परे क्वचि चकारं पप्पोति।

इच्चेतं कुसलं; इच्चस्स वचनियं; पच्चुत्तरित्वा; पच्चाहरति। क्वचीति कस्मा? इतिस्स मुहुत्तम्पि।

सब्बो: चं ति: ॥८॥

All *ti* is sometimes changed into *c*, if a vowel follows:—

इति + एतं = इच्चेतं।

इति + अस्स = इच्चस्स।

पति + उत्तरित्वा = पच्चुत्तरित्वा।

पति + आहरति = पच्चाहरति।

Why the restriction, viz., *sometimes*?

इति + अस्स = इतिस्स।

दो धस्स च ॥९॥

ध इच्चेतस्स सरे परे क्वचि दकारादेसो होति। एकं इदाहम् भिक्खवे समयं। क्वचीति कस्मा? इधेव मरणं भविस्सति।

चसद्दग्गहणेन धकारस्स हकारादेसो होति; यथा,—साहु दस्सनं अरियानं; सुत्तविभागेन बहुधापि सिया। तो दस्स यथा,—सुगतो। टो तस्स यथा,—दुक्कटं। धो तस्स यथा—गन्धब्बो। त्रो तस्स यथा—अत्रजो। को गस्स यथा—कुलूपको। लो रस्स यथा—महासालो। जो यस्स यथा—गवजो। ब्बो वस्स यथा—कुब्बतो। को यस्स यथा—सको। यो जस्स यथा—नियंपुत्तं। को तस्स यथा—निको। चो तस्स यथा—भच्चो। फो पस्स यथा—निप्फत्ति। इच्चेवमादयो।

ही धस्य च ॥६॥

If a vowel follows, *dh* too is sometimes changed into *d*.

इध + अहं = इदाहं ।

Why the word *sometimes* ?

इध + एव = इधेव ।

By the addition of the word *too* (च), we are to understand that :—

dh is changed into *h* ; as, साहु दस्सनं ।

N. B.—(In some suttas *dh* also often occurs ; as, साधु दस्सनं) ।

d is changed into			*t* ; as, सुगतो ।
t	„	„	*ṭ* ; as, दुक्कटं ।
t	„	„	*dh* ; as, गन्धब्बो ।
t	„	„	*tr* ; as, अत्रजो ।
g	„	„	*k* ; कुलूपको ।
r	„	„	*l* ; as, महासालो ।
y	„	„	*j* ; as, गवजो ।
v	„	„	*b* ; as, कुब्बतो ।
y	„	„	*k* ; as, सको ।
j	„	„	*y* ; as, नियंपुत्तं ।
t	„	„	*k* ; as, नियको ।
t	„	„	*c* ; as, भच्चो ।

p is changed into *ph*; as, निप्फत्ति।

So on.

इवण्णो यं न वा ॥१०॥

पुब्बो इवण्णो सरे परे यकारं पप्पोति न वा। पटिसन्थार वुत्यस्स; सब्बा वित्यनुभूयते। नवाति कस्मा? पञ्चहङ्गेहि समन्नागतो; मुत्तचागी अनुद्धतो।

इवर्णः यं न वा ॥१०॥

If a vowel follows, the preceding *i* and *ī* may or may not be changed into *y*.

वुत्ति + अस्स = वुत्यस्स।

वित्ति + अनुभूयते = वित्यनुभूयते।

Why *may* or *may not*?

पञ्चहि + अङ्गेहि = पञ्चहङ्गेहि।

मुत्तचागी + अनुद्धतो = मुत्तचागी अनुद्धतो।

एवादिस्स रि पुब्बो च रस्सो ॥११॥

सरम्हा परस्स एवस्स एकारस्स आदिस्स रिकारो होति पुब्बो च सरो रस्सो होति न वा। यथरिव वसुधातलञ्च सब्बं; तथरिव गुणवा सुपूजनीयो। नवाति कस्मा? यथा एव, तथा एव।

इति सन्धिकप्पे दुतियो कण्डो।

एवादेः रिः पूर्वश्च ह्रस्वः ॥११॥

If *eva* follows a vowel, then the *e* of *eva* may

be changed into *ri* and the preceding vowel shortened :—

यथा + एव = यथरिव ।

तथा + एव = तथरिव ।

Why *may* ?

यथा + एव = यथा एव ।

तथा + एव = तथा एव ।

The second chapter on junction is finished.

BOOK I, CHAPTER III.

सरा पकति व्यञ्जने ॥१॥

सरा खो ब्यञ्जने परे पकतिरूपा होन्ति। मनोपुब्बङ्गमा धम्मा ; पमादो मच्चुनो पदं ; तिण्णो पारगतो अहु ।

स्वराः प्रकृतयो व्यञ्जने ॥१॥

A vowel followed by a consonant remains unchanged :—

पुब्बङ्गमा + धम्मा = पुब्बङ्गमा धम्मा ।

पमादो + मच्चुनो = पमादो मच्चुनो ।

तिण्णो + पारगतो = तिण्णो पारगतो ।

सरे क्वचि ॥२॥

सरा खो सरे परे क्वचि पकतिरूपा होन्ति। को इमं पठविं विजेस्सति। क्वचीति कस्मा ? अप्पस्सुतायं पुरिसो।

स्वरे क्वचित् ॥२॥

A vowel followed by a vowel may sometimes remain unchanged :—

को+इमं=को इमं।

Why *sometimes ?*

अप्पस्सुतो+अयं=अप्पस्सुतायं।

दीघं ॥३॥

सरो खो ब्यञ्जने परे क्वचि दीघं पप्पोति। सम्मा धम्मं विपस्सतो; एवं गामे मुनी चरे; खन्ती परमं तपो। क्वचीति कस्मा ? इध मोदति, पेच्च मोदति; पतिलीयति पतिकुज्जति।

दीर्घं ॥३॥

A vowel followed by a consonant is smetimes lengthened :—

सम्म+धम्मं=सम्मा धम्मं।

मुनि+चरे=मुनी चरे।

खन्ति+परमं=खन्ती परमं।

Why this, viz, *sometimes ?*

इध+मोदति=इध मोदति।

पेञ्च + मोदति = पेञ्च मोदति ।

पतिलीयति + पतिहञ्ञति = पतिलीयति पतिहञ्ञति ।

रस्सं ॥४॥

सरा खो ब्यञ्जने परे क्वचि रस्सं पप्पोन्ति । भोवादिनाम सो होति ; यथभाविगुणेन सो । क्वचीति कस्मा ? सम्मा समाधि ; सा विन्ति छन्दसो सुखं ; उपनीयति जीवितं अप्पमायं ।

हस्वं ॥४॥

A vowel followed by a consonant is sometimes shortened :—

भोवादी + नाम = भोवादि नाम ।

यथा + भावि = यथभावि ।

Why this, viz., *sometimes* ?

सम्मा + समाधि = सम्मा समाधि ।

सा + विन्ति = साविन्ति ।

लोपञ्च तत्राकारो ॥५॥

सरा खो ब्यञ्जने परे क्वचि लोपं पप्पोन्ति, तत्र च लोपे कते अकारागमो होति । स सीलवा, पञ्ञवा , एस धम्मो सनन्तनो , स वे कासावं अरहति ; स मानकामोपि भवेय्य ; स वे मुनि जातिभयं अदस्सि । क्वचीति कस्मा ? सो मुनि , तेन सो मुनि ; एसो धम्मो पदिस्सति , न सो कासावं अरहति ।

लोपश्च तत्र अकारः ॥५॥

A vowel followed by a consonant is sometimes

elided, and *a* is augmented in the place of elision :—

सो + सीलवा = स सीलवा ।

सो + पञ्ञवा = स पञ्ञवा ।

एसो + धम्मो = एस धम्मो ।

सो + वे = सवे ।

सो + मानकामोपि = स मानकामोपि ।

Why this, viz., *sometimes ?*

सो + मुनि = सो मुनि ।

एसो + धम्मो = एसो धम्मो ।

सो + कासावं = सो कासावं ।

परद्वेभावो ठाने ॥६॥

सरम्हा परस्स ब्यञ्जनस्स द्वेभावो होति ठाने । इधप्पमोदो पुरिसस्स ; चतुद्दसो ; अभिक्कन्ततरो पनीततरो च । ठानेति कस्मा ? इध मोदति, पेच्च मोदति ।

परस्य द्विर्भावः स्थाने ॥६॥

A consonant after a vowel is in some instances doubled :—

इध + पमोदो = इधप्पमोदो ।

प + वज्जं = पब्बज्जं ।

चतु + दसो = चतुद्दसो ।

अभि + कन्ततरो = अभिक्कन्ततरो ।

Why this, viz., *in some instances?*

इध + मोदति = इध मोदति ।

पेच्च + मोदति = पेच्च मोदति ।

वग्गे घोसाघोसानं ततियपठमा ॥७॥

वग्गे खो ब्यञ्जनानं घोसाघोसभूतानं सरम्हा परेसं यथासंखं ततियपठमक्खरा द्वेभावं गच्छन्ति ठाने । एसोव च ज्झानफलो ; यत्त ट्ठितं न प्पसहेय्य ; सद्धम्मे यथा पब्बतमुद्धनि ट्ठितो ; चत्तारि ट्ठानानि नरो पमत्तो । ठाने ति कस्मा ? इध चेतसो दल्हं गण्हाति थामसा ।

इति सन्धिकप्पे ततियो कण्डो ।

वर्गे घोषाघोषाणां तृतीयप्रथमे ॥७॥

The sonant and surd consonants of a *vagga* after a vowel, are in some instances doubled by taking before them respectively the 3rd and 1st letter of the *vagga*:—

एसो व च + झानफलो = एसोव च ज्झानफलो ।

यत्त + ठितं = यत्त ट्ठितं ।

सु + धनि = सुद्धनि ।

Why this, viz., *in some instances?*

गण्हाति + थामसा = गण्हाति थामसा ।

The third chapter on junction is finished.

BOOK I, CHAPTER IV.

अं व्यञ्जने निग्गहीतं ॥१॥

निग्गहीतं खो व्यञ्जने परे अं इति होति। एवं वुत्ते; तं साधूति पटिस्सुणित्वा।

अं व्यञ्जने निग्गहीतम् ॥१॥

The *niggahīta* followed by a consonant becomes ं or *ṁ* :—

एवम् + वुत्ते = एवं वुत्ते।

तम् + साधूति = तं साधूति।

वग्गन्तं वा वग्गे ॥२॥

वग्गभूते व्यञ्जने परे निग्गहीतं खो वग्गन्तं वा पप्पोति। तन्निब्बुतं, धम्मञ्चरे सुचरितं; चिरप्पवासिम् पुरिसं, सन्तन्तस्स मनं होति; तङ् कारुणिकं, एवङ् खो भिक्खवे सिक्खितब्बं। वा गहणेन निग्गहीतस्स खो लकारादेसो होति। पुल्लिङ्गं। वा ति कस्मा? न तं कम्मं कतं साधु।

वर्गान्तं वा वर्गे ॥२॥

The *niggahīta* followed by a consonant of a *vagga* is optionally changed into the final letter of the *vagga* :—

तं + निब्बुतं = तन्निब्बुतं।

धम्मं + चरे = धम्मञ्चरे ।

चिरप्पवासिं + पुरिसं = चिरप्पवासिम् पुरिसं ।

सन्तं + तस्स = सन्तन्तस्स ।

तं + कारुणिकं + तङ् कारुणिकं ।

एवं + खो = एवङ् खो ।

By the force of वा or *optionally* it is to be understood that the *niggahīta* may be changed into *l*: –

पुं + लिङ्गं = पुल्लिङ्गं ।

Why this, viz. *optionally* ?

तं + कम्मं = तं कम्मं ।

कम्मं + कतं = कम्मं कतं ।

एहे ञं ॥३॥

एकारे हकारे च परे निग्गहीतं खो ञकारं पप्पोति वा । पच्चत्तञ्ञेव परिनिब्बायिस्सामि ; तञ्ञेवेत्थ पटिपुच्छिस्सामि ; एवञ् हि वो भिक्खवे सिक्खितब्बं ; तञ् हि तस्स मुसा होति । वाति कस्मा ? एवं एतं अभिञ्ञाय ; एवं होति सुभासितं ।

एहे ञम् ॥३॥

The *niggahīta* followed by *e* or *h* is optionally changed into *ñ* :—

पच्चत्तं + एव = पच्चत्तञ्ञेव ।

तं + एव – तञ्ञेव ।

एवं + हि = एवञ् हि ।

तं + हि = तञ् हि ।

Why this, viz., *optionally* ?

एवं + एतं = एवं एतं ।

एवं + होति = एवं होति ।

एतं + अभिञ्ञाय = एतं अभिञ्ञाय ।

सये च ॥४॥

निग्गहीतं खो यकारे परे सह यकारेन ञ्ञकारं पप्पोति वा। सञ्ञोगो; सञ्ञत्तं। वाति कस्मा ? संयोगो, संयुत्तं।

सह ये च ॥४॥

The *niggahīta* followed by *y* may together with the latter be optionally changed into *ññ* :—

सं + योगो = सञ्ञोगो ।

सं + युत्तं = सञ्ञुत्तं ।

Why this, viz., *optionally* ?

सं + योगो = संयोगो ।

सं + युत्तं = संयुत्तं ।

१, २ मदा सरे ॥५॥

निग्गहीतस्स खो सरे परे मकारदकारादेसो होन्ति वा। तम् अहं ब्रूमि ब्राह्मणं; एतद् अवोच सत्था। वाति कस्मा ? अक्कोच्छि मं, अवधि मं, अजिनि मं, अहासि मे।

मदौ स्वरे ॥५॥

The *niggahīta* followed by a vowel is optionally changed into *m* or *d* :—

तं + अहं = तम् अहं ।

एतं + अवोच = एतद् अवोच ।

Why this, viz., *optionally* ?

मं + अवधि = मं अवधि ।

मं + अजिनि = मं अजिनि ।

मं + अहासि = मं अहासि ।

यवमदनतरला चागमा ॥६॥

सरे परे यकारो वकारो मकारो दकारो नकारो तकारो रकारो लकारो इमा आगमा होन्ति वा। नयिमस्स विज्जा, यथयिदं चित्तं, मिगि भन्ता वुदिक्खति। सित्ता ते लहुम एस्सति, गुरुम् एस्सति. असो भद्दो कसामिव; सम्मदञ्ञाविमुत्तानं; मनसाद् अञ्ञाविमुत्तानं, अत्तदत्थं अभिञ्ञाय; चिरन्नायति, इतोनायति; यस्मातिह भिक्खवे; अज्जतग्गे पाणुपेतो, सब्भिरेव समासेय; आरग्गेरिव सासपो; सासपोरिव आरग्गे; छलभिञ्ञा; छलायतनं।

वाति कस्मा? एवं महिद्धिया एसा; अकोच्छि मं अवधि अजिनि मं अहासि मे; अजेय्यो अनुगामियो।

चसद्दग्गहणेन इधेव मकारस्स पकारो होति; यथा—चिरप्पवासिं पुरिसं। ककारस्स च दकारो होति—सदत्थपसुतो सिया। दकारस्स च तकारो होति—सुगतो।

यवमदनतरलाश्च आगमाः ॥६॥

When a vowel follows, *y*, *v*, *m*, *d*, *n*, *t*, *r*, and *l* may also be optionally augmented :—

न + इमस्स = नयिमस्स ।

यथा + इदं = यथयिदं ।

भन्ता + उदिक्खति = भन्तावुदिक्खति ।

लहु + एस्सति = लहुमेस्सति ।

गुरु + एस्सति = गुरुम् एस्सति ।

कसा + इव = कसाम् इव ।

सम्म + अञ्ञा = सम्मद् अञ्ञा ।

मनसा + अञ्ञा = मनसाद् अञ्ञा ।

अस्स + अत्थं = अस्सदत्थं ।

चिरं + आयति = चिरंनायति or चिरस्सायति ।

इतो + आयति = इतोनायति ।

यस्मा + इह = यस्मातिह ।

अज्ज + अग्गे = अज्जतग्गे ।

सब्भि + एव = सब्भिरेव ।

आरग्गे + इव = आरग्गेरिव ।

सासपो + इव = सासपोरिव ।

छ + अभिञ्ञा = छलभिञ्ञा ।

छ + आयतनं = छलायतनं ।

Why this, viz., *optionally* ?

महिद् धिया + एसा = महिद्धिया एसा ।

मं + अवधि = मं अवधि ।

मं + अजिनि = मं अजिनि ।

मं + अहासि = मं अहासि ।

अजेय्यो + अनुगामियो = अजेय्यो अनुगामियो ।

By the force of *also* it is to be understood that : (1) *m* may be changed into *p* ; such as,

चिरम् + पवासिं = चिरप्पवासिं ।

(2) *k* into *d* ; such as, सक + अत्थ = सदत्थ ।

(3) *d* into *t* ; such as, सुगद + ओ = सुगतो ।

कचि ओ व्यञ्जने ॥७॥

व्यञ्जने परे कचि ओकारागमो होति । अतिप्पगो खो ताव सावत्थियं पिण्डाय चरितुं परोसहस्सं भिक्खुसतं । कचीति कस्मा ? एथ पस्सथिमं लोकं ; अन्धभूतो अयं लोको ।

कचित् ओ व्यञ्जने ॥७॥

7\. *O* is sometimes augmented when a consonant follows :—

अतिप्प + खो = अतिप्पगो खो ।

पर + सहस्सं = परोसहस्सं ।

Why this, viz, *sometimes* ?

एथ + पस्सथ = एथ पस्सथ ।

अन्ध + भूतो = अन्धभूतो ।

निग्गहीतञ्च ॥८॥

निग्गहीतञ्च आगमो होति सरे वा व्यञ्जने वा कचि । चक्खुं उदपादि ; अवंसिरो ; यावञ्चिध भिक्खवे ; पुरिमं जातिं ; अनुथूलानि सब्बसो ; मनोपुब्बंगमा धम्मा ।

क्वचीति कस्मा ? इधेव नं पसंसन्ति ; पेच्च सग्गे च मोदति , नहि एतेहि यानेहि गच्छेय्य अगतं दिसं ।

चसद्दग्गहणेन विस्सदस्स च पकारो होति—पचेस्सति विचेस्सति वा ।

निग्गहीतञ्च ॥८॥

8. The *niggahita* is also sometimes augmented when a vowel or a consonant follows :—

चक्खु + उदपादि = चक्खुं उदपादि ।
अव + सिरो = अवं सिरो ।
याव + चिध = यावञ्चिध ।
पुरिम + जातिं = पुरिमं जातिं ।
अनु + थूलानि = अनुं थूलानि ।
पुब्ब + गमा = पुब्बं गमा ।

Why this, viz., *sometimes* ?

इध + एव = इधेव ।
पेच्च + सग्गे = पेच्चसग्गे ।
सग्गे + च = सग्गे च ।
च + मोदति = च मोदति ।
न + हि = नहि ।
हि + एतेहि = हि एतेहि ।
एतेहि + यानेहि = एतेहि यानेहि ।
गच्छेय्य अगतं = गच्छेय्य अगतं ।

By the force of *also*, it is to be understood that *vi* may be changed into *pa* ;

पवेक्खति or विवेक्खति ।

क्वचि लोपं ॥९॥

निग्गहीतं खो सरे परे क्वचि लोपं पप्पोति । तासाहं सन्तिके, विदूनग्गं इति । क्वचीति कस्मा ? अहं एव नूनबलो ; एतदत्थं विदित्वा ।

क्वचित् लोपं ॥९॥

9. The *niggahīta* may sometimes be elided before a vowel :—

तासं + अहं = तासाहं ।

विदूनं + अग्गं = विदूनग्गं ।

Why this, viz, *sometimes ?*

अहं + एव = अहं एव ।

एतं + अत्थं = एतदत्थं ।

ब्यञ्जने च ॥१०॥

निग्गहीतं खो ब्यञ्जने परे क्वचि लोपं पप्पोति । अरियसच्चान दस्सनं एतं बुद्धान सासनं ।

क्वचीति कस्मा ? एतं मङ्गलं उत्तमं; वो वदामि भद्दं वो ।

ब्यञ्जने च ॥१०॥

10. The *niggahīta* is sometimes elided before a consonant :—

अरियसच्चानं + दस्सनं = अरियसच्चानदस्सनं ।

बुद्धानं + सासनं = बुद्धान सासनं ।

Why this, viz., *sometimes* ?

एतं + मङ्गलं = एतं मङ्गलं ।

भद्दं + वो = भद्दं वो ।

परो वा सरो ॥११॥

निग्गहीतम्हा परो सरो लोपं पप्पोति वा। अभिनन्दुंति सुभासितं उत्तत्तं व ; यथा बीजं व धञ्ञं ।

वाति कस्मा ? अहं एव नूनबालो ; एतद् अहोसि ।

परो वा स्वरः ॥११॥

11. The vowel after a *niggahīta* is optionally elided :—

अभिनन्दुं + इति = अभिनन्दुंति ।

उत्तत्तं + इव = उत्तत्तं व ।

यथाबीजं + इव = यथाबीजं व ।

Why this, viz., *sometimes* ?

अहं + एव = अहं एव ।

एतं + अहोसि = एतद् अहोसि ।

ब्यञ्जनो च विसञ्ञोगो ॥१२॥

निग्गहीतम्हा परस्मिं सरे लुत्ते यदि ब्यञ्जनो संयोगो विसञ्ञोगो होति । एवं स ते आसवा ; पुप्फं सा उप्पज्जि । लुत्तेति कस्मा ? एवम् अस्स वचनियो ; विदूनग्गम् इति । च

सद्दग्गहणेन तिन्नम् पि ब्यञ्जनानं अन्तरे सरूपानं क्वचि लोपो होति ; यथा—अग्यागारं, वुत्यस्स ।

इति सन्धिकप्पे चतुत्थो कण्डो ॥

ब्यञ्जनञ्च विसंयोगः ॥१२॥

12. The vowel after a *niggahīta* having been elided, if there be a double consonant it also becomes single :—

एवं + अस्स = एवं स ।
पुप्फं + अस्सा = पुप्फं सा ।

Why this viz., *having elided ?*

एवं + अस्स = एवं अस्स ।
विदूनं + अग्गं = विदूनग्गं ।

By the force of *also*, it is to be understood that in the case of three consonants being joined together the middle homogeneous one is sometimes elided :—

अग्गि + आगारं = अग्यागारं ।
वुत्ति + अस्स = वुत्यस्स ।

The fourth chapter on junction is finished.

BOOK I, CHAPTER V.

गो सरे पुथस्सागमो क्वचि ॥१॥

पुथ इच्चेतस्स सरे परे क्वचि गकारागमो होति। पुथगेव क्वचीति कस्मा? पुथ एव।

गः स्वरे पुथस्यागमः क्वचित् ॥१॥

1. *G* is sometimes augmented (or added) to *putha* when a vowel follows :—

पुथ + एव = पुथगेव।

Why this, viz., *sometimes* ?

पुथ + एव = पुथएव।

पास्स चन्तो रस्सो ॥२॥

पा इच्चेतस्स सरे परे क्वचि गकारागमो होति, अन्तो च सरो रस्सो होति। पगेव वुत्यस्स। क्वचीति कस्मा? पाएव वुत्यस्स

पास्य चान्तो ह्रस्वः ॥२॥

2. A vowel having followed, *g* is sometimes augmented (or added) to *pā* and the final vowel of *pā* is shortened :—

पा + एव = पगेव।

Why this, viz., *sometimes ?*

पा + एव = पा एव।

अब्भो अभि ॥३॥

अभि इच्चेतस्स सरे परे अब्भो आदेसो होति। अब्भुदीरितं ; अब्भुग्गच्छति।

अब्भ् भेः ॥३॥

3 *Abhi* followed by a vowel is changed into *abbh* :—

अभि + उदीरितं = अब्भुदीरितं।

अभि + उग्गच्छति = अब्भुग्गच्छति।

अज्झो अधि ॥४॥

अधि इच्चेतस्स सरे परे अज्झो आदेसो होति। अज्झोकासो ; अज्झागमा।

अज्झोः ॥४॥

4. A vowel having followed, *adhi* is changed into *ajjh* :—

अधि + ओकासो = अज्झोकासो।

अधि + आगमा = अज्झागमा।

ते न वा इवण्णे ॥५॥

ते च खो अभि अधि इच्चेते इवण्णे परे अब्भो अज्झो इति वुत्तरूपा न होन्ति वा। अभिच्छितं ; अधीरितं। वाति कस्मा ? अब्भीरितं ; अज्झिणमुत्तो।

सौ न वा इवर्णे ॥५॥

5. When *i-varṇa* (*i* or *ī*) follows, the *abh* and *adhi* may not optionally be changed in *ab* and *ajjh* :—

अभि + इच्छितं = अभिच्छितं ।

अधि + ईरितं = अधीरितं ।

Why this, viz , *optionally ?*

अभि + ईरितं = अब्भीरितं ।

अधि + इणमुत्तो = अज्झिणमुत्तो ।

अतिस्स चन्तस्स ॥६॥

अति इत्येतस्स अन्तभूतस्स तिसद्दस्स इवण्णे परे सब्बो चं तीति (१।२।८) वुत्तरूपा न होन्ति । अतिसिगणो ; अतीरितं । इवण्णे कस्मा ? अच्चन्तं ।

अतेः चन्तस्य ॥६॥

6. The *i-varṇa* having followed, *ti* the final of *ati* is not, in contrariety to rule 1-2-8 (सब्बो चं ति), changed into *c*.

अति + इसिगणो = अतिसिगणो ।

अति + ईरितं = अतीरितं ।

Why *i-varṇa having followed ?*

अति + अन्तं = अच्चन्तं ।

क्वचि पटि पतिस्स ॥७॥

पति इच्चेतस्स सरे वा व्यञ्जने वा परे क्वचि पटि आदेसो होति। ...ग्गि धातब्बो ; पटिहञ्ञति। क्वचीति कस्मा ? पच्चन्तिमेसु ...नपदेसु ; पतिलीयति ; पतिरूपदेसवासो च।

क्वचित् पटिः पतेः ॥७॥

7. A vowel or a consonant having followed ...ati is sometimes changed into *pati* :—

पति + हञ्ञति = पटिहञ्ञति।

Why this, viz., *sometimes* ?

पति + अन्तिमेसु = पच्चन्तिमेसु।

पति + लीयति = पतिलीयति।

पति + रूपदेसवासो = पतिरूपदेसवासो।

पुथस्सु व्यञ्जने ॥८॥

पुथ इच्चेतस्स अन्तो सरो व्यञ्जने परे उकारो होति। पुथुज्जनो, ...थुभूतं। अन्तग्गहणेन अपुथस्सापि सरे परे अन्तस्स उकारो होति—मनुञ्ञं।

पृथस्य उः व्यञ्जने ॥८॥

8. A consonant having followed, the final ...owel of *putha* is changed into *u*.

पुथ + जनो = पुथुज्जनो।

पुथ + भूतं = पुथुभूतं।

By the force of the word *final* it is to be understood that when a vowel follows, the final of words other than *puthu* may also be changed into *u* :—

मनो + अञ्ञं = मनुञ्ञं ।

ओ अवस्स ॥९॥

अव इच्चेतस्स ओकारादेसो होति क्वचि ब्यञ्जने परे—अन्धकारेन ओनद्धा । क्वचीति कस्मा ? अवसुस्सतु मे सरीरे मंसलोहितं ।

9. A consonant having followed, *ava* is sometimes changed into *o* :—

अव + नद्धा = ओनद्धा ।

Why this, viz., *sometimes* ?

अव + सुस्सतु = अवसुस्सतु ।

अनुपदिट्ठानं वुत्तयोगतो ॥१०॥

अनुपदिट्ठानं उपसग्गनिपातानं सरसन्धीहि ब्यञ्जनसन्धीहि वुत्तसन्धीहि यथायोगं योजेतब्बं । पापनं ; परायनं ; उपायनं ; उपाहनं ; न्यायोगो ; निरुपधि ; दुरुपसन्तं ; द्वालयो ; स्वालयो ; दुराख्यातो ; स्वाख्यातो ; उदीरितं ; समुद्दिट्ठं ; वियग्गं ; विजम्भनं ; ब्यग्गं ; अन्वयागमनं ; अन्वेति ; अनूपवातो ; अनच्छरिया ; परिसेसना ; परामासो ;— एवं सरे च होन्ति । ब्यञ्जने च :—परिग्गहो ; पग्गहो ; पक्कमो ; परक्कमो ; निक्कमो ; निक्कसावो ; निय्यनं ; दुय्यनं ; दुब्भिक्खं ; दुब्भुत्तं ; सन्दिट्ठं ; दुग्गहो ;

निग्गहो : सुग्गहो ; निग्गतं—एवं ब्यञ्जने च होन्ति। सेसा च सब्बे योजेतब्बा।

इति सन्धिकप्पे पञ्चमो कण्डो।

अनुपदिट्ठानाम् उत्तयोगतः ॥१०॥

10. The afore-mentioned rules of vowel-junction and consonantal junction are to be applied in a suitable manner to the prefixes and indeclinables not enjoined in the above.

In vowel junction :—

प + आपनं = पापनं।

पर + अयनं = परायनं।

उप + अयनं = उपायनं।

उप + आहनं = उपाहनं।

नि + आयोगो = न्यायोगो।

नि + उपधि = निरुपधि।

दु + उपसन्तं = दुवुपसन्तं।

सु + उपसन्तं = सुवुपसन्तं।

दु + आलयो = द्वालयो।

सु + आलयो = स्वालयो।

दु + आख्यातो = दुराख्यातो।

सु + आख्यातो = स्वाख्यातो।

उ + ईरितं = उदीरितं।

सं + उद्दिट्ठं = समुद्दिट्ठं।

वि + अग्ग = वियग्ग।

वि + अधि + अग्गं = विज्झग्गं।

वि + अग्गं ग्गं।

अव + आगमनं - अवयागमनं।

अनु + एति अन्वेति।

अनु उपघातो = अनूपघातो।

अ + अच्छरिया अनच्छरिया।

प + इसेसना परिसेसना।

प + आमासो - परामासो।

In consonantal junction :—

परि + गहो = परिग्गहो।

प + गहो = पग्गहो।

प + कमो = पक्कमो।

प + अ + कमो = परक्कमो।

नि + कमो = निक्कमो।

नि + कसावो = निक्कसावो।

नि + लयनं = निल्लयनं।

दु + लयनं = दुल्लयनं।

दु + भिक्खं = दुब्भिक्खं।

दु + भत्तं = दुब्भत्तं।

सं + दिट्ठं = सन्दिट्ठं।

दु + गहो = दुग्गहो।

वि + गहो = विग्गहो।

सु + गहो = सुग्गहो ।

नि + गतं = निग्गतं ।

Others may also be exemplified in the same way.

The fifth chapter on junction is finished.

BOOK II, CHAPTER I.

जिनवचनयुत्तम्हि ॥१॥

जिनवचनयुत्तम्हि इच्चेतं अधिकारत्थं वेदितब्बं ।

जिनवचनयुक्ते ॥१॥

1. (The rules of Pali grammar are) applicable to the discourses of Buddha.

लिङ्गञ्च निपच्चते ॥२॥

यथा यथा जिनवचनयुत्तम्हि तथा तथा इध लिङ्गञ्च निपच्चते । तं यथा—एसो नो सत्था, ब्रह्मा, अत्ता, सखा, राजा ।

लिङ्गञ्च निपत्यते ॥२॥

2. The crude forms (or stems) of words are determined here just as they are found in the discourses of Buddha.

The crude forms or stems, such as, सत्था, ब्रह्मा, अत्ता, सखा, राजा ।

ततो च विभत्तियो ॥३॥

ततो जिनवचनयुत्तेहि लिङ्गेहि विभत्तियो होन्ति ।

ततश्च विभक्तयः ॥३॥

3. Case-endings are added to the crude words or stems.

सि यो अं यो ना हि स नं स्मा हि स नं स्मिं सु ॥४॥

का च पन ता विभत्तियो? सि, यो इति पठमा; अं, यो इति दुतिया, ना, हि इति ततिया; स, नं इति चतुत्थी; स्मा, हि इति पञ्चमी, स, नं इति छट्ठी, स्मिं, सु इति सत्तमी। विभत्ति इच्चनेन कत्थो? अमूहस्स ममं सविभत्तिस्स से (२।२।१)।

सि, यो; अं, यो; ना, हि; स, नं, स्मा, हि; स, नं, स्मिं, सु ॥४॥

4. The case-endings are :--nominative singular—**सि**, and plural—**यो**; accusative singular—**अं**, and plural—**यो**; instrumental singular—**ना**, and plural **हि**; dative singular—**स**, and plural—**नं**; ablative singular—**स्मा**, and plural **हि**; genitive singular—**स**, and plural—**नं**; locative singular—**स्मिं**, and plural—**सु** ।

What purpose is served by this, viz., a *vibhakti* or case-ending? 2-2-1.

तदनुपरोधेन ॥५॥

यथा यथा तेसं जिनवचनानं अनुपरोधेन तथा तथा घ, लिङ्गञ्च निपज्जते।

तदनुपरोधेन ॥५॥

5. These are employed here in conformity to the usage made in the discourses of Buddha.

आलपने सि गसञ्ञो ॥६॥

आलपनत्थे सि गसञ्ञो होति। भोति अय्ये; भोति कञ्ञे; भोति धरादिये। आलपनेति किमत्थं? सा अय्या। भोति किमत्थं? भोतियो अय्यायो। ग इच्चनेन कत्थो? घते च (२।१।६३)।

आलपने सिः गसंज्ञः ॥६॥

6. In the vocative case the *si* is technically denominated as *ga* :—भोति अय्ये; भोति कञ्ञे; भोति धरादिये।

For what purpose is this, viz., *in the vocative case*? सा अय्या।

What purpose is served by this, viz., *ga*? By the rule 2-1-63 *ā* is changed into *e*.

इवण्णुवण्णा झला ॥७॥

इवण्णुवण्णा इच्चेते झलसञ्ञा होन्ति यथासंख्यं। इसिनो; दण्डिनो; अग्गिनो; गहपतिनो; सेतुनो; भिक्खुनो; सयम्भुनो; झल इच्चनेन कत्थो? झलतो सस्स नो वा (२।१।६६)।

इवर्णोवर्णौ झलौ ॥७॥

7. These two, viz., *i-varṇa* and *u-varṇa* (*i, ī,* and *u, ū*) are respectively technically called *jha* and *la* :—इसिनो ; दण्डिनो ; अग्गिनो ; गहपतिनो । सेतुनो ; भिक्खुनो ; सयम्भुनो ।

What purpose is served by this viz., *jha-la* ? By the rule 2-1-66 the *sa* after *jha-la* is optionally changed into *no*.

ते इत्थिख्या पो ॥८॥

ते इवण्णुवण्णा यदा इत्थिख्या तदा पसञ्ञा होन्ति। रत्तिया, इत्थिया ; वधुया ; धेनुया ; देविया । इत्थिख्याति किमत्थं ? इसिना ; भिक्खुना । पइच्चनेन कत्थो ? पतो या (२।१।६१) ।

तो स्त्राख्यो पः ॥८॥

8. Those two, viz., *i-varṇa* and *u-varṇa* (*i, ī, u, ū*) when used as finals in the feminine gender are termed *pa* :—रत्तिया ; इत्थिया ; वधुया ; धेनुया ; देविया ।

For what purpose is this, viz., *in the feminine gender* ? इसिना ; भिक्खुना ।

What purpose is served by this, viz., *pa* ? By the rule 2-1-61, in the singular number of the cases beginning with the instrumental, the case-endings after *pa* are changed into *yā*.

आ घो ॥९॥

आकारो यदा इत्थिख्या तदा घसञ्ञो होति। सद्धाय, कञ्ञाय, वीणाय, गङ्गाय; दिसाय, सालाय, मालाय, तुलाय; दोसाय; पभाय; सोताय; पञ्ञाय; करुणाय; नावाय; कपालाय। आ इति किमत्थं? रत्तिया; इत्थिया, देविया; धेनुया। इत्थिख्याति किमत्थं? सत्थारा देसितो अयं धम्मो। घ इच्चनेन कत्थो? घतो नादीनं (२।१।६०)।

आ घः ॥९॥

9. The final *ā* in the feminine gender is technically termed *gha* :—सद्धाय; कञ्ञाय; वीणाय, गङ्गाय; दिसाय; सालाय; मालाय; तुलाय, दोसाय; पभाय; सोताय; पञ्ञाय; करुणाय; नावाय; कपालाय।

For what purpose is this, viz., *ā*? रत्तिया; इत्थिया; देविया; धेनुया।

For what purpose is this, viz., *in the feminine gender*? सत्थारा देसितो अयं धम्मो।

What purpose is served by this, viz., *gha*? By the rule 2-1 60 the singular case-endings beginning with *nā* (instrumental) are changed into *āya*.

सागमो से ॥१०॥

सकारागमो होति से विभत्तिम्हि। पुरिसस्स, अग्गिस्स, दण्डिस्स, इसिस्स, भिक्खुस्स; सयम्भुस्स अभिभुस्स। से ति किमत्थं? पुरिसस्मिं।

सागमः से ॥१०॥

10. *S* is augmented when the case-ending *sa* follows:—

पुरिसस्स; अग्गिस्स; दण्डिस्स; इसिस्स; भिक्खुस्स; सयम्भुस्स; अभिभुस्स।

For what purpose is this, viz., *when the case-ending sa follows?* पुरिसस्मिं।

संसास्वेकवचनेसु च ॥११॥

संसासु एकवचनेसु विभत्तादेसेसु सकारागमो होति। एतिस्सं, एतिस्सा; इमिस्सं; इमिस्सा; तिस्सं; तिस्सा, तस्सं; तस्सा, यस्सं; यस्सा; अमुस्सं; अमुस्सा। संसास्विति किमत्थं? अग्गिना; पाणिना। एकवचनेस्विति किमत्थं? तासं, सब्बासं। विभत्तादेसेस्विति किमत्थं? मनसा; वचसा; थामसा।

संसयोरेकवचनयोश्च ॥११॥

11. *S* is augmented when the singular case-ending substitutes *saṁ* and *sā* follow:—

एतिस्सं; एतिस्सा; इमिस्सं; इमिस्सा. तिस्सं, तिस्सा तस्सं; तस्सा; यस्सं; यस्सा; अमुस्सं, अमुस्सा।

For what purpose is this, viz., *saṁ* and *sā*? अग्गिना; पाणिना।

For what purpose is this, viz, *singular*? तासं सब्बासं।

For what purpose is this, viz *case ending substitutes*? वचसा; मनसा; थामसा।

एतिमासं इ ॥१२॥

एता इमा इच्चेतेसं अन्तो सरो इकारो होति संसासु एकवचनेसु विभत्तादेसेसु। एतिस्सं; एतिस्सा; इमिस्सं; इमिस्सा। संसास्विति किमत्थं? एताय; इमाय। एकवचनेस्विति किमत्थं? एतासं; इमासं।

एतेमयोः इः ॥१२॥

12. The final vowel of *eta* and *ima* is changed into *i*, if the singular case-ending substitutes *saṁ* and *sā* follow :—

एतिस्सं, एतिस्सा; इमिस्सं, इमिस्सा।

For what purpose is this, viz., *saṁ* and *sā*? एताय; इमाय।

For what purpose is this, viz., *singular*? एतासं; इमासं।

तस्सा वा ॥१३॥

तस्सा इत्थियं वत्तमानाय अकारस्स इकारो होति वा संसासु एकवचनेसु विभत्तादेसेसु। तिस्सं, तिस्सा, तस्सं, तस्सा।

तस्या वा ॥१३॥

13. The singular case-ending substitutes *saṁ* and *sā* having followed, *ā* of the pronoun *ta* in the feminine gender is optionally changed into *i* :—

तिस्सं, तिस्सा; तस्सं; तस्सा।

ततो सस्स स्साय ॥१४॥

ततो ता-एता-इमातो सस्स विभत्तिस्स स्सायादेसो होति वा अन्तो च सरो इकारो होति। तिस्साय, तिस्सा, एतिस्साय; एतिस्सा; इमिस्साय; इमिस्सा।

ततः सस्य स्सायः ॥१४॥

The case-ending *sa* used after the pronouns *ta*, *etā* and *imā* is optionally changed into *ssāya*, and the final vowel of the pronouns becomes *i* —

तिस्साय; तिस्सा; एतिस्साय; एतिस्सा; इमिस्साय; इमिस्सा।

घो रस्सं ॥१५॥

घो रस्सं आपज्जते संसासु विभत्तादेसेसु। तस्सं, तस्सा; यस्सं; यस्सा; सब्बस्सं, सब्बस्सा। संसास्विति किमत्थं? ताय, सब्बाय। एकवचनेस्विति किमत्थं? तासं, सब्बासं।

घो ह्रस्वम् ॥१५॥

15. When the singular case-ending substitutes *saṁ* and *sā* follow, the final feminine *ā* is shortened :—

तस्सं; तस्सा, यस्सं; यस्सा; सब्बस्सं; सब्बस्सा।

For what purpose is this, viz, *saṁ* and *sā*?

ताय; सब्बाय।

For what purpose is this, viz., *singular*? तासं; सब्बासं।

नो च द्वादितो नम्हि ॥१६॥

द्वि इच्चेवम् आदितो सङ्ख्यातो नकारागमो होति नम्हि विभत्तिम्हि। द्विन्नं; तिण्णं; चतुन्नं; पञ्चन्नं; छन्नं. सत्तन्नं; अट्ठन्नं; नवन्नं; दसन्नं। द्वादितोति किमत्थं? सहस्सानं। नम्हीति किमत्थं? द्वीसु; तीसु। च सद्दग्गहणेन स्सं चागमो होति। चतस्सन्नं इत्थीनं, तिस्सन्नं वेदनानं।

नच द्वादितो नमि ॥१६॥

16. When the case-ending *naṁ* follows, *n* too is augmented (or added) to numerals beginning with *dvi* :—

द्विन्नं; तिण्णं; चतुन्नं; पञ्चन्नं; छन्नं; सत्तन्नं, अट्ठन्नं; नवन्नं; दसन्नं।

For what purpose is this, viz., *beginning with dvi*? द्वीसु; तीसु।

By the force of च (*too*) it is to be understood that *ssaṁ* may also sometimes be augmented:— चतस्सन्नं; तिस्सन्नं।

अमा पतो स्मिं स्मानं वा ॥१७॥

प इच्चेतस्मा स्मिं स्मा इच्चेतेसं अं आ आदेसा होन्ति वा यथासङ्ख्यं। मत्यं; मतियं; मत्या; मतिया; रत्यं; रतियं; रत्या; रतिया; निकत्यं; निकतियं; निकत्या; निकतिया; विकत्यं; विकतियं; विरत्यं; विरतियं, विरत्या; विरतिया;

पुथर्थ्यं ; पुथवियं ; पुथथ्या ; पुथविया ; पथव्यं ; पथवित्तं ;
पथव्या ; पथवित्तिया ।

अथा पत: स्मिं स्मयो वा ॥१७॥

17. The ending *smiṁ* and *smā* used after *p*
are respectively optionally changed into *aṁ* and
ā :—

मत्यं ; मतियं ; मत्या ; मतिया ; etc.

आदितो ओ च ॥१८॥

आदि इच्चेतस्मा स्मिं वचनस्स अं ओं आदेसा होन्ति वा
आदिं ; आदो । वाति किमत्थं ? आदिस्मिं, आदिम्हि नाथं
नमस्सित्वा । चसद्दग्गहणेन अञ्ञस्मापि स्मिंवचनस्स आ अं
अं आदेसा होन्ति वा । दिवा च रत्तो च हरन्ति ये बलिं ;
बाराणसिं अहु राजा ।

आदितस्स ॥१८॥

18. The case-ending *smiṁ* after *ādi* is also
optionally changed into *ṁ* or *o* :—

आदिं ; आदो ।

For what purpose is this, viz., *optionally* ?
आदिस्मिं, आदिम्हि ।

By the force of *also* (च) it is to be understood
that *smiṁ* after other crude words (or stems) too
is optionally changed into *a*, *o*, or *ṁ* :— दिवा , रत्तो ,
बाराणसिं ।

झलानं इयुवा सरे वा ॥१६॥

झल इच्चेतेसं इय् उव् इच्चेते आदेसा होन्ति वा सरे परे। यन्तं, पच्छियागारे; भिक्खुवासने निसीदति; पुथुवासने। ति किमत्थं? तिमलं; तिफलं; तिकचतुक्कं; तिदण्डं; लोकं; तिनयनं; तिपासं, तिहंसं; तिभरं, तिबन्धनं. पिटिकं; तिवेदं; चतुद्दिसं, पुथुभूतं। वाति किमत्थं? इक्केहि; तीहाकारेहि. चक्खायतनं। वाति विकप्पनत्थं। कारस्स अयादेसो होति:– वतुद्दसयं।

झलयोः इयुवौ स्वरे वा ॥१६॥

19. A vowel having followed, *jha* and *la* are respectively optionally changed into *iy* and *uv* :—

तियन्तं; पच्छियागारे; भिक्खुवासने; पुथुवासने।

For what purpose is this, viz., *a vowel having followed?* तिमलं; तिफलं etc.

For what purpose is this, viz., *optionally?* इक्केहि; तीहाकारेहि; चक्खायतनं।

The word *optionally* is to signify *alternative* verse; *i* is changed into *ay* :—वतुद्दसयं।

यवकारा च ॥२०॥

झलानं यकारवकारादेसा होन्ति वा सरे परे। अग्यागारे; कुखायतनं; स्वागतं ते महावीर। चतुहगहयं समपियाङनतुं।

यवकारो च ॥२०॥

20. A vowel having followed, *jha* and *la* are also optionally changed into *y* and *v* :—

अग्यागारे, चक्खायतनं ; खागळं ।

The force of च (*also*) is alternation, that is, to show that this rule is applicable as well as rule 2-1-19.

पसञ्ञस्स च ॥२१॥

पसञ्ञस्स च विभत्तादेसे सरे परे यकारादेसो होति। पथ्या ; रत्या ; मत्या। सरेति किमत्थं ? पथविये। चसद्दग्गहणं अनुकड्ढनत्थं।

पसंञ्ञस्स च ॥२१॥

21. A vowel of case-ending substitutes having followed, that which is technically termed *pa* is also changed into *y* :—पथ्या ; रत्या ; मत्या।

For what purpose is this, viz., *a vowel having followed?* पथवियं।

The force of *also* is that this rule follows rule 2-1--20.

गाव से ॥२२॥

गो इच्चेतस्स ओकारस्स आवादेसो होति से विभत्तिम्हि गावस्स।

गो: से ॥२२॥

22. The case-ending *sa* having followed, *o* of *go* is changed into *āva* :—गावस्स ।

योसु च ॥२३॥

गो इच्चेतस्स ओकारस्स आवादेसो होति यो इच्चेतेसु परेसु । गावो गच्छन्ति ; गावो पस्सन्ति ; गावो गच्छन्ति : गावो पस्सन्ति । चसद्दग्गहणं किमत्थं ? नास्मास्मिंसु वचनेसु आवादेसो होति । गावेन ; गावा ; गावे ; गावेसु ॥

यवोश्च ॥२३॥

23. The case-ending *yo* (nominative and accusative plural) having followed, *o* of *go* is also changed into *āva* :—गावो ; गावो ।

For what purpose is च (*also*) added ? The case-endings *nā*, *smā*, *smiṁ* and *su* having followed, *āva* takes the place of *o* :—गावेन , गावा ; गावे ; गावेसु ।

अवम्हि च ॥२४॥

गो इच्चेतस्स ओकारस्स आव अवादेसा होन्ति अम्हि विभत्तिम्हि । गावं ; गवं । चसद्दग्गहणेन सादिसेसेसु पुब्बुत्तरवचनेसु च अवादेसो होति । गवस्स , गवो ; गवेन ; गवा ; गवे ; गवेसु ॥

अमिं च ॥२४॥

24. The case-ending *aṁ* having followed, *o* of *go* is also changed into *āva* and *ava* :—गावं ; गवं ।

By the force of च (*also*) it is to be understood that *o* of *go* is changed into *ava* too, when the case-endings *sa* etc. (that is, the endings of the 4th case or those of the preceding or succeeding cases) follow :—गवस्स ; गवो ; गवेन ; गवा ; गवे ; गवेसु ।

आवस्सु वा ॥२५॥

आव इच्चेतस्स गवादेसस्स अन्तसरस्स उकारादेसो होति वा अम्हि विभत्तिम्हि । गावुं ; गावं । आवस्सेति किमत्थं ? गवं । अम्हीति किमत्थं ? गावो तिट्ठन्ति ॥

आवस्सु वा ॥२५॥

25. The case-ending *aṁ* having followed, the final vowel of *āva* which takes the place of the *o* of *go* is optionally changed into *u* :—गावुं ; गावं ।

For what purpose is this, viz., *of āva* ? गवं ।

For what purpose is this, viz., *the case ending aṁ having followed* ? गावो तिट्ठन्ति ।

ततो नं अं पतिम्हा लुत्ते च समासे ॥२६॥

ततो गोसद्दतो नंवचनस्स अं आदेसो होति, गो इच्चेतस्स ओकारस्स अवादेसो होति, पतिम्हि परे, अलुत्ते च समासे ।

गवम्पतिस्स थेरस्स। अलुत्ते ति किमत्थं ? गोपति। चसद्दग्गहणेन असमासेपि नंवचनस्स अं आदेसो होति गो इच्चेतस्स ओकारस्स अवादेसो च होति। गवं।

ततो नम् अम् पतौ अलुत्ते च समासे ॥२६॥

26. The case-ending *naṁ* after the word *go* is also changed into *aṁ*, and *o* of *go* is changed into *ava*, if the word *pati* follows and if *samāsa* (sign of composition) is not elided :—गवम् पतिस्स।

Why this, viz., *if samāsa is not elided ?* गोपति।

By the force of च (*also*) it is to be understood that even when there is no *samāsa*, *nam* is changed into *aṁ*, and *o* of *go* is changed into *ava* :—गवं।

ओ सरे च ॥२७॥

गो इच्चेतस्स ओकारस्स अवादेसो च होति समासे सरे परे। गवस्सकं ; गवेलकं ; गवाजिनं। चसद्दग्गहणेन उवस्स इच्चेवमन्तानं अक्खानं उवअवोरादेसा होन्ति स्मिं यो इच्चेतेसु परेसु क्वचि। भिक्खवि ; पसवो ; गुरवो ; चतुरो। सरे ति किमत्थं ? गोधनो, गोविन्दो।

ओ सरे च ॥२७॥

The *o* of *go* is also changed into *ava* when a vowel in a *samāsa* follows :—गवस्सकं ; गवेलकं, गवाजिनं।

27. By the force of *also* (च) it is to be under-

stood that *smim* or *yo* having followed the *u-varṇa* final in a crude word is sometimes changed into *uva, ava* and *ura* :—भुवि ; पसवो ; गुरवो ; चतुरो ।

Why this, viz , *when a vowel follows ?* गोधनो ; गोविन्दो ।

तब्बिपरीतुपपदे ब्यञ्जने च ॥२८॥

तस्स अवसद्दस्स उपपदे तिठ्ठमानस्स ओकारस्स विपरीतो होति ब्यञ्जने परे । उग्गते सुरिये ; उग्गच्छति ; उग्गहेत्वा चसद्दग्गहणं अवधारणत्थं । अवसाने ; अवकिरने ; अवकिरति ॥

तद्विपरीत उपपदे व्यञ्जने च ॥२८॥

28. When *ava* stands as an *upapada* (that is, a secondary first member in a compound), *o* which takes the place of *ava* is also changed into *u*, if consonant follows :—उग्गते ; उग्गच्छति ; उग्गहेत्वा The force of च (*also*) is to signify restriction of the rule to certain instances to the exclusion of others :—अवसाने etc.

गोण नम्हि वा ॥२९॥

सब्बस्स गोसद्दस्स गोणादेसो होति वा नम्हि विभत्तिम्हि गोणानं सतं । वाति किमत्थं ? गोणं चे तरमानानं उगच्छति पुङ्गवो, सब्बा गावी उजुं यन्ति नेत्ते उजुं गते गोण । यो विभागेन अञ्ञथापि गोणादेसो होति । गोणभूतानं ॥

गोणो नम्हि वा ॥२९॥

29. The case-ending *naṁ* having followed, the word *go* is in all cases optionally changed into *goṇa* :—गोणानं ।

For what purpose is this, viz, *optionally*? गोणं । In the case of a compound also, *go* may be changed into *goṇa* :—गोणभूतानं ।

सुहिनासु च ॥३०॥

सुहिना इच्चेतेसु च सब्बस्स गोसद्दस्स गोणादेसो होति वा । गोणेसु ; गोणेहि ; गोणेन । वाति किमत्थं ? गोसु , गोहि , गोभि ; गवेन । चसद्दग्गहणेन स्यादिसेसेसु पुब्बुत्तरवचनेसु पि गोणगुगवयादेसा होन्ति । गोणो ; गोणा ; गोणं ; गोणे , गोणस्स ; गोणम्हा ; गोणस्मा ; गुन्नं ; गवयेहि ।

सुहिनासु च ॥३०॥

30. The case-endings *su*, *hi* and *nā* having followed, the word *go* in all cases is also optionally changed into *goṇa* :—गोणेसु ; गोणेहि ; गोणेन ।

For what purpose is this, viz., *optionally*? गोसु ; गोहि ; गोभि ; गवेन ।

By the force of *also* (च) it is to to be understood that other case-endings also (beginning with *si*) having followed, *go* is changed into *goṇa*, *gu* or *gavaya* :—गोणो ; गोणा ; गोणं , गोणे , गोणस्स ; गोणम्हा , गोणस्मा ; गुन्नं ; गवयेहि ।

अम्मो निग्गहीतं झलपेहि ॥३१॥

अं वचनस्स च मकारस्स च झलप इच्चेतेहि निग्गहीतं होति। अग्गिं, दण्डिं ; इसिं ; मुनिं ; गहपतिं ; भिक्खुं ; सयम्भुं ; अभिभुं ; इत्थिं ; रत्तिं ; वधुं ; पुल्लिङ्गं ; पुम्भावो ; पुंकोकिलो। अम्मोति किमत्थं ? सुखं ; दुक्खं । पुनरारम्भग्गहणं विभासा-निवत्तनत्थं। अग्गिं ; वधुं ; पटुं ; वम्भुं ; वधुं ॥

अम्मो निग्गहीतं झलपे: ॥३१॥

31. The case-ending *aṁ* and *m* after that which is technically called *jha, la* or *pa*, is changed into a *niggahīta* :—अग्गिं, पुंकोकिलो etc.

Why is this, viz., *aṁ* and *m ?* अग्गिना etc.

For what purpose is this, viz., *after that which is technically called jha, la or pa ?* सुखं ; दुक्खं ।

This sūtra with regard to *niggahīta* is repeated here for the prevention of optionality :—अग्गिं etc

सरलोपो अमादेसपच्चयादिम्हि सरलोपे तु पकति ॥३२॥

सरलोपो होति अमादेसपच्चयादिम्हि सरलोपे तु पकति होति। पुरिसं ; पुरिसे ; पापं ; पापे ; पापियो ; पापिट्ठो ; अमादेसपच्चयादिम्हीति किमत्थं ? अप्पमादो अमतपदं। सर-लोपेति किमत्थं ? पुरिसस्स ; दण्डिनं। तुसद्दग्गहणं अव-

ारणत्थं । भिक्खुनी ; गहपतानी । पकतिभावग्गहणसामत्थेन नसन्धिभावो च होति । सेय्यो ; सेट्ठो ; जेय्यो ; जेट्ठो ॥

सरलोप; अमादेसप्पच्चयादिम्हि सरलोपेतु पकति; ॥३२॥

32. The final vowel is elided before *aṁ*, ase-ending substitutes and suffixes ; and the real ype of the word becomes what remains after the lision of the vowel :—पुरिसं ; पुरिसे ; पापियो etc.

For what purpose is this, viz., *aṁ, case-ending ubstitutes and suffixes ?* अप्पमादो अमतपदं ।

For what purpose is this, viz., *after the elision f the vowel ?* पुरिसस्स ; दण्डिनं ।

The *tu* denotes restriction of the rule to certain nstances to the exclusion of others :—भिक्खुनी etc.

By the force of the expression viz., *the real type f the word,* it is to be understood that *sandhi* junction) can also again take place :--सेय्यो etc.

अघो रस्सं एकवचनयोस्वपि च ॥३३॥

अघो रस्सं आपज्जते एकवचन यो-इच्चेतेसु च । इत्थिं ; त्थियो ; इत्थिया ; वधुं ; वधुयो ; वधुया ; दण्डिना ; सयम्भुं ; यम्भुवो , सयम्भुना ।

अघोति किमत्थं ? कञ्ञं ; कञ्ञायो ; कञ्ञाय । कवचनयोस्विति किमत्थं ? इत्थीहि ; सयम्भूहि । चसद्दग्

गाहणं अवधारणत्थं । नदिं ; नदियो ; नदिया । अपि-गाहणेन न रस्सं आपज्जति । इत्थी ; भिक्खुनी ॥

अघो रस्सं एकवचनयवोरपि च ॥३३॥

33. In the singular number and also when *yo* follows, the final long vowel other than *gha* becomes short as well :- इत्थिं ; इत्थियो ; इत्थिया etc.

For what purpose is this, viz , *other than gha* ? कञ्ञं ; कञ्ञायो etc. The technical term *gha* has been interpreted in 2-1-9.

Why this, viz , *in the singular number and also when yo follows ?* इत्थीहि etc.

The expression *also* (च) is added for signifying restriction of the rule to certain instances to the exclusion of others :—नदिं etc.

The force of *as well* (अपि) is that the final long vowel does not in some cases become short :- इत्थी etc.

न सि स्मिं अनपुंसकानि ॥३४॥

सिस्मिं अनपुंसकानि लिङ्गानि न रस्सं आपज्जन्ते । इत्थी दण्डी , सयम्भू ; वधू ; भिक्खुनी ।

सिस्मिन्ति किमत्थं ? भोति इत्थि , भो सयम्भु , भोति वधु ; भोति दण्डिनि ।

अनपुंसकानीति किमत्थं ? सुखकारि दानं ; सुखकारि सीलं ; सोवगायि चित्तं ॥

न सो अनपुंसकानि ॥३४॥

34. The case-ending *si* having followed, (the final vowel of) a non-neuter word does not become short :—इत्थी, दण्डी ; सयम्भू, वधू, etc.

For what purpose is this, viz., *si having followed ?* भोति इत्थि ; भो सयम्भु etc. (in the vocative case).

Why this, viz., *non-neuter ?* सुखकारि दानं, etc.

उभादितो नं इन्नं ॥३५॥

उभ इच्चेवमादितो नंवचनस्स इन्नं होति। उभिन्नं, दुविन्नं।

उभादितो ति किमत्थं ? उभयेसं।

उभादितो नं इन्नं ॥३५॥

35. The case-endidg *nam* used after *ubha* etc. is changed into *innam* :—उभिन्नं, दुविन्नं।

What for is this viz, *after ubha etc. ?* उभयेसं।
It should be noted here that *ubhaya* and *ubha* are quite different words.

इस्सं इस्सन्नं तोहि सङ्ख्याहि ॥३६॥

नंवचनस्स इस्सं इस्सन्नं इच्चेते आदेसा होन्ति तीहि सङ्ख्याहि। तिस्सं; तिस्सन्नं।

तीस्वीति किमत्थं ? द्विन्नं ।

इन्नं इन्नन्नं ति-संख्याया: ॥३६॥

36. The case-ending *naṁ* is changed into *iṇṇaṁ* and *iṇṇannaṁ* after the numeral *ti* :—तिण्णं, तिण्णन्नं ।

Why this, viz., *after the numeral ti ?* द्विन्नं ।

योसु कतनिकारलोपेसु दीघं ॥३७॥

सब्बे सरा योसु कतनिकारलोपेसु दीघं आपज्जन्ते। अग्गी, भिक्खू ; रत्ती ; यागू ; अट्ठी ; अट्ठीनि ; आयू ; आयूनि, सब्बानि ; यानि ; तानि ; कानि ; एतानि ; अमूनि ; इमानि ।

योस्विति किमत्थं ? अग्गि ; भिक्खु ; रत्ति ; सब्बो, यो ; सो ; को ; अमुको ।

कतनिकारलोपेस्विति किमत्थं ? इत्थियो ; वधुयो, सयम्भुवो । पुनरारम्भग्गहणं किमत्थं ? निच्चदीपनत्थं । अग्गी ; भिक्खू ; यानि ; तानि ; कतमानि ।

यवो: कृतनिकारलोपयो: दीर्घम् ॥३७॥

37. The case-ending *yo* (nominative and accusative plural) having been elided or *ni* having been substituted for it, all final vowels become long :—अग्गी ; अट्ठीनि ; etc.

Why this, viz., *the case ending yo having been elided ?* अग्गि etc.

Why this, viz., *ni having been substituted for le?* इतुयियो etc.

For what purpose is repetition used? To show the invariability of the rule :—अग्गी ; यानि ; etc.

सुनं हिसु च ॥३८॥

सुनंहि इच्चेतेसु च सब्बे सरा दीघं आपज्जन्ते। अग्गीसु ; अग्गीनं ; अग्गीहि ; भिक्खूसु ; भिक्खूहि ; पुरिसासु ; पुरिसानं ; पुरिसाहि ।

एतेस्विति किमत्थं ? अग्गिना ; पाणिना ।

चसद्दग्गहणं अवधारणत्थं । सुखेतेसु ब्रह्मचारीसु धम्मं चक्खाति भगवा ; भिक्खूनं दत्वा सकेहि पाणेहि ।

सुनंहिसु च ॥३८॥

38. These case-endings, viz., *su*, *naṁ* and *hi*, having followed, all final vowels too become long :—अग्गीसु, अग्गीनं, अग्गीहि, etc.

For what purpose is this, viz., *these case-endings having followed*? अग्गिना, etc.

The word च (*too*) is added for denoting restriction of the rule to certain instances :—सुखेतेसु, पाणेहि etc.

पञ्चादीनं अत्तं ॥३९॥

पञ्चादीनं सङ्ख्यानं अन्तो अत्तं आपज्जति सुनंहि इच्चेतेसु ।

पञ्चसु ; पञ्चन्नं ; पञ्चहि ; छसु ; छन्नं ; छहि ; सत्तसु ;

सत्तहि ; सत्तन्नं ; अट्ठन्नं ; अट्ठसु ; अट्ठहि ; नवसु ; नवन्नं ; नवहि ; दससु ; दसन्नं ; दसहि ।

पञ्चादीनं इति किमत्थं ? द्वीसु ; द्विन्नं ; द्वीहि ।

अत्तं इति भावनिद्देसो उभयसागमत्तत्थं, अन्तो उकारो अत्तं आपज्जते । चतस्सन्नं इत्थीनं ; तिस्सन्नं वेदनानं ।

पञ्चादीनाम् अत्वम् ॥३९॥

39. The case-endings *su*, *naṁ* and *hi* having followed, the final of numerals, beginning with *pañca*, attains to the condition of *a* :—पञ्चसु, पञ्चन्नं, पञ्चहि etc.

For what purpose is this, viz., *the numerals beginning with pañca* ? द्वीसु etc.

The abstract form, viz., *the condition of a*, is used to signify that the rule is applicable even in the case of augments, and that the final *u* of an augment too is changed into *a* :—चतस्सन्नं ; तिस्सन्नं ।

पतिस्सिनिम्हि ॥४०॥

पतिस्सन्तो अत्तं आपज्जते इनिम्हि पच्चये परे । गहपतानी ।

इनिम्हीति किमत्थं ? गहपति ।

पत्युरिनौ ॥४०॥

40. The final vowel of *pati* becomes *a*, if the suffix *ini* follows :—गहपतानी ।

Why this, viz., *if the suffix ini follows ?* गहपति ।

न्तुस्सन्तो योसु च ॥४१॥

न्तुप्पच्चयस्सन्तो अत्तं आपज्जते सुनंहियो इच्चेतेसु । गुण-वन्तेसु ; गुणवन्तानं ; गुणवन्तेहि ; गुणवन्ता ; गुणवन्ते ।

न्तुस्सेति किमत्थं ? इसीनं ।

एतेस्विति किमत्थं ? गुणवा ।

चसद्दग्गहणेन अञ्ञेसु च वचनेसु अत्तं होति । गुण वन्तस्मिं ; गुणवन्तेन । अन्तग्गहणेन अत्तञ्च होति योनं इकारो च । गुणवन्ति ।

न्तोरन्तो यवोश्व ॥४१॥

41. These case-endings, viz., *su*, *naṁ*, *hi* and *yo*, having followed, the final of the suffix *ntu* too is changed into *a* :—गुणवन्तेसु etc.

For what purpose is this, viz., *of the suffix ntu ?* इसीनं ।

Why this, viz., *these case-endings having followed ?* गुणवा ।

By the force of च (*too*) it is to be understood that the final of the suffix *ntu* is changed into *a*, even if other case-endings follow :—गुणवन्तस्मिं, etc.

By the force of the word *final* it is to be understood that the case-ending *yo* is even changed into *i* ; such as in गुणवन्ति ।

सब्बस्स वा अंसेसु ॥४२॥

सब्बस्सेव न्तुप्पच्चयस्स अत्तं होति वा अंस इच्चेतेसु। सतिं भिक्खुं सतिमन्तं भिक्खुं वा; बन्धुमं राजानं बन्धुमन्तं राजानं वा; सतिमस्स भिक्खुनो सतिमतो भिक्खुनो वा. बन्धुमस्स रञ्ञो बन्धुमतो रञ्ञो वा। एतेस्विति किमत्थं? सतिमा भिक्खु बन्धुमा राजा।

सर्वस्य वा अंसयोः ॥४२॥

42. These case-endings viz., *aṁ* and *sa*, having followed, the entire *ntu* suffix is optionally changed into *a* :—सतिमं or सतिमन्तं; सतिमस्स or सतिमतो; etc.

For what purpose is this, viz., *these case-endings having followed*? सतिमा, etc.

सिम्हि वा ॥४३॥

न्तुप्पच्चयस्सन्तस्स अत्तं होति वा सिम्हि विभत्तिम्हि। हिमवन्तो पब्बतो। वाति किमत्थं? हिमवा पब्बतो।

सौ वा ॥४३॥

43. If the case-ending *si* follows, the final of the suffix *ntu* is optionally changed into *a* :—हिमवन्तो।

Why is this, viz., *optionally*? हिमवा।

अग्गिस्सिनि ॥४४॥

अग्गिस्सन्तो इनि होति वा सिम्हि विभत्तिम्हि। पुरत्थ

ग्गिनि ; पच्छिमतो अग्गिनि ; दक्खिणतो अग्गिनि ; वामतो
ग्गिनि ।

वाति किमत्थं ? अग्गि ।

अग्गेरिनि: ॥४४॥

44. If the case-ending *si* follows, the final of *ggi* is optionally changed into *ini* .—अग्गिनि ।

Why this, viz. *optionally ?* अग्गि ।

योस्वकतरस्सो झो ॥३५॥

योसु अकतरस्सो झो अत्तं आपज्जते । अग्गयो , मुनयो ; इसयो ।

योस्विति किमत्थं ? अग्गिसु ।

अकतरस्सोति किमत्थं ? दण्डिनो ।

झोति किमत्थं ? रत्तियो ।

यवोरकृतह्रस्वो झः ॥३५॥

45. The case-ending *yo* having followed, *jha* (*i* or *ī*) which has not been shortened is changed into *a* :—अग्गयो ; मुनयो ; इसयो ।

For what purpose is this, viz , *the case-ending yo having followed ?* अग्गीसु ।

For what purpose is this, viz., *which has not been shortened ?* दण्डिनो । In दण्डिनो the long *ī* of दण्डी has been shortened ; so the rule is not applicable here. If the case-ending *yo* follows

the final *i* and *ī* are invariably changed into *a*, but not that final *i* which is the result of shortening the long vowel *ī*.

For what purpose is this, viz., *jha* ? रत्तियो ।

I and *ī* ending in feminine words are not called *jha*, so the rule is not applicable in the case of रत्तियो ।

वेवोसु लो च ॥३६॥

वेवो इच्चेतेसु अकतरस्सो लो अत्तं आपज्जते । भिक्खवे, भिक्खवो ; हेतवे ; हेतवो ।

अकतरस्सोति किमत्थं ? सयम्भुवो ; वेस्सभुवो ; पराभिभुवो ।

वेवोस्विति किमत्थं ? हेतुना ; केतुना ; सेतुना ।

चसद्दग्गहणं अत्तं अनुकड्ढनत्थं ॥

वेवयो: अपि ॥४६॥

46. *Ve* or *vo* having followed, *la* (*u* or *ū* which has not been shortened is also changed into *a* :--भिक्खवे ; भिक्खवो, etc.

For what purpose is this, viz., *which has not been shortened* ? सयम्भुवो, etc.

For what purpose is this, viz., *ve or vo having followed* ? हेतुना, etc.

The force of *also* (च) is that this rule follow

the preceding rule; that is, the *a* in this rule is arrived at from that mentioned in the preceding rule.

मातुलादीनं आनत्तं ईकारे ॥४७॥

मातुल इच्चेवमादीनं अन्तो आनत्तं आपज्जते ईकारप्पच्चये परे। मातुलानी; अय्यकानी; वरुणानी।

ईकारेति किमत्थं? भिक्खुनी; जालिनी; गहपतानी।

आनत्तग्गहणेन नदी इच्चेतस्स दीसद्दस्स ज्जो ज्जा ज्जा आदेसा होन्ति सह विभत्तिया योनास इच्चेतेसु। तं यथा—नज्जो सन्दन्ति; नज्जा कतं तरङ्गं; नज्जा नेरञ्जराय तीरे।

मातुलादीनाम् आनत्वम् ईकारे ॥४७॥

47. The suffix *ī* having followed, the final of *mātula* etc. is changed into *āna* :—मातुलानी etc.

For what purpose is this, viz., *the suffix ī having followed?* भिक्खुनी etc. Here *āna* does not take place.

By the force of *āna* it is to be understood that if *yo*, *nā* and *sa* follow, the *dī* (of *nadī*) together with the case-endings is respectively changed into *jjo*, *jjā*, and *jjā* :—नज्जो; नज्जा; नज्जा।

स्मा हि स्मिन्नं म्हाभिम्हि वा ॥४८॥

सब्बतो स्माहिस्मिं इच्चेतेसं म्हाभिम्हि इच्चेते आदेसा

होन्ति वा यथासङ्ख्यं। पुरिसम्हा, पुरिसस्मा; पुरिसेभि, पुरिसेहि; पुरिसम्हि, पुरिसस्मिं।

स्माहिस्मिन्नं इति किमत्थं? बसुन्नन्तं अगमासकं; कहन्तं अत्तं॥

स्मा हि स्मिनां म्हाभिम्हि वा ॥४८॥

48. In all instances *smā*, *hi* and *smiṁ* are respectively optionally changed into *mha*, *bhi* and *mhi* :—पुरिसम्हा, पुरिसस्मा; पुरिसेभि, पुरिसेहि; पुरिसम्हि, पुरिसस्मिं।

Why this, viz., *smā*, *hi* and *smiṁ*? बसुन्नन्तं etc.

न तिमेहि कताकारेहि ॥३६॥

त-इम-इच्चेतेहि कताकारेहि स्मास्मिन्नं म्हाम्हि इच्चेते आदेसा न होन्ति। अस्मा; अस्मिं; अस्मा; अस्मिं।

कताकारेहीति किमत्थं? तम्हा; तम्हि; इमम्हा इमम्हि॥

तेमाभ्यां कताकाराभ्याम् ॥४६॥

49. The case-endings *smā* and *smiṁ* do not become *mhā* and *mhi* respectively, after *a* the substituted form of *ta* and *ima* :—अस्मा; अस्मिं अस्मा; अस्मिं।

Why this, viz, *after a the substituted form* ? तम्हा; तम्हि; इमम्हा; इमम्हि।

सुहीस्वकारो ए ॥५०॥

सुहि इच्चेतेसु अकारो एत्तं आपज्जते। सब्बेसु, येसु; तेसु; केसु; पुरिसेसु; इमेसु; कुसलेसु. अम्हेसु; तुम्हेसु; सब्बेहि; येहि; तेहि; केहि; पुरिसेहि; इमेहि; कुसलेहि; तुम्हेहि; अम्हेहि ॥

सुह्योरकार ए ॥५०॥

50. The final *a* becomes *e* before *su* and *hi* :-- सब्बेसु, सब्बेहि; etc.

सब्बनामानं नम्हि च ॥५१॥

सब्बेसं सब्बनामानं अकारो एत्तं आपज्जते नम्हि विभत्तिम्हि। सब्बेसं; सब्बेसानं, येसं; येसानं, तेसं, तेसानं. केसं; केसानं, इमेसं; इमेसानं; इतरेसं; इतरेसानं, कतमेसं, कतमेसानं।

सब्बनामानं इति किमत्थं? बुद्धानं, भगवन्तानं।
अकारोति किमत्थं? अमूसं, अमूसानं।
ससद्दग्गहणं एग्गहणं अनुकड्ढनत्थं ॥

सर्वनाम्नां नमि च ॥५१॥

51. The final *a* of all pronouns (*sabbanâma*) too becomes *e*, before the case-ending *nam* -- सब्बेसं, सब्बेसानं, etc.

For what purpose is this, viz, *of pronouns* ? मुद्धानं ; भगवन्तानं ।

Why this, viz., *the a* ? अमूसं ; अमूसानं ।

The force of *too* (च) is to supply *e* from the preceding rule.

अतो नेन ॥५२॥

तस्मा अकारतो नावचनस्स एनादेसो होति । येन ; तेन ; केन ; अनेन ; पुरिसेन ; रूपेन ।

अतोति किमत्थं ? मुनिना ; अमुना ; भिक्खुना ।

नाति किमत्थं ? तस्मा ।

अतो नेनः ॥५२॥

52. The case-ending *nā* becomes *ena* after stems ending in *a* :— येन, etc.

For what purpose is this, viz., *ending in a* मुनिना etc.

Why this, viz., *the case-ending nā* ? तस्मा ।

सो ॥५३॥

तस्मा अकारतो सिवचनस्स ओकारादेसो होति । सब्बो यो ; सो ; को ; पुरिसो ।

सोति किमत्थं ? पुरिसानं ।

अतोति किमत्थं ? सयम्भू ॥

सिरो ॥५३॥

53. The case-ending *si* becomes *o* after stems ending in *a* :—सब्बो पुरिसो etc.

Why this, viz., *the case-ending si ?* पुरिसानं।

For what purpose is this, viz., *after stems ending in a ?* सयम्भू ॥

सो वा ॥५४॥

तस्मा अकारतो नावचनस्स सो आदेसो होति वा। अत्थसो ; ब्यञ्जनसो ; सुत्तसो ; पदसो ; यससो ; उपायसो ; सब्बसो , ठानसो ; थामसो।

वाति किमत्थं ? पादेन वा पादरहेन वा अतिरेकपादेन वा अत्थेन।

54. The case-ending *nā* optionally becomes *so* after stems ending in *a* :—अत्थसो etc.

Why this, viz., *optionally ?* पादेन etc.

दीघोरेहि ॥५५॥

दीघओर इच्चेतेहि स्मावचनस्स सो आदेसो होति वा। दीघसो, दीघम्हा ; ओरसो, ओरम्हा।

दीघोरेहीति किमत्थं ? अमुना ; सरम्हा ; वचनम्हा।

दीघोराभ्यामं ॥५५॥

55. The case-ending *smā* optionally becomes

so after *dīgha* and *ora* :—दीघसो, दीघमहा ; ओरसो, ओरमहा ।

For what purpose is this, viz., *after dīgha and ora* ? अमुना ; सरमहा etc.

सब्बयोनीनं आ ए ॥५६॥

नमा अकारतो सब्बेसं आ ए आदेसा होन्ति वा यथासङ्ख्यं । पुरिसा ; पुरिसे ; रूपा ; रूपे ।

वाति किमत्थं ? अग्गयो ; मुनयो , इसयो ।

योनीनन्ति किमत्थं ? पुरिसस्स . रूपस्स ।

अकारतो ति किमत्थं ? दण्डिनो , अट्ठीनि , अग्गी जलन्ति ; मुनी चरन्ति ।

सब्बयो योन्यो रा ए ॥५६॥

56. The case-ending *yo* or its substitute *ni* becomes optionally in all instances *ā* and *e* in the nominative and accusative case respectively, after stems ending in *a* :—पुरिसा ; पुरिसे etc.

Why this, viz., *optionally* ? अग्गयो etc.

For what purpose is this, viz , *the case-ending yo or its substiute ni ?* पुरिसस्स etc.

Why this, viz,, *after stems ending in a* ? दण्डिनो etc.

स्मास्मिन्नं वा ॥५७॥

तस्मा अकारतो सब्बेसं स्मा स्मिं इच्चेतेसं आ ए आदेसा होन्ति वा यथासङ्ख्यं । पुरिसा ; पुरिसस्मा ; पुरिसे ; पुरिसस्मिं ।

अतोति किमत्थं ? दण्डिना ; दण्डिस्मिं । भिक्खुना ; भिक्खुस्मिं ।

वाति किमत्थं ? पुरिसम्हा , पुरिसम्हि ।

स्मास्मिनो वा ॥५७॥

57. The case-endings *smā* and *smiṁ* in all instances optionally become *ā* and *e* respectively, after stems ending in *a* :—पुरिसा ; पुरिसस्मा , पुरिसे ; पुरिसस्मिं ।

For what purpose is this, viz , *after stems ending in a* :—दण्डिना ; दण्डिस्मिं etc.

Why this, viz , *optionally ?* पुरिसम्हा ; पुरिसम्हि ।

आय चतुत्थेकवचनस्स तु ॥५८॥

तस्मा अकारतो चतुत्थेकवचनस्स आयादेसो होति वा । अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं बुद्धो लोके उप्पज्जति ।

अतो ति किमत्थं ? इसिस्स ।

चतुत्थीति किमत्थं ? पुरिसस्स मुखं ।

एकवचनस्सेति किमत्थं पुरिसानं ददाति ।

वाति किमत्थं ? दाता होति समणस्स वा ब्राह्मणस्स वा ।

तुसद्दग्गहणेन अत्थञ्च होति। अत्तत्थं ; हितत्थं सुखत्थं ।

आयश्चतुर्थ्येकवचनस्य तु ॥५८॥

58. The singular case-ending (*sa*) too optionally becomes *āya*, after stems ending in *a* :— अत्थाय ; हिताय ; सुखाय ।

Why this, viz., *after stems ending in a* :—इसिस्स ।
Why this, viz., *the fourth case-ending* ? पुरिसस्स ।
Why this, viz., *singular* ? पुरिसानं ।
Why this, viz., *optionally ?* समणस्स etc.

By the force of तु (*too*) it is to be understood that *atthaṁ* also takes the place of the 4th case-ending :—अत्तत्थं ; हितत्थं ; सुखत्थं ।

तयो नेव च सब्बनामेहि ॥५९॥

तेहि सब्बनामेहि अकारन्तेहि स्मा स्मिं स इच्चेतेसं एकवचनानं तयो आ ए आय आदेसा नेव होन्ति। सब्बस्मा ; सब्बस्मिं ; सब्बस्स ; यस्मा ; यस्मिं ; यस्स ; तस्मा ; तस्मिं ; तस्स ; कस्मा ; कस्मिं ; कस्स ; इमस्मा ; इमस्मिं ; इमस्स ।

सब्बनामेहीति किमत्थं ? पापा ; पापे ; पापाय ।

चसद्दग्गहणं अतोग्गहणं अनुकड्ढनत्थं ।

त्रयो नैव च सर्वनामभ्यः ॥५९॥

59 The three singular case-endings *smā*, *smiṁ* and *sa* too do not become *ā*, *e* and *āya* respect

...vely, after pronouns ending in *a* :—सब्बस्मा ; सब्बस्मिं ; सब्बस्स etc.

For what purpose is this, viz., *after pronouns* ? पापा , पापे . पापाय ।

The force of *too* (च) is to supply *a* from the preceding rule , thus the pronouns mentioned in the present rule signify those ending in *a*

घतो नादीनं ॥६०॥

तस्मा घतो नादीनं एकवचनानं विभत्तिगणानं आयादेसो होति । कञ्ञाय निस्सतं वत्थं ; कञ्ञाय परिग्गहो ; कञ्ञाय पतिट्ठितं सीलं ।

घतोति किमत्थं ? रत्तिया ; वधुया ।

नादीनं इति किमत्थं ? कञ्ञं . विज्जं , वीणं , गङ्गं ।

एकवचनानं इति किमत्थं ? सब्बासु , यासु , तासु , कासु ; इमासु ; पभासु ॥

घतो नादीनाम् ॥६०॥

60. The singular case-endings *na* etc. (*na*, *sa*, *smā*, *sa* and *smiṁ*) become *āya* after *gha* (feminine stems ending in *ā*) :—कञ्ञाय etc.

Why this, viz , *after gha* (*feminine stems ending in ā*) ? रत्तिया etc.

For what purpose is this, viz., *the case-endings nā etc.?* कञ्ञं etc.

Why this, viz. *singular?* सब्बासु etc.

पतो या ॥६१॥

तस्मा पतो नादीनं एकवचनानं विभत्तिगणानं यादेसो होति। रत्तिया, इत्थिया; वधुया; धेनुया, देविया।

नादीनं इति किमत्थं? रत्ती; रत्तिं; इत्थी, इत्थिं।

पतो ति किमत्थं? रत्तीनं; इत्थीनं॥

पतो या ॥६१॥

61. The singular case-endings beginning with *na* (that is, *nā, sa, smā, sa* and *smiṁ*) become changed into *yā,* after that which is technically called *pa* (that is, after feminine stems ending in *i, ī, u, ū*) :—रत्तिया; वधुया etc.

For what purpose is this, viz., *the case-endings beginning with nā?* रत्ती; रत्तिं etc.

Why is this, viz., *after that which is technically called pa?* कञ्ञाय; वीणाय etc.

Why is this, viz., *singular?* रत्तीनं etc.

सखातो गस्से वा ॥६२॥

तस्मा सखातो गस्स अकार-इकार-ईकार-एकारादेसा होन्ति वा। भो सख; भो सखा; भो सखि; भो सखी; भो सखे॥

सखातो गस्स ए वा ॥६२॥

62. The *ga* (vocative case-ending *si*) is optionally changed into *a*, *ā*, *i*, *ī* and *e*, after *sakhā* :—सख ; सखा ; सखि ; सखे ॥

घते च ॥६३॥

तस्मा घतो गस्स एकारो होति। भोति अय्ये ; भोति कञ्ञे भोति घरादिये।

घत ए च ॥६३॥

63. The *ga* (vocative singular case-ending *si*) is changed into *e*, after *gha* (feminine stems ending in *ā*) :—अय्ये ; कञ्ञे etc.

न अम्मादितो ॥६४॥

ततो अम्मादितो गस्स न एकारत्तं होति। भोति अम्मा, भोति अन्ना ; भोति अम्बा : भोति ताता।

अम्मादितो ति किमत्थं ? भोति कञ्ञे।

न अम्मादितः ॥६४॥

64. The *ga* (vocative singular case-ending *si*) is not changed into *e*, after *ammā* etc, :—अम्मा ; अन्ना ; अम्बा ; ताता।

For what purpose is this, viz., *after ammā etc.* ? कञ्ञे।

अकतरस्मा लतो य्वालपनस्स वे वो ॥६५॥

तस्मा अकतरस्मा लतो य्वालपनस्स वे वो आदेसा होन्ति। भिक्खवे ; भिक्खवो ; हेतवे ; हेतवो ।

अकतरस्मा ति किमत्थं ? सयम्भुवो ।

लतो ति किमत्थं ? नागियो : अग्गयो ; धेनुयो ; यागुयो ।

आलपनस्सेति किमत्थं ? ते हेतवो ; ते भिक्खवो ।

अकृतह्रस्वात् लतः य्वालपनस्य वे वो ॥६५॥

65. The vocative case-ending *yo* becomes *ve* and *vo*, after *la* (*u*, *ū*) which has not been shortened :—भिक्खवे ; भिक्खवो etc.

For what purpose is this, viz., *which has not been shortened?* सयम्भुवो । Here *u* is the result of *ū* being shortened.

For what purpose is this, viz., *after la?* नागियो ; धेनुयो ; etc. The *u* and *ū* in the feminine gender is *not* termed *la* ; so the rule is not applicable here

Why is this, viz., *the vocative case-ending?* ते हेतवो ।

झलतो सस्स नो वा ॥६६॥

तस्मा झलतो सस्स नो होति वा। अग्गिनो ; अग्गिस्स सखिनो ; सखिस्स ; दण्डिनो ; दण्डिस्स ; भिक्खुनो ; भिक्खुस्स सयम्भुनो ; सयम्भुस्स ।

सस्सेति किमत्थं ? दण्डिना ; भिक्खुना ।
झलतोति किमत्थं ? पुरिसस्स ।

झलतः सस्य नो वा ॥६६॥

66. The case-ending *sa* optionally becomes *no*, after what are technically called *jha* and *la* — अग्गिनो ; अग्गिस्स etc.

For what purpose is this, viz., *the case-ending sa* ? दण्डिना etc.

For what purpose is this, viz, *after jha* and *la* ? पुरिसस्स । (For *jha-la* see 2-1 7).

घपतो च योनं लोपो ॥६७॥

तेहि घ-प-झ-ल इच्चेतेहि योनं लोपो होति वा । कञ्ञा ; कञ्ञायो ; रत्ती ; रत्तियो , इत्थी , इत्थियो ; वधू , वधुयो ; यागू ; यागुयो ; अग्गी ; अग्गयो ; भिक्खू ; भिक्खवो , सयम्भू . सयम्भुवो ; अट्ठी ; अट्ठीनि ; आयू ; आयूनि ॥

घपतश्च यवोर्लोपः ॥६७॥

67. The case-ending *yo* is optionally elided after what are technically called *gha*, *pa*, *jha*, and *la* :—कञ्ञा ; कञ्ञायो etc.

The technical terms *gha*, *pa*, *jha* and *la* have been explained in 2-1 7, 2-1-8 and 2-1-9.

लतो वोकारो च ॥६८॥

तस्मा लतो योनं वोकारो होति वा। भिक्खवो ; भिक्खू सयम्भुवो ; सयम्भू।

कारग्गहणं किमत्थं ? योनं नो च होति। जन्तुनो।

चसद्दग्गहणं अवधारणत्थं। अमू पुरिसा तिट्ठन्ति अमू पुरिसे पस्सथ ॥

इति नामकप्पे पठमो कण्डो।

लतो वोकारश्च ॥६८॥

68 The case-ending *yo* optionally become also *vo* itself, after what is technically called *la* - भिक्खवो ; भिक्खू etc.

For what purpose is *kāra* (*itself*) added ? It may become *no* too :—जन्तुनो।

The word *also* (च) is added to signify the restriction of the present rule to certain instances to the exclusion of others :—पुरिसा ; पुरिसे।

The first chapter on declension is finished.

BOOK II, CHAPTER II.

अमृहस्स ममं सविभत्तिस्स से ॥१॥

सब्बस्स अमृहसद्दस्स सविभत्तिस्स ममं आदेसो होति से विभत्तिम्हि। ममं दीयते पुरिसेन ; ममं परिग्गहो ॥

1. If the case-ending *sa* (dative or genitive singular) follows, the entire *amha* together with the case-ending becomes changed into *mamam* :— ममं दीयते ; ममं परिग्गहो।

मयं योम्हि पठमे ॥२॥

सब्बस्सेव अमृहसद्दस्स सविभत्तिस्स मयं आदेसो होति योम्हि पठमे। मयं गच्छाम ; मयं देम।

अमृहस्सेति किमत्थं ? पुरिसा तिट्ठन्ति।

योम्हीति किमत्थं ? अहं गच्छामि।

पठमेति किमत्थं ? अमृहाकं पस्सति त्वं ॥

2. If the first case-ending *yo* follows, the entire *amha* together with the case-ending becomes changed into *mayam* :—मयं गच्छाम।

Why this, viz., *the amha* ? पुरिसा।

Why this, viz., *if the case-ending yo follows?* अहं।

Why this, viz., *the first case-ending*? अम्हाकं।

न्तुस्स न्तो ॥३॥

सब्बस्सेव न्तुप्पच्चयस्स सविभत्तिस्स न्तो आदेसो होति यो'म्हि पठमे। गुणवन्तो तिट्ठन्ति।

न्तुस्साति किमत्थं? सब्बे सत्ता गच्छन्ति।

पठमेति किमत्थं? गुणवन्ते पस्सथ।

3 The first case-ending *yo* having followed the entire *ntu* suffix with the case-ending becomes changed into *nto* :—गुणवन्तो।

Why this, viz, *the ntu suffix*? सत्ता।

Why this, viz., *the first case-ending*? गुणवन्ते।

न्तस्स से वा ॥४॥

सब्बस्सेव न्तुप्पच्चयस्स सविभत्तिस्स न्तस्सादेसो होति वा स विभत्तिम्हि। सीलवन्तस्स भायिनो; सीलवतो भायिनो।

सेति किमत्थं? सीलवा तिट्ठति।

4 If the case-ending *sa* follows, the entire *ntu* suffix with with the case-ending becomes optionally changed into *ntassa* :—सीलवन्तस्स सीलवतो।

Why this, viz., *if the case-ending sa follows* ?
सोलवा ।

आ सिम्हि ॥५॥

सब्बस्सेव न्तुप्पच्चयस्स सविभत्तिस्स आ आदेसो होति सिम्हि ।
गुणवा ; पञ्ञवा ; सोलवा ; सतिमा ; मतिमा ।

न्तुस्सेति किमत्थं ? पुरिसा तिट्ठन्ति ।

सिम्हीति किमत्थं ? सोलवन्तो तिट्ठन्ति ॥

5. If the case-ending *si* follows, the entire *ntu* suffix with the case-ending is changed into *ā* —गुणवा etc.

For what purpose is this, viz., *the ntu suffix* ? पुरिसा तिट्ठन्ति ।

For what purpose is this, viz, *if the case-ending si follows* ? सोलवन्तो ।

अं नपुंसके ॥६॥

सब्बस्सेव न्तुप्पच्चयस्स सविभत्तिस्स अं होति सिम्हि विभत्तिम्हि नपुंसके वत्तमानस्स लिङ्गस्स । गुणवं चित्तं तिट्ठति ; रुचिमं पुप्फं सोभति ।

सिम्हीति किमत्थं ? वण्णवन्तं अगन्धकं पुप्फं पस्ससि ॥

6. If the case-ending *si* follows, the entire *ntu* suffix with the case-ending is changed into *aṁ* in the neuter gender :—गुणवं ; रुचिमं ।

Why is this, viz., *if the case-ending si follows* ? वसुमन्तं ।

अवसा च गे ॥९॥

सब्बस्सेव न्तुप्पच्चयस्स सविभत्तिस्स अं अ आ आदेसा होन्ति गे परे। भो गुणवं ; भो गुणव ; भो गुणवा।

चसद्दग्गहणेन अंगहणानुकड्ढनत्थं ॥

7. If the case-ending *ga* follows, the entire *ntu* with the case-ending is also changed into *aṁ*, *a* and *ā* :—भो गुणवं, गुणव, गुणवा।

The technical *ga* has been interpreted in 2-1-0

The force of *also* (च) consists in supplying *aṁ* to this rule from the preceding one.

तो ति ता सस्मिंनासु ॥८॥

सब्बस्सेव न्तुप्पच्चयस्स सविभत्तिस्स तोतिता आदेसा होन्ति वा सस्मिंना इच्चेतेसु यथासङ्ख्यं। गुणवतो, गुणवन्तस्स ; गुणवति, गुणवन्तस्मिं ; गुणवता, गुणवन्तेन : सतिमतो, सतिमन्तस्स, सतिमति ; सतिमन्तस्मिं ; सतिमता, सतिमन्तेन।

एतेस्विति किमत्थं ? गुणवा ; सतिमा।

8 These case-endings, viz., *sa*, *smiṁ* and *nā* having followed, the entire *ntu* suffix with the case-endings optionally becomes respectively *to*,

and *tā* :—गुणवतो, गुणवन्तस्स ; गुणवति, गुणवन्तस्मिं ; गुणवता, गुणवन्तेन etc.

For what purpose is this, viz, *these case-endings sa, smiṁ and nā*)? गुणवा etc.

नम्हि तं वा ॥९॥

सब्बस्सेव न्तुप्पच्चयस्स सविभत्तिस्स तं आदेसो होति वा नम्हि विभत्तिम्हि । गुणवतं, गुणवन्तानं, सतिमतं, सतिमन्तानं ।

नम्हीति किमत्थं ? गुणवन्तो तिट्ठन्ति ; तिट्ठन्ति सतिमन्तो ॥

9. If the case-ending *nam* follows, the entire *tu* suffix with the case-ending is optionally changed into *taṁ* :—गुणवतं, गुणवन्तानं etc.

For what purpose is this, viz., *if the case-ending naṁ follows ?* गुणवन्तो etc.

इमस्सिदं अंसिसु नपुंसके ॥१०॥

सब्बस्सेव इमसद्दस्स सविभत्तिस्स इदं होति वा अंसिसु नपुंसके वत्तमानस्स लिङ्गस्स । इदं चित्तं तिट्ठति ; इदं चित्तं पस्ससि ।

वाति किमत्थं ? इमं चित्तं तिट्ठति ।

नपुंसकेति किमत्थं ? इमं पुरिसं पस्ससि ; अयं पुरिसो तिट्ठति ॥

10. If the case-endings *aṁ* and *si* follow, the entire word *ima* together with the case-endings becomes optionally *idaṁ* in the neuter gender :— इदं ।

For what purpose is this, viz., *optionally ?* इमं ।

For what purpose is this, viz., *in the neuter gender ?* इमं (पुरिसं) ; अयं (पुरिसो) ।

अमुस्सादुं ॥११॥

सब्बस्सेव अमुसद्दस्स अदुं होति अंसिसु नपुंसके वत्तमानस्स लिङ्गस्स । अदुं पुप्फं पस्ससि ; अदुं पुप्फं विरोचति ।

नपुंसकेति किमत्थं ? अमुं राजानं पस्ससि ; अमु राजा तिट्ठति ॥

11. If the case-endings *aṁ* and *si* follow, the entire word *amu* with the case endings is changed into *aduṁ* in the neuter gender :—अदुं ।

For what purpose is this, viz., *in the neuter gender ?* अमुं ; अमु ।

इत्थिपुमनपुंसकसङ्ख्यं ॥१२॥

इत्थिपुमनपुंसकसङ्ख्यं इच्चेतं अधिकारत्थं वेदितब्बं ॥

12. The sutras coming hereafter are to be applied in the feminine, masculine and neuter genders.

यासु द्विन्नं द्वे च ॥१३॥

द्विन्नं सङ्ख्यानं इत्थिपुमनपुंसके वत्तमानानं सविभत्तीनं द्वे होति यो इच्चेतेसु। द्वे इत्थियो ; द्वे धम्मा ; द्वे रूपानि।

योस्विति किमत्थं ? द्वीसु।

चसद्दग्गहणेन द्विसद्दस्स दुवे द्वय उभ उभय दुवि च होन्ति यो ना अं नं इच्चेतेसु। दुवे समणा, दुवे ब्राह्मणा, दुवे जना, द्वयेन ; द्वयं ; उभिन्नं ; उभयेसं, दुविन्नं ॥

13. If the case-ending *yo* follows, the numeral *dvi* with the case-ending becomes *dve* too in the feminine, masculine and neuter genders :—द्वे।

Why is this, viz., *if the case-ending yo follows* ? द्वीसु।

By the force of the word *too* (च) it is to be understood that the word *dvi* is also changed into *duve, dvaya, ubha, ubhaya* and *duvi*, if the case-endings *yo, nā, aṁ* and *naṁ* follow :—दुवे, द्वयेन etc.

तिचतुन्नं तिस्सो चतस्सो तयो चत्तारो तीणि चत्तारि ॥१४॥

ति चतुन्नं सङ्ख्यानं इत्थिपुमनपुंसके वत्तमानानं सविभत्तीनं तिस्सो चतस्सो तयो चत्तारो तीणि चत्तारि इच्चेते आदेसा होन्ति यथासङ्ख्यं यो इच्चेतेसु। तिस्सो वेदना ; चतस्सो दिसा, तयो जना ; चत्तारो पुरिसा ; तीणि आयतनानि, चत्तारि अरियसच्चानि।

योक्मिति किमत्थं ? तीसु ; चतूसु ॥

14. If the case-ending *yo* follows, the numerals *ti* and *catu* with the case-ending become respectively *tisso, catasso, tayo, cattāro, tīṇi cattāri,* in the feminine, masculine and neuter genders :— तिस्सो, चतस्सो etc.

For what purpose is this, viz., *if the case ending yo follows ?* तीसु ; चतूसु ।

पञ्चादीनं अकारो ॥१५॥

पञ्चादीनं सङ्ख्यानं इत्थिपुमनपुंसके वत्तमानानं सविभत्तिस्स अन्तसरस्स अकारो होति यो इच्चेतेसु । पञ्च इत्थियो , पञ्च जना , पञ्च रूपा ; छ ; छ ; सत्त ; सत्त ; अट्ठ ; अट्ठ ; नव ; नव दस , दस ।

पञ्चादीनं इति किमत्थं ? द्वे , तयो ; चत्तारि ॥

15. If the case-ending *yo* follows, the final vowel of the numerals beginning with *pañca* with the case-ending is changed into *a* in the feminine masculine and neuter genders :— पञ्च etc.

For what purpose is this, viz., *of the numerals beginning with pañca ?* द्वे ; तयो ; चत्तारि ।

राजस्स रञ्ञो राजिनो से ॥१६॥

सब्बस्सेव राजसद्दस्स सविभत्तिस्स रञ्ञो राजिनो इच्चेते आदेसा होन्ति से विभत्तिम्हि । रञ्ञो ; राजिनो ।

सेति किमत्थं ? रञ्ञं ॥

16. If the case-ending *si* follows, the entire word *rāja* with the case-ending becomes *raññ*o or *rājino*.—रञ्ञो ; राजिनो ।

For what purpose is this, viz, *if the case-ending si follows?* रञ्ञं ।

रञ्ञं नम्हि वा ॥१७॥

सब्बस्सेव राजसद्दस्स सविभत्तिस्स रञ्ञं आदेसो होति वा नम्हि विभत्तिम्हि । रञ्ञं ; राजूनं ॥

17 If the case-ending *nam* follows, the entire word *rāja* with the case-ending becomes optionally *raññaṁ* :—रञ्ञं ; राजूनं ॥

नाम्हि रञ्ञा वा ॥१८॥

सब्बस्सेव राजसद्दस्स सविभत्तिस्स रञ्ञा आदेसो होति वा नाम्हि विभत्तिम्हि । तेन रञ्ञा कतं कम्मं ; राजेन ।

नाम्हीति किमत्थं ? रञ्ञो सन्तिकं ॥

18. If the case-ending *nā* follows, the entire word *rāja* with the case-ending becomes optionally changed into *raññā* :—रञ्ञा ; राजेन ।

For what purpose is this, viz., *if the case-ending nā follows?* रञ्ञो ।

स्मिम्हि रञ्ञे राजिनि ॥१९॥

सब्बस्सेव राजसद्दस्स सविभत्तिस्स रञ्ञे राजिनि इच्चेते आदेसा होन्ति स्मिम्हि विभत्तिम्हि। रञ्ञे ; राजिनि ॥

19. If the case-ending *smim* follows, the entire word *rāja* with the case-ending becomes changed into *rañña* and *rājini* :—रञ्ञे ; राजिनि।

तुम्हाम्हाकं तयि मयि ॥२०॥

सब्बेसं तुम्ह अम्ह सद्दानं सविभत्तीनं तयि मयि इच्चेते आदेसा होन्ति यथासङ्ख्यं स्मिम्हि विभत्तिम्हि। तयि ; मयि स्मिम्हीति किमत्थं ? त्वं भवसि ; अहं भवामि ॥

20. If the case-ending *smim* follows, the words *tumha* and *amha* with the case-ending become respectively changed into *tayi* and *mayi* :—तयि ; मयि।

For what purpose is this, viz., *if the case-ending smim follows ?* त्वं ; अहं।

त्वं अहं सिम्हि च ॥२१॥

सब्बेसं तुम्ह अम्ह सद्दानं सविभत्तीनं त्वं अहं इच्चेते आदेसा होन्ति यथासङ्ख्यं सिम्हि विभत्तिम्हि। त्वं ; अहं। चसद्दग्गहणेन तुवं च होति। तुवं सत्था ॥

21. If the case-ending *si* follows, the words *tumha* and *âmha* with the case-ending become respectively changed into *tvaṁ* and *ahaṁ* too :—
त्वं , अहं ।

By the force of the word *too* (च) it is to be understond that *tumha* is also changed into *tuvaṁ* :—तुवं ।

तव मम से ॥२२॥

सब्बेसं तुम्हअम्हसद्दानं सविभत्तीनं तव मम इच्चेते आदेसा होन्ति यथासङ्ख्यं से विभत्तिम्हि । तव ; मम ।

सेति किमत्थं ? तयि ; मयि ॥

22. If the case-ending *sa* follows, the words *tumha* and *amha* with the case-ending become respectively changed into *tava* and *mama* :—तव , मम ।

For what purpose is this, viz., *if the case-ending sa follows* ? तयि , मयि ।

तुय्हं मय्हं च ॥२३॥

सब्बेसं तुम्हअम्हसद्दानं सविभत्तीनं तुय्हं मय्हं इच्चेते आदेसा होन्ति यथासङ्ख्यं से विभत्तिम्हि । तुय्हं , मय्हं ।

सेति किमत्थं ? तया ; मया ।

चसद्दग्गहणं सेग्गहणं अनुकड्ढनत्थं ॥

23. If the case-ending *sa* follows, the words

tumha and *amha* with the case-ending are respectively changed into *tuyhaṁ* and *mayhaṁ* too :— तुय्हं ; मय्हं ।

For what purpose is this, viz. *if the case ending sa follows ?* तया ; मया ।

The word *too* (च) is added to signify that the case-ending *sa* is to be supplied here from the preceding rule.

तं मं अम्हि ॥२४॥

सब्बेसं तुम्हअम्हसद्दानं सविभत्तीनं तं मं इच्चेते आदेसा होन्ति यथासङ्ख्यं अम्हि विभत्तिम्हि । तं , मं ।

अम्हीति किमत्थं ? तया ; मया ॥

24. If the case-ending *aṁ* follows, the words *tumha* and *amha* with the case-ending are respectively changed into *taṁ* and *maṁ* :—तं ; मं ।

For what purpose is this, viz., if the case ending *aṁ* follows? तया ; मया ।

तवं ममं च न वा ॥२५॥

सब्बेसं तुम्हअम्हसद्दानं सविभत्तीनं तवं ममं इच्चेते आदेसा होन्ति न वा यथासङ्ख्यं अम्हि विभत्तिम्हि । तवं ; ममं ।

नवाति किमत्थं ? तं मं पस्ससि ।

चसद्दग्गहणं अंगहणानुकड्ढनत्थं ॥

25. If the case-ending *aṁ* follows, the words *tumha* and *amha* with the case-ending may or may not be changed into *tavaṁ* and *mamaṁ* too — तवं ; ममं ।

Why is this, viz., *may not be ?* तं ; मं ।

By the force of the word *too* (च), *aṁ* is to be supplied here from the preceding rule.

नाम्हि तया मया ॥२६॥

सब्बेसं तुम्ह अम्ह सद्दानं सविभत्तीनं तया मया इच्चेते आदेसा होन्ति यथासङ्ख्यं नाम्हि विभत्तिम्हि । तया , मया ।
नाम्हीति किमत्थं ? तुम्हेहि ; अम्हेहि ॥

26. If the case-ending *nā* follows, the words *tumha* and *amha* with the case-ending are respectively changed into *tayā* and *mayā* :—तया , मया ।

For what purpose is this, viz., *if the case-ending nā follows* ?—तुम्हेहि , अम्हेहि ।

तुम्हस्स तुवं त्वं अम्हि ॥२७॥

सब्बस्स तुम्हसद्दस्स सविभत्तिस्स तुवं त्वं इच्चेते आदेसा होन्ति अम्हि विभत्तिम्हि । कविङ्करस्स तुवं करोन्ते ; कट्ठस्स त्वं करोन्ते ॥

27. If the case-ending *aṁ* follows, the word

tumha with the case-ending becomes changed into *tuvaṁ* and *tvaṁ* :—तुवं, त्वं ।

पदतो दुतियाचतुत्थीछट्ठीसु वो नो ॥२८॥

सब्बेसं तुम्हअम्हसद्दानं सविभत्तीनं यदा पदस्मा परेसं वो नो आदेसा होन्ति यथासङ्ख्यं दुतियाचतुत्थी छट्ठी इच्चेतेसु न वा । पहाय वो भिक्खवे गमिस्सामि ; मा नो अज्ज विकन्तीसु धम्मं वो भिक्खवे देसिस्सामि , संविभजेय नो रज्जेन , तुट्ठोस्मि वो पकतिया ; सत्था नो भगवा अनुप्पत्तो ।

नवाति किमत्थं ? एसो अम्हाकं सत्था ।

तुम्हाम्हाकं इति किमत्थं ? एते इसयो पस्सथि ।

पदतोति किमत्थं ? तुम्हाकं सत्था ।

एतेस्विति किमत्थं ? गच्छथ तुम्हे ॥

28. The word *tumha* and *amha* (with case endings) used after *padas* (complete words) may or may not become respectively changed into *vo* and *no* in the 2nd, 4th and 6th cases (in the plural number) :—वो ; नो ।

Why this, viz., *may not become* ? अम्हाकं ।

Why this, viz., *used after padas* ? तुम्हाकं सत्था । *Vo* and *no* cannot be used in the beginning of a sentence or in that of a line in poetry.

Why this, viz., *in these cases ?* तुम्हे ।

तेमेकवचने ॥२६॥

सब्बेसं तुम्हअम्हसद्दानं सविभत्तीनं यदा पदस्मा परेसं ते मे आदेसा होन्ति यथासङ्ख्यं चतुत्थीछट्ठी इच्चेतेसु एकवचनेसु । ददामि ते गामवरानि पञ्च, ददाहि मे गामवरं, इदं ते रट्ठं ; अयं मे पुत्तो ।

पदतोति किमत्थं ? तव ञाति ; मम ञाति ॥

29. The words *tumha* and *amha* (with case-edings) used after *padas* (complete words) are respectively changed into *te* and *me* in the 4th and 6th cases in the singular number :—अयं मे पुत्तो etc.

For what purpose is this, viz, *after padas* (*complete words*) ? मम ञाति । *Te* and *me* are not used in the beginning of a sentence or in that of a line in poetry.

नाम्हि ॥३०॥

सब्बेसं तुम्ह अम्हसद्दानं सविभत्तीनं पदस्मा परेसं ते मे आदेसा न होन्ति अम्हि विभत्तिम्हि । पस्सेय तं वस्ससतं अरोगं ; सो मं अब्रुवि ॥

30. If the case-ending *aṁ* follows, the words *tumha* and *amha* (with the case-ending) used

after *padas* (complete words) are not changed into *te* and *me* :—तं ; मं ।

वा ततिये च ॥३१॥

सब्बेसं तुम्ह अम्हसद्दानं सविभत्तीनं पदस्मा परेसं ते मे आदेसा होन्ति वा यथासङ्ख्यं ततियेकवचने परे। कतं ते पापं, कतं तया पापं ; कतं मे पापं ; कतं मया पापं ।

पदतोति किमत्थं ? तया कतं ; मया कतं ।

चसद्दग्गहणं तेमेग्गहणं अनुकड्ढनत्थं ॥

31. If the ending of the third case singular follows, the words *tumha* and *amha* (with the case ending) used after *padas* (complete words) are respectively optionally changed into *te* and *me* too :—ते, तया ; मे, मया ।

For what purpose is this, viz, *used after padas ?* तया कतं etc.

The force of *too* (च) is to supply *te* and *me* here from the preceding rule.

बहुवचनेसु वो नो ॥३२॥

सब्बेसं तुम्ह अम्हसद्दानं सविभत्तीनं पदस्मा परेसं वो नो आदेसा होन्ति यथासङ्ख्यं ततिये बहुवचने परे। कतं वो कम्मं ; कतं नो कम्मं ।

पदतोति किमत्थं ? तुम्हेहि कतं ; अम्हेहि कतं ।

बहुवचनग्गहणेन योम्हि पठमे वो नो आदेसा होन्ति।
गामं वो गच्छेय्याथ, गामं नो गच्छेय्याम॥

32 If the plural ending of the third case follows, the words *tumha* and *amha* (with the case-ending) used after *padas* (complete words) are respectively changed into *vo* and *no* :—वो ; नो।

For what purpose is this, viz., *used after padas?* तुम्हेहि कतं etc. *Vo* and *no* are not used in the beginning of a sentence or in that of a line in poetry.

By the force of the word *plural* it is to be understood that if the ending *yo* of the first case follows, *tumha* and *amha* are also changed into *vo* and *no* :—वो ; नो।

पुमन्तस्सा सिम्हि ॥३३॥

पुम इच्चेवमन्तस्स सविभत्तिस्स आ आदेसो होति सिम्हि विभत्तिम्हि। पुमा तिट्ठति।

सिम्हीति किमत्थं? पुमानो तिट्ठन्ति।

अन्तग्गहणेन मघवयुव इच्चेवमादीनं लिङ्गानं अन्तस्स सविभत्तिस्स आ आदेसो होति सिम्हि विभत्तिम्हि। मघवा; युवा॥

33. If the case-ending *si* follows, the final of *puma* with the case-ending is changed into *ā* :—पुमा।

For what purpose is this, viz., *if the case-ending si follows ?* पुमानो ।

By the force of the word *final* it is to be understood that the final of the stems *maghava* and *yuva* too with the case-ending *si* is changed into *ā* —मघवा ; युवा ।

अं आलपनेकवचने ॥३४॥

पुम इच्चेवमन्तस्स सविभत्तिस्स अं होति आलपनेकवचने परे । हे पुमं ।

आलपनेति किमत्थं ? पुमा तिट्ठति ।

एकवचनेति किमत्थं ? हे पुमानो ।

34. If the singular ending of the vocative case follows, the final of the word *puma* with the case-ending is changed into *aṁ* :—हे पुमं ।

For what purpose is this, viz., *of the vocative case ?* पुमा ।

For what purpose is this, viz., *singular ?* हे पुमानो ।

समासे च विभासा ॥३५॥

पुम इच्चेवमन्तस्स समासे च अं आदेसो होति विभासा । इत्थी च पुमा च नपुंसकञ्च, इत्थीपुमनपुंसकानं समूहो, इत्थीपुमनपुंसक समूहो ।

विभासाति किमत्थं ? इत्थीपुमनपुंसकानि ।

चसद्दग्गहणं अंगहणानुकड्ढनत्थं ॥

35. In *samāsa* (compound composition) the final of the word *puma* too is optionally changed into *aṁ* :– इत्थीपुमनपुंसकसमूहो ।

For what purpose is this, viz., *optionally ?* इत्थीपुमनपुंसकानि ।

The force of *too* (च) is to supply *aṁ* here from the preceding rule.

योस्वानो ॥३६॥

पुमइच्चेवमन्तस्स सविभत्तिस्स आनो आदेसो होति योसु विभत्तीसु । पुमानो ; हे पुमानो ।

योस्विति किमत्थं ? पुमा ।

36. If the case-ending *yo* follows, the final of the word *puma* with the case-ending is changed into *āno* :—पुमानो ।

For what purpose is this, viz., *if the case-ending yo follows ?* पुमा ।

आने स्मिम्हि वा ॥३७॥

पुमइच्चेवमन्तस्स सविभत्तिस्स आने आदेसो होति वा स्मिम्हि विभत्तिम्हि । पुमाने पुमे वा ॥

37. If the case-ending *smini* follows, the final of the word *puma* with the case-ending is optionally changed into *āne* :—पुमाने, पुमे।

हि विभत्तिम्हि च ॥३८॥

पुमइच्चेवमन्तस्स हिविभत्तिम्हि च आने आदेसो होति। पुमानेहि ; पुमानेभि।

पुनविभत्तिग्गहणं किमत्थं? सविभत्तिग्गहणनिवत्तनत्थं।

चसद्दग्गहणेन मघवयुवइच्चेवमादीनं अन्तस्स आन आदेसो होति सि-यो-अं-यो इच्चेतासु विभत्तीसु, पुमकम्मथामन्तस्स च उकारो होति सस्मासु विभत्तीसु। युवानो ; युवानं ; युवाने ; मघवानो ; मघवानं ; मघवाने ; पुमुनो ; पुमुना ; कम्मुनो ; कम्मुना ; थामुनो ; थामुना ॥

38. If the case-ending *hi* too follows, the final of the word *puma* is changed into *āne* :—पुमानेहि ; पुमानेभि।

Why is the word *vibhatti* (case-ending) repeated in the rule?

For the prevention of taking the own *vibhatti* (case-ending) of *hi* for a separate case-ending substitute.

Thus for instance if the rule had run as हिम्हि च, some people might have misinterpreted it by saying that *āne* takes place, if *hi* and *mhi* follow.

In reality *āne* does not take place if *mhi* follows So for the prevention of taking *mhi* for a separate case-ending substitute, the word *vibhatti* itself is used in the rule.

By the force of the word *too* (च) it is to be understood that if the case-endings *si*, *yo*, *aṁ* and *yo* follow, the final of the words *maghava*, *yuva* etc. is changed into *āna*; and the case-ending *sa* and *smā* having followed, the final of *puma*, *kamma* and *thāma* is changed into *u* :—युवानो ; युवानं ; युवाने etc.; पुमुनो ; पुमुना etc.

The example of *āna* taking place before the ending *si* (of the vocative case) is भो युवान ।

सुस्मिं आ वा ॥३९॥

पुमइच्चेवमन्तस्स सुविभत्तिम्हि आ आदेसो होति वा । पुमासु पुमेसु वा ।

39. If the case-ending *su* follows, the final of the word *puma* is optionally changed into *ā* :— पुमासु ; पुमेसु ।

उ नाम्हि च ॥४०॥

पुम इच्चेवमन्तस्स उ आदेसो होति वा नाम्हि विभत्तिम्हि । पुमाना ; पुमुना ; पुमेन वा ।

40. If the case-ending *nā* follows, the final of the word *puma* is optionally changed into *ā* and *u* :—पुमाना ; पुमुना ; पुमेन ।

अ कम्मन्तस्स च ॥४१॥

कम्म इच्चेवमन्तस्स च अ उ आदेसा होन्ति वा नाम्हि विभत्तिम्हि । कम्मना ; कम्मुना ; कम्मेन वा ।

चसद्दग्गहणेन मघवयुव इच्चेवमादीनं अन्तस्स आ आदेसो होति क्वचि नासु इच्चेतेसु । मघवाना ; मघवासु ; मघवेन वा ; युवाना ; युवासु ; युवेन वा ॥

इति नामकप्पे दुतियो कण्डो ॥

41. If the case-ending *nā* follows, the final of the word *kamma* too is optionally changed into *a* and *u* :—कम्मना ; कम्मुना ; कम्मेन ।

By the force of *too* (च) it is to be understood that the final of the words *maghava* and *yuva* is sometimes changed into *ā* before the case-endings *nā* and *su* :—मघवाना ; मघवासु ; मघवेन etc.

The second chapter on declension is finished.

तुम्हाम्हेहि नं आकं ॥१॥

तेहि तुम्हाम्हेहि नंवचनस्स आकं होति। तुम्हाकं; अम्हाकं।

नं इति किमत्थं? तुम्हेहि; अम्हेहि॥

1. The case-ending *naṁ* used after *tumha* and *amha* is changed into *ākaṁ*:—तुम्हाकं; अम्हाकं।

For what purpose is this, viz, *the case-ending naṁ?* तुम्हेहि; अम्हेहि।

वाय्वप्पठमो ॥२॥

तेहि तुम्हाम्हेहि यो अप्पठमो आकं होति वा। तुम्हाकं पस्सति; तुम्हे पस्सति वा; अम्हाकं पस्सति; अम्हे पस्सति वा।

योति किमत्थं? तुम्हेहि; अम्हेहि।

अप्पठमोति किमत्थं? गच्छथ तुम्हे; गच्छामि मयं।

वाति विकप्पनत्थं। योनं अं आनं आदेसा होन्ति। तुम्हं; तुम्हानं; अम्हं; अम्हानं॥

2. The ending *yo* of the 2nd case used after

tumha and *amha* is optionally changed into *ākaṁ* :—तुम्हाकं ; तुम्हे ; अम्हाकं ; अम्हे ।

For what purpose is this, viz., *the ending yo* ? तुम्हे ; मयं ।

The word *optionally* is used to signify an alternative course: *yo* is also changed into *aṁ* and *ānaṁ* :—तुम्हं ; तुम्हानं ; अम्हं ; अम्हानं ।

सस्सं ॥३॥

तेहि तुम्हाम्हेहि सस्स विभत्तिस्स अं आदेसो होति वा । तुम्हं दीयते ; तव दीयते ; तुम्हं परिग्गहो ; तवं परिग्गहो ; अम्हं दीयते ; मम दीयते ; अम्हं परिग्गहो ; मम परिग्गहो ; मय्हं दीयते ; मम दीतते ; मय्हं परिग्गहो ; मम परिग्गहो ।

सस्सेति किमत्थं ? तुम्हेसु ; अम्हेसु ॥

3. The case-ending *sa* is optionally changed into *aṁ*, after *tumha* and *amha* :—तुम्हं ; तव ; अम्हं मम ; मय्हं ।

For what purpose is this, viz., *the case-ending sa* ? तुम्हेसु ; अम्हेसु ।

सब्बनामाकारते पठमो ॥४॥

सब्बेसं सब्बनामानं अकारतो यो पठमो एत्तं आपज्जते । सब्बे ; ये ; ते ; के ; तुम्हे ; अम्हे ; इमे ।

सब्बनामानं इति किमत्थं ? देवा ; असुरा ; नागा ; गन्धब्बा ।

अकारतोति किमत्थं ? अमू पुरिसा ।

योति किमत्थं ? सब्बो ; यो, को ; अयं ।

पठमग्गहणं उत्तरत्थुत्तत्थं । कतरो च कतमो च कतरकतमे कतरकतमा वा ॥

4. The ending *yo* of the first case used after *a* of pronouns is changed into *e* :—सब्बे ; ये etc.

For what purpose is this, viz., *of pronouns* ? देवा etc.

For what purpose is this, viz, *used after a* ? अमू ।

Why is this, viz., *the ending yo* ? सब्बो etc.

The expression viz., *of the first case*, is used to signify the influence of this rule on the succeeding rule :—कतरकतमे ; कतरकतमा ।

द्वन्दट्ठा वा ॥५॥

तस्मा सब्बनामानं अकारतो द्वन्दट्ठा यो पठमो एत्तं आपज्जते वा । कतरकतमे ; कतरकतमा ।

सब्बनामानं इति किमत्थं ? देवासुरनागगन्धब्बमनुस्सा ।

द्वन्दट्ठाति किमत्थं ? ते सब्बे ॥

5. The ending *yo* of the first case is optionally

changed into *e*, after *a* of pronouns in copulative compounds (*dvanda*) :—कतरकतरे ; कतरकतमा ।

For what purpose is this, viz., *of pronouns ?* देवासुरनागगन्धब्बमनुस्सा ।

For what purpose is this, viz., *in copulative compounds ?* सब्बे ।

नञ्ञं सब्बनामिकं ॥६॥

सब्बनामिकविधानं द्वन्दट्ठे नञ्ञं कारियं होति । पुब्बो च अपरो च = पुब्बापरानं ; पुब्बो च उत्तरो च = पुब्बोत्तरानं ; अधरो च उत्तरो च = अधरोत्तरानं ॥

6. The rules of case-ending relating to pronouns (*sabbanáma*) do not hold good in copulative compounds (*dvanda*) :—पुब्बापरानं (and not पुब्बापरासं) ; etc.

बहुब्बीहिम्हि च ॥७॥

बहुब्बीहिम्हि च समासे सब्बनामिकविधानं नञ्ञं कारियं होति । पियो पुब्बो यस्स = पियपुब्बाय, पियपुब्बानं, पियपुब्बे, पियपुब्बस्स ।

चेति किमत्थं ? सब्बनामिकविधानञ्च होति । दक्खिणपुब्बस्सं ; दक्खिणपुब्बस्सा ; उत्तरपुब्बस्सं ; उत्तरपुब्बस्सा ।

7. In the relative compounds (*bahubbihi*)

too, the pronominal rules do not hold good :—
पियपुब्बाय, पियपुब्बानं, पियपुब्बे, पियपुब्बस्स ।

What is the force of *too* (च) ? The pronominal rules are also applied :—दक्खिणपुब्बस्सं etc.

सब्बतो नं संसानं ॥८॥

सब्बतो सब्बनामतो नंवचनस्स सं सानं इच्चेते आदेसा होन्ति ।
सब्बेसं ; सब्बेसानं ; सब्बासं ; सब्बासानं ; येसं ; येसानं ;
यासं ; यासानं ; तेसं ; तेसानं ; तासं ; तासानं ; केसं ;
केसानं ; कासं ; कासानं ; इमेसं ; इमेसानं ; इमासं ; इमासानं ;
अमूसं ; अमूसानं ।

नन्ति किमत्थं ? सब्बस्स ; यस्स ; तस्स । एवं सब्बत्थ ॥

8. The case-ending *nam* is changed into *sam* and *sānam* after all pronouns :—सब्बेसं ; सब्बेसानं etc.

For what purpose is this, viz., *the case-ending nam* ? सब्बस्स etc.

राजस्स राजु सुनंहिसु च ॥९॥

सब्बस्स राजसद्दस्स राजु आदेसो होति सुनंहि इच्चेतेसु ।
राजूसु ; राजूनं ; राजूभि ।

सुनंहिस्विति किमत्थं ? राजा ।

चसद्दग्गहणं अवधारणत्थं ? राजेसु ; राजानं ; राजेहि ;
राजेभि ॥

9 The case-endings *su*, *naṁ* and *hi* having followed, the word *rāja* is changed into *rāju* too :—राजूसु etc.

For what purpose is this, viz., *the case-endings su, naṁ and hi having followed*? राजा।

The word *too* (च) is added to signify restriction of the rule to certain instances to the exclusion of others :—राजेसु etc.

सब्बस्सिमस्se वा ॥१०॥

सब्बस्स इमसद्दस्स एकारो होति वा सुनंहि इच्चेतेसु। एसु; इमेसु; एसं; इमेसं; एहि; इमेहि।

इमस्सेति किमत्थं? एतेसु; एतेसं; एतेहि॥

10. Ths word *ima* is optionally changed into *e*, before the case-endings *su*, *naṁ* and *hi* :—एसु; इमेसु etc.

For what purpose is this, viz., *the word ima*? एतेसु etc.

अनिमि नाम्हि च ॥११॥

इमसद्दस्स सब्बस्सेव अन इमि आदेसा होन्ति नाम्हि विभत्तिम्हि। अनेन धम्मदानेन सुखिता होन्तु सा पजा। इमिना बुद्धपूजेन पत्वान अमतं पदं।

नाम्हीति किमत्थं? इमेसु; इमेसं; इमेहि।

चग्गहणं नागहणनिवत्तनत्थं॥

11. The word *ima* is changed into *ana* and *imi* too, before the case-ending *nā* :- अनेन ; इमिना ।

For what purpose is this, viz., *before the case-ending nā ?* इमेहि etc.

The word *too* (च) is added in order that वा (*optionally*) may not follow here from the preceding rule.

अनपुंसकस्सायं सिम्हि ॥१२॥

इमसद्दस्स स ब्बस्सेव अनपुंसकस्स अयं आदेसो होति सिम्हि विभत्तिम्हि । अयं पुरिसो ; अयं इत्थी ।

अनपुंसकस्सेति किमत्थं ? इदं चित्तं ।

सिम्हीति किमत्थं ? इमं पुरिसं पस्ससि ॥

12. The word *ima* in the non neuter gender is changed into *ayaṁ*, before the case-ending *si* :— अयं ।

For what purpose is this, viz., *in the non-neuter gender ?* इदं ।

For what purpose is this, viz., *before the case-ending si ?* इमं ।

अमुस्स मो सं ॥१३॥

अमुसद्दस्स अनपुंसकस्स मकारो सकारं आपज्जते वा सिम्हि विभत्तिम्हि । असु राजा ; अमुको राजा ; असु इत्थी ; अमुका इत्थी ।

अनपुंसकस्सेति किमत्थं ? अदुं पुप्फं विरोचति ।

अमुस्सेति किमत्थं ? अयं पुरिसो ।

सिम्हीति किमत्थं ? अमुं पुरिसं पस्सति ।

13. The *m* of the word *amu* in the non-neuter gender is optionally changed into *s*, before the case-ending *si* :—असु ; असुको ।

For what purpose is this, viz., *in the non-neuter gender?* अदुं ।

For what purpose is this, viz., *of the word amu?* अयं ।

For what purpose is this, viz., *before the case-ending si?* अमुं ।

एततेसं तो ॥१४॥

एत-त इच्चेतेसं अनपुंसकानं तकारो सकारं आपज्जते सिम्हि विभत्तिम्हि । एसो पुरिसो ; एसा इत्थी ; सो पुरिसो ; सा इत्थी ।

एतेसंति किमत्थं ? इतरो पुरिसो ; इतरा इत्थी ।

अनपुंसकस्सेति किमत्थं ? एतं चित्तं ; तं चित्तं ; एतं रूपं ; तं रूपं ॥

14. The *t* of *eta* and *ta* in the non-neuter gender is changed into *s*,* before the case-ending *si* :—एसो ; सो etc.

For what purpose is this, viz., *of eta and ta?* इतरो etc.

Why is this, viz., *in the non-neuter gender?* एतं ; तं etc.

तस्स वा नत्तं सब्बत्थ ॥१५॥

तस्स सब्बनामस्स तकारस्स नत्तं होति वा सब्बत्थ लिङ्गेसु। नाय ; ताय ; नं , तं ; ने ; ते ; नेसु ; तेसु ; नम्हि ; तम्हि , नाहि , ताहि ।

15. The *t* of the pronoun *ta* is optionally changed into *n* in all genders :—नाय ; ताय etc.

सस्मास्मिंसंसास्वत्तं ॥१६॥

तस्स सब्बनामस्स तकारस्स सब्बस्सेव अत्तं होति वा स स्मा स्मिं सं सा इच्चेतेसु सब्बत्थ लिङ्गेसु। अस्स, तस्स , अस्मा, तस्मा ; अस्मिं, तस्मिं ; अस्सं, तस्सं ; अस्सा, तस्सा।

तकारस्सेति किमत्थं ? अमुस्सं ; अमुस्सा।

एतेस्विति किमत्थं ? तेसु ; नेसु ॥

16. The *t* of the pronoun *ta* is optionally changed into *a*, before the case-endings (or case-ending substitutes) *sa*, *smā*, *smiṁ*, *saṁ*, and *sā*, in all genders :—अस्स, तस्स etc.

For what purpose is this, viz , *the t ?* अमुस्सं etc.

For what purpose is this, viz., before the case-

endings (or case-ending substitutes) *sa*, *smā*, *smiṁ*, *saṁ* and *sā* ? तेसु ; नेसु ।

इमसद्दस्स च ॥१७॥

इमसद्दस्स सब्बसुत्तेव अत्तं होति वा सस्मास्मिंसंसा इच्चेतेसु सब्बत्थ लिङ्गेसु । अस्स ; इमस्स ; अस्मा ; इमस्मा ; अस्मिं ; इमस्मिं ; अस्सं ; इमिस्सं ; अस्सा ; इमिस्सा ।

इमसद्दस्सेति किमत्थं ? एतिस्सं ; एतिस्सा ।

चसद्दग्गहणं अत्तं अनुकड्ढनत्थं ॥

17. The word *ima* too is optionally changed into *a*, before the case-endings (or case ending substitutes) *sa*, *smā*, *smiṁ*, *saṁ* and *sā*, in all genders :—अस्स ; इमस्स etc.

For what purpose is this, viz., *the word ima* ? एतिस्सं ; एतिस्सा ।

The force of *too* (च) is to supply *a* here from the preceding rule.

सब्बतो को ॥१८॥

सब्बतो सब्बनामतो ककारागमो होति वा । सब्बको यको ; सको ; अमुको ; असुको ।

वाति किमत्थं ? सब्बो ; यो ; सो ; को ।

सब्बनामतोति किमत्थं ? पुरिसो ।

पुनसब्बतोग्गहणेन अञ्ञस्मापि ककारागमो होति होनको ; पोतको ॥

18. *Ka* is optionally augmented to pronouns in all instances ;—सब्बको ; यको etc.

For what purpose is this, viz., *optionally* ? पुरिसो ।

By the force of repetition of the phrase *in all instances* (सब्बतो), it is to be understood that *ka* is augmented to other words as well :—हीनको , पीतको ।

घपतो स्मिंसानं संसा ॥१६॥

सब्बतो सब्बनामतो घपसञ्ञातो स्मिं स इच्चेतेसं संसा आदेसा होन्ति वा यथासङ्ख्यं । सब्बस्सं ; सब्बायं , सब्बस्सा , सब्बाय ; इमिस्सं ; इमायं ; इमिस्सा ; इमाय ; अमुस्सं ; अमुयं ; अमुस्सा ; अमुया ।

सब्बनामतोति किमत्थं ? रत्तियं ; रत्तिया ।

स्मिंसानं इति किमत्थं ? अमुयो ॥

19. The case-endings *smiṁ* and *sa* are respectively optionally changed into *saṁ* and *sā*, after pronouns ending in what are technically called *gha* and *pa* :—सब्बस्सं ; सब्बायं ; सब्बस्सा ; सब्बाय etc.

For what purpose is this, viz., *after pronouns* ? रत्तियं ; रत्तिया ।

For what purpose is this, viz., *the case-endings smiṁ and sa* ? अमुयो ।

The technical terms *gha* and *pa* have been interpreted in 2-1-8 and 2-1-9.

नेताहि स्मिं आयया ॥२०॥

एताहि सब्बनामाहि घपसञ्ञातो स्मिंवचनस्स नेव आय या आदेसा होन्ति। एतिस्सं ; एताये ; इमिस्सं ; इमाये ; अमुस्सं , अमुयं।

स्मिन्ति किमत्थं ? ताय इत्थिया मुखं।

एताहीति किमत्थं ? कञ्ञाय ; गङ्गाय ; वीणाय ; सद्धाय ॥

20. The case-ending *smiṁ* does not become *āya* and *yā*, after pronouns ending in what are technically called *gha* and *pa* :—एतिस्सं etc.

For what purpose is this, viz., *the case-ending smiṁ ?* ताय।

For what purpose is this, viz., *after pronouns* ? कञ्ञाय etc.

मनोगणादितो स्मिं नानं इ आ ॥२१॥

तस्मा मनोगणादितो स्मिंना इच्चेतेसं इकार आकारादेसा होन्ति वा यथासङ्ख्यं। मनसि ; मनस्मिं ; सिरसि ; सिरस्मिं ; मनसा ; मनेन ; वचसा ; वचेन ; सिरसा ; सिरेन ; तपसा ; तपेन ; वयसा ; वयेन ; यससा ; यसेन ; तेजसा ; तेजेन ; उरसा ; उरेन , तमसा ; तमेन।

स्मिंनानं इति किमत्थं ? मनो; सिरो; तपो; तमो; तेजो।

आदिग्गहणेन अञ्ञेहोपि स्मिंनानं इकार-आकारादेसा होन्ति। बिलसि; बिलसा; पदसि; पदसा॥

21. The case-endings *smiṁ* and *nā* become respectively optionally *i* and *ā*, after words of the *mano* group etc. :—मनसि, मनस्मिं; मनसा, मनेन etc.

For what purpose is this, viz, *the case-endings smiṁ and nā ?* मनो etc.

By the force of *etc.* ((आदितो) it is to be understood that *smiṁ* and *nā* are changed into *i* and *ā*, after other words also :—बिलसि, बिलसा etc.

सस्स चो ॥२२॥

तस्मा मनोगणादितो सस्स च ओकारो होति। मनसो; तपसो॥

22. The case-ending *sa* is also changed into *o* after words of the *mano* group etc. :—मनसो।

एतेसं ओ लोपे ॥२३॥

एतेसं मनोगणादीनं अन्तो ओत्तं आपज्जते विभत्तिलोपे कते। मनोमयं; अयोमयं; तेजोसमेन; तपोगुणेन; सिरोरुहो।

आदिग्गहणेन अञ्ञेसं अन्तो ओत्तं आपज्जति। आपोसमेन; वायोसमेन।

लोपेति किमत्थं ? पदसा ; तपसा ; यससा , वचसा , मनसा । एवं अञ्ञेपि योजेतब्बा ॥

23. The final of words of the *mano* group etc. is changed into *o*, if the case-endings are elided :—मनोमयं ; तेजोसमेन etc.

By the force of *etc.* it is to be understood that the final of other words also is changed into *o* :— आपोसमेन etc.

For what purpose is this, viz., *if the case-endings are elided ?* पदसा etc.

Other examples may in the same way be given.

स सरे वागमो ॥२४॥

एतेस्वेव मनोगणादीहि विभत्तादेसे सरे परे सकारागमो होति वा । मनसा ; वचसा ; मनसि ; वचसि ।

वाति किमत्थं ? मनो ; तेजो ; यसो ।

पुनादिग्गहणेन अञ्ञस्मिं पि सरे पच्चये सकारागमो होति । मानसिकं ; वाचसिकं ॥

24. *S* is optionally augmented to words of the *mano* group etc., if a vowel of a case-ending substitute follows :—मनसा etc.

For what purpose is this, viz., *optionally ?* मनेन etc.

Why is this, viz., *if a vowel follows?* मनो etc

By the force of etc. it is understood that *s* is augmented even if vowels of other suffixes follow :—मानसिकं etc.

सन्तसद्दस्स सो भे बो चन्ते ॥२५॥

सब्बस्सेव सन्तसद्दस्स सकारादेसो होति भकारे परे अन्ते च बकारागमो होति। सब्भिर् एव समासेथ ; सब्भि कुब्बेथ नासब्भि ; सब्भि पवेदयन्ति ; सब्भतो ; सब्भावो।

भेति किमत्थं? सन्ते हि पूजितो भगवा।

चसद्दग्गहणं कचि सकारस्सरपसिद्धत्थं। सकारो, सक्कतो॥

25. If *bh* follows, the word *santa* is changed into *sa*, and *b* is also augmented at the end of it :—सब्भि ; सब्भावो etc.

For what purpose is this, viz., *if bh follows?* सन्ते हि।

By the force of the word *also* (च) it is to be understood that *sa* ends in a vowel :—स+कारो =सक्कारो etc. (see 1-3-6).

सिम्हि गच्छन्तादीनं अन्तसद्दो अं ॥२६॥

सिम्हि गच्छन्तादीनं अन्तसद्दो अं आपज्जते वा। गच्छं ;

गच्छन्तो ; महं ; महन्तो । चरं ; चरन्तो ; तिट्ठं ; तिट्ठन्तो, खादं ; खादन्तो ।

गच्छन्तादीनं इति किमत्थं ? अन्तो ; दन्तो ; वन्तो ; सन्तो ॥

26. If the case-ending *si* follows, *anta* of *gacchanta* etc. is optionally changed into *aṁ* :— गच्छं ; गच्छन्तो ; and others.

For what purpose is this, viz., *of gacchanta etc.* ? अन्तो, and others.

सेसेसु न्तु व ॥२७॥

गच्छन्तादीनं अन्तसद्दो न्तुप्पच्चयोव दट्ठब्बो सेसेसु विभत्तिपच्चयेसु । गच्छतो ; महतो ; गच्छति ; महति ; गच्छता ; महता ।

सेसेस्विति किमत्थं ? गच्छं ; महं ; खादं ॥

27. The other case-endings and suffixes having followed, the *anta* of *gacchanta* etc. is to be treated as words ending in the suffix *ntu* :— गच्छतो etc.

For what purpose is this, viz., *the other case endings and suffixes having followed ?* गच्छं etc.

ब्रह्म-अत्त-सख-राजादितो अं आनं ॥२८

ब्रह्म-अत्त-सख-राज इच्चेवमादितो अंवचनस्स आनं आदेसं

होति वा। ब्रह्मानं ; ब्रह्मं ; अत्तानं, अत्तं, सखानं सखं ; राजानं ; राजं।

अं इति किमत्थं ? राजा॥

28. The case-ending *aṁ* used after *brahma*, *atta*, *sakha*, *rāja* etc. is optionally changed into *ānaṁ* : -ब्रह्मानं ; ब्रह्मं etc.

For what purpose is this, viz., *the case-ending aṁ ?* राजा।

स्या च ॥२९॥

ब्रह्म अत्त सख राज इच्चेवमादीहि सिवचनस्स आ होति। ब्रह्मा ; अत्ता ; सखा, राजा ; आतुमा॥

29. The case-ending *si* used after *brahma*, *atta*, *sakha*, *rāja* etc. is changed into *ā* :—ब्रह्मा etc.

योनं आनो ॥३०॥

ब्रह्म अत्त सख राज इच्चेवमादीहि योनं आनो आदेसो होति। ब्रह्मानो, अत्तानो ; सखानो ; राजानो ; आतुमानो॥

30 The case-ending *yo* used after *brahma*, *sakha*, *rāja* etc. is changed into *āna* :—ब्रह्मानो etc.

सखातो चायो नो ॥३१॥

सखा सखातो च योनं आयोनो आदेसा होन्ति। सखायो सखिनो।

योमं इति किमत्थं ? सखा ॥

31. The case-ending *yo* used after *sakha* too is changed into *āyo* and *no* :—सखायो ; सखिनो ।

For what purpose is this, viz., *the case-ending yo*? सखा ।

स्मिं ए ॥३२॥

तस्मा सखातो स्मिंवचनस्स एकारो होति । सखे ॥

32. The case-ending *smiṁ* used after *sakha* is changed into *e* :—सखे ।

ब्रह्मातो गस्स च ॥३३॥

तस्मा ब्रह्मातो गस्स च एकारो होति । हे ब्रह्मे ॥

33. The *ga* (vocative case-ending *si*) too used after *brahma* is changed into *e* :—ब्रह्मे ।

सखान्तस्सि नोनानंसेसु ॥३४॥

तस्स सखान्तस्स इकारादेसो होति नोनानंस इच्चेतेसु । सखिनो ; सखिना ; सखीनं ; सखिस्स ।

एतेस्विति किमत्थं ? सखारेहि ; सखेहि ॥

34. The case-endings (or case-ending substitutes) *no*, *nā*, *naṁ* and *sa* having followed, the final of *sakha* is changed into *i* : - सखिनो ; सखिना etc.

For what purpose is this, viz, *the case-endings* (*or case-ending substitutes*) *no*, *nā*, *naṁ and sa having followed?* सखारेहि ; सखेहि ।

आरो हिम्हि वा ॥३५॥

तस्स सखान्तस्स आरो होति वा हिम्हि विभत्तिम्हि । सखारेहि ; सखेहि ॥

35. The case-ending *hi* having followed, the final of *sakha* is optionally changed into *āra* :— सखारेहि, सखेहि ।

सुनमंसु वा ॥३६॥

तस्स सखान्तस्स आरो होति वा सु-नं-अं इच्चेतेसु । सखारेसु ; सखेसु ; सखारानं ; सखीनं ; सखारं ॥

36. The case-endings, *su*, *naṁ* and *aṁ* having followed, the final of *sakha* is optionally changed into *āra* :—सखारेसु ; सखेसु etc.

ब्रह्मातो तु स्मिंनि ॥३७॥

तस्मा ब्रह्मातो स्मिंवचनस्स नि आदेसो होति । ब्रह्मनि । तुसद्दग्गहणेन अब्रह्मातो पि स्मिंवचनस्स नि होति । कम्मनि ; चम्मनि ; मुद्धनि ॥

37. The case-ending *smiṁ* is changed into *ni*, after *brahma* too :—ब्रह्मनि ।

By the force of *too* (तु), the case-ending *smiṁ* is changed into *ni*, even after words other than *brahma* :—कम्मनि etc.

उत्तं सनासु ॥३८॥

तस्स ब्रह्मसद्दस्स अन्तो उत्तं आपज्जते सना इच्चेतेसु। ब्रह्मुनो ; ब्रह्मुना।

सुनास्विति किमत्थं ? ब्रह्मा।

उत्तं इति भावनिद्देसेन कत्थचि अभावं दस्सेति। ब्रह्मस्स।

38. The case-endings *sa* and *nā* having followed, the final of the word *brahma* is changed into the condition of *u* : - ब्रह्मुनो ; ब्रह्मुना।

For what purpose is this, viz., *the case-endings sa and nā having followed?* ब्रह्मा।

By the force of the expression, viz., *the condition of u*, it is to be understood that sometimes *u* does not take place : - ब्रह्मस्स।

सत्थुपितादीनं आ सिस्मिं सिलोपो च ॥३९॥

सत्थुपितु इच्चेवमादीनं अन्तो आत्तं आपज्जते सिस्मिं सिलोपो च। सत्था ; पिता ; माता ; भाता ; कत्ता।

सिस्मिं ति किमत्थं ? सत्थुस्स ; पितुस्स ; मातुस्स ; कत्तुस्स ॥

39. The case-ending *si* having followed, the final of the words *satthu*, *pitu* etc. is changed into *ā*, and also the case-ending *si* is elided :—सत्था ; पिता etc.

For what purpose is this, viz., *the case-ending si having followed ?* सत्थुस्स etc.

अञ्ञेस्वारत्तं ॥४०॥

सत्थुपितादीनं अन्तो सिवचनतो अञ्ञेसु वचनेसु आरत्तं आपज्जते । सत्थारं ; पितरं ; मातरं ; भातरं ; सत्थारेहि ; पितरेहि ; मातरेहि ; भातरेहि ।

अञ्ञेस्विति किमत्थं ? सत्था ; पिता ; माता ; भाता ।

आरत्तग्गहणेन कत्थचि नियमं दस्सेति । सत्थुस्स ; पितुस्स ; मातुस्स ; भातुस्स ॥

40. The case-endings other than *si* having followed, the final of the words *satthu*, *pitu* etc. is changed into the condition of *āra* :—सत्थारं etc.

For what purpose is this, viz, *the case-endings other than si ?* सत्था etc.

By the force of the expression, viz., *the condition of āra*, it is to be understood that the rule holds good in some cases only :—सत्थुस्स etc.

वा नम्हि ॥४१॥

सत्थपितादीनं अन्तो आरत्तं आपज्जते नम्हि विभत्तिम्हि वा। सत्थारानं; पितरानं; मातरानं; भातरानं।
वाति किमत्थं? सत्थूनं; पितूनं; मातूनं; भातूनं॥

41. The case-ending *naṁ* having followed, the final of *satthu, pitu* etc. is optionally changed into the condition of *āra* :—सत्थारानं etc.

For what purpose is this, viz., *optionally*? सत्थूनं etc.

सत्थुनात्तञ्च ॥४२॥

तस्मा सत्थुसद्दस्स आत्तं होति वा नम्हि विभत्तिम्हि। सत्थानं; पितानं; मातानं; धितानं; कत्तानं।
वाति किमत्थं? सत्थारानं; पितूनं; मातूनं; धितूनं॥

42. The case-ending *naṁ* having followed the final of the word *satthu* is optionally changed into the condition of *ā* :—सत्थानं etc.

For what purpose is this, viz., *optionally*? सत्थारानं etc.

उ सस्मिं सलोपो च ॥४३॥

सत्थपितु इच्चेवमादीनं अन्तस्स उत्तं होति वा सस्मिं सलोपो च। सत्थु, सत्थुस्स, सत्थुनो दीयते परिग्गहो वा; पितु, पितुस्स,

पितुनो दीयते परिग्गहो वा; भातु, भातुस्स, भातुनो दीयते परिग्गहो वा ॥

43. The case-ending *sa* having followed, the final of *satthu*, *pitu* etc. is optionally changed into the condition of *u*, and the case-ending *sa* is also elided :—सत्थु; सत्थुस्स, सत्थुनो ।

सक्कमन्धातादीनञ्च ॥४४॥

सक्कमन्धातु इच्चेवमादीनं उत्तं होति सस्मिं सलोपो च। सक्कमन्धातु इव अस्स राजिनो विभवो; एवं कत्तु, गन्तु, धातु इच्चेवमादि ॥

44. The case-ending *sa* having followed, the final of *sakkamandhātu* etc. is changed into the condition of *u*, and also the case-ending *sa* is elided :—सक्कमन्धातु ; कत्तु ; गन्तु ; धातु etc.

ततो योनं ओ तु ॥४५॥

ततो आरादेसतो सब्बेसं योनं ओकारादेसो होति। सत्थारो; पितरो; मातरो; भातरो; कत्तारो; वत्तारो।

तुसद्दग्गहणेन अञ्ञस्मापि योनं ओकारादेसो होति। चतुरो जनितारो, उभो पुरिसा ॥

45. The case-ending *yo* is changed into *o* too, after the final-substitute *āra* :—सत्थारो etc.

By the force of the word *too* (तु) it is to be understood that *yo* is changed into *o* in other instances as well :—चतुरो, अनितारो, उभो ।

ततो स्मिं इ ॥४६॥

ततो आरादेसतो स्मिंवचनस्स इकारादेसो होति । सत्थरि ; पितरि ; मातरि ; भातरि ; कत्तरि ; धितरि ; वत्तरि ।

पुन ततोगहणेन अञ्ञस्मापि स्मिं वचनस्स इकारादेसो होति । भुवि ॥

46. The case-ending *smiṁ* is changed into *i*, after that final-substitute *āra* :—सत्थरि etc.

The force of the word *that* being repeated in this rule is that *smiṁ* becomes *i* in other instances as well :—भुवि ।

ना आ ॥४७॥

ततो आकारादेसतो नावचनस्स आकारादेसो होति । सत्थारा, पितरा ; मातरा ; भातरा ; धितरा ; कत्तरा ; वत्तरा ॥

47. The case-ending *nā* is changed into *ā*, after the final-substitute *āra* :—सत्थारा etc.

आरो रस्सं इकारे ॥४८॥

आरादेसो रस्सं आपज्जते इकारे परे । सत्थरि ; मातरि ; भातरि ; धितरि ॥

48. The final-substitute *āra* becomes shortened (*ara*), if *i* follows :—सत्थरि etc.

पितादीनं असिम्हि ॥४९॥

पितादीनं आरादेसो रस्सं आपज्जते असिम्हि च। पितरा ; मातरा ; भातरा ; धितरा ; पितरो ; मातरो ; भातरो ; धितरो।

असिम्हिग्गहणं तोम्हि इकारादेसत्थञ्ञापनत्थं। मातितो ; पितितो ; भातितो ; दुहितितो॥

49. The case-ending substitute *āra* of *pitu* etc. becomes short even before case-endings other than *si* :—पितरा ; पितरो etc.

The force of the phrase, viz,, *other than si*, is that the final of *pitu* etc. becomes *i* before the suffix *to* :—मातितो etc.

तयातयिनं तकारो त्वत्तं वा ॥५०॥

तया तयि इच्चेतेसं तकारो त्वत्तं आपज्जते वा। त्वया ; तया ; त्वयि ; तयि।

एतेसन्ति किमत्थं ? तुवं ; त्वं॥

इति नामकप्पे ततियो कण्डो॥

50. The *t* of *tayā* and *tayi* is optionally changed into *tv* :—त्वया ; तया ; त्वयि ; तयि।

For what purpose is this, viz., *tayā and tayi* ? तुवं ; त्वं।

The third chapter on declension is finished.

BOOK II, CHAPTER IV.

अत्तन्तो हिस्मिं अनत्तं ॥१॥

तस्स अत्तनो अन्तो अनत्तं आपज्जति हिस्मिं विभत्तिम्हि। अत्तनेहि; अत्तनेभि।

अत्तन्तोति किमत्थं? गच्छेहि; गच्छेभि।

हिस्मिन्ति किमत्थं? अत्तना।

अनत्तं इति भावनिद्देसेन अत्तसद्दस्स सकारादेसो होति सब्बासु विभत्तीसु। सको; सका; सके॥

1. The final of the word *atta* is changed into the condition of *ana* before the case-ending *hi* :— अत्तनेहि; अत्तनेभि।

For what purpose is this, viz., *of the word atta*? गच्छेहि; गच्छेभि।

For what purpose is this, viz., *before the case-ending hi*? अत्तना।

By the force of the abstract form, viz., *the condition of ana*, it is to be understood that *atta* is changed into *sa* before all case-endings :—सको etc.

ततो स्मिं नि ॥२॥

ततो अत्तनो स्मिंवचनस्स नि होति। अत्तनि।

ततोग्गहणं अवधारणत्थं। सके पेतविसये॥

2. The case-ending *smim* used after the *atta* is changed into *ni* :—अत्तनि।

The force of *the* (ततो) consists in signifying restriction of the rule to certain instances only :—सके।

सस्स नो ॥३॥

ततो अत्ततो सस्स विभत्तिस्स नो होति। अत्तनो॥

3. The case-ending *sa* used after the *atta* is changed into *no* :—अत्तनो

स्मा ना ॥४॥

ततो अत्तसद्दतो स्मावचनस्स ना होति। अत्तना।
पुन ततोग्गहणेन तस्स अत्तनो तकारस्स रकारो होति सब्बेसु वचनेसु। अत्रजो; अत्रजं॥

4. The case-ending *smā* used after the *atta* is changed into *nā* :—अत्तना।

By the force of repetition of the word *the* (ततो) it is to be understood that the (second) *t* of *atta* is changed into *r* before all case-endings :—अत्रजो; अत्रजं।

झलतो च ॥५॥

झल इच्चेतेहि स्मावचनस्स ना होति। अग्गिना; पाणिना; दण्डिना; भिक्खुना; सयम्भुना।

स्मा ति किमत्थं ? अग्गयो ; मुनयो ; इसयो ॥

5. The case-ending *smā* used after what are technically called *jha* and *la* (2-1-7) is changed into *nā* : – अग्गिना etc.

For what purpose is this, viz, *the case-ending smā ?* अग्गयो etc.

घपतो स्मिं यं वा ॥६॥

तस्मा घपतो स्मिंवचनस्स यं होति वा। कञ्ञायं, कञ्ञाय ; गङ्गायं ; गङ्गाय ; रत्तियं ; रत्तिया ; इत्थियं ; इत्थिया ; वधुयं ; वधुया ; यागुयं ; यागुया ॥

6. The case-ending *smiṁ* used after what are technically called *gha* and *pa* (2-1-8, 2-1-9) is optionally changed into *yaṁ* :—कञ्ञायं ; कञ्ञाय etc.

योनं नि नपुंसकेहि ॥७॥

सब्बेसं योनं नि होति वा नपुंसकेहि लिङ्गेहि। अट्ठीनि ; अट्ठी ; आयूनि ; आयू। एवं दुतियायं।

नपुंसकेहीति किमत्थं ? इत्थियो ॥

7. In the neuter gender the case-ending *yo* is optionally changed into *ni* :—अट्ठीनि ; अट्ठी etc.

The same forms in the accusative plural.

For what purpose is this, viz, *in the neuter gender?* इत्थियो ।

अतो निच्चं ॥८॥

अकारन्तेहि नपुंसकलिङ्गेहि योनं निच्चं नि होति । यानि ; यानि ; तानि ; तानि ; कानि ; कानि ; भयानि ; भयानि ; रूपानि ; रूपानि ॥

8. The case-ending *yo* is in all instances changed into *ni* after neuter words ending in *a* :— यानि ; यानि etc.

सिं ॥९॥

अकारन्तेहि नपुंसकलिङ्गेहि सि वचनस्स अं होति निच्चं । सब्बं ; यं ; कं ; तं ; चित्तं ; रूपं ॥

9. The case-ending *si* is in all instances changed into *aṁ* after neuter words ending in *a* :— सब्बं etc.

सेसतो लोपं गसिपि ॥१०॥

ततो निद्दिट्ठेहि सेसतो गसि इच्चेते लोपं आपज्जन्ते । भोति इत्थि ; सा इत्थी ; भो दण्डि ; सो दण्डी ; भो सत्थ ; सो सत्था ; भो राज ; सो राजा ।

सेसतोति किमत्थं ? पुरिसो गच्छति ।

गसिपीति किमत्थं ? इत्थिया ; सत्थुस्स ॥

10. The nominative and vocative case-ending *si* is elided in instances not affected by other rules :—इत्थि ; इत्थी ; दण्ड ; दण्डी etc.

For what purpose is this, viz., *not affected by other rules ?* पुरिसो ।

For what purpose is this, viz., *the nominative and vocative case-ending si ?* इत्थिया ; सत्थुस्स ।

The technical term *ga* has been interpreted in 2-1-6.

सब्बासं आवुसो उपसग्गनिपातादीहि च ॥११॥

सब्बासं विभत्तीनं एकवचनानं बहुवचनानं पठमा-दुतिया-ततिया-चतुट्ठी-पञ्चमी-छट्ठी-सत्तमीनं लोपो होति आवुसोउपसग्गनिपात इच्चेवमादीहि । त्वं पनावुसो ; तुम्हे पनावुसो ; पदसो धम्मं वाचेय्य ; विहारं स्वे उपगच्छिस्सति । प परा नि नी उ दु सं वि अव अनु परि अधि अभि पति सु आ अति अपि अप उप । पहारो ; पराभवो ; निहारो ; नीहारो ; उहारो, दुहारो ; संहारो ; विहारो ; अवहारो ; अनुहारो ; परिहारो ; अधिहारो ; अभिहारो ; पतिहारो ; सुहारो ; आहारो ; अतिहारो ; अपिहारो ; अपहारो ; उपहारो । एवं वीसति उपसग्गेहि च यथातथा खलु खो यत्र तत्र अथो अथ हि तु च वा वे हम् अहं एवं हो अहो हे अहे रे अरे, एवमादीहि निपातेहि च योजेतब्बं ॥

11. All endings (of the first, second, third, fourth, fifth, sixth and seventh cases, and of the singular and plural number) used after *āvuso*, prepositions and conjunctions too are elided :— त्वं पनावुसो ; विहारं etc.

The prepositions are :— प, परा, नि, नी, उ, दु, सं, वि, अव, अनु, परि, अधि, अभि, पति, सु, आ, अति, अपि, अप, उप ।

The conjunctions are :—यथा, तथा, खलु, खो, यत्न, तत्र, अथो, अथ, हि, तु, च, वा, वे, हं, अहं, एवं, हो, अहो, हे, अहे, रे, अरे etc.

पुमस्स लिङ्गादीसु समासेसु ॥१२॥

पुम इच्चेतस्स अन्तो लोपं आपज्जते लिङ्गादीसु परपदेसु समासेसु । पुल्लिङ्गं ; पुम्भावो ; पुङ्कोकिलो ।

पुमस्सेति किमत्थं ? पुमित्थी ।

समासेस्विति किमत्थं ? पुमस्स लिङ्गं ॥

12. If the word *puma* combined with the words *liṅga* etc. forms a compound composition *(samāsa)*, the final of *puma* is elided :—पुल्लिङ्गं etc.

Why is this, viz., *the word puma* ? इत्थीलिङ्गं etc.

For what purpose is this, viz., *combined with the words liṅga* etc. ? पुमित्थी

For what purpose is this, viz., *forms a compound composition* (*samāsa*) ? पुमस्स लिङ्गं ।

अं यं ईतो पसञ्ञातो ॥१३॥

अं वचनस्स यं होति वा ईतो पसञ्ञातो। इत्थियं; इत्थिं।
पसञ्ञातो ति किमत्थं? दण्डिनं; भोगिनं।
अं इति किमत्थं? इत्थीहि॥

13. The case-ending *aṁ* optionally becomes *yaṁ* after words ending in that *ī* which is technically called *pa* :—इत्थियं; इत्थिं।

For what purpose is this, viz., *after words ending in that ī which is technically called pa ?* दण्डिनं; भोगिनं।

For what purpose is this, viz, *the case-ending aṁ ?* इत्थीहि।

नं झतो कतरस्सा ॥१४॥

तस्मा झतो कतरस्सा अं वचनस्स नं होति। दण्डिनं; भोगिनं।

झतोति किमत्थं? वेस्सभुं।
कतरस्साति किमत्थं? कुच्छिं।

14. The case-ending *aṁ* is changed into *naṁ* after *jha* which has been shortened :—दण्डिनं; भोगिनं।

For what purpose is this, viz., *after jha ?* वेस्सभुं।

For what purpose is this, viz., *which has been shortened ?* कुच्छिं।

Note.—In दण्डिनं, *i* is the result of shortening the long *ī*. The technical term *jha* has been defined in 2-1-7.

योनं नो ॥१५॥

सब्बेसं योनं झतो कतरस्सा नो होति। दण्डिनो, ; भोगिनो ; हे दण्डिनो ; हे भोगिनो।

कतरस्साति किमत्थं ? अग्गयो ; मुनयो , इसयो।

झतोति किमत्थं ? सयम्भुवो।

योनन्ति किमत्थं ? दण्डिना ; भोगिना ॥

15 The case-ending *yo* is changed into *no* after *jha* which has been shortened :—दण्डिनो etc.

For what purpose is this, viz., *which has been shortened* ? अग्गयो etc.

Why is this, viz., after *jha* (2-1-7) ? संयम्भुवो।

For what purpose is this, viz., *the case-ending yo* ? दण्डिना ; भोगिना।

स्मिं नि ॥१६॥

तस्मा झतो कतरस्सा स्मिंवचनस्स नि होति। दण्डिनि ; भोगिनि।

कतरस्साति किमत्थं ? ब्याधिमुहि ॥

16. The case-ending *smim* is changed into

ni after *jha* which has been shortened :—दण्डिनि ; भोगिनि ।

For what purpose is this, viz., *which has been shortened?* व्याधिम्हि ।

किस्स क वे च ॥१७॥

किं इच्चेतस्स को होति वप्पच्चये परे। क गतोसि देवानम् पिय तिस्स ?

चसद्दग्गहणेन अवप्पच्चये परे पि को होति। कथं बोधेसि त्वं धम्मं ?

वेति किमत्थं ? कुतो आगतोसि त्वं ॥

17. *Kiṁ* is changed into *ka*, if the suffix *va* too follows :—क ।

By the force of *too* (च) it is to be understood that *kiṁ* is changed into *ka*, even before suffixes other than *va* :—कथं ।

For what purpose is this, viz., *if the suffix va follows?* कुतो ।

कु हिंहंसु च ॥१८॥

किं इच्चेतस्स कु होति हिं हं इच्चेतेसु। कुहिं गच्छसि कुहं गच्छसि ।

चसद्दग्गहणेन हिञ्चनं दाचनं पच्चयेसु कु होति। कुहिञ्चनं कुदाचनं ॥

18. *Him* and *ham* too having followed, *kim* is changed into *ku*:—कुहिं ; कुहं ।

By the force of *too* (च) it is to be understood that *kim* is changed into *ku* even before *hiñcanam* and *dācanam*:—कुहिञ्चनं ; कुदाचनं ।

सेसेसु च ॥१९॥

किं इच्चेतस्स को होति सेसेसु विभत्तिप्पच्चयेसु परेसु । को पकारो, कथं ; कं पकारं, कथं ।

चसद्दग्गहणं ककारानुकड्ढनत्थं ॥

19. *Kim* is changed into *ka*, other case endings and suffixes too having followed :—को ; कथं ; कं ।

The word *too* (च) is added to supply *ka* here from the preceding rule.

त्रतोथेसु च ॥२०॥

किं इच्चेतस्स कु होति त्रतोथ इच्चेतेसु । कुत्र ; कुतो कुत्थ ।

चसद्दग्गहणं किंसद्दानुकड्ढनत्थं ॥

20. The suffixes *tra*, *to* and *tha* too having followed, *kim* is changed into *ku* :—कुत्र ; कुतो ; कुत्थ ।

The word *too* (च) is added to supply *kim* here from the preceding rule.

सब्बस्सेतस्सकारो वा ॥२१॥

सब्बस्स एतसद्दस्स अकारो होति वा तोथ इच्चेतेसु। अतो ; अत्थ ; एत्तो ; एत्थ ॥

21. The word *eta* is optionally changed into *a*, if the suffixes *to* and *tha* follow :—अतो ; अत्थ, एततो ; एत्थ ।

त्रे निच्चं ॥२२॥

सब्बस्स एतसद्दस्स अकारो होति निच्चं त्रप्पच्चये परे। अत्र ॥

22. The word *eta* is invariably changed into *a*, if the suffix *tra* follows :—अत्र ।

ए तोथेसु वा ॥२३॥

सब्बस्सेव एतसद्दस्स एकारो होति वा तोथ इच्चेतेसु। एत्थो, अतो ; एत्थ ; अत्थ ॥

23. The word *eta* is optionally changed into *e*, if the suffixes *to* and *tha* follow :—एततो ; अतो, एत्थ ; अत्थ ।

इमस्सि थंदानिहतोधेसु च ॥२४॥

सब्बस्सेव इमसद्दस्स इकारो होति थंदानिहतोध इच्चेतेसु। इत्थं ; इदानि ; इह ; इतो ; इध ।

चसद्दग्गहणं अवधारणत्थं ॥

24. The word *ima* is changed into *i*, if the suffixes *ttham*, *dāni*, *ha*, *to*, and *dha* too follow — इत्थं etc.

The force of the word *too* (च) is to signify restriction of the rule to certain instances to the exclusion of others.

अ धुनाम्हि च ॥२५॥

सब्बस्सेव इमसद्दस्स अकारो होति धुना इच्चेतम्हि । अधुना । चसद्दग्गहणं अवधारणत्थं ॥

25. The word *ima* is changed into *a*, if the suffix *dhunā* too follows :—अधुना ।

The force of *too* (च) consists in signifying restriction of the rule to certain instances to the exclusion of others.

एत रहिम्हि ॥२६॥

सब्बस्सेव इमसद्दस्स एतादेसो होति रहिम्हि पच्चये परे । एतरहि ॥

26. The word *ima* is changed into *eta*, if the suffix *rahi* follows :—एतरहि ।

इत्थियं अतो आपच्चयो ॥२७॥

इत्थियं वत्तमानाय अकारन्तो आपच्चयो होति। सद्धा; सा; या; का; कञ्ञा।

27. The suffix *ā* is used in the feminine gender after words ending in *a*:--सद्धा etc.

नदादितो वा ई ॥२८॥

नदादितो वा अनदादितो वा इत्थियं वत्तमानाय अकारत ईपच्चयो होति। नदी; मही; कुमारी; करुणी; वारुणी सखी; इत्थी; इत्थी॥

28. The suffix *ī* is used in the feminine gende after words ending in *a* of the *nada* group o non-*nada* group :—मही etc.

णवणिकणेय्यणन्तुहि ॥२९॥

णवणिकणेय्यणन्तु इच्चेतेहि इत्थियं वत्तमानेहि ईपच्चयं होति। मानवी; पाण्डवी; नाविकी; वेणतेय्यी; कुन्तेय्यी गोतमी; गुणवती; सामवती॥

29. The suffix *ī* is used in the feminine gen der after words ending in the suffixes *ṇava, ṇika ṇeyya, ṇa* and *ntu* :--मानवी etc.

पतिभिक्खुराजीकारन्तेहि इनी ॥३०॥

पतिभिक्खुराजीकारन्तेहि इत्थियं वत्तमानेहि इनीपच्चयो होति। गहपतानी; भिक्खुनी; राजिनी; हत्थिनी; दण्डिनी; मेधाविनी; तपस्सिनी ॥

30. The suffix *inī* is used in the feminine gender after words ending in *pati*, *bhikkhu*, *rāja*, and *ī* :—गहपतानी etc. हत्थी+ई=हत्थिनी।

न्तुस्स तं ईकारे ॥३१॥

सब्बस्सेव न्तुपच्चयस्स तं होति वा ईकारे परे। गुणवती; गुणवन्ती; कुलवती; कुलवन्ती; सतिमती; सतिमन्ती; महती; महन्ती; गोमती; गोमन्ती ॥

31. The suffix *ī* having followed, the suffix *ntu* is optionally changed into *ta* :—गुणवती; गुणवन्ती etc.

भवतो भोतो ॥३२॥

सब्बस्सेव भवन्तसद्दस्स भोतादेसो होति ईकारे इत्थीकते परे। भोति अय्ये; भोति कञ्ञे; भोति खरादिये ॥

32. The word *bhavanta* is changed into *bhota*, if the feminine suffix *ī* follows :—भोति अय्ये etc.

भो गे तु ॥३३॥

सब्बस्सेव भवन्तसद्दस्स भो होति गे परे। भो पुरिस; भो अग्गि; भो राज; भो सत्थ; भो दण्डि; भो सयम्भु।

गेति किमत्थं? भवता; भवं।

तुसद्दग्गहणेन अञ्ञस्मिम्पि वचने सब्बस्स भवन्तसद्दस्स भोन्त भोन्ते भोन्तो भोता भोतो इच्चेते आदेसा होन्ति। भोन्त, भोन्ते; भोन्तो; भद्दे; भोता; भोतो गोतमस्स॥

33. The *ga* (vocative case-ending *si*) too having followed, the word *bhavanta* is changed into *bho* :—भो।

For what purpose is this, viz., *the ga having followed?* भवता; भवं।

By the force of *too* (तु) it is to be understood that even other case-endings having followed, *bhavanta* is changed into *bhonta*, *bhonte*, *bhonto*, *bhotā* and *bhoto* :—भोन्त etc.

ओभावो क्वचि योसु वकारस्स ॥३४॥

भवन्त इच्चेतस्स वकारस्स ओभावो होति क्वचि यो इच्चेतेसु परेसु भोन्तो निसामेथ भवन्तो वा॥

34. The case-ending *yo* having followed, the

the *va* of *bhavanta* is sometimes changed into the condition of *o* :—भोन्तो or भवन्तो।

भदन्तस्स भद्दन्त भन्ते ॥३५॥

सब्बस्सेव भदन्तसद्दस्स भद्दन्त भन्ते इच्चेते आदेसा होन्ति क्वचि गे परे योसु च। हे भद्दन्त ; भन्ते ; भदन्ता वा ॥

35. The *ga* (vocative case-ending *si*); and also *yo* having followed, the word *bhadanta* is sometimes changed into *bhaddanta* and *bhante* :— भद्दन्त ; भन्ते ; भदन्ता।

अकारपितादयन्तानं आ ॥३६॥

अकारो च पितादीनं अन्तो च आकारत्तं आपज्जते गे परे। भो पुरिसा ; भो पिता ; भो माता ; भो सत्था ॥

36 The *ga* (vocative case-ending *si*) having followed; the *a* and also the final of *pitā* are changed into the condition of *ā* :—पुरिसा ; पिता etc.

झलपा रस्सं ॥३७॥

झलपइच्चेते रस्सं आपज्जन्ते गे परे। सयम्भु ; भोति इत्थि ; भोति वधु ॥

37. The vocative case-ending *si* having followed, those which are technically called *jha*, *la* and *pa* become short :—भो दण्डि etc.

The terms *jha*, *la* and *pa* have been defined in 2-1-7 and 2-1-8.

आकारो वा ॥३८॥

आकारो रस्सं आपज्जते वा गे परे। भो राज ; भो राजा, भो अत्त ; भो अत्ता ; भो सख ; भो सखा ; भो सत्थ ; भो सत्था ॥

इति नामकप्पे चतुत्थो कण्डो ॥

38. The *ga* (vocative case-ending *si*) having followed, *ā* is optionally shortened :—भो राज ; भो राजा etc.

The fourth chapter on declension in finished.

BOOK II, CHAPTER V.

त्वादयो विभत्तिसञ्ञायो ॥१॥

तो आदि येसं पच्चयानं ते होन्ति त्वादयो। ते पच्चया त्वादयो विभत्तिसञ्ञा न दट्ठब्बा। सब्बतो; यतो; ततो; कुतो; इतो; सब्बदा; यदा; तदा; इध; इदानि ॥

1. The suffixes *to* etc. are reckoned as if they were case-endings :—सब्बतो (= सब्बस्मा, from all) etc.

क्वचि तो पञ्चम्यत्थे ॥२॥

क्वचि तो पच्चयो होति पञ्चम्यत्थे। सब्बतो; यतो; ततो; कुतो; अतो; इतो। क्वचीति किमत्थं? सब्बस्मा ॥

2. The suffix *to* is used sometimes for the ending of the fifth case :— सब्बतो etc.

Why is this, viz., *sometimes ?* सब्बस्मा।

त्रथ सत्तमिया सब्बनामेहि ॥३॥

त्र थ इच्चेते पच्चया होन्ति सत्तम्यत्थे सब्बनामेहि। सब्बत्र; सब्बत्थ; यत्र; यत्थ; तत्र; तत्थ ॥

3. The suffixes *tra* and *tha* are used after pronouns in the sense of the locative case — सब्बत्र ; सब्बत्थ etc.

सब्बतो धि ॥३॥

सब्ब इच्चे तस्मा धिप्पच्चयो होति क्वचि सत्तम्यत्थे। सब्बधि, सब्बस्मिं ॥

4. The suffix *dhi* is sometimes used after the word *sabba* in the sense of the locative case :— सब्बधि ; सब्बस्मिं।

किस्मा वो ॥५॥

किं इच्चेतस्मा वप्पच्चयो होति सत्तम्यत्थे। क्व गतोसि त्वं देवानम्पिय तिस्स ॥

5. The suffix *va* is used after the word *kim* in the sense of the locative case :—क्व।

हिं हं हिञ्चनं ॥६॥

किं इच्चेतस्मा हिं हं हिञ्चनं इच्चेते पच्चया होन्ति सत्तम्यत्थे। कुहिं ; कुहं ; कुहिञ्चनं ॥

6. The suffixes *him*, *ham* and *hiñcanam* are used after the word *kim* in the sense of the locative case :—कुहिं, कुहं ; कुहिञ्चनं।

तम्हा च ॥७॥

तम्हा च हिं हं इच्चेते पच्चया होन्ति सत्तम्यत्थे। तहिं ; तहं।

चसद्दग्गहणं हिञ्चनंगहणनिवत्तनत्थं ॥

7. The suffixes *hiṁ* and *haṁ* are used after the word *ta* too, in the sense of the locative case :— तहिं ; तहं।

The word *too* (च) is added in order to prevent the inclusion of the suffix *hiñcanaṁ*.

इमस्मा हधा च ॥८॥

इमस्मा हधा इच्चेते पच्चया होन्ति सत्तम्यत्थे। इह, इध।

चसद्दग्गहणं अवधारणत्थं ॥

8. The suffixes *ha* and *dhā* too are used after *ima*, in the sense of the locative case :—इह ; इध।

The word *too* (च) is added to signify restriction of the rule to certain instances to the exclusion of others.

यतो हिं ॥९॥

तस्मा यतो हिं पच्चयो होति सत्तम्यत्थे। यहिं ॥

9 The suffix *hiṁ* is used after the word *ya*, in the sense of the locative case :—यहिं।

काले ॥१०॥

काले इच्चेतं अधिकारत्थं वेदितब्बं ॥

10. The suffixes hereinafter mentioned are to be understood as being used to signify time.

किं सब्बञ्ञेकयकुहि दादाचनं ॥११॥

किं सब्ब अञ्ञ एक य कु इच्चेतेहि दा दाचनं इच्चेते पच्चया होन्ति काले सत्तम्यत्थे। कदा; सब्बदा; अञ्ञदा; एकदा; यदा; कुदाचनं ॥

11. The suffixes *dā* and *dācanaṁ* are used after the words *kiṁ*, *sabba*, *añña*, *eka*, *ya* and *ku*, in the sense of the locative case and in order to denote time :—कदा etc.

तम्हा दानि च ॥१२॥

त इच्चेतस्मा दानि दा इच्चेते पच्चया होन्ति काले सत्तम्यत्थे। तदानि; तदा।

चसद्दग्गहणं दापच्चयानुकड्ढनत्थं ॥

12. The suffixes *dāni* and *dā* too are used after the word *ta*, in the sense of the locative case and in order to signify time :—तदानि ; तदा ।

The force of the word *too* (च) is to supply *dā* here from the preceding rule.

इमस्मा रहि धुना दानि च ॥१३॥

इमस्मा रहि धुना दानि इच्चेते पच्चया होन्ति काले सत्तम्यत्थे।
एतरहि ; अधुना ; इदानि।

चसद्दग्गहणं दापच्चयानुकड्ढनत्थं ॥

13. The suffixes *rahi, dhunā* and *dāni* too are used after the word *ima*, in the locative case and in order to signify time :—एतरहि ; अधुना ; इदानि।

The word *too* (च) is added to supply the suffix *dā* here from the preceding rule.

सब्बस्स सो दाम्हि वा ॥१४॥

सब्ब इच्चेतस्स सकारादेसो होति वा दाम्हि पच्चये परे। सदा ; सब्बदा ॥

14. The suffix *dā* having followed, the word *sabba* is optionally changed into *sa* :—सदा ; सब्बदा।

अवण्णो ये लोपञ्च ॥१५॥

अवण्णो ये पच्चये परे लोपं आपज्जते। बाहुसच्चं ; पण्डिच्चं ; वेपुल्लं ; कारुञ्ञं ; कोसल्लं ; सामञ्ञं ; सोरच्चं।

चसद्दग्गहणं वागमनिवत्तनत्थं ॥

15. The suffix *ya* having followed, the final *a-varṇa* (*a* or *ā*) is elided too :—बाईसञ्ञं ; etc.

The force of *too* (च) consists in preventing the supply here of वा (*optionally*) from the preceding rule.

वुड्ढस्स जो इयिट्ठेसु ॥१६॥

सब्बस्स वुड्ढसद्दस्स जो आदेसो होति इय इट्ठ इच्चेतेसु पच्चयेसु। सब्बे इमे वुड्ढा, अयं इमेसं विसेसेन वुड्ढोति जेय्यो, सब्बे इमे वुड्ढा, अयं एतेसं विसेसेन वुड्ढोति जेट्ठो ॥

16. The suffixes *iya* and *iṭṭha* having followed, the word *vuḍḍha* is changed into *ja* :—जेय्यो (older or elder) ; जेट्ठो (oldest or eldest).

पसट्ठस्स सो च ॥१७॥

सब्बस्स पसट्ठसद्दस्स सो आदेसो होति जादेसो च इय इट्ठ इच्चेतेसु पच्चयेसु परेसु। सब्बे इमे पसट्ठा ; अयं इमेसं विसेसेन पसट्ठोति सेय्यो ; सब्बे इमे पसट्ठा, अयं इमेसं विसेसेन पसट्ठोति सेट्ठो ; जेय्यो, जेट्ठो।

चसद्दग्गहणं दुतियादेससम्पिण्डनत्थम् ॥

17. The suffixes *iya* and *iṭṭha* having followed, the word *pasaṭṭha* too is changed into *sa* as well as *ja* :—सेय्यो ; जेय्यो (more excellent) ; सेट्ठो, जेट्ठो (most excellent).

The word *too* (च) is added in order to supply here the second change, viz., *ja*, from the preceding rule.

अन्तिकस्स नेदो ॥१८॥

सब्बस्स अन्तिकसद्दस्स नेदादेसो होति इय इट्ठ इच्चेतेसु परेसु। नेदियो; नेदिट्ठो॥

18. The suffixes *iya* and *iṭṭha* having followed, the word *antika* is changed into *neda* :—नेदियो ; नेदिट्ठो ।

बाल्हस्स साधो ॥१९॥

बाल्हसद्दस्स साधादेसो होति इय-इट्ठ इच्चेतेसु पच्चयेसु परेसु। साधियो ; साधिट्ठो॥

19. The suffixes *iya* and *iṭṭha* having followed, the word *bāḷha* is changed into *sādha* :—साधियो ; साधिट्ठो ।

अप्पस्स कणं ॥२०॥

सब्बस्स अप्पसद्दस्स कणादेसो होति इय-इट्ठ इच्चेतेसु पच्चयेसु परेसु। कणियो ; कणिट्ठो॥

20. The suffixes *iya* and *iṭṭha* having followed, the word *appa* is changed into *kaṇa* :—कणियो ; कणिट्ठो ।

युवानञ्च ॥२१॥

सब्बस्स युवसद्दस्स कणादेसो होति इय इट्ठ इच्चेतेसु पच्चयेसु परेसु। कणियो; कणिट्ठो।

'चसद्दग्गहणं कणग्गहणानुकड्ढनत्थं॥

21. The suffixes *iya* and *iṭṭha* having followed, the word *yuva* too is changed into *kaṇa* :— कणियो; कणिट्ठो।

The word *too* (च) is added to supply *kaṇa* here from the preceding rule.

वन्तुमन्तुवीनञ्च लोपो ॥२२॥

वन्तुमन्तुवीनं इच्चेतेसं पच्चयानं लोपो होति इय इट्ठ इच्चेतेसु पच्चयेसु परेसु। गुणियो; गुणिट्ठो; सतियो; सतिट्ठो; मेधियो; मेधिट्ठो॥

22. The suffixes *iya* and *iṭṭha* having followed, the suffixes *vantu*, *mantu*, and *vī* are elided :— गुणियो (गुण+वन्तु+इय) etc.

यवतं तलनदकारानं ब्यञ्जनानि चलञजकारत्तं ॥२३॥

यवतं तलनदकारानं ब्यञ्जनानि चलञजकारत्तं आपज्जन्ते

यथासङ्ख्यं। बाहुसच्चं; पण्डिच्चं; नेपुञ्ञं; सामञ्ञं; सोहज्जं।

यवतं इति किमत्थं? तिणदलं।

तलनदकारानं इति किमत्थं? आलस्यं; आरोग्यं।

ब्यञ्जनानीति किमत्थं? मञ्जुना।

कारग्गहणन्ति किमत्थं? यकारस्स सकारभकारमकारादेसं सम्पापनत्थं। पुरिसस्स भावो पोरिस्सं; उसभस्स भावो ओसब्भं; उपमस्स भावो ओपम्मं।

23. The consonantal parts of *ta*, *la*, *na*, and *da* themselves of the words to which the suffix *ya* is added, are respectively changed into the condition of *c*, *l*, *ñ* and *j* :—बाहुसच्चं (बहुसत्य+य) etc.

For what purpose is this, viz., *to which the suffix ya is added ?* तिणदलं।

For what purpose is this, viz., *t*, *l*, *n*, and *d*, themselves ? आलस्यं ; आरोग्यं।

For what purpose is this, viz., *the consonantal parts ?* मञ्जुना।

For what purpose is this, viz., *themselves* (कार) ? The *ya* is also changed into *sa*, *bha* and *ma* :— पोरिस्सं (=पुरिस+य); ओसब्भं (=उसभ+य); ओपम्मं (=उपम+य)।

अम्हतुम्हन्तुराजब्रह्मत्तसखसत्थुपितादीहि स्मा नाव ॥२४॥

अम्हतुम्हन्तुराजब्रह्मत्तसखसत्थुपितु इच्चेवमादीहि स्मा नाव दट्ठब्बा। मया; तया; गुणवता; रञ्ञा; ब्रह्मुना, अत्तना; सखिना; सत्थारा; पितरा; मातरा; भातरा; धितरा।

एतेहीति किमत्थं? पुरिसा॥

इति नामकप्पे पञ्चमो कण्डो॥

24. The suffix *smā* is to be known as *nā* after these, viz., *amha*, *tumha*, the suffix *ntu*, *rāja* *brahma*, *atta*, *sakha*, *satthu*, *pitu* etc :—मया ; तव etc.

For what purpose is this, viz., *after these*? पुरिसा।

The fifth chapter on declension is finished.

BOOK III. CHAPTER I.

यस्मादपेति भयं आदत्ते वा तदपादानं ॥१॥

यस्मा वा अपेति यस्मा वा भयं जायते यस्मा वा आदत्ते तं कारकं अपादानसञ्ञं होति। गामा अपेन्ति मुनयो ; नगरा निग्गतो राजा ; पापा चित्तं निवारये ; चोरा भयं जायते ; आचरियुपज्झायेहि सिक्खं गण्हाति सिस्सो।

अपादानं इच्चनेन कत्थचि ? अपादाने पञ्चमी (२-१-२५)।

1. The ablative case (*apādāna kāraka*) signifies that from which some one goes out, fear arises, or some thing is received :—गामा अपेन्ति मुनयो (= from the village sages go out) etc. Here *gāmā* is in the ablative case.

What is the meaning of this, viz, *ablative* 3-1-25.

धातुनामानं उपसग्गयोगादीस्वपि च ॥२॥

धातुनामानं पयोगे च उपसग्गयोगादीस्वपि च तं कारकं अपादानसञ्ञं होति। धातूनं पयोगे ताव ; जि इच्चेतस्स धातुस्स

परापुब्बस्स पयोगे यो अवयवो सो अपादानसञ्ञो होति; तं यथा,—हिमवन्ता पभवन्ति पञ्चमहानदियो; अनवतत्तम्हा पभवन्ति महासरा; अचिरवतिया पभवन्ति कुनदियो। नामप्पयोगे पि तं कारकं अपादानसञ्ञं होति; तं यथा,—उरस्मा जातो पुत्तो; भूमितो निग्गतो रसो; उभतो सुजातो पुत्तो।

उपसग्गयोगादीस्वपि च तं कारकं अपादानसञ्ञं होति; तं यथा,—अप सालाय आयन्ति वाणिजा; आब्रह्मलोका सद्दो अब्भुग्गच्छति; उपरि पब्बता देवो वस्सति; बुद्धस्मा पति सारिपुत्तो धम्मदेसनाय आलपति; तेमासं घटं अस्स तेलस्मा पति ददाति; उप्पलं अस्स पदुमस्मा पति ददाति; कनकं अस्स हिरञ्ञस्मा पति ददाति।

आदिग्गहणेन कारकमज्झेपि पञ्चमी विभत्ति होति; तं यथा,—पक्खस्मा विज्झति मिगं; कोसा विज्झति कुञ्जरं; मासस्मा भुञ्जति भोजनं। अपिग्गहणेन निपातप्पयोगे पि पञ्चमी विभत्ति होति दुतिया च ततिया च,—रहिता मातुजा पुञ्ञं कत्वा फलं देति, रहिता मातुजं रहिता मातुजेन वा; रिते सद्धम्मा कुतो सुखं लभति, रिते सद्धम्मं रिते सद्धम्मेन; ते भिक्खू नानाकुला पब्बजिता, नानाकुलं नाना कुलेन वा; विना सद्धम्मा नत्यञ्ञो कोचि नाथो लोके विज्जति, विना सद्धम्मं विना सद्धम्मेन वा; विना बुद्धस्मा, विना बुद्धं विना बुद्धेन वा। चसद्दग्गहणेन अञ्ञत्थापि पञ्चमी विभत्ति होति। यतो हं भगिनि अरियाय जातिया जातो; यतो सरामि अत्तानं यतो पत्तोस्मि विञ्ञुतं; यत्वाधिकरणं एनं अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वस्सवेय्युं॥

2. The ablative case is also used in connec-
ion with particular roots (verbs), nouns and pre-
positions etc. too. For examples of roots it may
be said that in the event of the root *ji* being used
with the prefix *parā*, the subducr is put in the
ablatitive case:—बुद्धस्मा पराजेन्ति अञ्‍ञतित्थिया।
The root *bhū* being used with the prefix *pa*, that
from which something proceeds is put in the
ablative case:—हिवन्ता पभवन्ति पञ्च महानदियो etc.
The ablative is also used in connection with
particular *nāma* (nouns or words):—उरस्मा जातो
पुत्तो etc.

The ablative case is also used in connection
with prepositions:—अप सालाय आयन्ति वाणिजा
etc.

By the force of *etc.* (आदि) it is to be understood
that the ending of the 5th case is used even
after words denoting objects lying between two
forces:—कोसा॰मिज्झति कुञ्जरं etc. Here the distance
of a *kosa* lies between two forces, viz., the agent
who is here and the object elephant who is there.

By the force of *too* (अपि) it is understood that
even in connection with the indeclinables, the
endings of the fifth case are used as well as those
of the second and third cases:—रहिता मातुजा पुञ्ञं
कत्वा फलं देति, रहिता मातुजं रहिता मातुजेन वा etc.

By the force of *too* (च) it is understood that
the endings of the 5th case are used in other

instances as well:—यतो हं भगिनि अरियाय जातिया जातो etc.

रक्खनत्थानं इच्छितं ॥२॥

रक्खनत्थानं धातूनं पयोगे यं इच्छितं तं कारकं अपादानसञ्ञं होति। काके रक्खन्ति तण्डुला; यवा पतिसेधन्ति गावो॥

3. In connection with the verbs denoting protection, the object desired is put in the ablative case:—काके रक्खन्ति तण्डुला etc.

येन वादस्सनं ॥३॥

येन वा अदस्सनं इच्छितं तं कारकं अपादानसञ्ञं होति उपज्झाया अन्तरधायति सिस्सो; मातरा च पितरा च अन्तरधायति पुत्तो।

वाति किमत्थं? सत्तमीविभत्त्यत्थं। जेतवने अन्तरधायति भगवा; जेतवने अन्तरहितो भगवा॥

4. That from which disappearance is desired is optionally put in the ablative case:—उपज्झाया अन्तरधायति सिस्सो etc.

For what purpose is this, viz., *optionanlly*? The endings of the seventh case are also used:—जेतवने अन्तरधायति भगवा etc.

दूरन्तिकद्धकालनिम्मानत्वालोपदिसायोगविभत्तारप्पयोगसुद्धप्पमोचनहेतुविवित्त-

पमानपुब्बयोगबन्धनगुणवचनपञ्हकथन-थोकाकत्तूसु च ॥५॥

दूरत्थे अन्तिकत्थे अद्धकालनिम्माने दिसायोगे विभत्ते आरप्पयोगे सुद्धत्थे पमोचनत्थे हेत्वत्थे विवित्तत्थे पमाने पुब्बयोगे बन्धने गुणवचने पञ्हे कथने थोके अकत्तरि इच्चेतेस्वत्थेसु पयोगेसु च तं कारकं अपादानसञ्ञं होति।

दूरत्थप्पयोगे ताव,—कीवदूरो इतो नळकारगामो; दूरतो वागम्म; आरका ते मोघपुरिसा इमस्मा धम्मविनया। दुतिया च ततिया च: दूरं गामं आगतो दूरेन गामेन वा; आरका इमं धम्मविनयं इमेन धम्मविनयेन वा; इच्चेवमादि।

अन्तिकत्थे,—अन्तिकं गामा; आसन्नं गामा; समीपं गामा; समीपं सद्धम्मा। दुतिया च ततिया च,—अन्तिकं गामं गामेन वा; आसन्नं गामं गामेन वा; समीपं सद्धम्मं सद्धम्मेन वा; इच्चेवमादि।

अद्धकालनिम्माने,—इतो मधुराय चतूसु योजनेसु सङ्कस्सनगरं अत्थि, तत्थ बहुजना वसन्ति; इतो भिक्खवे एकनवुतिकप्पे विपस्सी नाम सम्मासम्बुद्धो लोके उप्पज्जि; इतो तिण्णं मासानं अच्चयेन परिनिब्बायिस्सामि; इच्चेवमादि।

त्वालोपे कम्माधिकरणेसु,—पासादा सङ्कमेय्य पासादं अभिरुहित्वा वा, पब्बता सङ्कमेय्य पब्बतं अभिरुहित्वा वा; हत्थिक्खन्धा सङ्कमेय्य हत्थिक्खन्धं अभिरुहित्वा वा; आसना वुट्ठहेय्य आसने निसीदित्वा वा; इच्चेवमादि।

दिसायोगे,—अवीचितो उपरि भवग्गं अन्तरे; यतो खेमं ततो भयं; पुरत्थिमतो, दक्खिणतो, पच्छिमतो, उत्तरतो; यतो अस्सोसुं भगवतो कित्तिसद्दं; उद्धं पादतला; अधो केस-मत्थका; इच्चेवमादि।

विभत्ते,—यतो पणीततरो वा विसिट्ठतरो वा नत्थि।

छट्ठी च,—छन्नवुतीनं पासण्डानं धम्मानं पवरं यदिदं सुगतविनयं; इच्चेवमादि।

आरतियोगे,—गामधम्मा आरति विरति पटिविरति; पाणातिपाता वेरमणी; इच्चेवमादि।

सुद्धत्थे,—लोभनीयेहि धम्मेहि सुद्धो; मातितो च पितितो च सुद्धो, असंसट्ठो, अनुपक्कुट्ठो, अगरहितो; इच्चेवमादि।

पमोचनत्थे,—परिमुत्तो दुक्खस्मा'ति वदामि; मुत्तोसि मार-बन्धना; ततो चवन्ति मनुजा; इच्चेवमादि।

हेतत्थे,—कस्मा हेतुना; कस्मा तुम्हे दहरा न मिय्यथ; कस्मा इधेव मरणं भविस्सति; इच्चेवमादि।

विविच्चत्थे,—विवित्तो पापका धम्मा; विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि; इच्चेवमादि।

पमाणत्थे,—दीघसो नवविदत्थियो सुगतविदत्थिया पमाणिका कारेतब्बा सुगतसङ्घाटी; मज्झिमस्स पुरिसस्स अड्ढतेय्यहत्था इच्चेवमादि।

पुब्बयोगे,—पुब्बेव मे भिक्खवे सम्बोधा; इच्चेवमादि।

बन्धनत्थे,—सतस्मा बद्धो नरो। ततिया च,—सतेन बद्धो; इच्चेवमादि।

गुणवचने,—पञ्ञाय सुगतिं यन्ति, चागाय विपुलं धनं ; पञ्ञाय विमुत्तमनो इस्सरिया जनं रक्खति राजा ; इच्चेवमादि।

पञ्हे त्वालोपे कम्माधिकरणेसु,—अभिधम्मा पुच्छन्ति। दुतिया च ततिया च,—अभिधम्मं अभिधम्मेन वा। विनया पुच्छन्ति, विनयं विनयेन वा ; एवं सुत्ता गाथा उदाना इतिवुत्तका जातका अब्भुतधम्मा वेदल्ला ; इच्चेवमादि।

थोकत्थे,—थोका मुच्चति ; अप्पमत्तका मुच्चति ; किच्छा मुच्चति। दुतिया च ततिया च,—थोकं थोकेन वा ; अप्पमत्तकं अप्पमत्तकेन वा ; किच्छं किच्छेन वा ; इच्चेवमादि।

अकत्तरि,—कतत्ता उपचितत्ता उस्सन्नत्ता विपुलत्ता उप्पन्नं चक्खु विञ्ञाणं।

पवहुदाहरणेन सेसेस्वपि ये मया नोपदिट्ठा अपादानप्पयोगा ते पयोगविचक्खणेहि योजेतब्बा॥

5. The ablative case is used in connection with words of the following character too:

(*a*) denoting distance:—कीवदूरो इतो नळकारगामो etc.

In denoting distance, the endings of the 2nd and 3rd cases are also used:—दूरं गामं आगतो दूरेन गामेन वा etc.

(*b*) denoting vicinity:—अन्तिकं गामा etc.

In denoting vicinity the endings of the 2nd and 3rd cases are also used:—अन्तिकं गामं गामेन वा etc.

(*c*) denoting space or time :—इतो मधुराय चतूसु योजनेसु सङ्कस्सनगरं अत्थि ; इतो तिण्णं मासानं अच्चयेन परिनिब्बायिस्सामि etc.

(*d*) the word containing the suffix *tvā* having elided, the accusative or locative case undergoes the endings of the ablative case :—पासादा सङ्कमेय्य पासादं अभिरुय्हित्वा वा ; आसना वुट्ठहेय्य आसने निसीदित्वा वा etc. Thus पासादा पस्सति=पासादं अभिरुय्हित्वा पस्सति। Here the word अभिरुय्हित्वा containing the suffix *tvā* having elided, the accusative case पासादं undergoes the ending of the 5th case, as पासादा।

(*e*) denoting directions :—उद्धं पादतला etc.

(*f*) denoting comparison :—यतो पणीततरो etc.

In denoting comparison the endings of the sixth case are also used :—धम्मानं पवरं etc.

(*g*) denoting cessation :—असद्धम्मा आरति ; पाणातिपाता वेरमणी etc.

(*h*) denoting purification :—मातितो च पितितो च सुद्धो, असंकुट्ठो, अनुपकुट्ठो, अगरहितो etc.

(*i*) denoting the act of liberating or setting free :—परिमुत्तो दुक्खस्माति वदामि etc.

(*j*) denoting reason (or ca e) :—कस्मा हेतुना etc.

(*k*) denoting separation :—विविच्चो पापका धम्मा etc.

(*l*) denoting measure (or authority) :—दीघसो नवविदत्थियो सुगतविदत्थिया पमाणिका कारेतब्बा सुगतसङ्घाटी etc.

(*m*) using the word *pubba* (before):—पुब्बेव मे भिक्खवे सम्बोधा etc.

(*n*) denoting the act of binding or tying:—सतस्मा बन्धो नरो etc.

The endings of the 3rd case are also used:—सतेन वा बन्धो etc.

(*o*) denoting attributes or qualities:—पञ्ञाय सुगतिं यन्ति etc.

(*p*) in denoting interrogation and the suffix *tvā* having elided, the accusative and locative cases undergo the endings of the ablative case:—अभिधम्मा पुच्छन्ति (=अभिधम्मं सुत्वा पुच्छन्ति)। The endings of the 2nd and 3rd cases are also used:—अभिधम्मं अभिधम्मेन वा etc.

(*q*) in denoting an act of telling or narration and the suffix *tvā* having elided, the accusative and locative cases undergo the endings of the ablative case:—अभिधम्मा कथयन्ति।

The endings of the 2nd and 3rd cases are also used:—अभिधम्मं अभिधम्मेन वा etc.

(*r*) denoting littleness (or slowness):—थोका मुच्चति etc.

The endings of the 2nd and 3rd cases are also used:—थोकं थोकेन वा etc.

(*s*) not signifying agent:—कतस्मा उपचितस्मा उस्सन्नत्ता विपुलत्ता उप्पन्नं चक्खुविञ्ञाणं।

The force of *too* (च) consists in signifying that the endings of the fifth case used elsewhere are to be determined by experts on the subject.

यस्स दातुकामो रोचते वा धारयते वा तं सम्पदानं ॥६॥

यस्स वा दातुकामो यस्स रोचते यस्स वा धारयते तं कारकं सम्पदानसञ्ञं होति। समणस्स चीवरं ददाति; समणस्स रोचते सच्चं; देवदत्तस्स सुवण्णछत्तं धारयते यञ्ञदत्तो।

सम्पदानं इच्चनेन क्वत्थो? सम्पदाने चतुत्थी (३-१-२३)।

वाति विकप्पनत्थं। धातुनामानं पयोगे वा उपसग्गप्पयोगे वा निपातप्पयोगे वा सति चतुत्थिविकप्पनत्थं वा सद्दं पयुञ्जति॥

6. One to whom some thing is desired to be given, or one who entertains a liking for some thing, or one from whom something is taken as a debt, is put in the dative case:—समणस्स चीवरं ददाति etc

What is the meaning of this, viz., a dative case? 3-1-23.

The word *or* (वा) is used to signify optionality. Thus in connection with particular roots (verbs) or names (nouns or words) or prepositions or indeclinables etc., the dative case is used.

सिलाघहनुठासपधारपिहकुधदुहि-
स्सासुय्यराधिक्खप् पच्चासुण अनुपतिगिण-
पुब्बकत्तारोचनत्थतदत्थतुमत्थालमत्थमञ्-
ञनादर प्पाणिनि गत्यत्थकम्मणि आ-
सिंसत्थसम्मुतिभिय्य सत्तम्यत्थेसु च ॥७॥

सिलाघ-हनु-ठा-सप-धार-पिह-कुध-दुह-इस्स-उसुय्य इच्चेतेसं धातूनं पयोगे पच्चासुणअनुपतिगिणानं पुब्बकत्तरि च आरोचनत्थे तदत्थे तुमत्थे अलमत्थे मञ्ञतिप्पयोगे अनादरे अप्पाणिनि गत्यत्थानं कम्मणि आसिंसत्थे सम्मुतिभिय्यसत्तम्यत्थेसु च तं कारकं सम्पदानसञ्ञं होति।

सिलाघप्पयोगे ताव,—बुद्धस्स सिलाघते ; धम्मस्स सिलाघते ; सङ्घस्स सिलाघते ; सकोपज्झायस्स सिलाघते ; तव सिलाघते ; मम सिलाघते ; इच्चेवमादि।

हनुप्पयोगे,—हनुते मय्हं एव ; हनुते तुय्हं एव ; इच्चेवमादि।

ठापयोगे,—उपतिट्ठेय्य सक्यपुत्तानं वड्ढकि ; भिक्खुस्स भुञ्जमानस्स पानियेन वा विधूपेन वा उपतिट्ठेय्य ; इच्चेवमादि।

सपप्पयोगे,—मय्हं सपते ; तुय्हं सपते ; इच्चेवमादि।

धारप्पयोगे,—सुवण्णं ते धारयते ; सुवण्णं मे धारयते ; इच्चेवमादि।

पिहप्पयोगे,—बुद्धस्स अञ्ञतित्थिया पिहयन्ति ; देवा

दस्सनकामा ते ; ततो इच्छामि भद्दं तस्स ; समिद्धानं पिहयन्ति दलिद्दा ; इच्चेवमादि ।

कुधदुहइस्सउसुय्यप्पयोगे,—कोधयति देवदत्तस्स ; तस्स कुज्झ महावीर ; दुहयति दिसानं मेघो ; तितुथिया समणानं इस्सयन्ति ; तितुथिया समणानं उसुय्यन्ति ; लाभगिद्धेन दुज्जना गुणवन्तानं उसुय्यन्ति ; गुणवड्ढेन का उसुय्या विजानतं ।

राध इक्ख इच्चेतेसं धातूनं पयोगे यस्स अकथितस्स पुनप्पुच्छनं कम्मविख्यापनत्थं तं कारकं सम्पदानसञ्ञं होति दुतिया च,—आराधो मे रञ्ञो ; आराधो मे राजानं ; क्याहं अय्यानं अपरज्झामि ; चक्खुं जनस्स दस्सनाय तं विय मञ्ञे ; आयस्मतो उपालित्थेरस्स उपसम्पदापेक्खो उपतिस्सो आयस्मन्तं वा ।

पच्चासुणअनुपतिगिणानं पुब्बकत्तरि च ; सुणोतिस्स धातुस्स पच्चायोगे यस्स कम्मणो पुब्बस्स यो कत्ता सो सम्पदानसञ्ञो होति तं यथा,—भगवा भिक्खू एतद् अवोच । भिक्खूति अकथितकम्मं, एतं ति कथितकम्मं, यस्स कम्मणो पुब्बस्स यो कत्ता सं भगवा, यो करोति सो कत्ताति (३-१-११) सुत्तवचनेन ; एवं यस्स कम्मणो पुब्बस्स यो कत्ता सो सम्पदानसञ्ञो होति ; तं यथा —भगवतो पच्चस्सोसुं ति भिक्खू ; आसुणन्ति बुद्धस्स भिक्खू ।

गिणस्स धातुस्स अनुपतियोगे यस्स कम्मणो पुब्बस्स यो कत्ता सो सम्पदानसञ्ञो होति ; तं यथा,—भिक्खु जनं धम्मं सावेति तस्स भिक्खुनो जनो अनुगिणाति ; तस्स भिक्खुनो पतिगिणाति यो पादेति स कत्ता, यं वुत्तं कम्मन्ति वुच्चति ; यो पटिग्गाहको तस्स सम्पदानं विजानियं ।

आरोचनत्थे — आरोचयामि वो भिक्खवे; आमन्तयामि वो भिक्खवे; पटिवेदयामि वो भिक्खवे; आरोचयामि ते महाराज; पटिवेदयामि ते महाराज।

तदत्थे,—जनस्स परिपूरिया; बुद्धस्स अत्थाय, धम्मस्स अत्थाय, सङ्घस्स अत्थाय जीवितं परिच्चजामि।

तुमत्थे, – लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय; भिक्खूनं फासुविहाराय; इच्चेवमादि।

अलमत्थे,—अलं इति अरहति च पटिक्खित्ते च। अलं मे बुद्धो; अलं मे रज्जं; अलं भिक्खुपत्तस्स; अलं मल्लो मल्लस्स, अरहति; अलं ते रूपं करणीयं; अलं मे हिरञ्ञसुवण्णेहि, एवं पटिक्खित्ते।

मञ्ञनादरप्पाणिनि, मञ्ञतिप्पयोगे अनादरे अप्पाणिनि,—कट्ठस्स तुवं मञ्ञे; कलिङ्गरस्स तुवं मञ्ञे। अनादरेति किमत्थं? सुवण्णं तं मञ्ञे। अप्पाणिनीति किमत्थं? गद्रभं तं मञ्ञे।

गत्यत्थकम्मणि,—गामस्स पादेन गतो; नगरस्स पादेन गतो; अप्पो सग्गाय गच्छति सग्गस्स गमनेन वा; मूलाय पटिकस्सेय्य सङ्घो।

आसिंसत्थे,—आयस्मतो दीघायु होतु; भद्दं भवतो होतु; कुसलं भवतो होतु; अनामयं भवतो होतु; सागतं भवतो होतु; इच्चेवमादि।

सम्मुतिप्पयोगे,—अञ्ञत्र सङ्घसम्मुतिया भिक्खुस्स विप्पवत्थुं न वट्टति; साधु सम्मुति मे तस्स भगवतो दस्सनाय।

भिय्यप्पयोगे, भिय्यो सोमत्ताय; इच्चेवमादि।

सत्तम्यत्थे, तुय्हञ्चस्स आविकरोमि; तस्स मे सक्को पातुर् अहोसि; इच्चेवमादि।

चतुत्थ्यत्थेन बहुसु अक्खरप्पयोगेसु दिस्सति; तं यथा,— उपमं ते करिस्सामि; धम्मं वो भिक्खवे देसिस्सामि; इच्चेवमादि। सारत्थे च,— देसेतु भन्ते भगवा धम्मं भिक्खूनं; तस्स फासु; तस्स पटिभेय्य; यथा नो भगवा ब्याकरेय्य तथापि तेसं ब्याकरिस्साम; कप्पति समणानं आयोगो; अमूल्हानं नियमा चतुत्थी; किञ्चत्थो मे बुद्धेन; सेय्यो मे अत्थो; बहुपकारा भन्ते महापजापती गोतमी भगवतो; बहुपकारा भिक्खवे मातापितरो पुत्तानं; इच्चेवमादि। अक्खरप्पयोगेसु अञ्ञेपि पयोगा पयोगविचक्खणेहि योजेतब्बा।

चतुत्थ्याह्वयं विकप्पनत्थं वा गहणानुकड्ढनत्थं। ये केचि सब्बदासप्पयोगिका यथा योपदिट्ठा तेसं गहणत्थं इति विकप्पयति; तं यथा,—भिक्खुसङ्घस्स पभू अयं भगवा; देवस्स पभू अयं राजा; खेत्तस्स पभू अयं गहपति; अरञ्ञस्स पभू अयं लुद्दको; इच्चेवमादि। अपि दुतियाततियाछट्ठीसत्तम्यत्थेसु च॥

7. The dati[illegible] case is also used under the following circumstances :—

i. in connection with the roots (verbs) :

(*a*) *silāgha* (to flatter or boast of),—बुद्धस्स सिलाघते etc.

(*b*) *hanu* (to hide from),—हनुते मय्हं एव etc.

(c) *ṭhā* (to worship or wait on),—उपतिट्ठेय्य सक्यपुत्तानं वड्ढकि etc.

(d) *sapa* (to blame, to curse),—मय्हं सपते etc.

(e) *dhāra* (to owe to any person),— सुवण्णं ते धारयते etc.

(f) *piha* (to long for),—बुद्धस्स अञ्ञतित्थिया पिहयन्ति etc.

(g) *kudha* (to be angry with),—तस्स कुज्झ महावीर etc.

(h) *duha* (to meditate mischief),—दुहयति दिसानं मेघो।

(i) *issa* (to envy),—तित्थिया समणानं इस्सयन्ति।

(j) *usuyya* (to grumble at),—तित्थिया समणानं उसुय्यन्ति etc.

ii. in connection with the roots *rādha* and *ikkha*, that of whom some queries are made with a view to celebrate his actions, is put in the dative or accusative case,—आराधो मे रञ्ञो; आराधो मे राजानं; आपुच्छतो उपालिथेरस्स उपसम्पदापेक्खो उपतिस्सो आयस्मन्तं वा etc.

iii. (a) in connection with the root *suṇa* (with the prefix *pati* or *ā*), that which was previously in the nominative case is put in the dative case,—भगवा (nominative) भिक्खू एतद् अवोच। भगवतो (dative) पच्चस्सोसुं ते भिक्खू। In the same way आसुणन्ति बुद्धस्स (dative) भिक्खू।

(*b*) in connection with the root *giṇa* (with the prefix *anu* or *pati*), that which was previously in the nominative case is put in the dative case,—भिक्खु (nominative) जनं धम्मं सावेति। तस्स भिक्खुनो (dative) जनो अनुगिणाति। etc.

iv. in connection with words signifying announcement,—आरोचयामि वो भिक्खवे; आमन्तयामि वो भिक्खवे etc.

v. in denoting a particular object or aim,—जनस्स परिपुच्छिया; न बुद्धस्स अत्थाय etc.

vi. in signifying the meaning of the suffix *tum* (infinitive), लोकानुकम्पाय etc.

vii. in signifying the sense of *alaṁ*; the word *alaṁ* is used to denote 'sufficient for' or 'to turn away',—अलं मे बुद्धो etc.

viii. if the object of *mañña* be not an animate being and denotes disrespect, it is put in the dative case,—कट्ठस्स तुवं मञ्ञे etc.

For what purpose is this, viz., *if the object denotes disrespect?* सुवण्णं तं मञ्ञे।

For what purpose is this, viz., *if the object be not an animate being?* गद्रभं तुवं मञ्ञे।

ix. the object of verbs denoting 'to go', is put in the dative case,—गामस्स पादेन गतो etc.

The object of these verbs is also put in the accusative case,—गामं पादेन गतो।

x. in denoting good wish,—भद्दं भवतो होतु etc.

xi. in connection with the word *sammuti* (consent),—साधु सम्मुति मे तस्स भगवतो दस्सनाय etc.

xii. in connection with the word *bhiyya* (more abundant),—भिय्यो सोमत्ताय etc.

xiii in the sense of the locative case,—तुय्हञ्चस्स आविकरोमि etc.

The force of the word *attha* (object or aim) is that the dative case is used not merely in connection with a particular word of a particular signification but in connection with all words of that signification :—उपमं ते करिस्सामि ; धम्मं वो भिक्खवे देसिस्सामि etc.

In signifying the same meaning too,—देसेतु भन्ते भगवा धम्मं भिक्खूनं etc.

Other usages may also be cited and accounted for by experts.

The force of the word *too* (च) consists in supplying here the word *vā* (signifying optionality) from the preceding rule. Those usages of the dative case which I have not cited here are to be taken into consideration in virtue of *vā* :—भिक्खुसङ्घस्स पभू अयं भगवा etc.

The dative case is in some instances used in the sense of the accusative, instrumental, genitive, and locative cases too.

योधारो तं ओकासं ॥८॥

यो आधारो तं ओकाससञ्ञं होति। स्वाधारो चतुब्बिधो ; ब्यापिको, ओपसिलेसिको, वेसयिको, सामीपिको ति। तत्थ ब्यापिको ताव—जलेसु खीरं ; तिलेसु तेलं ; उच्छूसु रसो। ओपसिलेसिको—परियङ्के राजा सेति ; आसने उपविट्ठो सङ्घो। वेसयिको—भूमीसु मनुस्सा ; अन्तलिक्खे वायू, आकासे सकुणा। सामीपिको—वने हत्थिनो ; गङ्गायं घोसो ; वजे गावि दुहन्ति ; सावत्थियं विहरति जेतवने।

ओकास इच्चनेन कत्थो ? ओकासे सत्तमी (३-१-३२)।

8. The site of an action is called *okāsa* (location) (and is in the locative case).

The site is of four kinds :—

1. co-extensive (ब्यापिको),—तिलेसु तेलं etc.

2. contiguous (ओपसिलेसिको),—परियङ्के राजा सेति etc.

3. objective or relating to aim (वेसयिको),—भूमीसु मनुस्सा etc.

4. poximate or adjacent (सामीपिको),—गङ्गायं घोसो etc.

For what purpose is this, viz., *okāsa* ? 3-1-32.

येन वा कयिरते तं करणं ॥९॥

येन वा कयिरते येन वा पस्सति येन वा सुणाति तं कारकं

करणसञ्ञं होति। हत्थेन वीहिं लुनाति; वासिया रुक्खं तच्छति; फरसुना रुक्खं छिन्दति; कुद्दालेन रुक्खं खनति; हत्थेन कम्मं करोति; चक्खुना रूपं पस्सति; सोतेन सद्दं सुणाति।

करण इच्चनेन क्वत्थो? करणे ततिया (३-१-१६)॥

9. That by means of which an act of doing, seeing or hearing is accomplished is called an instrument (and is put in the instrumental case):— हत्थेन वीहिं लुनाति etc.

For what purpose is this, viz, *a karaṇa* or *instrumental case?* 3-1-16

यं करोति तं कम्मं ॥१०॥

यं वा करोति यं वा पस्सति यं वा सुणाति तं कारकं कम्मसञ्ञं होति। रथं करोति; छत्तं करोति; धजं करोति; रूपं पस्सति; सद्दं सुणाति; कण्टकं मद्दति; विसं गिलति।

कम्म इच्चनेन क्वत्थो? कम्मत्थे दुतिया (३-१-२७)॥

10. That, which one does, sees or hears, is called an object (and is put in the accusative case):—रथं करोति etc.

What purpose is served by this, viz., *the accusative case?* 3-1-27.

यो करोति स कत्ता ॥११॥

यो करोति सो कत्तुसञ्ञो होति। अहिना दट्ठो नरो;

गरुळेन हतो नागो; बुद्धेन जितो मारो, उपगुत्तेन बद्धो मारो।

कत्तु इच्चनेन कत्थो? कत्तरि च (३-१-१८)॥

11. One who does an action is called an agent (and is put in the nominative case) :– अग्गिना दड्ढो नरो etc.

What purpose is served by this, viz, *an agent?* 3-1-18.

यो कारेति स हेतु ॥१२॥

यो कत्तारं कारेति सो हेतुसञ्ञो होति कत्तुसञ्ञो च। सो पुरिसो तं पुरिसं कम्मं कारेति; सो पुरिसो तेन पुरिसेन कम्मं कारेति, सो पुरिसो तस्स पुरिसस्स कम्मं कारेति; एवं विहारेति, पाचेति, पाठेति, धारेति, पाचेति, नायेति।

हेतु इच्चनेन कत्थो? धातूहि णेणयणापेणापया कारितानि हेत्वत्थे (६-२-७)॥

12. One who makes the agent do an action is called a cause as well as agent :—सो पुरिसो तं पुरिसं कम्मं कारेति etc.

What purpose is served by this, viz., *a cause?* 6-2-7.

यस्स वा परिग्गहो तं सामी ॥१३॥

यस्स वा परिग्गहो तं सामिसञ्ञं होति। अत्तनो मुखं;

तस्स भिक्खुनो पटिविसं ; तस्स भिक्खुनो पत्तं ; तस्स भिक्खुनो चीवरं ।

सामि इच्चनेन कत्थो ? सामिस्मिं छट्ठी (३-१-३१) ।

13. Or one to whom some property belongs is called an owner (and is put in the possessive or genitive case) :—अत्तनो मुखं etc.

What purpose is served by this, viz., *an owner ?* 3-1-31.

लिङ्गत्थे पठमा ॥१४॥

लिङ्गत्थाभिधानमत्ते पठमा विभत्ति होति । पुरिसो ; पुरिसा ; एको ; द्वे ; च ; वा ; हि ; अहं ; हरे ; अरे ॥

14. The endings of the first case are used, when only the sense of the crude form (stem or nominal base) is spoken of :—पुरिसो ; च ; अहं etc.

आलपने च ॥१५॥

आलपनत्थाधिके लिङ्गत्थाभिधानमत्ते च पठमा विभत्ति होति । भो पुरिस ; भवन्तो पुरिसा ; भो राज ; भवन्तो राजानो ; हे सख ; हे सखिनो ।

चसद्दग्गहणं पठमग्गहणानुकड्ढनत्थं ॥

15. The endings of the first case are also

used to express the sense of addressing as well as to signify the sense of the crude form alone :— भो पुरिस etc.

The force of *also* (च) consists in supplying here the word पठमा (the first case) from the preceding rule.

करणे ततिया ॥१६॥

करणकारके ततिया विभत्ति होति। अग्गिना कुटिं झापेति मनसा चे पदुट्ठेन; मनसा चे पसन्नेन; कायेन कम्मं करोति॥

16. The endings of the third case are used in denoting instrumentality :—अग्गिना कुटिं झापेति etc.

सहादियोगे च ॥१७॥

सहादियोगत्थे च ततिया विभत्ति होति। सहापि गग्गेन सङ्घो उपोसथं करेय्य; महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं. सहस्सेन समं मिता॥

17. The endings of the third case are also used in connection with the words *saha* etc., or in denoting the meanings thereof :—महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं etc.

कत्तरि च ॥१८॥

कत्तरि च कारके ततिया विभत्ति होति। रञ्ञा हतो पोसो; यक्खेन दिन्नो वरो; अग्गिना दड्ढो नरो॥

18. The endings of the third case are used in denoting the agent too :—रञ्ञा हतो पोसो etc.

हेत्वत्थे च ॥१९॥

हेत्वत्थे च ततिया विभत्ति होति। अन्नेन वसति; धम्मेन वसति; विज्जाय वसति; सक्कारेन वसति॥

19. In denoting cause too, the endings of the third case are used :—अन्नेन वसति etc.

सत्तम्यत्थे च ॥२०॥

सत्तम्यत्थे च ततिया विभत्ति होति। तेन कालेन; तेन समयेन; तेन खो समयेन॥

20. In the sense of the locative case too, the endings of the third case are used :—तेन कालेन etc.

येनाङ्गविकारो ॥२१॥

येन व्याधिमता अङ्गेन अङ्गिनो विकारो लक्खते तत्थ ततिया विभत्ति होति। अक्खिना काणो; हत्थेन कुणि; कायं पस्सन्न नेत्तेन; पादेन खञ्जो; पिट्ठिया खुज्जो॥

21. The endings of the third case are used after a word denoting that member of the body by the disease of which change of bodily appearance takes place :—अक्खिना काणो etc.

विसेसने च ॥२२॥

विसेसनत्थे च ततिया विभत्ति होति। गोत्तेन गोतमो नाथो सुवण्णेन अभिरूपो तपसा उत्तमो ॥

22. The endings of the third case are also used in denoting a distinguishing attribute.—गोत्तेन गोतमो etc.

सम्पदाने चतुत्थी ॥२३॥

सम्पदानकारके चतुत्थी विभत्ति होति। बुद्धस्स वा धम्मस्स वा सङ्घस्स वा दानं देति; दाता होति समणस्स वा ब्राह्मणस्स वा ॥

23. The endings of the fourth case are used after a word denoting the recipient (*i.e* one to whom something is given) :—बुद्धस्स वा धम्मस्स वा सङ्घस्स वा दानं देति etc.

नमोयोगादीस्वपि च ॥२४॥

नमोयोगादीस्वपि च चतुत्थी विभत्ति होति। नमो ?

ृद्धवीरतुष ; सोतुथि पजानं ; नमो करोहि नागस ; स्वागतं े महाराज ।

चसद्दगहणं चतुत्थीगहणानुकड्ढनत्थं ॥

24. The endings of the fourth case are also used in connection with *namo* etc. (the forms of reverential address) :—नमो करोहि नागस्स etc.

The force of *also* (च) consists in supplying here the word चतुत्थी (the endings of the fourth case) from the preceding rule.

अपादाने पञ्चमी ॥२५॥

अपादानकारके पञ्चमी विभत्ति होति । पापा चित्तं निवारये ; अब्भा मुत्तो व चन्दिमा ; भया मुच्चति सो नरो ॥

25. The endings of the fifth case are used in denoting the ablative :—पापा चित्तं निवारये etc.

कारणत्थे च ॥२६॥

कारणत्थे च पञ्चमी विभत्ति होति । अननुबोधा अप्पटिवेधा चतुन्नं अरियसच्चानं यथाभूतमदस्सना ।

चसद्दगहणं पञ्चमीगहणानुकड्ढनत्थं ॥

26. The endings of the fifth case are also used in denoting cause :—अननुबोधा अप्पटिवेधा etc.

The force of *also* (च) consists in supplying the word पञ्चमी (the endings of the fifth case) here from the preceding rule.

कम्मत्थे दुतिया ॥२७॥

कम्मत्थे दुतिया विभत्ति होति। कटं करोति ; रथं करोति ; छत्तं करोति ; धम्मं सुणाति ; बुद्धं पूजेति ; वाचं भासति , तण्डुलं पचति ; चोरं घातेति ; गवं हनति ; वीहयो लुनाति ॥

27. The endings of the second case are used in denoting the object (*i. e.* in the accusative case) :—कटं करोति etc.

कालद्धानं अच्चन्तसंयोगे ॥२८॥

कालद्धानं अच्चन्तसंयोगे दुतिया विभत्ति होति। मासं अधीते ; योजनं कलहं करोन्तो गच्छति।

अच्चन्तसंयोगेति किमत्थं ? संवच्छरे भुञ्जति ॥

98. The endings of the second case are used after words denoting immediate proximity (continuity) of time or space :—मासं अधीते etc.

For what purpose is this, viz., *immediate proximity* ? संवच्छरे भुञ्जति।

कम्मप्पवचनीययुत्ते ॥२९॥

कम्मप्पवचनीययुत्ते दुतिया विभत्ति होति। तं खो पन भगवन्तं गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसद्दो अब्भुग्गतो ; पब्बजितं अनुपब्बजिंसु ॥

29. The endings of the second case are used in connection with words employed for the definition of an action (that is, in connection with certain prepositions, particles or adverbs) — तं अब्भुग्गतो ; पब्बजितं अनु।

गतिबुद्धिभुजपठहरकरसयादीनं कारिते वा ॥३०॥

गति-बुद्धि-भुज-पठ-हर-कर-सयादीनं धातूनं पयोगे कारिते सति दुतिया विभत्ति होति वा। पुरिसो पुरिसं गामं गामयति, पुरिसो पुरिसेन वा, पुरिसो पुरिसस्स वा ; एवं,—बोधयति, भोजयति, पाठयति, हारयति, कारयति, साययति—एवं सब्बत्थ कारिते ॥

33. In the sense of causation, the endings of the second case are optionally used in connection with the roots denoting *gati* (motion) or *buddhi* (knowing) and with the roots *bhuja*, *paṭha*, *hara*, *kara*, *saya* etc. :—पुरिसो पुरिसं गामं गामयति, पुरिसो पुरिसेन वा पुरिसो पुरिसस्स वा, etc.

सामिस्मिं छट्ठी ॥३१॥

सामिस्मिं छट्ठी विभत्ति होति। तस्स भिक्खुनो पटिविसं; तस्स भिक्खुनो सुखं; तस्स भिक्खुनो पत्तचीवरं ॥

31. The endings of the sixth case are used for denoting ownership :—तस्स भिक्खुनो पटिविसं etc.

ओकासे सत्तमी ॥३२॥

ओकासकारके सत्तमी विभत्ति होति। गम्भीरे ओदकन्ते पापस्मिं रमति मनो; भगवति ब्रह्मचरियं वसति कुलपुत्तो ॥

32, The endings of the seventh case are used in denoting location (that is, in the locative case) :—गम्भीरे ओदकन्ते etc.

सामिस्सराधिपतिदायादसक्खिपतिभूपसूतकुसलेहि च ॥३३॥

सामि-इस्सर-अधिपति-दायाद-सक्खि-पतिभू-पसूत-कुसल-इच्चेतेहि योगे सति छट्ठी विभत्ति होति सत्तमी च। गोणानं सामी; गोणेसु सामी; गोणानं इस्सरो; गोणेसु इस्सरो; गोणानं अधिपति; गोणेसु अधिपति; गोणानं दायादो; गोणेसु दायादो; गोणानं सक्खि; गोणेसु सक्खि; गोणानं पतिभू; गोणेसु पतिभू; गोणानं पसूतो; गोणेसु पसूतो; गोणानं कुसलो; गोणेसु कुसलो ॥

33. The endings of the sixth case as well as those of the seventh are used in connection with the words *sāmi*, *issara*, *adhipati*, *dāyāda*, *sakkhi*, *patibhū*, *pasūta*, and *kusala* :—गोणानं सामी ; गोणेसु सामी ; etc.

निद्धारणे च ॥३४॥

निद्धारणे च छट्ठी विभत्ति होति सत्तमी च। 'कण्हा गावीनं सम्पन्नखीरतमा ; सामा नारीसु दस्सनीयतमा ; मनुस्सानं खत्तियो सूरतमो ; मनुस्सेसु खत्तियो सूरतमो ; पथिकानं धावन्तो सीघतमो ; पथिकेसु धावन्तो सीघतमो ॥

34. The endings of the sixth case as well as those of the seventh are also used in denoting specification (particularization) :—मनुस्सानं खत्तियो सूरतमो ; मनुस्सेसु खत्तियो सूरतमो ; etc.

अनादरे च ॥३५॥

अनादरे छट्ठी विभत्ति होति सत्तमी च। रुदतो दारकस्स पब्बजि ; रुदन्तस्मिं दारके पब्बजि।

असद्दग्गहणं छट्ठी सत्तमीगहणानुकड्ढनत्थं ॥

35. The endings of the sixth case as well as those of the seventh are also used in denoting contempt :—रुदतो दारकस्स पब्बजि ; रुदन्तस्मिं दारके पब्बजि।

The force of *also* (च) consists in supplying here the words *chaṭṭhī* and *sattamī* (the endings of the sixth and seventh cases) from the preceding rule.

क्वचि दुतिया छट्ठीनं अत्थे ॥३६॥

छट्ठीनं अत्थे क्वचि दुतिया विभत्ति होति। अपिस्सु मं अग्गिवेस्सान तिस्सो उपमायो पटिभंसु ॥

36. The endings of the second case are sometimes used in denoting the sense of those of the sixth case:—अपिस्सु मं अग्गिवेस्सान तिस्सो उपमायो पटिभंसु।

ततिया सत्तमीनञ्च ॥३७॥

ततिया-सत्तमीनं अत्थे क्वचि दुतिया विभत्ति होति। सचे मं समणो गोतमो नालपिस्सति त्वञ्च मं नाभिभासति, एवं ततियत्थे। पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा; एकं समयं भगवा, एवं सत्तम्यत्थे ॥

37. The endings of the second case are also sometimes used in denoting the sense of those of the third and seventh cases:—स चे मं (second case) समणो गोतमो नालपिस्सति etc.; एकं समयं (second case) भगवा etc.

छट्ठी च ॥३८॥

ततियासत्तमीनं अत्थे कवि छट्ठी विभत्ति होति। कतं मे कल्याणं ; कतं मे पापं, एवं ततियत्थे। कुसला नच्चगीतस्स सुसिक्खिता चतुरित्थियो ; कुसलो त्वं रथस्स अङ्गपच्चङ्गानं, एवं सत्तम्यत्थे।

क्वचीति किमत्थं ? देसितो आनन्द मया धम्मो ; आनन्दो अत्थेसु विचक्खणो ॥

38. The endings of the sixth case are also sometimes used in denoting the sense of those of the third and seventh cases :—कतं मे कल्यानं etc., कुसला नच्चगीतस्स etc.

For what purpose is this, viz., *sometimes* देसितो आनन्द मया धम्मो etc.

दुतिया पञ्चमीनञ्च ॥३९॥

दुतियापञ्चमीनं अत्थे कवि छट्ठी विभत्ति होति। तस्स भवन्ति वत्तारो ; तस्स कम्मस्स कत्तारो, एवं दुतियत्थे। अस्स वनताधम्मस्स परिहायन्ति ; किं नु खो अहं तस्स आसयामि ; सब्बे तसन्ति दण्डस्स ; सब्बे भायन्ति मच्चुनो ; भीतो चतुन्नं आसीविसानं नागानं ; भायामि घोरविसस्स नागस्स ; एवं पञ्चम्यत्थे ॥

39. The endings of the sixth case are also sometimes used in denoting the sense of those

of the second and fifth cases:—तस्स कम्मस्स कत्तारो etc.; सब्बे तसन्ति दण्डस्स etc.

कम्मकरणनिमित्तत्थेसु सत्तमी ॥४०॥

कम्मकरणनिमित्तत्थेसु सत्तमी विभत्ति होति। सुन्दरावुसो इमे आजीविका भिक्खूसु अभिवादेन्ति, एवं कम्मत्थे। हत्थेसु पिण्डाय चरन्ति; पत्तेसु पिण्डाय चरन्ति; पथेसु चरन्ति, एवं करणत्थे। दीपी चम्मेसु हञ्ञते; कुञ्जरो दन्तेसु हञ्ञते, एवं निमित्तत्थे॥

40. The endings of the seventh case are used in denoting the sense of those of the accusative and instrumental cases as well as in signifying a motive:—आजीविका भिक्खूसु अभिवादेन्ति etc.; पथेसु चरन्ति etc.; दीपी चम्मेसु हञ्ञते etc.

सम्पदाने च ॥४१॥

सम्पदाने च सत्तमी विभत्ति होति। सङ्घे दिन्नं महप्फलं; सङ्घे गोतमि देहि; सङ्घे दिन्ने अहञ्चेव पूजितो भविस्सामि॥

41. The endings of the seventh case are also used in denoting the recipient (that is, in denoting the sense of the dative case):—सङ्घे दिन्नं महप्फलं etc.

पञ्चम्यत्थे च ॥३२॥

पञ्चम्यत्थे च सत्तमी विभत्ति होति। कदलीसु गजे रक्खन्ति॥

42. The endings of the seventh case are also used in the sense of those of the fifth case :— कदलीसु गजे रक्खन्ति।

कालभावेसु च ॥४३॥

कालभावेसु च कत्तरि पयुज्जमाने सत्तमी विभत्ति होति। पुब्बण्हे समये गतो, सायण्हे समये आगतो; भिक्खुसङ्घेसु भोजियमानेसु गतो, भुत्तेसु आगतो; गोसु दुय्हमानासु गतो, दुद्धासु आगतो॥

43. The endings of the seventh case are also used instead of those of the nominative case, if the verb connected the agent is to express a certain point of time:—भिक्खुसङ्घेसु भोजियमानेसु गतो etc. Here भिक्खुसङ्घेसु is an instance of the locative being used for the nominative for denoting a certain point of time.

उपाध्यधिकिस्सरवचने ॥३४॥

उप अधि इच्चेतेसं पयोगे अधिकिस्सरवचने सत्तमी विभत्ति होति। उप खारियं दोणो; उप निक्खे कहापणं; अधि नन्दे गोतमो; अधि ब्रह्मदत्ते पञ्चाला; अधि देवेसु बुद्धो॥

44. The endings of the seventh case are used in connection with *adhi* and *upa* to denote superiority or inferiority :—उप खारियं दोणो etc.

मण्डितुस्सुक्केसु ततिया च ॥३५॥

मण्डितुस्सुक इच्चेतेस्वत्थेसु च ततिया विभत्ति होति सत्तमी च । ञाणेन पसीदितो ; ञाणस्मिं पसीदितो ; ञाणेन उस्सुको, ञाणस्मिं उस्सुको तथागतो वा तथागतगोत्तो वा ॥

इति कारककप्पे छट्ठो कण्डो ॥

45. The endings of the third case as well as those of the seventh are used in connection with the words denoting "adorned" or "fond of" :– ञाणेन पसीदितो ; ञाणस्मिं पसीदितो ; etc.

The sixth chapter on cases is finished.

N B. Kaccāyana considers *kāraka-kappa* as a part of *nāma-kappa* ; so he designates this chapter as being the sixth. But I make *kāraka-kappa* a separate book complete in itself.

BOOK IV, COMPOUND WORDS.

नामानं समासो युत्तत्थो ॥१॥

तेसं नामानं पयुज्जमानपदत्थानं यो युत्तत्थो सो समाससञ्ञो होति । कठिनस्स दुस्सं, कठिनदुस्सं ; आगन्तुकस्स भत्तं, आगन्तुकभत्तं ; जीवितं च तं इन्द्रियं चाति, जीवितिन्द्रियं ; समणो च ब्राह्मणो च, समणब्राह्मणा ; सारिपुत्तो च मोग्गल्लानो च, सारिपुत्तमोग्गल्लाना ; ब्राह्मणो च गहपतिको च, ब्राह्मणगहपतिका ।

नामानं इति किमत्थं ? देवदत्तो पचति ।

युत्तत्थोति किमत्थं ? भटो रञ्ञो ; पुत्तो देवदत्तस्स ।

समास इच्चनेन कत्थो ? क्वचि समासगतानं अकारन्तो (४-२२) ॥

1. A *samāsa* (compound) is the aggregation of the meanings of words used to denote names : कठिनस्स दुस्सं = कठिनदुस्सं ; etc.

For what purpose is this, viz, *words used to denote names ?* देवदत्तो पचति ।

Why is this, viz., *the aggregation of the meanings ?* भटो रञ्ञो ; etc.

What is the meaning of this, viz, *a samāsa ?* 4-22.

तेसं विभत्तियो लोपा च ॥२॥

तेसं युत्तत्थानं समासानं विभत्तियो लोपा च होन्ति। कठिनदुस्सं ; आगन्तुकभत्तं।

तेसं गहणेन समासतद्धिताख्यातकितकानं पच्चयपदक्खरागमानञ्च लोपो होति। वसिट्ठस्स अपच्चं पुत्तो = वासिट्ठो ; विनताय अपच्चं पुत्तो = वेनतेय्यो।

चग्गहणं अवधारणत्थं। पभं करोतीति पभङ्करो ; अमतं ददातीति अमतंददो ; मेधं करोतीति मेधंकरो ॥

2. The case-endings used after those words which are united in a compound are also elided :—कठिनदुस्सं etc.

The force of *those* is that suffixes (*paccaya*), inflected words (*pada*), letters (*akkhara*), and augments (*āgama*)—occurring in compounds (*samāsa*), *taddhita*, *ākhyāta*, and *kita*—are also elided :—वसिट्ठस्स अपच्चं पुत्तो = वासिट्ठो ; etc.

The words *also* (च) is added to signify restriction of the rule to certain instances to the exclusion of others :—पभं करोतीति पभंकरो ; etc.

पकति चस्स सरन्तस्स ॥३॥

लुत्तासु विभत्तीसु अस्स सरन्तस्स लिङ्गस्स पकतिरूपानि होन्ति। चक्खुञ्च सोतञ्च = चक्खुसोतं ; मुखञ्च नासिकञ्च =

मुखनासिकं ; रञ्ञो पुत्तो = राजपुत्तो ; रञ्ञो पुरिसो = राजपुरिसो ॥

3. The case-endings having elided, the words (stems) ending in vowels assume the primitive forms :—चक्खुं + सोतं = चक्खुसोतं ; etc.

उपसग्गनिपातपुब्बको अब्ययीभावो ॥७॥

उपसग्गनिपातपुब्बको समासो अब्ययीभावसञ्ञो होति। नगरस्स समीपे कथा वत्तते इति उपनगरं ; दरथस्स अभावो निद्दरथं ; मसकस्स अभावो निम्मसकं ; वुड्ढानं पटिपाटिया यथावुड्ढं ; ये ये ब्राह्मणा वुड्ढा ते ते निसीदन्ति यथावुड्ढं ; जीवस्स यत्तको परिच्छेदो यावजीवं ; चित्तं अधिकिच्च धम्मा वत्तन्तीति अधिचित्तं ; पब्बतस्स तिरो तिरोपब्बतं ; सोतस्स पटि वत्ततीति पटिसोतं ; पासादस्स अन्तो अन्तोपासादं।

अब्ययीभाव इच्चनेन कत्थो ? अं विभत्तीनं अकारन्ताब्ययीभावा (४-२६) ॥

4. The combination of words with *upasagga* (prepositions) or *nipāta* (adverbs, conjunctions or interjections) is called *abyayībhāva* (indeclinable compound) :—नगरस्स समीपे = उपनगरं etc.

What is the meaning of this, viz., an *indeclinable compound?* 4-26.

सो नपुंसकलिङ्गो ॥५॥

सो अव्ययीभावसमासो नपुंसकलिङ्गो व दट्ठब्बो। कुमारी अधिकिच्च कथा वत्ततीति अधिकुमारि; वधुया समीपे वत्ततीति उपवधु; गङ्गाय समीपे वत्तते इति उपगङ्गं; मणिकाय समीपे वत्तते इति उपमणिकं॥

5. The indeclinable compound is to be regarded as neuter:—कुमारी अधिकिच्च = अधिकुमारि; etc.

दिगुस्सेकत्तं ॥६॥

दिगुस्स समासस्स एकत्तं होति नपुंसकलिङ्गत्तञ्च। तयो लोका तिलोकं; तयो दण्डा तिदण्डं; तीणि नयनानि तिनयनं तयो सिङ्गा तिसिङ्गं; चतस्सो दिसा चतुद्दिसं; दस दिसा दसदिसं; पञ्च इन्द्रियानि पञ्चिन्द्रियं॥

6. The numeral compound (*digu*) becomes singular and neuter:—तयो लोका = तिलोकं; etc.

तथा द्वन्दे पाणितुरिययोग्गसेनङ्गखुद्दजन्तुकविविधविरुद्धविसभागत्थादीनञ्च ॥७॥

तथा द्वन्दे पाणि-तुरिय-योग्ग-सेनङ्ग-खुद्दजन्तुक-विविधविरुद्ध विसभागत्थ इच्चेवमादीनं एकत्तं होति नपुंसकलिङ्गत्तञ्च। तं यथा,—चक्खुसोतं; मुखनासिकं; छविमंसलोहितं, एवं पाणङ्गत्थे। सङ्खो च पणवो च सङ्खपणवं; गीतञ्च वादितञ्च गीत

गादितं, ददृदरि च देण्डिमञ्च ददृदरिदेण्डिमं ; एवं तुरियङ्गतुथे। फालञ्च पाचनञ्च फालपाचनं ; युगञ्च नङ्गलञ्च युगनङ्गलं, एवं योगङ्गतुथे। असिञ्च चम्मञ्च असिचम्मं ; धनु च कलापञ्च धनुकलापं ; हत्थी च अस्सो च रथो च पत्तिको च हत्थस्स-रथपत्तिकं, एवं सेनङ्गतुथे। डंसञ्च मसकञ्च डंसमसकं, कुन्थञ्च किपिल्लिकञ्च कुन्थकिपिल्लिकं ; कीटञ्च सिरिंञ्च सपञ्च कीटसिरिंसपं, एवं खुद्दजन्तुकतुथे। अहि च नकुलो च अहिनकुलं ; बिलारो च मूसिको च बिलारमूसिकं ; काको च उलूको च काकोलूकं ; एवं विविधविरुद्धतुथे। सोलञ्च पञ्ञा च सोलपञ्ञं ; समथो च विपस्सनो च समथविपस्सनं, विज्जा च चरणञ्च विज्जाचरणं ; एवं विविधविसभागतुथे।

आदिग्गहणं किमतुयं? दासिदासं, इत्थिपुमं ; पत्तचीवरं ; तिकचतुक्कं ; वेणरथकारं ; साकुणिकमागविकं ; दीघमजिझमं इच्चेवमादि ॥

7. So a *dvanda* (aggregative) compound consisting of words of the following descriptiption etc. is also put in the singular number and neuter gender :—

(*a*) signifying members of living beings,—चक्खुसोतं ; etc.

(*b*) signifying members of players (singers or dancers),—सङ्खो च पणवो च = सङ्खपणवं, etc.

(*c*) signifying objects belonging to a yoke,—फालञ्च पाचनञ्च = फालपाचनं ; etc.

(*d*) signifying component parts of an army,— हत्थि च अस्सा च = हत्थिअस्सं ; etc.

(*e*) signifying little creatures (worms, insects etc.),—डंसा च मसका च = डंसमसकं ; etc.

(*f*) denoting objects which are mutually dis agreeing,—अहि च नकुलो च = अहिनकुलं ; etc.

(*g*) denoting contrary qualities,—सीलञ्च पञ्ञ च = सीलपञ्ञं ; etc.

Why is etc. (*âdi*) added ? दासिदासं ; etc.

विभासा रुक्खतिणपसुधनधञ्ञजनपदादीनञ्च ॥८॥

रुक्ख तिण-पसु-धन-धञ्ञ-जनपद इच्चेवमादीनं विभासा एक होति नपुंसकलिङ्गत्तञ्च द्वन्दे समासे। अस्सत्थो च कपित्थं च अस्सत्थकपित्थं अस्सत्थकपित्था वा; उसीरञ्च बीरणं उसीरबीरणं उसीरबीरणा वा; अजो च एलको च अजेलक अजेलका वा ; सालि च यवो च सालियवं सालियवा वा; कासि च कोसलो च कासिकोसलं कासिकोसला वा।

आदिग्गहणं किमत्थं ? सावज्जञ्च अनवज्जञ्च सावज्जान वज्जं सावज्जानवज्जा वा; हीनञ्च पणीतञ्च हीनप्पणीतं ही पणीता वा ; कण्हो च सुक्को च कण्हसुक्कं कण्हसुक्का वा ॥

8. An aggregative compound of words c

the following character etc. is also optionally put in the singular number and neuter gender :—

(*a*) denoting trees,—अस्सत्थो च कपित्थो च = अस्सत्थ-कपित्थं, अस्सत्थकपित्था वा ; etc.

(*b*) denoting grass,—उसीरञ्च वीरणञ्च = उसीरवीरणं उसीरवीरणा वा ; etc

(*c*) denoting animals,—अजो च एलको च = अजेलकं अजेलका वा ; etc.

(*d*) signifying valuable things,—हिरञ्ञञ्च सुवण्णञ्च हिरञ्ञसुवण्णं हिरञ्ञसुवण्णा वा ; etc.

(*e*) denoting grains,—सालि च यवो च सालियवं सालियवा वा ; etc.

(*f*) denoting a people (the inhabitants of a country),—कासि च कोसलो च कासिकोसलं कासिकोसला वा।

For what purpose is this, viz., *etc.* (*ādi*) ? सावज्जञ्च अनवज्जञ्च सावज्जानवज्जं सावज्जानवज्जा वा ; etc.

द्विपदे तुल्याधिकरणे कम्मधारयो ॥९॥

द्वे पदानि तुल्याधिकरणानि यदा समस्सन्ते तदा सो समासो कम्मधारयसञ्ञो होति। महन्तो च पुरिसो चाति महापुरिसो ; खत्तिया च सा कञ्ञा चाति खत्तियकञ्ञा।

कम्मधारय इच्चनेन क्वत्थो ? कम्मधारयसञ्ञो च (४-१७)॥

9. When two words possessing similar case-endings are combined together, the combination

is called *kamma-dhāraya* (descriptive compound),—
महन्तो च पुरिसो चाति महापुरिसो ; etc. ।

What purpose is served by this, viz., a *descriptive compound?* 4-17.

सङ्ख्यापुब्बो दिगु ॥१०॥

सङ्ख्यापुब्बो कम्मधारयसमासो दिगुसञ्ञो होति । तयो लोका तिलोकं ; तीणि मलानि तिमलं ; तीणि फलानि तिफलं ; तयो दण्डा तिदण्डं, चतस्सो दिसा चतुद्दिसं ; पञ्च इन्द्रियानि पञ्चिन्द्रियं ; सत्त गोधावरानि सत्तगोधावरं ।

दिगु इच्चनेन कत्थो ? दिगुस्सेकत्तं (४-६) ॥

10. A descriptive compound *kammadhāraya*), the first member of which is a numeral, is called a numeral compound (*digu*) :—तयो लोका = तिलोकं ; etc.

What purpose is served by this, viz., a *numeral compound?* 4-6.

उभे तप्पुरिसा ॥११॥

उभे दिगुकम्मधारयसमासा तप्पुरिससञ्ञा होन्ति । न ब्राह्मणो अब्राह्मणो ; अवसलो ; अपञ्चगवं ; असत्तगोधावरं ; अदसगवं ; अपञ्चपूली ; अपञ्चगावो ।

तप्पुरिस इच्चनेन कत्थो ? अमा नस्स तप्पुरिसे (२-१८) ॥

11. Numeral compounds and descriptive compounds are both called determinative compounds (*tappurisa*) :—न ब्राह्मणो = अब्राह्मणो ; etc.

What purpose is served by this, viz, a *determinative compound?* 4-18.

अमादयो परपदेहि ॥१२॥

ता अमादयो विभत्तियो नामेहि परपदेहि यदा समस्सन्ते तदा सो समासो तप्पुरिससञ्ञो होति। भूमिं गतो भूमिगतो; सब्बरत्तिं सोभनो सब्बरत्तिसोभनो; अपायं गतो अपायगतो; इस्सरेन कतं इस्सरकतं; सल्लेन विद्धं सल्लविद्धं; कठिनस्स दुस्सं कठिनदुस्सं; आगन्तुकस्स भत्तं आगन्तुकभत्तं; मेथुनस्मा अपेतो मेथुनापेतो; राजतो भयं राजभयं; चोरा भयं चोरभयं; रञ्ञो पुत्तो राजपुत्तो; धञ्ञानं रासि धञ्ञरासि; रूपे सञ्ञा, रूपसञ्ञा; संसारे दुक्खं संसारदुक्खं॥

12. When the case-endings *aṁ* etc. are combined with the succeeding words, the combination is called *tappurisa* (a determinative compound) :— भूमिं गतो = भूमिगतो ; etc.

अञ्ञपदत्थेसु बहुब्बीहि ॥१३॥

अञ्ञेसं नामानं अत्थेसु नामानि यदा समस्सन्ते तदा सो समासो बहुब्बीहिसञ्ञो होति। आगता समणा इमं सङ्घारामं सोयं आगतसमणो सङ्घारामो; जितानि इन्द्रियानि अनेन समणेन सोयं जितिन्द्रियो समणो; दिन्नो सुङ्को यस्स रञ्ञो सोयं दिन्नसुङ्को राजा; निग्गता जना यस्मा गामा सोयं निग्गत-

अञ्ञो गामो; छिन्ना हत्था यस्स सोयं छिन्नहत्थो पुरिसो, सम्पन्नानि सस्सानि यस्मिं जनपदे सोयं सम्पन्नसस्सो जनपदो; निग्रोधस्स परिमण्डलो निग्रोधपरिमण्डलो, निग्रोधपरिमण्डलो इव परिमण्डलो यस्स राजकुमारस्स सोयं निग्रोधपरिमण्डलो राजकुमारो; चक्खुस्स भूतो चक्खुभूतो, चक्खुभूतो इव भूतो यस्स भगवतो सोयं चक्खुभूतो भगवा; सुवण्णस्स वण्णो सुवण्णवण्णो, सुवण्णवण्णो इव वण्णो यस्स भगवतो सोयं सुवण्णवण्णो भगवा; ब्रह्मस्स सरो ब्रह्मस्सरो, ब्रह्मस्सरो इव सरो यस्स भगवतो सोयं ब्रह्मस्सरो भगवा।

सयंपतितपण्णपुप्फफलवायुतोयाहारानि;—पण्णञ्च पुप्फञ्च फलञ्च पण्णपुप्फफलानि, सयं एव पतितानि सयंपतितानि, सयंपतितानि च पण्णपुप्फफलानि चेति सयंपतितपण्णपुप्फफलानि, वायुञ्च तोयञ्च वायुतोयानि, सयंपतितपण्णपुप्फफलानि च वायुतोयानि च सयंपतितपण्णपुप्फफलवायुतोयानि, सयंपतितपण्णपुप्फफलवायुतोयानि एव आहारानि येसं ते सयंपतितपण्णपुप्फफलवायुतोयाहारा; अयं पन द्वन्दकम्मधारयगब्भो तुल्याधिकरणबहुब्बीहि; अथवा, सयंपतितपण्णपुप्फफलवायुतोयेहि आहारानि येसं ते सयंपतितपण्णपुप्फफलवायुतोयाहारा; अयं पन भिन्नाधिकरणबहुब्बीहि।

नाना-दुम-पतित-पुप्फ-वासित-सानूति;—नानापकारा दुमा नाना-दुमा, नाना-दुमेहि पतितानि नाना-दुम-पतितानि, नाना दुम-पतितानि च तानि पुप्फानि चेति नाना-दुम-पतित-पुप्फानि नाना-दुम-पतित-पुप्फेहि वासिता नाना-दुम-पतित-पुप्फ-वासिता नाना-दुम-पतित पुप्फ-वासिता सानू यस्स पब्बतराजस्स सोऽ

नाना-दुम-पतित-पुप्फ-वासित सानु पब्बतराजा ; अयं पन कम्म-धारय-तप्पुरिसगब्भो तुल्याधिकरणबहुब्बीहि ; अथवा, वासिता सानू वासित-सानू, सापेक्खत्ते सतिपि गमकत्ता समासो ; नाना-दुम-पतित-पुप्फेहि वासितसानू यस्स सोयं नाना-दुम-पतित-पुप्फ-वासित-सानु ; अयं पन भिन्नाधिकरणबहुब्बीहि ।

व्यालम्बम्बुधरबिन्दुचुम्बितकूटोति :—अम्बु धारेतीति अम्बु-धरो, विविधो आलम्बो यस्स सो व्यालम्बो ; व्यालम्बो च सो अम्बु-धरो व्यालम्बम्बुधरो, व्यालम्बम्बुधरस्स बिन्दु व्यालम्बम्बुधरबिन्दु, व्यालम्बम्बुधरबिन्दूहि चुम्बितो व्यालम्बम्बुधरबिन्दुचुम्बितो, व्याल-म्बम्बुधरबिन्दुचुम्बितो कूटो यस्स सो व्यालम्बम्बुधरबिन्दुचुम्बितकूटो ; अयं पन कम्मधारय-तप्पुरिसगब्भो तुल्याधिकरणबहुब्बीहि ; चुम्बितो कूटो चुम्बितकूटो, सापेक्खत्ते सति पि गमकत्ता समासो ; व्यालम्बम्बुधरबिन्दूहि चुम्बितकूटो यस्स सो व्यालम्बम्बुधरबिन्दु-चुम्बितकूटो ; अयं पन भिन्नाधिकरणबहुब्बीहि ।

अमितबलपरक्कमज्जुतीति :—न मिता अमिता, बलञ्च परक्कमो च जुति च बलपरक्कमज्जुतियो, अमिता बलपरक्कमज्जुतियो यस्स सोयं अमितबलपरक्कमज्जुति ; अयं पन तप्पुरिस-द्वन्दगब्भो तुल्याधिकरणबहुब्बीहि ।

पीनोरुक्खंसबाहूति :—उरु च अक्खञ्च अंसञ्च बाहु च उरुक्खंसबाहुवो, पीना उरुक्खंसबाहुवो यस्स सोयं पीनो-रुक्खंसबाहु ; अयं पन तप्पुरिस-द्वन्दगब्भो तुल्याधिकरण-बहुब्बीहि ।

पीनगण्डवदनत्थनूरुजघनाति :—गण्डञ्च वदनञ्च थनञ्च ऊरु च जघना च गण्डवदनत्थनूरुजघना, पीना गण्डवदनत्थनूरु-

जघना यस्सा नारिया सायं पीनगण्डवदनत्थनूरुजघना ; अयं पन तप्पुरिस-द्वन्दगब्भो तुल्याधिकरणबहुब्बीहि।

पवरसुरासुरगरुडमनुजभुजङ्गगन्धब्बमकुटकूटचुम्बितसेलसङ्कुट्टितचरणाति :—सुरा च असुरा च गरुडा च मनुजा च भुजङ्गा च गन्धब्बा च सुरासुरगरुडमनुजभुजङ्गगन्धब्बा, पवरा च ते सुरासुरगरुडमनुजभुजङ्गगन्धब्बा चेति पवरसुरासुरगरुडमनुजभुजङ्गगन्धब्बा, पवरसुरासुरगरुडमनुजभुजङ्गगन्धब्बानं मकुटानि पवरसुरासुरगरुडमनुजभुजङ्गगन्धब्बमकुटानि, पवरसुरासुरगरुडमनुजभुजङ्गगन्धब्बमकुटानं कूटानि पवरसुरासुरगरुडमनुजभुजङ्गगन्धब्बमकुटकूटानि, पवरसुरासुरगरुडमनुजभुजङ्गगन्धब्बमकुटकूटेसु चुम्बिता पवरसुरासुरगरुडमनुजभुजङ्गगन्धब्बमकुटकूटचुम्बिता, पवरसुरासुरगरुडमनुजभुजङ्गगन्धब्बमकुटकूटचुम्बिता सेला पवरसुरासुरगरुडमनुजभुजङ्गगन्धब्बमकुटकूटचुम्बितसेला, पवरसुरासुरगरुडमनुजभुजङ्गगन्धब्बमकुटकूटचुम्बितसेलेसु सङ्कुट्टिता पवरसुरासुरगरुडमनुजभुजङ्गगन्धब्बमकुटकूटचुम्बितसेलसङ्कुट्टिता, पवरसुरासुरगरुडमनुजभुजङ्गगन्धब्बमकुटकूटचुम्बितसेलसङ्कुट्टिता चरणा यस्स तथागतस्स सोयं पवरसुरासुरगरुडमनुजभुजङ्गगन्धब्बमकुटकूटचुम्बितसेलसङ्कुट्टितचरणो तथागतो, अयं पन द्वन्द-कम्मधारय-तप्पुरिसगब्भो तुल्याधिकरणबहुब्बीहि ; अथवा, सङ्कुट्टिता चरणा सङ्कुट्टितचरणा, सापेक्खत्ते सतिपि गमकत्ता समासो. पवरसुरासुरगरुडमनुजभुजङ्गगन्धब्बमकुटकूटचुम्बितसेलेहि सङ्कुट्टितचरणा यस्स तथागतस्स सोयं पवरसुरासुरगरुडमनुजभुजङ्गगन्धब्बमकुटकूटचुम्बितसेलसङ्कुट्टितचरणो भगवा ; अयं पन भिन्नाधिकरणबहुब्बीहि।

चतस्सो दिसा यस्स सोयं चतुद्दिसो। पञ्च चक्खूनि यस्स सोयं पञ्चचक्खु। दस बलानि यस्स सोयं दसबलो भगवा।

अनन्तञाणोति; तस्स न अन्तो अनन्तं; अनन्तं ञानं यस्स सोयं अनन्तञानो तथागतो।

अमितवण्णसरीरोति;—न मितं अमितं; अमितं एवं वण्णं अमितवण्णं; अमितवण्णं सरीरं यस्स सोयं अमितवण्णसरीरो भगवा।

अमितबलपरक्कमप्पत्तोति;– न मिता अमिता; बलञ्च परक्कमो च बलपरक्कमा; अमितबलपराक्कमा पत्ता यस्स सोयं अमितबलपरक्कमप्पत्तो।

मत्तभमरगणचुम्बितविकसितपुप्फवल्लिनागरुक्खोपसोभितकन्दरोति:—मत्ता एव भमरा मत्तभमरा; मत्तभमरानं गणो मत्तभमरगणो; मत्तभमरगणेहि चुम्बितानि मत्तभमरगणचुम्बितानि; विकसितानि एव पुप्फानि विकसितपुप्फानि; मत्तभमरगणचुम्बितानि च विकसितपुप्फानि चेति मत्तभमरगणचुम्बितविकसितपुप्फानि; वल्लो च नागरुक्खो च वल्लिनागरुक्खा; मत्तभमरगणचुम्बितविकसितपुप्फा ते वल्लिनागरुक्खा चेति मत्तभमरगणचुम्बितविकसितपुप्फवल्लिनागरुक्खा; मत्तभमरगणचुम्बितविकसितपुप्फवल्लिनागरुक्खेहि उपसोभितानि मत्तभमरगणचुम्बितविकसितपुप्फवल्लिनागरुक्खोपसोभितानि; मत्तभमरगणचुम्बितविकसितपुप्फवल्लिनागरुक्खोपसोभितानि कन्दरानि यस्स पब्बतराजस्स सोयं मत्तभमरगणचुम्बितविकसितपुप्फवल्लिनागरुक्खोपसोभितकन्दरो पब्बतराजा; अयं पन कम्मधारय-द्वन्द-तप्पुरिसगब्भो तुल्याधिकरणबहुब्बीहि; अथवा, उपसोभितानि कन्दरानि

उपसोभितकन्दरानि, सापेक्खत्ते सति पि गमकत्ता समासो; मत्तभमरगणचुम्बितविकसितपुप्फपल्लिनागरुक्खेहि उपसोभितकन्दरानि यस्स पब्बतराजस्स सोयं मत्तभमरगणचुम्बितविकसितपुप्फपल्लिनागरुक्खोपसोभितकन्दरो पब्बतराजा; अयं भिन्नाधिकरणबहुब्बीहि।

नानारुक्खतिणपतितपुप्फोपसोभितकन्दरो सेलराजाति:- रुक्खो च तिणञ्च रुक्खतिणानि; नानापकारानि एव रुक्खतिणानि नानारुक्खतिणानि; नानारुक्खतिणेहि पतितानि नानारुक्खतिणपतितानि; नानारुक्खतिणपतितानि च तानि पुप्फानि चेति नानारुक्खतिणपतितपुप्फानि; नानारुक्खतिणपतितपुप्फेहि उपसोभितानि नानारुक्खतिणपतितपुप्फोपसोभितानि; नानारुक्खतिणपतितपुप्फोपसोभितानि कन्दरानि यस्स सेलराजस्स सोयं नानारुक्खतिणपतितपुप्फोपसोभितकन्दरो सेलराजा; अयं पन द्वन्द-कम्मधारय-तप्पुरिसगब्भो तुल्याधिकरणबहुब्बीहि; अथवा, उपसोभितानि कन्दरानि उपसोभितकन्दरानि, सापेक्खत्ते सति पि गमकत्ता समासो; नानारुक्खतिणपतितपुप्फेहि उपसोभितकन्दरानि यस्स सेलराजस्स सोयं नानारुक्खतिणपतितपुप्फोपसोभितकन्दरो सेलराजा; अयं पन भिन्नाधिकरणबहुब्बीहि।

नानामुसलहलपब्बततरुकलिङ्गरसरधनुगदासितोमरहत्थाति:- मुसलो च हलो च पब्बतो च तरु च कलिङ्गरो च सरो च धनु च गदा च असि च तोमरो च मुसलहलपब्बततरुकलिङ्गरसरधनुगदासितोमरा, नानापकारा एव मुसलहलपब्बततरुकलिङ्गरसरधनुधनुगदासितोमरा नानामुसलहलपब्बततरुकलिङ्गरसरधनुगदासि

तोमरा, नानामुसललङ्गलपब्बततरुक्खलिङ्गरसरधनुगदासितोमरा हत्थेसु येसं ते नानामुसललङ्गलपब्बततरुक्खलिङ्गरसरधनुगदासितोमरहत्था; अयं पन द्वन्दकम्मधारयगब्भो भिन्नाधिकरणबहुब्बीहि ।

बहुब्बीहि इच्चनेन कत्थो ? बहुब्बीहिम्हि च (२-१,७) ॥

13. When words signifying the names of objects are combined together to signify the name of a different object, the compound is called *bahubbīhi* (attributive compound) :—चित्ता हत्था यस्स सोयं=चित्तहत्थो etc.

It is of two kinds :

1. *Tulyādhikaraṇa*—When the words which are combined together have got the endings of the same case attached to them, the *smāsa* is called *tulyādhikaraṇa bahubbīhi* (an attributive compound of words agreeing together in the same case)—चतस्सो दिसा यस्स सोयं=चतुद्दिसो ; etc.

2. *Bhinnādhikaraṇa*—When the words which are combined together have got endings of different cases attached to them, the *samāsa* is called *bhinnādhikaraṇa bahubbīhi* (an attributive compound of words existing in different case-relations) —पुप्फेहि भवो यस्स सोयं=पुप्फभवो etc.

Sometimes *samāsa* takes place (if the meaning is clear) even between words one of which has

got a closer relationship with another word in the sentence : वासिता सानू वासितसानू ; पुप्फेहि वासितस्स यस्स सोयं पुप्फवासितसानु ।

Here वासिता has got a closer relationship with पुप्फेहि than with सानू, though *samāsa* takes place between वासिता and सानू । This sort of *samāsa* is called सापेक्खत्तेपि गमकत्ता समासो (even in the event of dependence, *samāsa* takes place on account of clear comprehension).

What is the meaning of this, viz., a *bahubbīhi ?* 2-3,7.

नामानं समुच्चयो द्वन्दो ॥१४॥

नामानं एकविभत्तिकानं यो समुच्चयो स द्वन्दसञ्ञो होति । चन्दिमसुरिया ; समणब्राह्मणा , सारिपुत्तमोग्गल्लाना ; ब्राह्मणगहपतिका ; यमवरुणा ; कुवेरवासवा ।

द्वन्द इच्चनेन क्वत्थो ? द्वन्दट्ठा वा (२ ३,५) ॥

14 When several words (denoting names) in the same case are joined together, the *samāsa* is called *dvanda* (aggregative) compound .– चन्दिमसुरिया ; etc.

What is the meaning of this, viz , *an aggregative compound ?* 2-3,5.

महतं महा तुल्याधिकरणे पदे ॥१५॥

तेसं महन्तसद्दानं महा होति तुल्याधिकरणे पदे। महापुरिसो; महादेवी; महाबलं; महाफलं; महाभागो; महायसो; महापदुमवनं; महानदी; महामणि; महागहपति; महाधनं; महापुञ्ञो।

बहुवचनग्गहणेन कचि महन्तसद्दस्स मह आदेसो होति। महप्फलं; महब्बलं; महद्धनो; महब्भयं॥

15. The words *mahantas* are changed into *mahā* when a word in the same case follows:—महापुरिसो; etc.

The force of the plural suffix consists in signifying that sometimes the word *mahanta* is changed into *maha* :—महप्फलं; etc.

इत्थियं भासितपुमित्थी पुमा व चे ॥१६॥

इत्थियं तुल्याधिकरणे पदे भासितपुमित्थी चे, पुमा व दट्ठब्बा। दीघा जङ्घा यस्स स दीघजङ्घो; कल्याणा भरिया यस्स सोयं कल्याणभरियो; पहूता पञ्ञा यस्स सोयं पहूतपञ्ञो।

भासितपुमेति किमत्थं? ब्रह्मबन्धु च सा भरिया चाति ब्रह्मबन्धुभरिया॥

16. In speaking of what is masculine, the

feminine word becomes like the masculine, when a feminine word in the same case follows:— दीघा जङ्घा यस्स स दीघजङ्घो ; etc.

For what purpose is this, viz., *in speaking of what is masculine?* ब्रह्मबन्धु च सा भरिया चाति ब्रह्मबन्धु भरिया ।

कम्मधारयसञ्ञे ॥१७॥

कम्मधारयसञ्ञे समासे इत्थियं तुल्याधिकरणे पदे भासितपुमित्थियो चे पुमा व दट्ठब्बा । ब्राह्मणदारिका ; खत्तियकञ्ञा , खत्तियकुमारिका ।

भासितपुमेति किमत्थं ? खत्तियबन्धु दारिका ; ब्राह्मणबन्धु दारिका ; पञ्ञारतनं ॥

17. In the *kammadhâraya* (descriptive compound) too, in speaking of what is masculine, the feminine word becomes like the masculine when a feminine word in the same case follows:— ब्राह्मणदारिका ; etc.

For what purpose is this, viz., *in speaking of what is masculine?* खत्तियबन्धु दारिका ; etc.

अत्तं नस्स तप्पुरिसे ॥१८॥

नस्स पदस्स तप्पुरिसे उत्तरपदे अत्तं होति । अब्राह्मणो ; अवसलो ; अभिक्खु ; अपञ्चवस्सो ॥

18. In the *tappurisa* (determinative compound) the word *na* is changed into *a* if another word follows :—न + ब्राह्मणो = अब्राह्मणो ; etc.

सरे अन् ॥१९॥

नस्स पदस्स तप्पुरिसे उत्तरपदे सब्बस्सेव अनादेसो होति सरे परे। अनस्सो ; अनरियो ; अनिट्ठो ॥

19. In the determinative (*tappurisa*) compound the entire word *na* is changed into *an*, if a vowel follows :—न + अस्सो = अनस्सो ; etc.

कदं कुस्स ॥२०॥

कु इच्चेतस्स तप्पुरिसे कदं होति सरे परे। जिगुच्छं अन्नं = कदन्नं ; जिगुच्छं असनं = कदसनं।

सरेति किमत्थं ? कुदारा येसं अपुञ्ञकानं ते होन्ति कुदारा ; कुपुत्ता ; कुगेहा ; कुवत्था ; कुदासा ॥

20. In the *tappurisa* (determinative compound) the word *ku* is changed into *kad*, if a vowel follows :—कु + अन्नं = कदन्नं ; etc.

For what purpose is this, viz., *if a vowel follows ?* कु + दारा = कुदारा ; etc.

काप्पत्थेसु च ॥२१॥

कु इच्चेतस्स का होति अप्पत्थेसु च। कालवणं , कापुप्फं।

बहुवचननोधारणं किमत्थं ? कु इच्चेतस्स अनप्पत्थेसु पि क्वचि का होति। कुच्छितो पुरिसो=कापुरिसो, कुपुरिसो ॥

21. *Ku* is changed into *kā* in signifying the meanings *little* etc. too :—कु + लवणं = कालवणं ; etc.

For what purpose is the plural form, viz., *the meanings little etc*, is used ? *Ku* is sometimes changed into *kā* even if *little* is not signified :— कु + पुरिसो = कापुरिसो, कुपुरिसो।

क्वचि समासन्तगतानं अकारन्तो ॥२२॥

समासन्तगतानं नामानं अन्तो क्वचि अकारो होति। देवानं राजा देवराजो ; देवानं सखा देवसखो ; पञ्च अहानि पञ्चाहं ; पञ्च गावो पञ्चगवं ; छत्तञ्च उपाहना च छत्तुपाहनं ; सरदस्स समीपे वत्ततीति उपसरदं ; विसालानि अक्खीनि यस्स सो विसालक्खो ; विकलं मुखं यस्स सो विकलमुखो।

कारग्गहणं किमत्थं ? आकारिकारन्तो च होति। पञ्चक्खो धम्मो यस्स सो पञ्चक्खधम्मा ; सुरभि गन्धो यस्स सो सुगन्धि ; असुन्दरो गन्धो यस्स सो दुग्गन्धि ; पूतियो गन्धो यस्स सो पूतिगन्धि।

नदीअन्ता च कत्तुअन्ता कप्पच्चयो होति समासन्ते। बहू नदियो यस्स सो बहुनदिको ; बहवो कत्तारो यस्स सो बहुकत्तुको ॥

22. The final of the last member of a com-

pound word is sometimes changed into *a* itself :— देवानं राजा = देवराजो ; etc.

For what purpose is *kāra (itself)* added ? The final is also changed into *ā* and *i* :—पञ्चक्खन्धधम्मा ; सुगन्धि ; etc

The suffix *ka* is added as the final of a compound word the last member of which is *nadī* or *kattu* :—बहुनदिको ; बहुकत्तुको ।

नदिम्हा च ॥२३॥

नदिम्हा च कप्पच्चयो होति समासन्ते । बहवो नदियो यस्स सो बहुकन्तिको ; बहवो नदियो यस्स सो बहुनदिको ; बहवो नारियो यस्स सो बहुनारिको ॥

23. The suffix *ka* is added as the final in a compound word the last member of which is technically called *nadī* :—बहुकन्तिको ; बहुनदिको ; बहुनारिको ।

N. B. *Nadī* signifies feminine stems ending in *ī* or *ū*.

जायाय तुदं जानि पतिम्हि ॥२४॥

जायाय इच्चेताय तुदं जानि इच्चेते आदेसा होन्ति पतिम्हि परे । जायाय पति = तुदंपति ; जानिपति ॥

24. If *pati* follows *jāyā* is changed into *tudaṁ* and *jāni* :—तुदंपति ; जानिपति ।

धनुम्हा च ॥२५॥

धनुम्हा च आपच्चयो होति समासन्ते। गण्डीवो धनु यस्स सो गण्डीवधन्वा ॥

25. The suffix *a* is added as the final of a compound word the last member of which is *dhanu* :—गण्डीवधन्वा।

अं विभत्तीनं अकारन्तो अब्ययी-भावा ॥२६॥

तस्मा अकारन्ता अब्ययीभावसमासा परासं विभत्तीनं क्वचि अं होति। अधिचित्तं; यथावुड्ढं; उपकुम्भं; यावजीवं; तोरोपब्बतं; तिरोपाकारं; तिरोकुड्डं; अन्तोपासादं।

क्वचीति किमत्थं? अधिचित्तस्स भिक्खुनो ॥

26. The case-endings are sometimes changed into *aṁ* after *abyayībhāva samāsa* (indeclinable compounds) :—अधिचित्तं; etc.

For what purpose is this, viz., *sometimes* ? अधिचित्तस्स।

सरो रस्सो नपुंसके ॥२७॥

नपुंसकलिङ्गे वत्तमाने अब्ययीभावसमासस्स सरो रस्सो होति।

इत्थिं अधिकिच्च कथा पवत्तोति अधित्थि ; कुमारी अधिकिच्च कथा पवत्ततीति अधिकुमारि ; उपवधु ; उपगङ्गं ; उपमणिकं ॥

27. The final vowel of an indeclinable compound in the neuter gender is shortened :—अधित्थि ; अधिकुमारि ; etc.

अञ्ञस्मा लोपो च ॥२८॥

अञ्ञस्मा अब्ययीभावसमासा अनकारन्ता परासं विभत्तीनं लोपो होति । अधित्थि ; अधिकुमारि ; उपवधु ॥

इति समासकप्पे सत्तमो कण्डो ॥

28. The case-endings of other indeclinable compounds not ending in *a* are also elided :—अधित्थि ; अधिकुमारि ; etc.

The chapter on compound words is finished.

N. B. Kaccāyana regards *samāsa* as a part of *nāma-kappa*.

BOOK V, TADDHITA-KAPPA.

वा णपच्चे ॥१॥

णपच्चयो होति वा तस्सापच्चं इच्चेतस्मिं अत्थे। वसिट्ठस्स अपच्चं पुत्तो=वासिट्ठो, वसिट्ठस्सापच्चं पुत्तो वा ; वासिट्ठी, वासिट्ठं। एवं भरद्वाजस्स अपच्चं पुत्तो=भारद्वाजो, भरद्वाजस्स अपच्चं पुत्तो वा ; भारद्वाजी ; भारद्वाजं। गोतमस्स अपच्चं पुत्तो=गोतमो, गोतमस्स अपच्चं पुत्तो वा ; गोतमी ; गोतमं। वसुदेवस्स अपच्चं पुत्तो=वासुदेवो, वसुदेवस्स अपच्चं पुत्तो वा, वासुदेवी ; वासुदेवं। एवं बालदेवो ; वेसमित्तो ; खालपको, वेन्तको ; पण्डवो ; वासवो ॥

1. The suffix *ṇa* is optionally used in the sense of "the offspring thereof" :--वसिट्ठ+ण= वासिट्ठो (masculine) ; वासिट्ठी (feminine) ; वासिट्ठं (neuter) etc.

णायन णान वच्छादितो ॥२॥

तस्मा वच्छादितो गोत्तगणतो णायन णान पच्चया होन्ति वा तस्सापच्चं इच्चेतस्मिं अत्थे। वच्छस्स अपच्चं पुत्तो=वच्छायनो वच्छानो। एवं साकटायनो, साकटानो ; कण्हायनो, कण्हानो, अग्गिवेस्सायनो, अग्गिवेस्सानो ; कच्चायनो, कच्चानो ; मोग्गल्लायनो, मोग्गल्लानो ; मुञ्जायनो, मुञ्जानो ॥

2, The suffixes *ṇāyana* and *ṇāna* are optionally added to *vaccha* etc., in order to signify "the descendants thereof" :—वच्छ + णायन = वच्छायन ; वच्छ + णान = वच्छान ; etc.

णेय्यो कत्तिकादीहि ॥७॥

तेहि कत्तिकादीहि णेय्यप्पच्चयो होति वा तस्सापच्चं इच्चेतस्मिं अत्थे। कत्तिकाय अपच्चं पुत्तो = कत्तिकेय्यो, कत्तिकाय अपच्चं पुत्तो वा। एवं वेनतेय्यो ; रोहिणेय्यो ; गङ्गेय्यो ; कद्दमेय्यो ; नादेय्यो ; अत्तेय्यो ; आहेय्यो ; कापेय्यो ; सेनेय्यो ; गावेय्यो ; वालेय्यो ; सोलेय्यो ; कोलेय्यो ॥

3. The suffix *ṇeyya* is optionally used after *kattikā* etc. in order to signify "offspring thereof" :—कत्तिका + णेय्य = कत्तिकेय्य, कत्तिकाय अपच्चं पुत्तो वा। So वेनतेय्य etc.

अत्तो णि वा ॥८॥

तस्मा अकारन्ततो णिप्पच्चयो होति वा तस्सापच्चं इच्चेतस्मिं अत्थे। दक्खस्स अपच्चं पुत्तो = दक्खि, दक्खस्स अपच्चं पुत्तो वा। एवं दोणि, वासवि ; साक्यपुत्ति ; दासपुत्ति ; वारुणि ; कण्हि ; बालदेवि ; पावकि ; जेनदत्ति ; बुद्धि ; धम्मि ; सङ्घि ; कप्पि ; आनुरुद्धि।

वाति विकप्पनत्थेन तस्सापच्चं इच्चेतस्मिं अत्थे णिकप्पच्चयो

होति। सक्यपुत्तस्स अपच्चं पुत्तो=साक्यपुत्तिको, साक्यपुत्तस्स अपच्चं पुत्तो वा। एवं नाथपुत्तिको; जेनदत्तिको॥

4. The suffix *ṇi* is optionally used after words ending in *a*, in order to signify "offspring thereof":—दक्ख+णि=दक्खि, दक्खस्स अपच्चं पुत्तो वा। So दोणि etc.

By the force of the word *optionally* it is to be understood that the suffix *ṇika* also is used in order to signify "offspring thereof":—साक्यपुत्त+णिक = साक्यपुत्तिक, साक्यपुत्तस्स अपच्चं पुत्तो वा। So नाथपुत्तिक etc.

nava + upagu ...

णवोपग्वादीहि ॥५॥

उपगु इच्चेवमादीहि णवप्पच्चयो होति वा तस्सापच्चं इच्चेतस्मिं अत्थे। उपगुस्स अपच्चं पुत्तो=ओपगवो, उपगुस्स अपच्चं पुत्तो वा। मानवो; गग्गवो; पण्डवो, भग्गवो; ओपकच्चायनो, ओपविन्दवो॥

5. The suffix *ṇava* is optionally used after *upagu* etc. in order to signify "off-spring thereof":—उपगु+णव=ओपगवो, उपगुस्स अपच्चं पुत्तो वा। So मानव etc.

णेर विधवादितो ॥६॥

तस्मा विधवादितो णेरप्पच्चयो होति वा तस्सापच्चं इच्चेतस्मिं

अतुथे। विधवाय अपच्चं पुत्तो = वेधवेरो, विधवाय अपच्चं पुत्तो वा। एवं बन्धकेरो; सामणेरो; नालिकेरो॥

6. The suffix *ṇera* is optionally used after *vidhavā* etc. in order to signify "offspring thereof":—विधवा + णेर = वेधवेर, विधवाय अपच्चं पुत्तो वा। So बन्धकेर etc.

येन वा संसट्ठं तरति चरति वहति णिको॥७॥

येन वा संसट्ठं येन वा तरति येन वा चरति येन वा वहति इच्चेतेस्वत्थेसु णिकप्पच्चयो होति वा। तिलेन संसट्ठं भोजनं = तेलिकं, तिलेन संसट्ठं वा। गोलिकं; घाटिकं। नावाय तरतीति = नाविको, नावाय तरतीति वा। एवं ओळुम्पिको: सकटेन चरतीति = साकटिको, सकटेन चरतीति वा। एवं पादिको; दण्डिको; धम्मिको। सीसेन वहतीति = सीसिको, सीसेन वहतीति वा। एवं अंसिको; खन्धिको; हत्थिको; अङ्गुलिको।

वाति विकप्पनत्थेन अञ्ञत्थेसुपि णिकप्पच्चयो होति। राजगहे वसतीति राजगहिको; राजगहे जातो राजगहिको; एवं मागधिको; सावत्थिको; कापिलवत्थिको; पाटलिपुत्तिको॥

7. The suffix *ṇika* is optionally used in the sense of "that with which something is mixed," "that by which one passes over," "that with which

one acts," and "that by which one carries something" :—तिल + णिक = तेलिक, तिलेन संसट्ठं वा ; नाविक ; धम्मिक ; खम्भिक ; etc.

By the force of the word *optionally* it is to be understood that the suffix *ṇika* is used in signifying other meanings also :— राजगाहिक etc.

तं अधीते तेन कतादिसन्निधाननियोगसिप्पभण्डजीविकत्थेसु ॥८॥

तं अधीते तेन कतादीस्वत्थेसु तम्हि सन्निधानो तत्थ नियुत्तो तं अस्स सिप्पं तं अस्स भण्डं तं अस्स जीविकं इच्चेतेस्वत्थेसु णिकप्पच्चयो होति वा। विनयं अधीतेति वेनयिको ; विनयं अधीते वा। एवं सोत्तन्तिको ; अभिधम्मिको ; वेय्याकरणिको। कायेन कतं कम्मं कायिकं, कायेन कतं कम्मं वा। एवं वाचसिकं ; मानसिकं। सरीरे सन्निधाना वेदना सरीरिका, द्वारे नियुत्तो वा। एवं भण्डागारिको ; नागरिको ; नावकम्मिको। वीणा अस्स सिप्पन्ति वेणिको, वीणा अस्स सिप्पं वा। एवं पाणविको, मोदङ्गिको ; वंसिको। गन्धो अस्स भण्डं गन्धिको, गन्धो अस्स भण्डं वा। एवं तेलिको ; गोलिको। उरब्भं हन्त्वा जीवतीति ओरब्भिको, उरब्भं हन्त्वा जीवतीति वा। एवं मागविको ; सोकरिको ; साकुणिको।

आदिग्गहणेन अञ्ञत्थेस्वपि योजेतब्बो। जालेन हतो जालिको, जालेन हतो वा ; सुत्तेन बद्धो सुत्तिको, सुत्तेन बद्धो वा

चापो अस्स आवुधोति चापिको, चापो अस्स आवुधो वा ; एवं तोमरिको ; मोग्गरिको ; मोसलिको। वातो अस्स आबाधोति वातिको। एवं सन्धिको ; पित्तिको। बुद्धे पसन्नो बुद्धिको, बुद्धे पसन्नो वा। एवं धम्मिको ; सङ्घिको। बुद्धस्स सन्तिकं बुद्धिकं। एवं धम्मिकं ; सङ्घिकं। वत्थेन कीतं भण्डं वत्थिकं। एवं कुम्भिकं ; फालिकं ; किङ्किणिकं ; सोवण्णिकं। कुम्भो अस्स परिमानं कुम्भिको ; अक्खेन दिब्बतीति अक्खिको। एवं सालिको ; तिन्दुकिको ; अम्बफलिको ; नालिकेरिको ; इच्चेवमादि ॥

8. The suffix *ṇika* is also optionally used to signify the following etc. :—

(*a*) studying that :—विनय+णिक=वेनयिको, विनयं अधीते वा।

(*b*) done by that, etc. :—काय + णिक = कायिकं, कायेन कतं कम्मं वा।

(*c*) near to (connected with) that :—सरीर+णिक = सरीरिका, सरीरे सन्निधाना वा।

(*d*) employed in that :—द्वार + णिक=दोवारिको, द्वारे नियुत्तो वा।

(*e*) that which is one's art (profession) :—वीणा + णिक = वेणिको, वीणा अस्स सिप्पं वा।

(*f*) That which is one's utensil :—गन्ध + णिक = गन्धिको, गन्धो अस्स भण्डं वा।

(*g*) that which is one's livelihood :—उरब्भ+णिक = ओरब्भिको, उरब्भं हन्त्वा जीवतीति वा।

By the force of *etc.* (*ādi*) it is to be understood that the suffix *ṇika* is used to signify other meanings also.

Thus it is used in signifying :—

(*h*) killed by that,—जाल + णिक = जालिको, जालेन हतो वा।

(*i*) tied by that,—सुत्त + णिक = सुत्तिको, सुत्तेन बद्धो वा।

(*j*) that which is one's weapon,—चाप + णिक = चापिको, चापो अस्स आयुधो वा।

(*k*) that which is one's disease,—वात + णिक = वातिको, वातो तस्स आबाधोति वा।

(*l*) full of faith in,—बुद्ध + णिक = बुद्धिको, बुद्धे पसन्नो वा।

(*m*) in the neighbourhood of,—बुद्ध + णिक = बुद्धिकं, बुद्धस्स सन्निकं वा।

(*n*) purchased by that,—वत्थ + णिक = वत्थिकं, वत्थेन कीतं वा।

(*o*) that which is its measure,—कुम्भ + णिक = कुम्भिको, कुम्भो अस्स अस्स परिमानं वा।

अक्ख + णिक = अक्खिको, अक्खेन दिब्बतीति। So on.

णरागा तेन रत्तं तस्सेदं अञ्ञत्थेसु च ॥८॥

णप्पच्चयो होति वा रागमूला तेन रत्तं इच्चेतस्मिं अत्थे तस्सेदं अञ्ञत्थेसु च। कसावेन रत्तं वत्थं कासावं, कसावेन

रत्तं वत्थं वा। एवं कोसुम्भं; हालिद्दं; पत्तङ्गं; मञ्जेट्ठं; कुङ्कुमं। सूकरस्स इदं मंसं सोकरं, सूकरस्स इदं मंसं वा; महिंसस्स इदं मंसं माहिंसं, महिंसस्स इदं मंसं वा। उदुम्बरस्स अविदूरे विमानं ओदुम्बरं; विदिसाय अविदूरे भवो वेदिसो; मधुराय जातो माधुरो; कत्तिकादीहि नियुत्तो मासो कत्तिको; एवं मागसिरो; फुस्सो; माघो; फग्गुनो; चित्तो। न वुड्ढि नीलपीतादो पच्चये सणकारके। सिक्खानं समूहो सिक्खो; भिक्खूनं समूहो भिक्खो। एवं कापोतो; मायूरो; कोकिलो; बुद्धो अस्स देवता बुद्धो। एवं भद्दो; मारो; माहिन्दो; वेस्सवणो; यामो; सोमो; नारायणो; संवच्छरं अवेच्च अधीते संवच्छरो। एवं मोहुत्तो; निमित्तं अवेच्च अधीते नेमित्तो। एवं अङ्गविज्जो; वेय्याकरणो; छन्दसो; चन्दो; भासो; वसातीनं विसयो देसो वासातो। एवं कुम्भो; आतीसारो; उदुम्बरा अस्मिं पदेसे सन्ति ओदुम्बरो; सगरेहि निब्बत्तो सागरो; सकलं अस्स निवासो साकलो; मधुरा अस्स निवासो माधुरो; मधुराय इस्सरो माधुरो; इच्चेवमादयो योजेतब्बा॥

9. The suffix *ṇa* is optionally used in the following senses as well as in others too:—

(*a*) dyed with,—कसाव + ण = कासावं, कसावेन रत्तं वत्थं वा।

(*b*) the flesh of that,—सूकर + ण = सोकरं, सूकरस्स इदं मंसं वा।

(*c*) near to, —उदुम्बर + ण = ओदुम्बरं, उदुम्बरस्स अविदूरे वा।

(*d*) born in,—मधुरा + ण = माधुरो, मधुराय जातो वा।

(*e*) fastened to (associated with),—कत्तिका + ण = कत्तिको, कत्तिकादीहि नियुत्तो वा।

N. B. Suffixes containing *ṇa* having followed, the lengthening of vowel does not take place in the words *nīla*, *pīta*, etc.

(*f*) collection,—भिक्खु + ण = भिक्खो, भिक्खूनं समूहो वा।

(*g*) deity thereof,—बुद्ध + ण = बुद्धो, बुद्धो अस्स देवता वा।

(*h*) studying for a period,—संवच्छर + ण = संवच्छरो, संवच्छरं अवेच्च अधीते वा।

(*i*) locality,—वसाति + ण = वासातो, वसातीनं विसयो वा।

(*j*) lord thereof,—मधुरा + ण = माधुरो, मधुराय इस्सरो वा। So on.

जातादीनं इमिया च ॥१०॥

जात इच्चेवमादीनं अत्थे इम इय पच्चया होन्ति। पच्छा जातो = पच्छिमो ; एवं अन्तिमो ; मज्झिमो ; पुरिमो ; उपरिमो ; हेट्ठिमो ; गोपिमो ; बोधिसत्तस्स जातिया जातो = बोधिसत्तजातियो ; एवं अस्सजातियो ; खत्तियजातियो ; मनुस्सजातियो।

आदिग्गहणेन नियुत्ततथादितोपि तदस्सत्थादितोपि इम इय इक पच्चया होन्ति। अन्ते नियुत्तो अन्तिमो ; एवं अन्तियो

अन्तिको ; पुत्तो यस्स अतुथि तस्मिं वा विज्जतीति पुत्तिमो ; एवं पुत्तिको ; कप्पिमो ; कप्पियो ; कप्पिको ।

चसद्दग्गहणेन कियप्पच्चयो होति । जातिप्पभुतिया नियुत्तो = जातिकियो ; अन्धे नियुत्तो = अन्धकियो ; जातिया अन्धो जच्चन्धो ; जच्चन्धे नियुत्तो = जच्चन्धकियो ॥

10. The suffixes *ima* and *iya* too are used in the sense of "born in", etc. :—पच्छा + इम = पच्छिम ,
बोधिसत्तजाति + इय = बोधिसत्तजातिय ; etc.

By the force of *etc.* (*ādi*) it is to be understood that the suffixes *ima*, *iya* and *ika* are used also in the sense of "employed in", etc., and "that thereof", etc. :—अन्त + इम = अन्तिम ; अन्त + इक = अन्तिक ; अन्त + इय = अन्तिय ; etc.

By the force of *too* (च) it is to be understood that the suffix *kiya* is also used :—जाति + किय = जातिकिय ; etc.

समूहत्थे कण्णा ॥११॥

समूहत्थे कण् ण इच्चेते पच्चया होन्ति । राजपुत्तानं समूहो = राजपुत्तको राजपुत्तो वा ; मनुस्सानं समूहो = मानुस्सको मानुस्सो वा ; मयूरानं समूहो = मायूरको मायूरो वा ; महिंसानं समूहो = माहिंसको माहिंसो वा ॥

11. The suffixes *kaṇ*, and *ṇa* are used in the sense of "collection" :—राजपुत्त + कण् = राजपुत्तक ।
राजपुत्त + ण = राजपुत्त ।

गामजनबन्धुसहायादीहि ता ॥१२॥

गाम-जन-बन्धु-सहाय इच्चेवमादीहि ता पच्चयो होति समूहत्थे। गामानं समूहो=गामता ; जनानं समूहो=जनता ; बन्धूनं समूहो=बन्धुता ; सहायानं समूहो=सहायता ; नागरानं समूहो=नागरता ॥

12. The suffix *tā* is used in the sense of "collection" after the words *gāma*, *jana*, *bandhu*, *sahāya*, etc. :—गाम+ता=गामता ; etc.

तदस्सट्ठानं ईयो च ॥१३॥

तदस्सट्ठानं इच्चेतस्मिं अत्थे ईयपच्चयो होति। मदनस्स ठानं=मदनीयं ; बन्धनस्स ठानं=बन्धनीयं ; मोचनस्स ठानं=मोचनीयं ; एवं रजनीयं ; कमणीयं ; दस्सनस्स ठानं=दस्सनीयं ; उपादानस्स ठानं=उपादानीयं।

चसद्दग्गहणेन इयइलपच्चया होन्ति। रञ्ञो इदं ठानं =राजियं ; एवं राजिलं ॥

13. The suffix *īya* too is used in the sense of "that is the locality thereof" :—मदन+ईय=मदनीय, etc.

By the force of *too* (च) it is to be understood that the suffixes *iya* and *ila* are also used :—

राज+इय=राजिय।
राज+इल=राजिल। etc.

उपमत्थायितत्तं ॥१४॥

उपमत्थे आयितत्तप्पच्चयो होति। धूमो विय दिस्सति, इदं धूमायितत्तं; तिमिरं विय दिस्सति यद्‌ ठानं तद्‌ इदं तिमिरायितत्तं ॥

14. The suffix *āyitatta* is used in denoting resemblance :—

धूम + आयितत्त = धूमायितत्त। eto.

तं निस्सितत्थे लो ॥१५॥

तं निस्सितत्थे तदस्सट्ठानं इच्चेतस्मिं अत्थे च लप्पच्चयो होति। दुट्ठुं निस्सितं = दुट्ठुल्लं; वेदं निस्सितं = वेदल्लं ॥

15. The suffix *la* is used in signifying "dependent on that", and "that is the locality thereof" too :—

दुट्ठ + ल = दुट्ठुल्ल। etc.

आलु तब्बहुले ॥१६॥

आलुप्पच्चयो होति तब्बहुलत्थे। अभिज्झा अस्स पकति = अभिज्झालु अभिज्झाबहुलो वा; एवं सीतालु; धजालु; दयालु ॥

16. The suffix *ālu* is used to signify "full of that" :—

अभिज्झा + आलु = अभिज्झालु। etc.

ण्यत्तता भावे तु ॥१७॥

ण्यत्तता इच्चेते पच्चया होन्ति भावत्थे। अलसस्स भावो = आलस्यं; अरोगस्स भावो = आरोग्यं; पंसुकूलिकस्स भावो = पंसुकूलिकत्तं; अनोदरिकस्स भावो = अनोदरिकत्तं; सङ्गणिकारामस्स भावो = सङ्गणिकारामता; निद्दारामस्स भावो = निद्दारामता।

तुसद्दग्गहणेन त्तनपच्चयो होति। पुथुज्जनस्स भावो = पुथुज्जनत्तनं; वेदनस्स भावो = वेदनत्तनं॥

17. The suffixes *ṇya*, *tta* and *tā* too are used to signify the nature (of an object) :—

अलस + ण्य = आलस्यं।

पंसुकूलिक + त्त = पंसुकूलिकत्त।

सङ्गणिकाराम + ता = सङ्गणिकारामता।

By the force of the word *too* (तु) it is to be understood that the suffix *ttana* is also used :—

वेदन + त्तन = वेदनत्तन। etc.

ण विसमादीहि ॥१८॥

णपच्चयो होति विसमादीहि तस्स भावो इच्चेतस्मिं अत्थे। विसमस्स भावो = वेसमं; सुचिस्स भावो = सोचं॥

18. The suffix *ṇa* is used after the words *visama* etc. to signify "the nature thereof" :—

विसम + ण = वेसमं। etc.

रमणीयादितो कण् ॥१९॥

रमणीय इच्चेवमादितो कण्पच्चयो होति तस्स भावो इच्चेतस्मिं अत्थे। रमणीयस्स भावो=रामणीयकं,; मनुञ्ञस्स भावो =मानुञ्ञकं; अग्गिसोमस्स भावो=अग्गिसोमकं ॥

19. The suffix *kaṇ* is used after the words *ramaṇīya* etc. to signify "the nature thereof":-

रमणीय+कण्=रामणीयकं। etc.

विसेसे तरतमिस्सिकियिट्ठा ॥२०॥

विसेसत्थे तर-तम-इस्सिक-इय-इट्ठ इच्चेते पच्चया होन्ति। सब्बे इमे पापा, अयं इमेसं विसेसेन पापोति पापतरो; एवं पापतमो; पापिस्सिको; पापिट्ठो ॥

20. The suffixes *tara*, *tama*, *issika*, *iya*, and *iṭṭha* are used to denote speciality (that is, a distinguishing quality) :—पाप+तर=पापतर; पाप+तम =पापतम; etc.

तदस्सत्थीति वी च ॥२१॥

तदस्सत्थीति इच्चेतस्मिं अत्थे वी पच्चयो होति। मेधा यस्मिं अत्थि तस्मिं वा विज्जतीति मेधावी; एवं मायावी।

चसद्दग्गहणेन सोपच्चयो होति। सुमेधा यस्स होति तस्मिं वा विज्जतीति सुमेधसो ॥

21. The suffix *vī* too is used to signify that which is possessed by one :—मेधा + वी = मेधावी , etc

By the force of the word *too* (च) it is to be understood that the suffix *so* is also used :—सुमेध + सो = सुमेधसो ।

तपादितो सी ॥२२॥

तपादितो सी पच्चयो होति तदस्सत्थि इच्चेतस्मिं अत्थे। तपो यस्स अत्थि तस्मिं वा विज्जतीति तपस्सी ; एवं तेजस्सी , यसस्सी ; मनस्सी ॥

22 The suffix *sī* is used after *tapa* etc. to signify the sense of possession :—तपस्सी ; तप + सी = तपस्सी ; etc.

दण्डादितो इक ई ॥२३॥

दण्डादितो इक ई इच्चेते पच्चया होन्ति तदस्सत्थि इच्चेतस्मिं अत्थे। दण्डो यस्स अत्थि तस्मिं वा विज्जतीति दण्डिको , दण्डी ; एवं मालिको ; माली ॥

23. The suffix *ika*, and *ī* are used after *daṇḍa* etc. to signify possession :—

दण्ड + इक = दण्डिक ।

दण्ड + ई = दण्डी । etc.

मध्वादितो रो ॥२४॥

मधु इच्चेवमादितो रप्पच्चयो होति तदस्सत्थि इच्चेतस्मिं अत्थे। मधु यस्सत्थि तस्मिं वा विज्जतीति मधुरो : एवं कुञ्जरो ; मुखरो ; सुसिरो ; दुभरो, सुचिरो ॥

24. The suffix *ra* is used after *madhu* etc in the sense of possession :—मधुर + र = मधुर ; etc.

गुणादितो वन्तु ॥२५॥

गुण इच्चेवमादितो वन्तुप्पच्चयो होति तदस्सत्थि इच्चेतस्मिं अत्थे। गुणो यस्स अत्थि तस्मिं वा विज्जतीति गुणवा, एवं यसवा, धनवा ; बलवा ; पञ्ञवा ॥

25. The suffix *vantu* is used after *guṇa* etc. in the sense of possession :—गुण + वन्तु = गुणवा ; etc.

सत्यादीहि मन्तु ॥२६॥

सति इच्चेवमादीहि मन्तुप्पच्चयो होति तदस्सत्थि इच्चेतस्मिं अत्थे। सति यस्स अत्थि तस्मिं वा विज्जतीति सतिमा, एवं जुतिमा ; सुचिमा ; थुतिमा ; मतिमा ; किस्तिमा ; सुतिमा ; भानुमा ॥

26, The suffix *mantu* is used after *sati* etc. in the sense of possession :—सति + मन्तु = सतिमा ; etc.

सद्धादितो ण ॥२७॥

सद्धा इच्चेवमादितो णप्पच्चयो होति तदस्सत्थि इच्चेत
अत्थे। सद्धा यस्स अत्थि तस्मिं वा विज्जतीति वा सद्धो ;
पञ्ञो ; मच्छरो ॥

27. The suffix *ṇa* is used after *saddhā* e
in the sense of possession :—सद्धा + ण = सद्ध ; et

आयुस्सुकारस्मन्तुम्हि ॥२८॥

आयुसद्दस्स उकारस्स असादेसो होति मन्तुप्पच्चये परे। अ
यस्स अत्थि तस्मिं वा विज्जतीति आयस्मा ॥

28. The suffix *mantu* having followed, t
u of the word *āyu* is changed into *as* : आयु +
= आयस्मा ॥

तप्पकतिवचने मयो ॥२९॥

तप्पकतिवचनत्थे मयप्पच्चयो होति। सुवण्णेन प
= सुवण्णमयं। एवं रूपियमयं ; जतुमयं , रजतमयं ; अयोम
मत्तिकामयं ; इट्ठकमयं ; कट्ठमयं ; गोमयं ॥

39. The suffix *maya* is used to signify " of t
nature of" (*i. e.* " made of") :—सुवण्ण + मय = सुवण्णम
etc.

सङ्ख्यापूरणे मो ॥३०॥

सङ्ख्यापूरणत्थे मप्पच्चयो होति। पञ्चन्नं पूरणो = पञ्चमो; एवं छट्ठमो; सत्तमो; अट्ठमो; नवमो, दसमो॥

30 The suffix *ma* is used to signify the completion of a number :—पञ्च + म = पञ्चम, etc.

स छस्स वा ॥३१॥

सङ्ख्यापूरणे वत्तमानस्स छस्स सो होति वा। छन्नं पूरणो सट्ठो, छट्ठो वा॥

31 The word *cha* used to signify the completion of a number is optionally changed into *sa* :—सट्ठो, छट्ठो।

एकादितो दसस्सी ॥३२॥

एकादितो दसस्स अन्तो ईप्पच्चयो होति इत्थियं सङ्ख्यापूरणत्थे। एकादसन्नं पूरणी = एकादसी; पञ्चदसन्नं पूरणी = पञ्चदसी; चतुद्दसन्नं पूरणी = चतुद्दसी।

पूरणेति किमत्थं? एकादस; पञ्चदस॥

32. In the feminine gender and in order to signify the completion of a number, the suffix *i* is used after words signifying the number eleven and upwards :—एकादस + ई = एकादसी; etc.

Why is this, viz., *in order to signify the completion of a number?* एकादस; etc.

दसे सो निच्चञ्च ॥३३॥

दसे निच्चं छस्स सो होति। सोळस॥

33. The numeral *cha* followed by *dasa* is also invariably changed into *so* :—छ + दस = सोळस।

अन्ते निग्गहीतञ्च ॥३४॥

तासं सङ्ख्यानं अन्ते निग्गहीतागमो होति। एकादसिं, पञ्चदसिं, चतुद्दसिं॥

34. The *niggahīta* too is augmented at the end of the numerals :—एकादसिं, etc.

ति च ॥३५॥

तासं सङ्ख्यानं अन्ते तिकारागमो होति। वीसति; तिंसति॥

35. *Ti* too is augmented at the end of the numerals :—वीसति; etc.

ल दरानं ॥३६॥

दकार-रकारानं सङ्ख्यानं लकारादेसो होति। सोळसं चत्तालीसं॥

36. The *da* and *ra* of numerals are changed into *la* :—सोळसं, चत्तालीसं।

वीसतिदसेसु बा द्विस्स तु ॥३७॥

वीसति दस इच्चेतेसु द्विस्स बा होति। बावीसतिन्द्रियानि; बारस मनुस्सा।

तुसद्दग्गहणेन द्विस्स दु दि दो आदेसा होन्ति। दुरत्तं; दिरत्तं; दिगुणं; दोहलिनी॥

37. The numeral *dvi* is changed into *bā* too when joined to *vīsati* and *dasa* :—

द्वि + वीसति = बावीसति।

द्वि + दस = बारस।

By the force of *too* (तु) it is to be understood that *dvi* is also changed into *du*, *di*, and *do* — द्वे + रत्तं = दुरत्तं; दिरत्तं। etc.

एकादितो दस र सङ्ख्याने ॥३८॥

एकादितो दसस्स दकारस्स रकारो होति वा सङ्ख्याने। एकारस; बारस; एकादस; बादस; द्वादस।

सङ्ख्यानेति किमत्थं? द्वादसायतनं॥

38. The *d* of *dasa* used after *eka* etc. is optionally changed into *r*, to signify number only :—

एक + दस = एकारस; एकादस।

द्वि + दस = बारस; बादस; द्वादस।

For what purpose is this, viz., *to signify number only?* द्वादसायतनं।

अट्ठादितो च ॥३९॥

अट्ठादितो दसस्सुदस्स दकारस्स रकारादेसो होति व सङ्ख्याने। अट्ठारस ; अट्ठादस।

अट्ठादितोति किमत्थं? पञ्चदस।

सङ्ख्यानेति किमत्थं? अट्ठादसिको।

चग्गहणं किमत्थं? दसरग्गहणानुकड्ढनत्थं॥

39. The *d* of *dasa* used after *aṭṭha* etc. too is optionally changed into *r*, to signify number only :—अट्ठ+दस=अट्ठारस ; अट्ठादस।

For what purpose is this, viz., *used after aṭṭha etc.?* पञ्च+दस=पञ्चदस।

For what purpose is this, viz., *to signify number only?* अट्ठादसिको।

For what purpose is *too* (च) added? For supplying here *r* of *dasa* from the preceding rule.

द्वेकट्ठानं आकारो वा ॥३०॥

द्वि एक अट्ठ एतेसं अन्तो आकारादेसो होति वा सङ्ख्याने। द्वादस ; एकादस ; अट्ठादस।

सङ्ख्यानेति किमत्थं? द्विदन्तो ; एकदन्तो ; एककन्तो अट्ठतुथन्तो॥

40. To signify number only, the final of *dvi*

ka and *aṭṭha* is optionally changed into *ā* :—
द्वि + दस = द्वादस । etc.

For what purpose is this, viz, *to signify number only?* द्वि + दन्तो = द्विदन्तो । etc.

चतुच्छेहि थठा ॥४१॥

चतु छ इच्चेतेहि थठ इच्चेते पच्चया होन्ति सङ्ख्यापूरणत्थे । चतुन्नं पूरणो = चतुत्थो ; छन्नं पूरणो = छट्ठो ॥

41. For the completion of the number (*i. e.* for the formation of the ordinal form), the suffixes *tha* and *ṭha* are used after *catu* and *cha* respectively :— चतु + थ = चतुत्थ । छ + ठ = छट्ठ ।

द्वितीहि तियो ॥४२॥

द्वि ति इच्चेतेहि तियपच्चयो होति सङ्ख्यापूरणत्थे । द्विन्नं पूरणो = दुतियो ; तिण्णं पूरणो = ततियो ॥

42. For the formation of the ordinal form, the suffix *tiya* is used after *dvi* and *ti* : – द्वि + तिय = दुतिय ; ति + तिय = ततिय ।

तिये दुतापि च ॥४३॥

द्वि ति इच्चेतेसं दु त इच्चेते आदेसा होन्ति तियपच्चये परे । दुतियो, ततियो ।

अपिग्गहणेन अञ्ञेसम्पि दु ति आदेसा होन्ति। दुरत्तं तिरत्तं।

तुसद्दग्गहणेन द्वि इच्चेतस्स दिकारो होति। दिगुणं अङ्गादिकं पत्थपित्वा॥

43. The suffix *tiya* having followed, the *dvi* and *ti* are also respectively changed into *du* and *ta* too :—द्वि+तिय=दुतिय ; ति+तिय=ततिय।

By the force of *also* (अपि) it is to be understood that *du* and *ti* take place in other instances also :—द्वि+रत्त=दुरत्त।

By the force of *too* (तु) it is to be understood that *dvi* is also changed into *di* :—द्वि+गुण=दिगुण।

तेसं अड्ढूपपदेनड्ढुड्ढदिवड्ढदियड्ढतिया ॥३४॥

तेसं चतुत्थदुतियततियानं अड्ढूपपदानं अड्ढुड्ढ दिवड्ढ दियड्ढ अड्ढतियादेसा अड्ढूपपदेन सह निपच्चन्ते। अड्ढेन चतुत्थो=अड्ढुड्ढो ; अड्ढेन दुतियो=दिवड्ढो, दियड्ढो वा ; अड्ढेन ततियो=अड्ढतियो॥

44. The words *catuttha*, *dutiya* and *tatiya* compounded with *aḍḍha* (signifying diminution by a half) respectively constitute anomalously

he forms *aḍḍhuḍḍho ; divaḍḍho, diyaḍḍha* and *ḍḍhatiyo* :—

अड्ढुड्ढो = Three and-a-half. (*i. e.* four dimi-ished by a half).

दिवड्ढो, दियड्ढो = One and-a-half (*i. e.* two diminished by a half.

अड्ढतियो = Two and-a-half (*i. e.* three diminish-d by a half).

सरूपानं एकसेस्वासकिं ॥४५॥

सरूपानं पदब्यञ्जनानं एकसेसो होति असकिं। पुरिसो च पुरिसो च = पुरिसा।

सरूपानं इति किमत्थं? हत्थी च अस्सो च रथो च पत्तिको च = हत्थिअस्सरथपत्तिका।

असकिन्ति किमत्थं? पुरिसो॥

46. Of many words identical in form, one only s retained :—पुरिसो + पुरिसो = पुरिसा।

Why is this, viz, *identical in form ?*

हत्थी + अस्सो + रथो + पत्तिको = हत्थिअस्सरथपत्तिका।

For what purpose is this, viz, *many ?* पुरिसो।

गणने दसस्स द्वि-ति-चतु-पञ्च-छ-सत्त-अट्ठ-नवकानं वीतिचत्तारपञ्ञाछसत्त-

मनवा योसु योनञ्चीसं आसं ठीरितीतूति ॥४६॥

गणने दसस्स द्विक-तिक-चतुक्क-पञ्चक-छक्क-सत्तकट्ठकनवकानं सङ्ख्यानं कतेकसेसानं यथासङ्ख्यं वी ति चत्तार पञ्ञा छ सत्त अस नव इच्चेते आदेसा होन्ति असङ्ख्ये योसु योनञ्च ईसं आसं ठी रि ति ईति उति इच्चेते आदेसा पच्छा पुन निपच्चन्ते । वीसं, तिंसं ; चत्तालीसं ; पञ्ञासं ; छट्ठी ; सत्तरि ; सत्तति, असीति ; नवुति ।,

असङ्ख्येति किमत्थं ? दस ।

गणनेति किमत्थं ? दसदसको पुरिसो ॥

46. In enumeration and signifying a number repeated several times, when there is only one retained of the words always similar in form, the suffix *yo* having followed, the word *dasa*, multiplied by two, three, four, five, six, seven, eight, and nine is respectively changed into *vī*, *ti*, *cattāra*, *paññā*, *cha*, *satta*, *asa*, and *nava* ; and the suffix *yo* is afterwards anomalously changed into *īsaṁ*, *āsaṁ*, *ṭhī*, *ri*, *ti*, *īti* or *uti* :—Twice ten = वीसं ; thrice ten = तिंसं ; four times ten = चत्तालीसं ; five times ten = पञ्ञासं ; six times ten = छट्ठी ; seven times ten = सत्तरि, सत्तति ; eight times ten = असीति ; nine times ten = नवुति ।

For what purpose is this, viz., *a number repeated several times ?* दस ।

For what purpose is this, viz., *in enumeration ?* दसदसको ।

चतूपपदस्स तुलोपो चुत्तरपदादिचस्स चु चो पि न वा ॥४९॥

चतूपपदस्स गणनपरियापन्नस्स तुलोपो होति उत्तरपदादि-चस्स चकारस्स चु चो पि होन्ति न वा। चतूहि अधिका दस =चुद्दस, चोद्दस, चतुद्दस।

अपिग्गहणेन अनुपपदस्सापि उत्तरपदादिस्स चस्स लोपो होति न वा चस्स चु चोपि होन्ति च। तालीसं ; चत्तालीसं ; चुत्तालीसं ; चोत्तालीसं ॥

47. If *catu* forms the preceding member of a compound word, the *tu* of the *catu* is elided, and *ca* is (or is not) optionally changed into *cu* or *co* too :—**चतु+दस=चुद्दस, चोद्दस, चतुद्दस।**

By the force of *too* it is to be understood that even when *catu* does not form the preceding member of a compound word, the *ca* is or is not elided and *ca* also is changed into *cu* or *co* :—**तालीसं ; चत्तालीसं ; चुत्तालीसं ; चोत्तालीसं ॥**

यदनुपपन्ना निपातना सिज्झन्ति ॥३८॥

ये सद्दा अनिद्दिट्ठलक्खणा अक्खरपदब्यञ्जनतो इत्थिपुमनपुंसकलिङ्गतो नामूपसग्गनिपाततो अब्ययीभावसमासतद्धिताख्याततो गणनसङ्ख्याकालकारकप्पयोगसञ्ञातो सन्धिपकतिवुड्ढिलोपागमविकारविपरीतादेसतो च विभत्तिविभजनतो च ते निपातना सिज्झन्ति ॥

48. Words of indeterminate character are formed anomalously; they may be indeterminate in respect of :—

(*a*) letters, and nominal and verbal suffixes;

(*b*) masculine, feminine or neuter gender;

(*c*) substantive, preposition or indeclinables;

(*d*) *abyayībhāva* compound, *samāsa*, *taddhita* or *ākhyāta*;

(*e*) number, tense, and case;

(*f*) junction, stem, lengthening, elision, augment, modification, inversion or substitute;

and (*g*) division of case-endings; etc.

द्वादितो को नेकत्थे च ॥४९॥

द्वि इच्चेवमादितो कप्पच्चयो होति अनेकत्थे च ॥

49. The suffix *ka* is added after *dvi* etc. to

signify so many :—द्वि+क=द्विक (double) ; ति+क =तिक (triple) ; etc.

दसदसकं सतं दसकानं सतं सहस्सञ्च योम्हि ॥५०॥

गणनपरियापन्नस्स दसदसकस्स सतं होति, सतदसकस्स च सहस्सं होति योम्हि । सतं ; सहस्सं ।

द्विकादीनं तदुत्तरपदानं च निपच्चन्ते यथासम्भवं । सतस्स द्विकं तद् इदं होति द्विसतं ; सतस्स तिकं तद् इदं होति तिसतं ; एवं चतुसतं ; पञ्चसतं ; छसतं ; सत्तसतं ; अट्ठसतं ; नवसतं ; दससतं सहस्सं होति ॥

50. In enumeration if the suffix *yo* follows ten times ten becomes *satam*, and also a hundred times ten becomes *sahassaṁ* :—सतं ; सहस्सं ।

The *dvika* etc. followed by other words are also as far as possible anomalously formed : - सतस्स द्विकं = द्विसतं ; सतस्स तिकं = तिसतं ; so on.

यावतदुत्तरिं दसगुणितञ्च ॥५१॥

याव तासं सङ्ख्यानं उत्तरिं दसगुणितं च कातब्बं । यथा दसस्स दसगुणितं कत्वा सतं होति ; सतस्स दसगुणितं कत्वा सहस्सं होति ; सहस्सस्स दसगुणितं कत्वा दससहस्सं होति ; दससहस्सस्स दसगुणितं कत्वा सतसहस्सं होति ; सतसहस्सस्स दसगुणितं कत्वा

दससतसहस्सं होति दससतसहस्सस्स दसगुणितं कत्वा कोटि होति ; कोटिसतसहस्सानं सतं पकोटि होति ; एवं सेसानि ञातब्बानि ॥

51. Numbers are to be multiplied by ten in order to arrive at higher numbers.

दस = 10 ; दस × 10 = 100 ; सत × 10 = सहस्सं ; सहस्स × 10 = दससहस्सं ; दससहस्स × 10 = सतसहस्सं ; सतसहस्स × 10 = दससतसहस्सं ; दससतसहस्स × 10 = कोटि ; one hundred times hundred thousand कोटि = पकोटि ।

सकनामेहि ॥५२॥

यासं पन सङ्ख्यानं अनिद्दिट्ठनामधेय्यानं सकेहि सकेहि नामेहि निपच्चन्ते । सतसहस्सानं सतं = कोटि ; कोटिसतसहस्सानं सतं = पकोटि ; पकोटिसतसहस्सानं सतं = कोटिप्पकोटि ; कोटिप्पकोटिसतसहस्सानं सतं = नहुतं ; नहुतसतसहस्सानं सतं = निन्नहुतं ; निन्नहुतसतसहस्सानं सतं = अक्खोभिणी ; तथा = बिन्दु ; अब्बुदं ; निरब्बुदं ; अहहं ; अबबं ; अटटं ; सोगन्धिकं ; उप्पलं ; कुमुदं ; पुण्डरीकं ; पदुमं ; कथानं ; महाकथानं ; असङ्ख्येय्यं ॥

52. Other numbers are to be known by their own names :—

कोटि = 10000000.

पकोटि = 1 with 14 ciphers

कोटिप्पकोटि = 1 with 21 ciphers.

नहुतं = 1 with 28 ciphers.

निन्नहुतं = 1 with 35 ciphers.

अक्खोभिणी = 1 with 42 ciphers.

बिन्दु = 1 with 49 ciphers.

अब्बुद = 1 with 56 ciphers.

निरब्बुद = 1 with 63 ciphers.

अहह = 1 with 70 ciphers.

अबब = 1 with 77 ciphers.

अटट = 1 with 84 ciphers.

सोगन्धिक = 1 with 91 ciphers.

उप्पल = 1 with 98 ciphers.

कुमुद = 1 with 105 ciphers.

पुण्डरीक = 1 with 112 ciphers.

पदुम = 1 with 119 ciphers.

कथान = 1 with 126 ciphers.

महाकथान = 1 with 133 ciphers.

असङ्ख्येय्य = 1 with 140 ciphers.

तेसं णो लोपं ॥५३॥

तेसं पच्चयानं णो लोपं आपज्जते। गोतमस्स अपच्चं पुत्तो गोतमो; एवं वासिट्ठो; वेनतेय्यो; आलस्यं; आरोग्यं॥

53. The *ṇa* of the suffixes is elided :—

गोतम + ण = गोतमो ।

वसिट्ठ + ण = वासिट्ठो । So on.

विभागे धा च ॥५४॥

विभागत्थे धापच्चयो होति । एकेन विभागेन = एकधा ; एवं द्विधा ; चतुधा ; पञ्चधा ।

चेति किमत्थं ? सो च होति । सुत्तसो ; ब्यञ्जनसो ; पदसो ॥

54. The suffix *dhâ* too is used to signify division (distribution) :—एक + धा = एकधा ; द्वि + धा = द्विधा ; ति + धा = तिधा ; so on.

For what purpose is this, viz., *too* (च) ? The suffix *so* is also used :—सुत्त + सो = सुत्तसो ; ब्यञ्जन + सो = ब्यञ्जनसो ; पद + सो = पदसो ।

सब्बनामेहि पकारवचने तु था ॥५५॥

सब्बनामेहि पकारवचनत्थे तु थापच्चयो होति । सो पकारो = तथा ; तं पकारं = तथा ; तेन पकारेन = तथा ; तस्स पकारस्स = तथा ; तस्मिं पकारे = तथा ; एवं सब्बथा ; अञ्ञथा ; इतरथा ।

तुसद्दग्गहणं किमत्थं ? थत्तापच्चयो होति । सो विय पकारो = तथत्ता ; यथत्ता ; अञ्ञथत्ता ; इतरथत्ता ; सब्बथत्ता ॥

55. The suffix *thā* too is used after pronouns to signify manner :—सब्ब+था=सब्बथा। etc.

For what purpose is *too* (तु) added? The suffix *thattā* is also used :—अञ्ञ+थत्ता=अञ्ञथत्ता। etc.

किमिमेहि थं ॥५६॥

किं इम इच्चेतेहि थंपच्चयो होति पकारवचनत्थे। को पकारो=कथं; कं पकारं=कथं; केन पकारेण=कथं; कस्स पकारस्स=कथं; कस्मा पकारा=कथं; कस्मिं पकारे=कथं; अयं पकारो=इत्थं; इमं पकारं=इत्थं; इमिना पकारेन=इत्थं; अनेन पकारेन=इत्थं; अस्स पकारस्स=इत्थं; अस्मा पकारा=इत्थं; अस्मिं पकारे=इत्थं॥

56. The suffix *thaṁ* is used after *kiṁ* and *ima* in order to signify manner :—

किं+थं=कथं।
इम+थं=इत्थं।

वुड्ढादिसरस्स वा संयोगन्तस्स सणे च ॥५७॥

आदिसरस्स वा असंयोगन्तस्सादिब्यञ्जनस्स वा सरस्स वुड्ढि होति सणकारप्पच्चये परे। अभिधम्मं अधीते=आभिधम्मिको; वेनताय अपच्चं=वेनतेय्यो; एवं वासिट्ठो; आलस्यं।

असंयोगन्तस्सेति किमत्थं? भग्गवो॥

57. Also a suffix containing *ṇa* having followed, the initial vowel or vowel of the initial consonant not succeeded by a double consonant is lengthened :—

अभिधम्म + णिक = आभिधम्मिक ।

वसिट्ठ + ण = वासिट्ठ । So on.

For what purpose is this, viz., *not succeeded by a double consonant?* अग्गवो ।

मा यूनं आगमो ठाने ॥५८॥

इ उ इच्चेतेसं आदिभूतानं अवुड्ढि होति तेसु च वुड्ढि आगमो होति ठाने । ब्याकरणं अधीते = वेय्याकरणो ; न्याये नियुत्तो = नेय्यायिको ; ब्यावटस्स अपच्चं पुत्तो = वेय्यावच्चो ; द्वारे नियुत्तो = दोवारिको ॥

58. If the initial vowel of a word be *i* or *u*, the vowel *a* is augmented in some instances and the initial vowel is lengthened :—

ब्याकरण + ण = वेय्याकरण ।

न्याय + णिक = नेय्यायिक । etc.

आत्तञ्च रि ॥५९॥

इ उ इच्चेतेसं आत्तञ्च होति रिकारागमो च ठाने । आरिस्सं ; आरय्यं ; आसभं ; आजवं ; इच्चेवमादि ।

यूनं इति किमत्थं ? आभाधिकोत्यादि ।

ठानेति किमत्थं ? वेमानिको ; ओपनयिको ; ओपनायिको . ओपायिको ॥

59. The *i* and *u* are in some instances changed into *ā* too, and *ri* is also augmented :—

इसि + य = आरिस्स ।

इण + य = आरण्य ।

उसभ + य = आसभ ।

उजु + य = आजव । So on.

For what purpose is this, viz., the *i* and *u* ?

अपाय + णिक = आपायिक ।

Why is this, viz., *in some instances* ?

विमान + णिक = वेमानिक । etc.

क्वचादिमज्झुत्तरानं दीघरस्सा पच्चयेसु च ॥६०॥

क्वचि आदि-मज्झ-उत्तर इच्चेतेसं दीघरस्सा होन्ति पच्चयेसु च अपच्चयेसु च । आदिदीघो ताव—पाकारो ; नीवारो ; पासादो ; पाकतो ; पातिमोक्खो ; पातिकङ्खो इच्चेवमादि । मज्झदीघो ताव—अञ्जमागच्छिको ; ओरब्भमागविको ; इच्चेवमादि । उत्तरदीघो ताव · खन्ती परमं तपो तितिक्खा ; अञ्जनागिरि ; कोटरावनं ; इच्चेवमादि । आदिरस्सो ताव—पमेव ; इच्चेवमादि । मज्झरस्सो ताव—सुमेधसो ; सुवणधरेहि ; इच्चेवमादि । उत्तररस्सो

तत्र – यथाभाविगुणेन सो ; ओवादि नाव सो होति ; इच्चेवमादि एवं यथाजिनवचनानुपरोधेन योजेतब्बा ॥

69. Whether a suffix follows or not, the initial, middle and final vowels of a word are in some instances lengthened or shortened :—

(*a*) Lengthening of the initial : पाकारो ; नीवारो पासादो ; etc.

(*b*) Lengthening of the middle : अङ्गमागधिको ओरब्भमागविको ; etc.

(*c*) Lengthening of the final : खन्तीपरमं : अञ्जना गिरि ; कोटरावनं ; etc.

(*d*) Shortening of the initial : पमेव (प from पा) etc.

(*e*) Shortening of the middle: सुमेधसो (from सुमेधा) ; etc.

(*f*) Shortening of the final : भोवादिनाम ; etc.

Thus examples may be cited in consonance with the words of Jina (Buddha).

तेसु वुद्धिलोपागमविकारविपरीता-देसा च ॥६१॥

तेसु आदिमज्झुत्तरेसु जिनवचनानुपरोधेन कत्थि वुद्धि होति, कत्थि लोपो होति, कत्थि विकारो होति, कत्थि विपरीतो होति, कत्थि आदेसो होति । आदिवुद्धि ताव—आभिधम्मिको

वेनतेय्यो ; इच्चेवमादि । मज्झवुड्ढि ताव—सुखस्सेयं ; सुखकारि दानं ; इच्चेवमादि । उत्तरवुड्ढि ताव—आलिङ्गो ; मागधो, पञ्चक्खधम्मो । आदिलोपो ताव—मालीसं ; इच्चेवमादि । मज्झलोपो ताव—कत्तुकामो ; गन्तुकामो ; धनियो ; कुम्भकारपुत्तो ; वेदल्लं ; इच्चेवमादि । उत्तरलोपो ताव—भिक्खू, भिक्खुनो ; इच्चेवमादि । आदि आगमो ताव—वुत्तो भगवता ; इच्चेवमादि । मज्झागमो ताव—स सीलवा स पञ्ञवा ; इच्चेवमादि । उत्तरागमो ताव—वेदल्लं ; इच्चेवमादि । आदिविकारो ताव—आरिसं ; आसभं ; आणयं ; इच्चेवमादि । मज्झविकारो ताव—वरारिस्सं ; परारिस्सं ; इच्चेवमादि । उत्तरविकारो ताव—तानि ; सुखानि ; इच्चेवमादि । आदिविपरीतो ताव—उग्गते सुरिये ; उग्गच्छति ; इच्चेवमादि । मज्झविपरीतो ताव—समुग्गच्छति ; समुग्गते सुरिये ; इच्चेवमादि । उत्तरविपरीतो ताव—दिसु ; दिसुसं ; इच्चेवमादि । आदि आदेसो ताव—यूनं इच्चेवमादि । मज्झादेसो ताव—न्यायोगो ; इच्चेवमादि । उत्तरादेसो ताव—सब्बसेय्यो ; सब्बसेट्ठो ; इच्चेवमादि । एवं यथानुपरोधेन योजेतब्बा ॥

61. In consonance with the words of Buddha, there take place, in some instances, the following modifications :—

(*a*) Lengthening of vowel at the beginning of a word—आभिधम्मिको ; etc.

(*b*) Lengthening of vowel at the middle of a word—सुखस्सेयं ; सुखकारि ; etc.

(*c*) Lengthening of vowel at the end of a word —पञ्चक्खधम्मो ; etc.

(*d*) Elision of syllable at the beginning of a word—नालीसं ; etc.

(*e*) Elision of syllable at the middle of a word —कप्पुकामो ; etc.

(*f*) Elision of syllable at the end of a word —भिक्खू ; etc.

(*g*) Augment at the beginning of a word— वुत्तो ; etc.

(*h*) Augment at the middle of a word—सोलस etc.

(*i*) Augment at the end of a word वेदल्लं, etc.

(*j*) Change at the beginning of a word— आरिस्सं ; etc.

(*k*) Change at the middle of a word—वरारिस्सं, etc.

(*l*) Change at the end of a word—सुखानि ; etc.

(*m*) Inversion of vowel at the beginning of a word—उग्गते ; etc.

(*n*) Inversion of vowel at the middle of a word—ससुगाच्छति ; etc.

(*o*) Inversion of vowel at the end of a word— विग्गु , etc.

(*p*) Substitution at the beginning of a word— ग्रूनं ; etc.

(*q*) Substitution at the middle of a word—ब्यायोगो ; etc.

(*r*) Substitution at the end of a word—सम्बसेय्यो, etc.

Other examples may in the same way be cited in consonance with the words of Buddha.

अयुवण्णानञ्चायो वुड्ढि ॥६८॥

अ इति अकारो, इ ई इति इवण्णो, उ ऊ इति उवण्णो ; तेसं अकारइवण्णुवण्णानं आ ए ओ वुड्ढियो होन्ति यथासङ्ख्यं अ इ उ, अवुड्ढि च होति। आभिधम्मिको ; वेनतेय्यो ; ओलुम्पिको ; अभिधम्मिको ; विनतेय्यो ; उलुम्पिको।

पुनवुड्ढिग्गहणं किमत्थं ? उत्तरपदवुड्ढिभावत्थं। अङ्गमगधेहि आगतो=अङ्गमागधिको ; निगमो च जनपदो च =निगमजनपदा ; निगमजनपदेसु जाता=नेगमजानपदा, पुरि च जनपदो च=पुरिजनपदा ; पुरिजनपदेसु जाता=पोरजानपदा ; सत्त अहानि=सत्ताहं ; सत्ताहे नियुत्तो=सत्ताहिको, चतस्सो विज्जा=चतुविज्जं ; चतुविज्जे नियुत्तो = चातुवेज्जिको ; इच्चेवमादि।

वुड्ढि इच्चनेन कत्थचि ? वुड्ढादिसरस्स वासंयोगन्तस्स सणे च (५-५७) ॥

इति नामकप्पे तद्धितकप्पो अट्ठमो कण्डो ॥

62. *A-kāra* (that is, *a*), *i vaṇṇa* (that is, *i, ī*), and *u—vaṇṇa* (that is, *u, ū*) become lengthened when they are respectively turned into *ā, e* and *o* ; and they become *avuḍḍhi* (shortened) when they are respectively turned into *a, i,* and *u* :—आभिधम्मिको ; अभिधम्मिको ; etc.

Why is the word *vuḍḍhi* (*lengthening*) repeated ? For signifying that the lengthening of the final also takes place :—नेगमजानपद (from निगमजनपद) ; etc.

What is the meaning of this, viz, *vuḍḍhi* (*lengthening*) ? 5—57.

The Chapter on *Taddhita* is finished.

BOOK VI.—आख्यात ।

CHAPTER I.

आख्यातसागरं अज्जतनीतरङ्गं
धातुज्जलं विकरणागमकालमीनं ।
लोपानुबन्धरयं अत्थविभागतीरं
धीरा तरन्ति कविनो पुथुबुद्धिनावा ॥
विचित्तसङ्खारपरिक्खितं इमं
आख्यातसद्दं विपुलं असेसतो ।
पणम्य सम्बुद्धं अनन्तगोचरं
सुगोचरं यं वदतो सुणाथ मे ॥

The learned and skilful people by means of the trong-built boat of intelligence cross the ocean of verbs—the ocean whose waves are the aorist forms *(ajjatanī)*, whose water is the collection of roots, whose fishes are the moods, augments, and tenses, whose currents are the elision and indicatory letters, and whose shores are the distinctions of signification.

Bowing down to the Fully Enlightened One within whose range of knowledge lies the infinity, I proceed to unfold the entire and wide region of verbal words examined (by me of wonderful intellect) and easily accessible (to all) : ye listen to me.

अथ पुब्बानि विभत्तीनं छ परस्स-पदानि ॥१॥

'अथ सब्बासं विभत्तीनं यानि यानि पुब्बानि छ पदानि तानि तानि परस्सपदसञ्ञानि होन्ति। तं यथा—ति अन्ति सि थ मि म।

परस्सपदं इच्चनेन कत्थो ? कत्तरि परस्सपदं (६-२-२५) ॥

The first six of the verbal terminations are called active terminations (*parassa—pada*) they are :—*ti*, *anti*, *si*, *tha*, *mi*, and *ma*.

What is the meaning of this, viz., a *parassa—pada* ? 6-2-25.

परान्यत्तनोपदानि ॥२॥

सब्बासं विभत्तीनं यानि यानि परानि छ तानि तानि अत्तनोपदानि होन्ति। तं यथा—ते, अन्ते, से, व्हे, ए म्हे।

अत्तनोपदं इच्चनेन कत्थो ? अत्तनोपदानि भावे च कम्मणि (६-४-३७) ॥

2. The last of the verbal terminations are called passive terminations (*attano-pada*). they are :—*te*, *ante*, *se*, *vhe*, *e*, and *mhe*.

What is the meaning of this, viz., an *attano pada* ? 6-4-37.

द्वे द्वे पठममज्झिमुत्तमपुरिसा ॥३॥

तासं सब्बासं विभत्तीनं परस्सपदानं अत्तनोपदानञ्च द्वे द्वे पदानि पठममज्झिम-उत्तम पुरिससञ्ञानि होन्ति। तं यथा—ति अन्ति इति पठमपुरिसा; सि थ इति मज्झिमपुरिसा; मि म इति उत्तमपुरिसा। अत्तनोपदानम्पि ते अन्ते इति पठमपुरिसा, से व्हे इति मज्झिमपुरिसा; ए म्हे इति उत्तमपुरिसा; एवं सब्बत्थ।

पठम-मज्झिम-उत्तम पुरिसा इच्चनेन क्वत्थो? नामम्हि पयुज्जमानेपि तुल्याधिकरणे पठमो; तुम्हे मज्झिमो; अम्हे उत्तमो (६-१-५,६,७)॥

3. Among the verbal terminations (active or passive), there are groups of two used respectively in the third (*pathama*), second (*majjhima*) and first (*uttamá*) persons :

Third-person active-terminations are—*ti* and *anti.*

Second-person active-terminations are— *si* and *tha.*

First-person active-terminations are—*mi* and *ma*

Third-person passive-terminations—*te* and *ante.*

Second-person passive-terminations -*se* and *vhe.*

First-person passive-terminations—*e* and *mhe.*

This process is to be followed everywhere. Wha is the meaning of this, viz, *third, second and firs persons ?* 6-1-5, 6, 7.

सब्बेसं एकाभिधाने परो पुरिसो ॥४॥

सब्बेसं तिस्सं पठममज्झिमुत्तमपुरिसानं एकाभिधाने परो पुरि गहेतब्बो। सो च पठति, ते च पठन्ति, त्वञ्च पठसि, तुम्हे च पठथ, अहञ्च पठामि = मयं पठाम ; सो पचति, ते च पचन्ति त्वञ्च पचसि, तुम्हे च पचथ, अहञ्च पचामि = मयं पचाम एवं सेसासु विभत्तीसु परो पुरिसो योजेतब्बो ॥

4. In speaking of the third, second and first persons in one expression, we must use the last person only :—

He reads, they read, thou readst, you read, I read = We read.

In the same way in instances of other verbal terminations the last person is to be used.

नाममृहि पयुज्जमानेपि तुल्याधिकरणे पठमो ॥५॥

नाममृहि पयुज्जमानेपि अप्पयुज्जमानेपि तुल्याधिकरणे पठमो पुरिसो होति। सो गच्छति ; ति गच्छन्ति। अप्पयुज्जमानेपि— गच्छति ; गच्छन्ति।

तुल्याधिकरणेति किमत्थं ? तेन हञ्ञसे त्वं देवदत्तेन ॥

5. If a verb agrees with a general name expressed or understood, it is put in the third person :—

He goes ; they go—(the agent expressed).

Goes ; go—(the agent understood).

For what purpose is this, viz., *if a verb agrees with a general name?* तेन हञ्जसे त्वं ।

तुम्हे मज्झिमो ॥६॥

तुम्हे पयुज्जमानेपि अप्पयुज्जमानेपि तुल्याधिकरणे मज्झिमो पुरिसो होति । त्वं यासि ; तुम्हे याथ । अप्पयुज्जमानेपि— यासि ; याथ ।

तुल्याधिकरणेति किमत्थं ? तया पच्चते ओदनो ॥

6. If a verb agrees with *tumha* expressed or understood, it is put in the second person :—

त्वं यासि ; तुम्हे याथ—(the agent expressed).

यासि ; याथ —(the agent understood).

For what purpose is this, viz., *if a verb agrees with tumha?* तया पच्चते ओदनो ।

अम्हे उत्तमो ॥७॥

अम्हे पयुज्जमानेपि अप्पयुज्जमानेपि तुल्याधिकरणे उत्तमो पुरिसो होति । अहं यजामि ; मयं यजाम । अप्पयुज्जमानेपि— यजामि ; यजाम ।

तुल्याधिकरणेति किमत्थं ? मया इज्जते बुद्धो ॥

7. If a verb agrees with *amha* expressed or understood, it is put in the first person :—

अहं यजामि ; मयं यजाम—(the agent expressed).

यजामि ; यजाम—(the agent understood).

For what purpose is this, viz., *if a verb agrees with amha*? मया इज्जते बुद्धो ।

काले ॥८॥

काले इच्चेतं अधिकारत्थं वेदितब्बं ॥

8. All rules to be laid down heretofore will refer to time.

वत्तमाना पच्चुप्पन्ने ॥९॥

पच्चुप्पन्ने काले वत्तमाना विभत्ति होति । पाटलिपुत्तं गच्छति सावत्थियं पविसति ; विहरति जेतवने ॥

9. The present termination (*vattamānā*) is used to signify the present time :—गच्छति । etc.

आणत्यासिट्ठेनुत्तकाले पञ्चमी ॥१०॥

आणत्यत्थे च आसिट्ठत्थे च अनुत्तकाले पञ्चमी विभत्ति होति । करोतु कुसलं ; सुखं ते होतु ॥

10. The imperative (*pañcamī*) is used in signifying commands and benediction, irrespective of time :—करोतु ; भवतु ।

अनुमतिपरिकप्पत्थेसु सत्तमी ॥११॥

अनुमत्यत्थेसु च परिकप्पत्थे च अनुत्तकाले सत्तमी विभत्ति होति । त्वं गच्छेय्यासि ; किं अहं करेय्यामि ॥

11. The optative (*sattamī*) is used to signify permission and decision (desirability) :—गच्छेय्यासि , करेय्यामि ।

अपच्चक्खे परोक्खातीते ॥१२॥

अपच्चक्खे अतीते काले परोक्खा विभत्ति होति । सुपिने किल एवं आह ; एवं पोराणा आहु ॥

12. The past perfect (*parokkhā*) is used to signify past events unperceived by the narrator :— एवं किल पोराणा आहु । etc.

ह्ीयोपभुतिपच्चक्खे ह्ीयत्तनी ॥१३॥

ह्ीयोप्पभुति अतीते काले पच्चक्खे वा अपच्चक्खे वा ह्ीयत्तनी विभत्ति होति । सो मग्गं अगमा ; त्वं अगमु मग्गं ॥

13. The past-imperfect (*hīyattanī*) is used to express a past action which happened before

yesterday, perceived or unperceived by the narrator :—अगमा ; अगमु ।

समीपेज्जतनी ॥१४॥

अज्जप्पभुति अतीते काले पच्चक्खे वा अपच्चक्खे वा समीपे अज्जतनी विभत्ति होति । सो मग्गं अगमि ; ते मग्गं अगमुं ॥

14. The aorist (*ajjatanī*) is used to express past events which happened before to-day, perceived or unperceived by the narrator :—अगमि ; अगमुं ।

मायोगे सब्बकाले च ॥१५॥

हीयत्तनी अज्जतनी इच्चेता विभत्तियो यदा मायोगे तदा सब्बकाले च होन्ति । मा गमा ; मा वचा ; मा गमी ; मा वची ॥

चसद्दग्गहणेन पञ्चमी विभत्ति होति । मा गच्छाहि ॥

15. The past-imperfect and the aorist terminations united with *mā* are also used for all times :—मा गमा ; etc.

By the force of *also* (च) it is to be understood that the imperative is also used :—मा गच्छाहि ।

अनागते भविस्सन्ती ॥१६॥

अनागते काले भविस्सन्ती विभत्ति होति । सो गच्छिस्सति ; सो करिस्सति ; ते गच्छिस्सन्ति ; ते करिस्सन्ति ॥

16 The future (*bhavissanti*) expresses time which has not yet come :—गच्छिस्सति , etc.

किरियातिपन्नेतीते कालातिपत्ति ॥१७॥

किरियातिपन्नत्ते अतीते काले कालातिपत्ति विभत्ति होति । सो चे तं यानं अलभिस्सा अगच्छिस्सा ; ते चे तं यानं अलभिस्संसु अगच्छिस्संसु ॥

17. The conditional termination (*kālatipatti*) is used to signify the non-completion of an action that occurred in the past :—सो चे तं यानं अलभिस्सा अगच्छिस्सा ; etc.

वत्तमाना ति अन्ति सि थ मि म ते अन्ते से व्हे ए म्हे ॥१८॥

वत्तमाना इच्चेसा सञ्ञा होति ति, अन्ति, सि, थ, मि, म, ते, अन्ते, से, व्हे, ए, म्हे इच्चेतेसं द्वादसन्नं पदानं ।

वत्तमाना इच्चनेन कत्थो ? वत्तमाना पच्चुप्पन्ने (६-१-९) ॥

18. The present terminations (*vattamānā*) are :—*ti*, *anti*, *si*, *tha*, *mi*, *ma*, *te*, *ante*, *se*, *vhe*, *e*, and *mhe*.

What is the meaning of this, viz , *present terminations* (*vattamānā*) ? 6-1-9.

पञ्चमी तु अन्तु हि थ मि म तं अन्तं स्सु व्हो ए आमसे ॥१९॥

पञ्चमी इच्चेसा सञ्ञा होति तु, अन्तु, हि, थ, मि, म, तं, अन्तं, स्सु, व्हो, ए, आमसे इच्चेतेसं द्वादसन्नं पदानं।

पञ्चमी इच्चनेन क्वत्थो? आणत्यासिट्ठेनुत्तकाले पञ्चमी (६-१-१०)॥

19. The imperative terminations (*pañcami*) are :—*tu*, *antu*, *hi*, *tha*, *mi*, *ma*, *taṁ*, *antaṁ*, *ssu*, *vho*, *e*, and *āmase*.

What is the meaning of this, viz., *imperative terminations* (*pañcamī*)? 6-1-10.

सत्तमी एय्य एय्युं एय्यासि एय्याथ एय्यामि एय्याम एथ एरं एथो एय्यव्हो एय्यं एय्याम्हे ॥२०॥

सत्तमी इच्चेसा सञ्ञा होति एय्य, एय्युं, एय्यासि, एय्याथ, एय्यामि, एय्याम, एथ, एरं, एथो, एय्यव्हो, एय्यं, एय्याम्हे इच्चेतेसं द्वादसन्नं पदानं।

सत्तमी इच्चनेन क्वत्थो? अनुमतिपरिकप्पत्थेसु सत्तमी (६-१-११)॥

20. The optative terminations (*sattami*)

are :—*eyya*, *eyyuṁ*, *eyyāsi*, *eyyātha*, *eyyāmi*, *eyyāma*, *etha*, *eraṁ*, *etho*, *eyyavho*, *eyyaṁ* and *eyyāmhe*.

What is the meaning of this, viz, *optative terminations* (*sattamī*) ? 6-1-11.

परोक्खा अ उ ए त्थ अ म्ह त्थ रे त्थो व्हो इ म्हे ॥२१॥

परोक्खा इच्चेसा सञ्ञा होति अ, उ, ए, त्थ, अ, म्ह, त्थ, रे, त्थो, व्हो, इ, म्हे इच्चेतेसं द्वादसन्नं पदानं ।

परोक्खा इच्चनेन कत्थो ? अपच्चक्खे परोक्खानीति (६-१-१२) ॥

21. The past-perfect (*parokkhā*) terminations are :—*a*, *u*, *e*, *ttha*, *a*, *mha*, *ttha*, *re*, *ttho*, *vho*, *i*, and *mhe*.

What is the meaning of this, viz., *the past perfect* (*parokkhā*) *terminations* ? 6-1 12.

हीयत्तनी आ ऊ ओ त्थ अ म्हा त्थ त्थुं से व्हं इं म्हसे ॥२२॥

हीयत्तनी इच्चेसा सञ्ञा होति आ, ऊ, ओ, त्थ, अ, म्हा, त्थ, त्थुं, से, व्हं, इं, म्हसे इच्चेतेसं द्वादसन्नं पदानं ।

हीयत्तनी इच्चनेन कत्थो ? हीयोप्पभुति पच्चक्खे हीयत्तनी (६-१-१३) ॥

22. The past-imperfect terminations (*hīyattanī*) are : – *ā*, *ū* *o*, *ttha*, *a*, *mhā*, *ttha*, *tthuṁ*, *se*, *vhaṁ*, *iṁ*, and *mhase*.

What is the meaning of this, viz., *the past-imperfect terminations* (*hīyattanī*)? 6 1-13.

अज्जतनी ई उं ओ त्थ इं म्हा आ ऊ से व्हं अ म्हे ॥२३॥

अज्जतनी इच्चेसा सञ्ञा होति ई, उं, ओ, त्थ, इं, म्हा आ, ऊ, से, व्हं अ म्हे इच्चेतेसं द्वादसन्नं पदानं ।

अज्जतनी इच्चनेन क्वत्थो ? समोपेज्जतनी (६-१-१४) ॥

23. The aorist terminations (*ajjatanī*) are – *ī*, *uṁ*, *o*, *ttha*, *iṁ*, *mhā*, *ā*, *ū*, *se*, *vhaṁ*, *a* and *mhe*

What is the meaning of this, viz., *the aorist terminations* (*ajjatanī*)? 6-1-14.

भविस्सन्ती स्सति स्सन्ति स्ససि स्सथ स्सामि स्साम स्सते स्सन्ते स्ससे स्सव्हे स्सं स्साम्हे ॥२४॥

भविस्सन्ती इच्चेसा सञ्ञा होति स्सति, स्सन्ति, स्ससि, स्सथ

स्सामि, स्साम, स्सते, स्सन्ते, स्ससे, स्सव्हे, स्सं, स्साम्हे इच्चेतेसं द्वादसन्नं पदानं।

भविस्सन्ती इच्चनेनं कत्थो? अनागते भविस्सन्ती (६-१-१६)॥

24. The future terminations (*bhavissanti*) are :—*ssati, ssanti, ssasi, ssatha, ssāmi, ssāma, ssate, ssante, ssase, ssavhe, ssaṁ*, and *ssāmhe.*

What is the meaning of this, viz., *the future terminations* (*bhavissantī*)? 6-1-16.

कालातिपत्ति स्सा स्संसु स्से स्सथ स्सं स्सम्हा स्सथ स्सिंसु स्ससे स्सव्हे स्सं स्साम्हसे ॥२५॥

कालातिपत्ति इच्चेसा सञ्ञा होति स्सा, स्संसु, स्से, स्सथ, स्सं, स्सम्हा, स्सथ, स्सिंसु, स्ससे, स्सव्हे, स्सं, स्साम्हसे, इच्चेतेसं द्वादसन्नं पदानं।

कालातिपत्ति इच्चनेन कत्थो? किरियातिपन्नेतीते कालातिपत्ति (६-१-१७)॥

25. The conditional-terminations (*kālātipatti*) are :—*ssā, ssaṁsu, sse, ssatha, ssaṁ, ssaṁhā, ssatha, ssiṁsu, ssase, ssavhe, ssaṁ*, and *ssāmhase.*

What is the meaning of this, viz., *the conditional terminations* (*kālātipatti*)? 6-1-17.

हीयत्तनी-सत्तमी-पञ्चमी-वत्तमाना सब्ब-धातुकं ॥२६॥

हीयत्तनादयो चतस्सो सब्बधातुकसञ्ञा होन्ति। अगमा, गच्छेय्य; गच्छतु; गच्छति।

सब्बधातुक इच्चनेन कत्थो? इकारागमो सब्बधातुकम्हि (६-४-३५)॥

इति आख्यातकप्पे पठमो कण्डो॥

26. The past-imperfect terminations (*hīyat-tanī*), the optative terminations (*sattamī*), the imperative terminations (*pañcamī*) and the present terminations (*vattamānā*), these four are called *sabba-dhātuka* ("applicable to the whole of a radical term"):—

अगमा (*hīyattattanī*); गच्छेय्य (*sattamī*); गच्छतु (*pañcamī*); and गच्छति (*vattamānā*).

What purpose is served by this, viz., *a sabba dhātuka*? 6-4-35.

The first chapter on verbs is finished.

BOOK VI, CHAPTER II.

धातुलिङ्गेहि परा पच्चया ॥१॥

धातु लिङ्ग इच्चेतेहि परा पच्चया होन्ति। करोति ; गच्छति। कोचि करोति तं कुब्बन्तं अञ्ञो करोहि इच्चेवं ब्रवीति = कारेति ; अथवा करोन्तं पयोजयति = कारेति। सङ्घो पब्बतं इव अत्तानं आचरति = पब्बतायति। समुद्दं इव अत्तानं आचरति = समुद्दायति। एवं समुद्दो चिच्चिटं इव अत्तानं आचरति = चिच्चिटायति। वसिट्ठस्स अपच्चं = वासिट्ठो। एवं अञ्ञेपि योजेतब्बा ॥

1. The suffixes (*vibhatti*) are used after roots and substantive stems :—करोति , गच्छति। करोति = does ; कारेति = tells or causes to do. पब्बतायति = resembles a mountain. So on.

तिजगुपकितमानेहि खछसा वा ॥२॥

तिज, गुप, कित, मान, इच्चेतेहि धातूहि ख छ स इच्चेते पच्चया होन्ति वा। तितिक्खति ; जिगुच्छति ; तिकिच्छति , वीमंसति।

वाति किमत्थं ? तेजति ; गोपति ; मानेति ॥

2. The suffixes *kha*, *cha* and *sa* are respect-

ively optionally used after *tija*, *gupa*, *kita* and *māna* :—

तिज + ख + ति = तितिक्खति ।

गुप + छ + ति = जिगुच्छति ।

कित + छ + ति = तिकिच्छति ।

मान + स + ति = वीमंसति ।

For what purpose is this, viz., *optionally* ·
तेजति ; गोपति ; मानेति ।

भुजघसहरसुपादीहि तुमिच्छत्थेसु च ॥७॥

भुज, घस, हर, सु, पा, इच्चेतेहि धातूहि तुमिच्छत्थेसु खछस इच्चेते पच्चया होन्ति । भोत्तु इच्छति = बुभुक्खति ; घसितु इच्छति = जिघच्छति ; हरितुं इच्छति = जिगिंसति ; सोतु इच्छति = सुस्सूसति ; पातुं इच्छति = पिवासति ।

वा'ति किमत्थं ? भोत्तुं इच्छति ।

तुमिच्छत्थेस्विति किमत्थं ? भुञ्जति ॥

3. The suffixes *kha*, *cha* and *sa* too are optionally used after the roots *bhuja*, *ghasa*, *hara*, *su* and *pā* in the sense of wishing for the acts implied :—

भुज + ख + ति = बुभुक्खति ।

घस + छ + ति = जिघच्छति ।

हर + स + ति = जिगिंसति ।

सु + स + ति = सुस्सूसति ।

पा + स + ति = पिवासति ।

For what purpose is this, viz., *optionally ?* भोत्तु इच्छति ।

For what purpose is this, viz., *in the sense of wishing for the acts implied ?* भुञ्जति ।

आय नामतो कत्तुपमानादाचारे ॥४॥

नामतो कत्तुपमाना इच्चेतस्मा आचारत्थे आयप्पच्चयो होति । पब्बतायति ; चिच्चिटायति ; एवं अञ्ञेपि योजेतब्बा ।

4. The suffix *āya* is used after a word denoting the agent of comparison, in the sense of treatment :—

पब्बत + आय + ति = पब्बतायति ।

चिच्चिट + आय + ति = चिच्चिटायति ।

In the same way other examples may be cited.

ईयुपमाना च ॥५॥

नामतो उपमाना आचारत्थे च ईयप्पच्चयो होति । अछत्त

छत्तं इव आचरति = छत्तीयति ; अपुत्तं पुत्तं इव आचरति पुत्तीयति ।

उपमानाति किमत्थं ? धम्मं आचरति ।

आचारत्थेति किमत्थं ? छत्तं इव रक्खति । एवं अञ्ञेपि योजेतब्बा ॥

5. The suffix *iya* too is used after a word denoting comparison in the sense of treatment :-

छत्त + ईय + ति = छत्तीयति ।

पुत्त + ईय + ति = पुत्तीयति ।

For what purpose is this, viz., *denoting comparison?* धम्मं आचरति ।

For what purpose is this, viz., *in the sense of treatment ?* छत्तं इव रक्खति ।

Thus other examples may be cited.

नाममृहात्तिच्छत्थे ॥६॥

नाममृहा अत्तनो इच्छत्थे ईयप्पच्चयो होति । अत्तनो पत्तं इच्छतीति = पत्तीयति ; एवं वत्थीयति ; परिक्खारीयति चीवरीयति ; धनीयति ; पटीयति ।

अत्तिच्छत्थेति किमत्थं ? अञ्ञस्स पत्तं इच्छति । एवं अञ्ञेपि योजेतब्बा ॥

6. The suffix *īya* is used after words to signify one's own wish :—

पत्त + ईय + ति = पत्तीयति ।

वत्थ + ईय + ति = वत्थीयति । etc.

For what purpose is this, viz, *to signify one's own wish ?* अञ्ञस्स पत्तं इच्छति ।

Thus other examples may be cited.

धातूहि णेणयणापेणापया कारितानि हेत्वत्थे ॥७॥

सब्बेहि धातूहि णे, णय, णापे, णापय इच्चेते पच्चया होन्ति कारितसञ्ञा च हेत्वत्थे । यो कोचि करोति तं कुब्बन्तं अञ्ञो करोहि इच्चेवं ब्रवीति अथवा करोन्तं पयोजयति = कारेति, कारयति, कारापेति, कारापयति ; ये केचि करोन्ति ते कुब्बन्ते अञ्ञे करोथ करोथ इच्चेवं ब्रुवन्ति = कारेन्ति, कारयन्ति, कारापेन्ति, कारापयन्ति ; यो कोचि पचति तं अञ्ञो पचाहि पचाहि इच्चेवं ब्रवीति अथवा पचन्तं पयोजेति = पाचेति, पाचयति, पाचापेति, पाचापयति ; ये केचि पचन्ति ते पचन्ते अञ्ञे पचथ पचथ इच्चेवं ब्रुवन्ति = पाचेन्ति, पाचयन्ति, पाचापेन्ति, पाचापयन्ति ; एवं हनेति, हनयति, हनापेति, हनापयति ; भणेति, भणयति, भणापेति, भणापयति । तथरिव अञ्ञेपि योजेतब्बा ।

हेत्वत्थे ति किमत्थं ? करोति ; पचति ।

अत्थग्गहणेन ञप्पच्चयो होति । जोतलति ॥

7. The suffixes *ṇe, ṇaya, ṇāpe* and *ṇāpay*... are used after all roots to signify the sense o... cause, and are called *kārita* (causative) too :—

कर + णे + ति = कारेति ।	= causes t... do.
कर + णय + ति = कारयति ।	
कर + णापे + ति = कारापेति ।	
कर + णापय + ति = कारापयति ।	

So examples of other verbs may be cited.

For what purpose is this, viz., *to signify th... sense of cause ?* करोति ; पचति ।

The word "sense" *(attha)* is added to signif... that the suffix *la* is also used :—जोतलति ।

धातुरूपे नामस्मा णयो च ॥८॥

तस्मा नामस्मा णयप्पच्चयो होति कारितसञ्ञा च धातुरूपे हत्थिना अतिक्कमति मग्गं = अतिहत्थयति ; वीणाय उपगायति = उपवीणयति ; दळ्हं करोति विनयं = दळ्हयति ; विसुद्ध होति रत्ती = विसुद्धयति ।

चसद्दग्गहणेन आर आल इच्चेते पच्चया होन्ति । अन्तरारति उपक्कमालति ॥

8. The suffix *ṇaya* too is added to substant...

ive stems ; and the resultant words are termed causatives (*kārita*) and are treated as verbs :—

उप + वीणा + णय + ति = उपवीणयति ।

दल्ह + णय + ति = दल्हयति । etc.

By the force of *too* (च) it is to be understood that the suffixes *āra* and *āla* are also used :—

अन्तर + आर + ति = अन्तरारति ।

उपक्कम + आल + ति = उपक्कमालति ।

भावकम्मेसु यो ॥९॥

सब्बेहि धातूहि भावकम्मेसु यप्पच्चयो होति । ठीयते ; बुज्झियते ; पच्चते ; लब्भते ; करीयते ; इज्जते ; उच्चते ।

भावकम्मेसु किमत्थं ? करोति ; पचति ; पठति ॥

9. The suffix *ya* is used after all roots in the reflective and passive voices :—

ठा + य + ते = ठीयते ।

बुध + य + ते = बुज्झियते ।

पच + य + ते = पच्चते । etc.

For what purpose is this, viz., *in the reflective and passive voices ?* करोति ; पचति ; पठति ।

तस्स चवग्गयकारवकारत्तं सधात्वन्तस्स ॥१०॥

तस्स यपच्चयस्स चवग्गयकारवकारत्तं होति धात्वन्तेन सह यथासम्भवं। वुच्चते ; वुच्चन्ते ; उच्चते ; उच्चन्ते ; मज्जते ; मज्जन्ते ; पच्चते ; पच्चन्ते ; बुज्झते ; बुज्झन्ते ; युज्झते ; युज्झन्ते ; कुज्झते ; कुज्झन्ते ; उज्झते ; उज्झन्ते ; हञ्ञते ; हञ्ञन्ते ; कय्यते ; कय्यन्ते ; दिब्बते ; दिब्बन्ते ॥

10. The suffix *ya* in connection with the la part of the root is, as far as possible, turned in *ca-vagga* (a consonant of the group beginni with *ca*), *ya*, and *va* (*ba*) :—

वच + य + ते = वुच्चते ।

हन + य + ते = हञ्ञते ।

दिव + य + ते = दिब्बते । etc.

इवण्णागमो वा ॥११॥

सब्बेहि धातूहि यम्हि पच्चये परे इवण्णागमो होति वा। करियते ; करियन्ति ; गच्छियते ; गच्छियन्ति ।

वाति किमत्थं ? कय्यते ॥

11. The suffix *ya* having followed, *i-vaṇ* (*i*, *ī*) is optionally augmented after all roots :—

कर + य + ते = करियते । etc.

For what purpose is the word *optionally* added?
कम्यते ।

पुब्बरूपञ्च ॥१२॥

सब्बेहि धातूहि यप्पच्चयो पुब्बरूपं आपज्जते वा। वुड्ढते, फल्लते, दम्मते, लब्भते; सक्कते; दिस्सते।

वाति किमत्थं? दम्यते॥

12. The suffix *ya* used after roots optionally assumes the form of the last consonant of the roots :—

वुड+य+ते=वुड्ढते।

फल+य+ते=फल्लते।

दम+य+ते=दम्मते।

लभ+य+ते=लब्भते। etc.

For what purpose is this, viz., *optionally*?
दम्यते।

यथा कत्तरि च ॥१३॥

यथा भावकम्मेसु यप्पच्चयस्सादेसो होति तथा कत्तरि यप्पच्चयस्सादेसो कत्तब्बो। बुज्झति, विज्झति, मञ्ञति, सिब्बति॥

13. The suffix *ya* is to be used in the active

voice too, in the same way as in the reflective and passive voices :—

बुध+य+ति=बुज्झति ।

मन+य+ति=मञ्ञति । so on

भुवादितो अ ॥१४॥

भू इच्चेवमादितो धातुगणतो अप्पच्चयो होति कत्तरि । भवति, पचति ; पठति ; यजति ॥

14. The suffix *a* is used in the active voice after the group of verbs beginning with *bhū* :—

भू+अ+ति=भवति ।

पच+अ+ति=पचति । etc.

रुधादितो निग्गहीतपुब्बञ्च ॥१५॥

रुध इच्चेवमादितो धातुगणतो अप्पच्चयो होति कत्तरि पुब्बे निग्गहीतागमो होति । रुन्धति ; भिन्दति ; छिन्दति ।

चसद्दग्गहणेन इ ई ए ओ इच्चेते पच्चया होन्ति निग्गहीतागमपुब्बा च । रुन्धति ; रुन्धोति ; रुन्धेति ; सुम्भोति ॥

15. The suffix *a* is added in the active voice to verbs of the group beginning with *rudha*, and the *niggahīta* too is augmented before it :—

रुध+ति=रु+ं+ध+अ+ति=रुन्धति । So on.

By the force of the word *too* (च) it is to be

understood that the suffixes *ī*, *ī*, *e* and *o* are also added and ths *niggahīta* is also augmented before them :—

रुध + ति = रु + ं + ध + ई + ति = रुन्धीति ।

or = रु + ं + ध + ए + ति = रुन्धेति । So on.

दिवादितो यो ॥१६॥

दिवादितो धातुगणतो यप्पच्चयो होति कत्तरि । दिब्बति ; सिब्बति ; युज्झति ; विज्झति ; बुज्झति ॥

16. The suffix *ya* is added in the active voice to verbs of the group beginning with *diva* :—

दिव + ति = दिव + य + ति = दिब्बति । So on.

स्वादितो णु णा उणा च ॥१७॥

सु इच्चेवमादितो धातुगणतो णु, णा, उणा इच्चेते पच्चया होन्ति कत्तरि । अभिसुणोति ; अभिसुणाति ; संवुणोति ; संवुणाति ; आवुणोति ; आवुणाति ; पापुणोति ; पापुणाति ॥

17. The suffixes *ṇu*, *ṇā*, and *uṇā* too are added in the active voice to verbs of the group beginning with *su* :—

अभि + सु + ति = अभि + सु + णु + ति = अभिसुणोति ।

or = अभि + सु + णा + ति = अभिसुणाति ।

प + आप + ति = प + आप + उणा + ति = पापुणाति । etc.

क्रियादितो नां ॥१८॥

की इच्चेवमादितो धातुगणतो नापच्चयो होति कत्तरि किणाति, जिनाति; धुनाति; लुनाति; पुनाति ॥

18. The suffix *nā* is added in the active voice to verbs of the group beginning with *kī* :—

की + ति = की + णा + ति = किणाति। So on.

गहादितो प्पण्हा च ॥१९॥

गह इच्चेवमादितो धातुगणतो प्प, ण्हा, इच्चेते पच्चया होन्ति कत्तरि। घेप्पति; गण्हाति ॥

19. The suffixes *ppa* and *ṇhā* too are added in the active voice to verbs of the group beggining with *gaha* :—

गह + ति = गह + प्प + ति = घेप्पति।

or = गह + ण्हा + ति = गण्हाति।

तनादितो ओयिरा ॥२०॥

तनु इच्चेवमादितो धातुगणतो ओ, यिर, इच्चेते पच्चया होन्ति कत्तरि। तनोति; तनोहि; करोति; करोहि; कयिरति, कयिराहि ॥

20. The suffixes *o* and *yira* are added in the

active voice to verbs of the group beginning with *tanu* —

तनु + ति = तनु + ओ + ति = तनोति । etc.

चुरादितो णेणया ॥२१॥

चुर इच्चेवमादितो धातुगणतो णे, णय इच्चेते पच्चया होन्ति कत्तरि । चोरेति ; चोरयति, चिन्तेति ; चिन्तयति , मन्तेति , मन्तयति ॥

21 The suffixes *ṇe* and *ṇeya* are used in the active voice after verbs of the group beginning with *curá* :—

चुर + णे + ति = चोरेति ।

चुर + णय + ति = चोरयति । So on.

अत्तनोपदानि भावे च कम्मनि ॥२२॥

भावे च कम्मनि च अत्तनोपदानि होन्ति । उच्चते, उच्चन्ते ; लब्भते ; लब्भन्ते ; मज्जते ; मज्जन्ते ; सुज्झते , सुज्झन्ते , कय्यते ; कय्यन्ते ॥

22. The *attanopada* terminations ("suffixes of words for one's self") are used in the reflective as well as in the passive voices :—

उच्चते = वच + य + ते = उच्चते । So on.

कत्तरि च ॥२३॥

कत्तरि च अत्तनोपदानि होन्ति। मञ्ञते; रोचते; रोचते; सोचते; सोभते; बुज्झते; जायते॥

23. The *attanopada* terminations are used in the active voice too:– मञ्ञते; रोचते; etc.

धातुप्पच्चयेहि विभत्तियो ॥२४॥

धातुनिद्दिट्ठेहि पच्चयेहि खादिकारितन्तेहि विभत्तियो होन्ति। तितिक्खति; जिगुच्छति; वीमंसति; समुद्दं इव अत्तानं आचरति = समुद्दायति; पुत्तीयति पाचयति॥

24. The (verbal) terminations are used afte the suffixes (beginning with *kha* and ending i *kārita*) added to roots:–

तित + तिज + ख + ति = तितिक्खति।

पच + णय + ति = पाचयति॥ So on.

The suffixes beginning with *kha* and endin in *kārita* (खादिकारितन्तेहि) refer to the suffixe mentioned in rules 2-7 of the second chapter o the book on *ākhyāta*.

कत्तरि परस्सपदं ॥२५॥

कत्तरि परस्सपदं होति। करोति; पचति; पठति गच्छति॥

25. The *parassa-pada* terminations ("terminations of the words for another") are used in the active voice :—कर+ति = करोति ; etc.

भुवादयो धातवो ॥२६॥

भू इच्चेवमादयो ये सद्दगणा ते धातुसञ्ञा होन्ति। भवति ; भवन्ति, पचति ; पचन्ति ; चरति ; चिन्तयति ; गच्छति ॥

इति आख्यातकप्पे दुतियो कण्डो ॥

26. The groups of words beginning with *bhu* are termed roots (*dhātu*): भू+ति = भवति। So on.

The second chapter on verbs is finished.

BOOK VI, CHAPTER III.

क्वचादिवण्णानं एकस्सरानं द्वेभावो ॥१॥

आदिभूतानं वण्णानं एकस्सरानं क्वचि द्वेभावो होति।
तितिक्खति ; जिगुच्छति ; तिकिच्छति ; वीमंसति ; बुभुक्खति ,
पिवासति ; दद्दल्लति ; जहाति ; चङ्कमति ।

क्वचीति किमत्थं ? कमति, चलति ॥

1. In some instances the first syllable of words is reduplicated :—

ति + तिज + ख + ति = तितिक्खति । So on.

For what purpose is this, viz., *in some instances* ?

कम + ति = कमति । etc.

पुब्बोब्भासो ॥२॥

द्वेभूतस्स धातुस्स यो पुब्बो सो अब्भाससञ्ञो होति।
दधाति ; ददाति ; बभूव ॥

2. When a root is reduplicated the first part is called reduplicate (*abbhāsa*) :—धा + धा + ति = दधाति । Here the first *dhā* is called reduplicate.

रस्सो ॥३॥

अब्भासे वत्तमानस्स सरस्स रस्सो होति। ददाति ; दधाति ,
जहाति ॥

3. The vowel of the reduplicate is shortened :—दा + दा + ति = द + दा + ति = ददाति ।

दुतियचतुत्थानं पठमततिया ॥४॥

अब्भासगतानं दुतियचतुत्थानं पठमततिया होन्ति । चिच्छेद; बुभुक्खति; बभूव; दधाति ॥

4. The second and fourth consonants of a *vagga* in the reduplicate are respectively changed into the first and third consonants of the same *vagga* :—

छि + छिद + अ = चि + छिद + अ = चिच्छेद । So on.

कवग्गस्स चवग्गो ॥५॥

अब्भासे वत्तमानस्स कवग्गस्स चवग्गो होति । चिकिच्छति जिगुच्छति; चङ्कमति; जिगिंसति; जङ्गमति ॥

5. The *ka-vagga* of the reduplicate is changed into *ca-vagga* :—

कि + कित + छ + ति = चि + कित + छ + ति = चिकिच्छति । So on.

मानकितानं वतत्तं वा ॥६॥

मान कित इच्चेतेसं धातूनं अब्भासगतानं वकारतकारत्तं होति वा यथासङ्ख्यं । वीमंसति; तिकिच्छति ।

वाति किमत्थं ? चिकिच्छति ॥

6. In the roots *māna* and *kita* the reduplicate may become respectively *v* and *t* :—

मान + स + ति = वीमंसति।

कित + छ + ति = तिकिच्छति।

For what purpose is this, viz., *may* ?

कित + छ + ति = चिकिच्छति।

हस्स जो ॥७॥

हकारस्स अब्भासे वत्तमानस्स जो होति। जहाति; जुहति; जुहोति; जहार॥

7. The *h* of the reduplicate is changed into *j* :—

हा + हा + ति = जहाति। So on.

अन्तस्सिवण्णाकारो वा ॥८॥

अब्भासस्स अन्तस्स इवण्णो होति अकारो च वा। जिगुच्छति, पिपासति; वीमंसति; जिघच्छति; बभूव।

वाति किमत्थं? बुभुक्खति॥

8. The final vowel of the reduplicate may become *i-vaṇṇa* and *a* too :—

गुप + छ + ति = जिगुच्छति।

भू + भू + अ = बभूव। So on.

For what purpose is this, viz., *may* ?

भु + भुज + ख + ति = बुभुक्खति ।

निग्गहीतञ्च ॥९॥

अब्भासस्स अन्ते निग्गहीतागमो होति वा। चङ्कमति, चञ्चलति, जङ्गमति।

वाति किमत्थं? पिवासति; दद्दल्लति॥

9. The *niggahita* (nasal ं) too may be augmented at the end of the reduplicate :—

क + कम + ति = चंकमति। So on.

For what purpose is this, viz., *may* ?

पा + पा + स + ति = पिवासति। So on.

ततो पामानं वामं सेसु ॥१०॥

ततो अब्भासतो पामानं धातूनं वा मं इच्चेते आदेसा होन्ति वा यथासङ्ख्यं सप्पच्चये परे। पिवासति, वीमंसति॥

10. The suffix *sa* having followed, the reduplicate of the roots *pā* and *māna* may become respectively changed into *vā* and *maṁ* :—

पा + पा + स + ति = पिवासति।

मा + मान + स + ति = वीमंसति।

ठा तिट्ठो ॥११॥

ठा इच्चेतस्स धातुस्स तिट्ठादेसो होति वा। तिट्ठति, तिट्ठतु; तिट्ठेय्य; तिट्ठेय्युं।

'वाति किमत्थं? ठाति॥

11. *Tittha* may be optionally substituted for *thā* :—ठा + ति = तिट्ठति।

For what purpose is this, viz., *optionally* ठा + ति = ठाति।

पा पिबो ॥१२॥

पा इच्चेतस्स धातुस्स पिबादेसो होति वा। पिबति, पिबतु पिबथ।

वाति किमत्थं? पाति॥

12. *Piba* may optionally be substituted for the root *pā* : –पा + ति = पिब + ति = पिबति।

For what purpose is this, viz., *optionally* पा + ति = पाति।

ञास्स जाजनना ॥१३॥

ञा इच्चेतस्स धातुस्स जाजननादेसा होन्ति वा। जानाति ञाने्य्य; जानिया; जञ्ञा; नायति।

वाति किमत्थं? विञ्ञायति॥

13. *Ñā*, *jana* and *nā* may optionally be substituted for the root *ñā* :—

ञा + नि = ञा + ति = जानाति ।

ञा + एय्य = जन + एय्य = जञ्ञा ।

ञा + ति = ना + ति = नायति ।

For what purpose is this, viz., *optionally*

वि + ञा + ति = विञ्ञायति ।

दिसस्स पस्सदिस्सदक्खा वा ॥१४॥

दिस इच्चेतस्स धातुस्स पस्स दिस्स दक्ख इच्चेते आदेसा होन्ति वा । पस्सति ; दिस्सति ; दक्खति ।

वाति किमत्थं ? अद्दस ॥

14. *Passa*, *dissa* and *dakkha* may optionally be substituted for *disa* :—

दिस + ति = पस्स + ति = पस्सति । So on.

For what purpose is this, viz., *optionally* ? अद्दस ।

ब्यञ्जनन्तस्स चो छप्पच्चयेसु च ॥१५॥

ब्यञ्जनन्तस्स धातुस्स चो होति छप्पच्चये परे । जिगुच्छति तिकिच्छति ; जिघच्छति ॥

15. The suffix *cha* having followed, the las

syllable of a root ending in a consonant is changed into *c* :—

गु + गुप + छ + ति = जिगुच्छति । So on.

को खे च ॥१६॥

व्यञ्जनन्तस्स धातुस्स को होति खप्पच्चये परे । तितिक्खति च भुक्खति ॥

16. The suffix *kha* too having followed, the last syllable of a root ending in a consonant is changed into *k* :—

ति + तिज + ख + ति = तितिक्खति । So on.

हरस्स गिं से ॥१७॥

हर इच्चेतस्स धातुस्स सब्बस्सेव गिं आदेसो होति सप्पच्चये परे । जिगिंसति ।

17. The suffix *sa* having followed, *gim* is substituted for the whole of the root *hara* :—

हर + स + ति = जिगिंसति ।

ब्रूभूनं आहभूवा परोक्खायं ॥१८॥

ब्रू भू इच्चेतेसं धातूनं आह भूव इच्चेते आदेसा होन्ति परोक्खायं विभत्तियं । आह ; आहु ; बभूव , बभूवु ।

परोक्खायं इति किमत्थं ? अब्रुवुं ॥

18. The past perfect terminations having followed, *āha* and *bhūva* are respectively substituted for the roots *brū* and *bhū* :—

ब्रू+अ=आह ।

भू+अ=बभूव । So on.

For what purpose is this, viz., *the past perfect terminations having followed?* अब्रवुं ।

गमिस्सन्तो च्छो वा सब्बासु ॥१९॥

गमु इच्चेतस्स धातुस्स अन्तो मकारो च्छो होति वा सब्बासु पच्चयविभत्तीसु । गच्छमानो ; गच्छन्तो ; गच्छति ; गमेति ; गच्छतु ; गमेतु ; गच्छेय्य ; गमेय्य ; अगच्छ ; अगमा ; अगच्छि ; अगमि ; गच्छिस्सति ; गमिस्सति ; अगच्छिस्सा ; अगमिस्सा ; गच्छीयति ; अगमीयति ।

गमिस्सेति किमत्थं ? इच्छति ॥

19. The final *m* of the root *gamu* is optionally changed into *cch*, if any suffix or verbal termination follows :—

गमु+ति=गच्छति or गमेति ।

For what purpose is this, viz., *of the root gamu?* इच्छति ।

वचस्सज्जतनिस्मिं अकारो ओ ॥२०॥

वच इच्चेतस्स धातुस्स अकारो ओत्तं आपज्जते अज्जतनिम्हि । अवोच ; अवोचुं ।

अज्जतनिम्हीति किमत्थं ? अवचा ; अवचुं ॥

20. The *a* of the root *vaca* is changed into in the aorist tense :—अवोच ; etc.

For what pnrpose is this, viz, *in the aorist tense* ? अवचा (in the *hīyattanī* or past imperfect tense).

अकारो दीघं हिमिमेसु ॥२१॥

अकारो दीघं आपज्जते हि, मि, म इच्चेतासु विभत्तीसु।
गच्छाहि ; गच्छामि ; गच्छाम ; गच्छाम्हे।

मिकारग्गहणेन हि विभत्तिम्हि अकारो क्वचि दीघं नापज्जते। गच्छहि।

21. The terminations *hi*, *mi* and *ma* having followed, *a* is lengthened :—

गमु + हि = गच्छ + हि = गच्छाहि। So on.

By the force of *mi*, it is to be understood that the termination *hi* having followed, *a* is not in some instances lengthened :—

गमु + हि = गच्छ + हि = गच्छहि।

हिलोपं वा ॥२२॥

हि विभत्ति लोपं आपज्जते वा। गच्छ, गच्छाहि ; गम ; गमेहि ; गमय, गमयाहि।

हीति किमत्थं ? गच्छति, गमीयति ॥

22. The termination *hi* may also be optionally elided :—

गमु + हि = गच्छ, गच्छाहि, गम, गमेहि ।

For what purpose is this, viz., *the termination hi*? गच्छति, गमीयति ।

होतिस्सरेहोहे भविस्सन्तिम्हि स्सस्स च ॥२३॥

हू 'इच्चेतस्स धातुस्स सरो एह-ओह-एत्तं आपज्जते भविस्सन्तिम्हि विभत्तिम्हि स्सस्स च लोपो होति वा। हेहिति, हेहिन्ति ; होहिति, होहिन्ति ; हेति ; हेन्ति ; हेहिस्सति ; हेहिस्सन्ति ; होहिस्सति ; होहिस्सन्ति ; हेस्सति ; हेस्सन्ति ।

हू इति किमत्थं ? भविस्सति ; भविस्सन्ति ।

भविस्सन्तिम्हीति किमत्थं ? होति ; होन्ति ॥

23. The future terminations having followed, the vowel of the root *hū* becomes *eha*, *oha* and *e*, and the *ssa* of the terminations is optionally elided :—

हू + स्सति = हेहिति, होहिति, हेति, हेहिस्सति, हेस्सति ।

For what purpose is this, viz., *hū* ? भविस्सति ।

For what purpose is this, viz., *the future terminations having followed* ? होति ।

करस्स सपच्चयस्स काहो ॥२४॥

कर इच्चेतस्स धातुस्स सप्पच्चयस्स काह आदेसो होति वा भविस्सन्तीविभत्तिम्हि स्सस्स निच्चं लोपो होति। काहति काहिति ; काहसि ; काहिसि ; काहामि ; काहाम।

वाति किमत्थं ? करिस्सति ; करिस्सन्ति।

सप्पच्चयग्गहणेन अञ्ञेहि पि भविस्सन्तिया विभत्तिया खामि खाम छामि छाम इच्चादेसा होन्ति। वक्खामि, वक्खाम– (वच धातु) ; वच्छामि, वच्छाम—(वस धातु)॥

इति आख्यातकप्पे ततियो कण्डो॥

24. The future terminations having followed the root *kara* (with suffix) is optionally changed into *kāha*, and *ssa* of the terminations is invariably elided :—

कर + स्सति = काहति।

For what purpose is this, viz., *optionally*? करिस्सति।

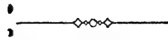
By the force of *with suffix* it to be understood that after some roots the future terminations become *khāmi*, *khāma* or *chāmi*, *chāma* :—

वच + स्सामि = वक्खामि।

वस + स्सामि = वच्छामि।

The third chapter on verbs is finished.

BOOK VI, CHAPTER IV.

दान्तस्सं मिमेसु ॥१॥

दा इच्चेतस्स धातुस्स अन्तस्स अं होति मि, म, इच्चेतेसु।
दम्मि ; दम्म ॥

1. The final of the root *dā* is changed into *am*, if *mi* and *ma* follow :—

दा + मि = दम्मि । दा + म = दम्म ।

असंयोगन्तस्स वुड्ढि कारिते ॥२॥

असंयोगन्तस्स धातुस्स कारिते वुड्ढि होति। कारेति, कारेन्ति ; कारयति, कारयन्ति ; कारापेति, कारापेन्ति ; कारापयति, कारापयन्ति ।

असंयोगन्तस्सेति किमत्थं ? चिन्तयति ; मन्तयति ॥

2. The vowel of roots not followed by a double consonant is lengthened, if causative (*kārita*) suffixes follow :—

कर + णे + ति = कारेति ।

कर + णय + ति = कारयति ।

कर + णापे + ति = कारापेति ।

कर + णापय + ति = कारापयति ।

For what purpose is this viz., *not followed by a double consonant?* चिन्तयति, मन्तयति।

घटादीनं वा ॥३॥

घटादीनं धातूनं असंयोगन्तानं वुड्ढि होति वा कारिते। घाटेति, घटेति, घाटयति, घाटापेति, घाटापयति; गामेति, गमेति, गामयति, गमयति।

घटादीनं इति किमत्थं? कारेति।

3. The causative (*kārita*) suffixes having followed, vowel of the roots beginning with *ghaṭa* not followed by a double consonant is optionally lengthened :—

घट + णे + ति = घाटेति, घटेति।

घट + णय + ति = घाटयति।

घट + णापे + ति = घाटापेति।

घट + णापय + ति = घाटापयति। So on

For what purpose is this, viz., *the roots beginning with ghaṭa?*

कर + णे + ति = कारेति।

अञ्ञेसु च ॥४॥

अञ्ञेसु च पच्चयेसु सब्बेसं धातूनं असंयोगन्तानं वुड्ढि होति। जयति; भवति; होति।

चसद्दग्गहणेन णुप्पच्चयस्सापि वुड्ढि होति। अभिसुणोति संवुणोति ॥

4. Other suffixes too having followed, the vowel of all roots not followed by a double consonant is lengthened :—

जि + अ – ति = जयति। So on.

By the force of *too* (च) it is to be understood that the vowel of the suffix *ṇu* too is lengthened :—

अभि + सु + णु + ति = अभिसुणोति। So on.

गुहदुसानं दीघं ॥५॥

गुह, दुस, इच्चेतेसं धातूनं सरो दीघं आपज्जते कारिते। गूहयति ; दूसयति ॥

5. The causative (*kārita*) suffixes having followed, the vowel of the roots *guha* and *dusa* is lengthened :—

गुह + णय + ति = गूहयति।

वचवसवहादीनं उकारो वस्स ये ॥६॥

वच, वस, वह इच्चेवमादीनं धातूनं वकारस्स उकारो होति ये पच्चये परे। उच्चते, वुच्चते ; वुस्सति ; वुय्हति ॥

6 The suffix *ya* having followed, the *va* of the roots *vaca*, *vasa* *vaha* etc. becomes *u* :—

वच + य + ते = उच्चते ; वुच्चते। So on.

हविपरिययो लो वा ॥७॥

हकारस्स विपरिययो होति यप्पच्चये परे यप्पच्चयस्स च लो होति वा। वुय्हति; वुल्हति॥

7. The suffix *ya* having followed, the *ha* of the roots changes place with the *ya*, and *y* may optionally become *l* :—

वह + य + ति = वुय्हति or वुल्हति।

गहस्स घे प्पे ॥८॥

गह इच्चेतस्स धातुस्स सब्बस्सेव घेकारो होति प्पप्पच्चये परे। घेप्पति॥

8. The suffix *ppa* having followed, the whole of the root *gaha* is changed into *ghe* :—

गह + प्प + ति = घेप्पति।

हलोपो ण्हाम्हि ॥९॥

गह इच्चेतस्स धातुस्स हकारस्स लोपो होति ण्हाम्हि पच्चये परे। गण्हाति॥

9. The *ha* of the root *gaha* is elided before the suffix *ṇhā* :—

गह + ण्हा + ति = गण्हाति।

करस्स कासत्तं अज्जतनिम्हि ॥१०॥

कर इच्चेतस्स धातुस्स सब्बस्स कासत्तं होति वा अज्जतनो विभत्तिम्हि। अकासि; अकासुं; अकरि; अकरुं।

अत्तं इति भावनिद्देसेन अञ्ञत्थापि सागमो होति। अहोसि; अदासि॥

10. In the aorist tense the whole of the root *kara* is optionally changed into the condition of *kāsa* :—

कर+ई=अकासि or अकरि।

By the force of the abstract form, viz, *the condition*, it is to be understood that *sa* is augmented in other instances also :—

दा+ई=अदासि। So on.

असस्मा मिमानं म्हि म्हन्त लोपो च ॥११॥

अस इच्चेताय धातुया मि म इच्चेतासं विभत्तीनं म्हि म्हादेसो होन्ति वा धातुस्सन्तो लोपो च। अम्हि, अम्ह; अस्मि; अस्म॥

11. The terminations *mi* and *ma* used after he root *asa* are optionally changed into *mhi* and

mha respectively and the final part of the root is also elided :—

अस + मि = अ + म्हि = अम्हि or अस्मि ।

अस + म = अ + म्ह = अम्ह or अस्म ।

थस्स त्थत्तं ॥१२॥

अस इच्चेतस्स धातुस्स थस्स विभत्तिस्स त्थत्तं होति धात्वन्तस्स लोपो च । अत्थ ॥

12. The termination *tha* used after the root *asa* becomes *ttha*, and the final part of the root is also elided : –

अस + थ = अत्थ ।

तिस्स त्थित्तं ॥१३॥

अस इच्चेताय धातुया तिस्स विभत्तिस्स त्थित्तं होति धात्वन्तस्स लोपो च । अत्थि ॥

13. The termination *ti* used after the root *asa* becomes *ttha* and the final part of the root is also elided :—

अस + ति = अत्थि ।

तुस्स त्थुत्तं ॥१४॥

अस इच्चेताय धातुया तुस्स विभत्तिस्स त्थुत्तं होति धात्वन्तस्स लोपो च । अत्थु ॥

14. The termination *tu* used after the root *asa* becomes *tthu* and the final part of the root is also elided :—

अस + तु = अत्थु ।

सिम्हि च ॥१५॥

असस्सेव धातुस्स सिम्हि विभत्तिम्हि अन्तस्स लोपो च होति । कोनु त्वं असि ॥

15. The termination *si* having followed, the final part of the root *asa* is also elided :—

अस + सि = असि ।

लभस्मा ई इन्नं त्थ त्थं ॥१६॥

लभ इच्चेताय धातुया ई इन्नं विभत्तीनं त्थ त्थं आदेसा होन्ति धात्वन्तस्स लोपो च । अलत्थ ; अलत्थं ॥

16. The terminations *ī* and *im* used after the root *labha* are changed into *ttha* and *ttham*, and the final part of the root is also elided :—

लभ + ई = अलत्थ ।

कुधस्मादो च्छि ॥१७॥

कुध इच्चेताय धातुया ई विभत्तिस्स च्छि होति धात्वन्तस्स लोपो च । अक्कोच्छि ॥

17 The termination *ī* used after the root

kudha becomes *cchi* and the final part of the root is also elided :—

कुध + ई = अक्कोच्छि ॥

दाधातुस्स दज्जं वा ॥१८॥

दा इच्चेतस्स धातुस्स सब्बस्स दज्जादेसो होति वा । दज्जामि, दज्जेय ; ददामि ; ददेय्य ॥

18. The whole of the root *dā* is optionally changed into *dajja* :—

दा + मि = दज्जामि ; ददामि । So on.

वदस्स वज्जं ॥१९॥

वद इच्चेतस्स धातुस्स सब्बस्स वज्जादेसो होति वा । वज्जामि, वज्जेय्य ; वदामि ; वदेय्य ॥

19. The whole of the root *vada* is optionally changed into *vajja* :—

वद + मि = वज्जामि ; वदामि । So on.

गमुस्स घम्मं ॥२०॥

गमु इच्चेतस्स धातुस्स सब्बस्स घम्मादेसो होति वा । घम्मतु, घम्माहि ; घम्मामि ।

वाति किमत्थं ? गच्छतु ; गच्छाहि ; गच्छामि ॥

20. The whole of the root *gamu* is optionally changed into *ghamma* :—

गमु + तु = घम्मतु । So on.

For what purpose is this, viz., *optionally* ?

गमु + तु = गच्छतु ।

यम्हि दाधामाठाहापामहमथादीनं ई ॥२१॥

यम्हि पच्चये परे दा, धा, मा, ठा, हा, पा, महु, मथ इच्चेवमादीनं धातूनं अन्तो ईकारं आपज्जते। दीयति ; धीयति ; मीयति ; ठीयति ; हीयति ; पीयति ; महीयति ; मथीयति ॥

21. The suffix *ya* having followed, the final part of the roots *dā*, *dhā*, *mā*, *ṭhā*, *hā*, *pā*, *mahu* and *matha* is changed into *ī* :—

दा + य + ति = दीयति । So on.

यजस्सादिस्स ॥२२॥

यज इच्चेतस्स धातुस्स आदिस्स इकारादेसो होति ये पच्चये परे। इज्जते मया बुद्धो ॥

22. The suffix *ya* having followed, the first part of the root *yaja* is changed into *i* :—

यज + य + ते = इज्जते ।

सब्बतो उं इंसु ॥२३॥

सब्बेहि धातूहि उं विभत्तिस्स इंसादेसो होति। उपसङ्कमिंसु, निसीदिंसु।

23. The termination *uṁ* used after all roots is changed into *iṁsu* :—

उप + सं + कम + उं = उपसङ्कमिंसु। So on.

जरमरानं जीरजिय्यमिय्या वा ॥२४॥

जर, मर, इच्चेतेसं धातूनं जीर, जिय्य, मिय्य इच्चेते आदेसा होन्ति वा। जीरति; जीरन्ति; जिय्यति; जिय्यन्ति, मिय्यति; मिय्यन्ति; मरति; मरन्ति॥

24. *Jira, jiyya* and *miyya* are optionally substituted for *jara* and *mara* :—

जर + ति – जीरति; जिय्यति; जरति।

मर + ति = मिय्यति; मरति।

सब्बत्थासस्सादिलोपो च ॥२५॥

सब्बत्थ विभत्तिप्पच्चयेसु अस इच्चेतस्स धातुस्स आदिस्स लोपो होति वा। सिया; सन्ति; सन्तो; समानो।

वाति किमत्थं? असि॥

25. The first part of the root *asa* is optionally

elided before all suffixes and verbal terminations :—

असु+एय्य+सिया। So on

For what purpose is this, viz, *optionally ?*

अस+सि=असि।

असब्बधातुके भू ॥२६॥

असस्सेव धातुस्स भू होति वा असब्बधातुके परे। भविस्सति ; भविस्सन्ति।

वाति किमत्थं ? आसुं॥

26. The root *asa* optionally becomes *bhu* before *asabbadhātuka* terminations :—

अस+स्सति=भविस्सति। So on.

For what purpose is this, viz., *optionally ?* आसुं।

एय्यस्स ञातो इया ञ्ञा वा ॥२७॥

एय्य विभत्तिस्स ञा इच्चेताय धातुया परस्स इयाञ्ञादेसा होन्ति वा। जानिया ; जञ्ञा।

वाति किमत्थं ? जानेय्य॥

27. The termination *eyya* used after the root *ñā* is optionally changed into *iyā* and *ññā* .—

ञा+एय्य=जानिया ; जञ्ञा।

For what purpose is this, viz., *optionally* ?

आ + एय्य = आनेय्य ।

नास्स लोपो यकारत्तं ॥२८॥

आ इच्चेताय धातुया नापच्चयस्स लोपो होति वा यकारत्तञ्च । नायति ।

वाति किमत्थं ? जानाति ॥

28. The suffix *nā* used after the root *ñā* is optionally elided and *ya* is also augmented :—

आ + ति = नायति ।

For what purpose is this, viz., *optionally* ? जानाति ।

लोपञ्चेत्तं अकारो ॥२९॥

अकारप्पच्चयो लोपं आपज्जते एत्तञ्च होति वा । वज्जेमि वदेमि ; वज्जामि ; वदामि ॥

29. The suffix *a* is optionally elided and *e* substituted for it :—

वद + अ + मि = वज्जेमि ; वदेमि ।

or = वज्जामि ; वदामि ।

उत्तं ओकारो ॥३०॥

ओकारप्पच्चयो उत्तं आपज्जते वा । कुरुते ; करोति ।

ओकारोति किमत्थं ? होति ॥

30. The suffix *o* optionally becomes *u* :—

करं+ओ+ते=कुरुते।

करं+ओ+ति=करोति।

करस्सकारो च ॥३१॥

कर इच्चेतस्स धातुस्स अकारो उत्तं आपज्जते वा। कुरुते करोति ; कुब्बते, कुब्बति ; कयिरति।

करस्सेति किमत्थं ? सरति ; मरति॥

31. The *a* of the root *kara* optionally becomes *u* :—

कर+अ+ते=कुरुते।

कर+अ+ति=करोति। So on.

For what purpose is this, viz., *of the root kara* ?

सर+अ+ति=सरति।

ओ अव सरे ॥३२॥

ओकारस्स धात्वन्तस्स सरे परे अव होति वा। चवति, भवति।

सरेति किमत्थं ? होति।

ओति किमत्थं ? जयति॥

32. If a vowel follows, the final *o* of a root is optionally changed into *ava* :—

भू+अ+ति=भो+अ+ति=भवति। So on.

For what purpose is this, viz *if a vowel follows?* होति।

For what purpose is this, viz., *the final e?* जयति।

ए अय ॥३३॥

एकारस्स धात्वन्तस्स सरे परे अयादेसो होति वा। नयति; जयति।

सरेति किमत्थं? नेति।

33. If a vowel follows, the final *e* of a root is optionally changed into *aya* :—

नी+अ+ति=ने+अ+ति=नयति। So on.

For what purpose is this, viz., *if a vowel follows?* नेति।

ते आवाया कारिते ॥३४॥

ते ओ, ए, इच्चेते आव, आय, आदेसे पापुनन्ति कारिते। लावेति; नायेति।

योगविभागेन अञ्ञेसुपि आय होति। गायति।

34. The causative suffixes having followed, *āva* and *āya* are substituted for *o* and *e* :—

लू+ए+ति=लावेति। So on.

By the separation of this rule into two, (it may

be laid down) that *āya* takes place in other instances also :—

गा + ए + ति = गायति ।

इकारागमो असब्बधातुकम्हि ॥३५॥

सब्बम्हि असब्बधातुकम्हि इकारागमो होति । गमिस्सति, करिस्सति ; लभिस्सति ; पचिस्सति ।

असब्बधातुकम्हीति किमत्थं ? गच्छति ; करोति, लभति, पचति ॥

35 *I* is augmented before all *asabba-dhātuka* terminations :—

गमु + स्सति = गमिस्सति । So on.

For what purpose is this, viz., before *the asabba-dhātuka terminations ?*

गमु + ति = गच्छति ।

क्वचि धातुविभत्तिप्पच्चयानं दीघ विपरीतादेसागमा च ॥३६॥

इध आख्याते अनिद्दिट्ठेसु साधनेसु क्वचि धातुविभत्तिप्पच्चयानं दीघ, विपरीत, आदेस, लोप, आगम, इच्चेतानि कारियानि जिनवचनानुरूपानि कातब्बानि । जायति ; करेय्य ; जानियौ ; सिया ; करे ; गच्छे ; जञ्ञा ; वक्खेथ ; दक्खेथ ; दिच्छति ;

आगच्छुं ; अहोसि ; अहेसुं । इच्चेवमादीनि अञ्ञानिपि साधनानि योजेतब्बानि ॥

36. In this book on verbs with regard to the instances not explained here, the operations of lengthening, inversion, substitution, elision, augment etc. are to be made in consonance with the words of Buddha :—

जन + ति = जायति । So on.

Other instances may in the same way be cited

अत्तनोपदानि परस्सपदत्तं ॥३७॥

अत्तनो पदानि कचि परस्सपदत्तं आपज्जन्ते । वुच्चति लब्भति ; पच्चति ; करीयति ; सिज्झति ।

कचीति किमत्थं ? वुच्चते ; लब्भते ; पच्चते ; करीयते सिज्झते ॥

37. The *attanopada* (passive) words sometimes become *parassapada* (active) :—

वच + ति = वुच्चति । So on.

For what purpose is this, viz., *sometimes* ?

वच + ते = वुच्चते ।

अकारागमो हीयत्तनज्जतनीकालातिपत्तीसु ॥३८॥

क्वचि अकारागमो होति हीयत्तनज्जतनीकालातिपत्ति इच्चेतासु विभत्तीसु। अगमा ; अगमी ; अगमिस्सा।

क्वचीति किमत्थं ? गमा, गमी ; गमिस्सा ॥

38. In some instances *a* is augmented, if the past-imperfect, aorist or conditional terminations follow :—

गम + आ = अगमा। So on

For what purpose is this, viz, *in some instances* ?

गम + आ = गमा। So on.

ब्रूतो ई तिम्हि ॥३९॥

ब्रू इच्चेताय धातुया ईकारागमो होति तिम्हि विभत्तिम्हि। ब्रवीति ॥

39. If the termination *ti* follows, *ī* is augmented after the root *brū* :—

ब्रू + ति = ब्रवीति।

धातुस्सन्तो लोपो नेकसरस्स ॥४०॥

धातुस्स अन्तो क्वचि लोपो होति यदानेकसरस्स। गच्छति ; चति ; सरति ; मरति, चरति।

अनेकक्खरस्सेति किमत्थं ? पाति ; याति ; दाति ; भाति ; वाति ।

क्वचीति किमत्थं ? महीयति ; मथीयति ।

40. The last part of a root of more than one syllable is in some instances elided :—

गमु + ति = गच्छति । So on.

For what purpose is this, viz., *of more than one syllable* ?

पा + ति = पाति । So on.

For what purpose is this, viz., *in some instances* ?

मह + ति = महीयति । So on.

इसुयमानं अन्तो च्छो वा ॥३१॥

इसु, यम, इच्चेतेसं धातूनं अन्तो च्छो होति वा । इच्छति नियच्छति ।

वाति किमत्थं ? एसति ; नियमति ॥

41. The final part of the roots *isu* and *yama* optionally becomes *ccho* :—

इसु + ति = इच्छति । So on.

For what purpose is this, viz., *optionally* ?

इसु + ति = एसति । So on.

कारितानं णो लोपं ॥४२॥

कारित इच्चेतेसं पच्चयानं णो लोपं आपज्जते। कारेति ; कारयति ; कारापेति ; कारापयति ॥

सासनत्थं समुद्दिट्ठं मयाख्यातं समासतो।
सकबुद्धिविसेसेन चिन्तयन्तु विचक्खणा ॥

इति आख्यातकप्पे चतुत्थो कण्डो ॥

42. The *ṇ* of the causative (*kārita*) suffixes is elided :—

कार+णे=ति=कारेति। So on.

The rules laid down (by the Teacher) have here been briefly explained by me: let the far-sighted people discuss them by means of their own intelligence.

The 4th chaptor on verbs is finished.

BOOK VII—KITA-KAPPA (DERIVED NOUN)

CHAPTER I.

बुद्धं ञाणसमुद्दं सब्बञ्ञुं लोकहेतुखिन्नमतिं ।
वन्दित्वा पुब्बं अहं वक्खामि सुसाधनं कितकं ॥
साधनमूलं हि पयोगं आहु पयोगमूलं अत्थञ्च ।
अत्थेसु विसारदमत्यो सासनधरा च जिनस्स मता ॥
अन्धो देसकविकलो घतमधुतेलानि भाजनेन विना ।
नट्ठो नट्ठानि यथा पयोगविकलो तथा अत्थो ॥
तस्मा संरक्खनत्थं मुनिवचनत्थस्स दुल्लभस्साहं ।
वक्खामि सिस्सकहितं कितकप्पं साधनेन युत्तं ॥

After having first adored Buddha—the ocean of knowledge, the omniscient and sorrow-stricken for the sake of the world—I shall explain the complete process of deriving *kitaka* nouns. Application is said to be based on the (correct knowledge of the process of) derivation, and the meanings are based on application ; and it is only those who are skilful in grasping the meanings that are the holders of the Law (Religion) as desired by the Jina. Just as a blind man without a guide, or clarified butter, honey or oil without a vessel is lost, so the meaning defective in its application is lost. In order therefore to preserve the precious meanings of the words of the Sage I shall explain

the section on *kita* with the process of derivation which is beneficial to the orders.

धातुया कम्मादिम्हि णो ॥१॥

धातुया कम्मादिम्हि णप्पच्चयो होति। कम्मं करोति अकारिसि करिस्सतीति। कम्मकारो। एवं कुम्भकारो, कट्ठकारो ; मालाकारो ; रथकारो ; रजतकारो ; सुवण्णकारो ; पत्तगाहो ; तन्तवायो ; धञ्ञमायो ; धम्मकामो ; धम्मचारो, पुञ्ञकारो ॥

1. The suffix *ṇa* is used after roots if nouns in the accusative case precede them :—

कम्म + कर + ण = कम्मकारो।

कुम्भ + कर + ण = कुम्भकारो। So on.

सञ्ञायं अ नु ॥२॥

सञ्ञायं अभिधेय्यायं धातुया कम्मादिम्हि अकारप्पच्चयो होति नामम्हि च नुकारागमो होति। अरिं दमेतीति = अरिन्दमो राजा ; वेस्सं तरतीति = वेस्सन्तरो राजा ; तण्हं करोतीति = तण्हङ्करो भगवा ; सरणं करोतीति = सरणङ्करो भगवा ; दीपं करोतीति = दीपङ्करो भगवा ॥

2. In signifying a name the suffix *a* is used after roots (preceded by nouns in the accusative

case) and *nu* is also augmented to the preceding nouns :—

अरि + दम + अ = अरिन्दम। So on.

पुरे ददा च इ ॥३॥

पुरसद्दे आदिम्हि दद इच्चेताय धातुया अकारप्पच्चयो होति पुरसद्दस्स अकारस्स इ च होति। पुरे दानं ददातीति पुरिन्ददो देवराजा ॥

3. The suffix *a* is used after the root *dada* if the word *pura* precedes it, and the *a* of *pura* is also changed into *i* :—

पुर + दद + अ = पुरिन्ददो।

सब्बतो ण्वुत्वावी वा ॥४॥

सब्बतो धातुतो कम्मादिम्हि वा अकम्मादिम्हि वा अकार ण्वु तु आवी इच्चेते पच्चया होन्ति वा। तं करोतीति = तक्करो ; हितं करोतीति = हितकरो ; विनेति एतेन एतस्मिं वा = विनयो। निस्साय तं वसतीति = निस्सयो ; भवतीति = भवो। ण्वुम्हि—रथं करोतीति = रथकारको ; अन्नं ददातीति = अन्नदायको ; विनेति सत्तेति = विनायको ; करोतीति = कारको ; ददातीति = दायको ; नेतीति = नायको। तुम्हि—करोतीति = कत्ता ; तस्स कत्ता = तक्कत्ता ; ददातीति = दाता ; भोजनस्स दाता = भोजनदाता। सरतीति = सरिता। आविम्हि—भयं पस्सतीति = भयदस्सावी, इच्चेवमादि ॥

4. The suffixes *a*, *ṇvu* *tu* and *āvī* are optionally used after all roots preceded or not preceded by nouns in the accusative case :—

a—हित+कर+अ=हितकरो ; भू+अ=भवो ।

ṇvu—रथ+कर+णवु=रथकारको ; कर+णवु=कारको ।

tu—त+कर+तु=तक्कत्ता , कर+तु=कत्ता ।

āvī—भय+दिस+आवी=भयदस्सावी । So on.

विसरुजपदादितो ण ॥५॥

विसरुजपद इच्चेवमादीहि धातूहि णप्पच्चयो होति । पविसतीति=पवेसो ; रुजतीति=रोगो ; उप्पज्जतीति = उप्पादो ; फुसतीति=फस्सो ; उचतीति = ओको ; अयतीति=आयो ; सम्मा बुज्झतीति=सम्बोधो ; विहरतीति=विहारो ॥

5. The suffix *ṇa* is used after the roots *visa*, *ruja*, *pada* etc. :—

प+विस+ण=पवेसो । So on.

भावे च ॥६॥

भावत्थाभिधेय्यसब्बधातूहि णप्पच्चयो होति । पच्चते पचनं वा=पाको ; चज्जते चजनं वा=चागो ; भूयते भवनं वा=भावो ; एवं यागो ; योगो ; भागो ; परिदाहो ; रागो ॥

6. The suffix *ṇa* is used after all roots in signifying condition too :—

पच+ण=पाको । So on.

क्वि च ॥७॥

सब्बेहि धातूहि क्विप्पच्चयो होति। सम्भवतीति=सम्भू; विसेसेन भवतीति=विभू; एवं अभिभू; भुजेन गच्छतीति भुजङ्गो; उरेन गच्छतीति उरगो; सं खनु इच्चेतस्स समुद्दपरियन्ततो भूमिं खनतीति=सङ्खो॥

7. The suffix *kvi* is used after all roots :—

सं+भू+क्वि=सम्भू।

भुज+गमु+क्वि=भुजङ्गो।

सं+खनु+क्वि=सङ्खो।

धरादीहि रम्मो ॥८॥

धर इच्चेवमादीहि धातूहि रम्मप्पच्चयो होति। धरति तेनाति=धम्मो; करीयते तं ति=कम्मं॥

8. The suffix *ramma* is used after the roots *dhara* etc :—

धर+रम्म=धम्मो। So on.

तस्सीलादीसु णीत्वावी च ॥९॥

सब्बेहि धातूहि तस्सीलादीसत्थेसु णी, तु, आवी इच्चेते पच्चया होन्ति। पियं पसंसितुं सीलं यस्स रञ्ञो सो होति राजा पियपसंसी; ब्रह्मचरितुं सीलं यस्स पुग्गलस्स सो होति पुग्गलो ब्रह्मचारी; पसय्ह पवत्तितुं सीलं यस्स रञ्ञो सो

होति राजा पसय्हपवत्ता ; भयं पेक्खितुं सीलं यस्स समणस्स सो होति समणो भयदस्सावी ; इच्चेवमादि ॥

9. The suffixes *ṇī*, *tu* and *āvī* too are used after all roots to signify the habit of the agent :—

ṇī—पिय + प + संस + णी = पियपसंसी ।

tu—पसय्ह + प + वत्त + तु = पसय्हपवत्ता ।

āvī—भय + दिस + आवी = भयदस्सावी । So on.

सद्दकुधचलमण्डनत्थरुचादीहि यु ॥१०॥

सद्दकुधचलमण्डनत्थेहि च रुचादीहि च धातूहि युप्पच्चयो होति तस्सीलादीस्वत्थेसु । घोसनसीलो = घोसनो ; भासनसीलो = भासनो ; एवं विग्गहो कातब्बो । कोधनो ; रोसनो ; चलनो ; कम्पनो ; फन्दनो ; मण्डनो ; विभूसनो ; रोचनो ; जोतनो ; वड्ढनो ॥

10. The suffix *yu* too (used to signify *habit* etc.) is added to roots *ruca* etc. (meaning *sound*, *anger*, *shaking*, *adornment* etc.) :—

घुस + यु = घोसनो । भास + यु = भासनो । So on.

पारादिगमिम्हा रू ॥११॥

गमु इच्चेतस्मा धातुम्हा पारसद्दादिम्हा रूप्पच्चयो होति तस्सीलादीस्वत्थेसु । भवस्स पारं = भवपारं ; भवपारं गन्तुं सीलं यस्स पुरिसस्स सो भवपारगू ।

तस्सीलादिसूच्चेति किमत्थं ? पारङ्गतो ।

पारादिगमिम्हाति किमत्थं ? अनुगामी ॥

11 In signifying the sense of habit etc. the suffix *ru* is used after the root *gamu* preceded by the word *pāra* :—

भवपार + गमु + रू = भवपारगू ।

For what purpose is this, viz., *in signifying the sense of habit etc.* ? पारं गतो ।

For what purpose is this, viz., *after the root gamu preceded by the word pāra ?* अनुगामी ।

भिक्खादितो च ॥१२॥

भिक्ख इच्चेवमादीहि धातूहि रूप्पच्चयो होति तस्सीलादीसत्थेसु । भिक्खनसीलो = भिक्खू ; विजाननसीलो = विञ्ञू ॥

12. The suffix *ru* is used after the roots *bhikkha* etc. too to signify the sense of habit etc. :—

भिक्ख + रू + भिक्खू ।

वि + ञा + रू = विञ्ञू ।

हन्त्यादीनं णुको ॥१३॥

हन्त्यादीनं धातूनं णुकप्पच्चयो होति तस्सीलादीसत्थेसु । आहननसीलो = आघातुको ; करणसीलो – कारुको ॥

13. The suffix *ṇuka* is used after the roots *hana* etc. to signify the sense of habit etc. :—

आ + हन + णुक = आघातुको ; कर + णुक = कारुको ।

नु निग्गहीतं पदन्ते ॥१४॥

पदन्ते नुकारागमो निग्गहीतं आपज्जते । अरिन्दमो राजा, वेस्सन्तरो ; पभङ्करो ॥

14. The augment *nu* added to a word is changed into *niggahita* (nasal ˙) :—

अरि + दम + अ = अरिन्दमो । So on.

संहनञ्ञाय वा रो घो ॥१५॥

संपुब्बहन इच्चेताय धातुया अञ्ञाय वा धातुया रप्पच्चयो होति हनस्स घो च होति । समग्गं कम्मं समुपगच्छतीति = सङ्घो ; समन्ततो नगरस्स बाहिरे खनतीति = परिखा ; अन्तं करोतीति = अन्तको ।

सं इति किमत्थं ? उपहननं = उपघातो ।

वाति किमत्थं ? अन्तकरो ॥

15. The suffix *ra* is optionally used after the root *hana* (preceded by the prefix *saṁ*) or other roots, and *hana* is changed into *gha* too :—

सं + हन + र = सङ्घो ।

परि + खन + र = परिखा ।

अन्त + कर + र = अन्तको ।

For what purpose is this, viz., *sami* ? उपकातो ।

For what purpose is this, viz., *optionally* ? अन्तकरो ।

रम्हिरन्तो रादि नो ॥१६॥

रम्हि पच्चये परे सब्बो धात्वन्तो रकारादि च नो लोपो होति । अन्तको ; पारगू ; स देवके लोके सासतीति = सत्था , दिट्ठो ; इच्चेवमादि ॥

16. The suffix *ra* having followed, the final syllable of all roots and *ra* etc. are elided :—

अन्त + कर + र = अन्तको ।

पार + गमु + रु = पारगू ।

सास + रतु = सत्था ।

दिस + रितु = दिट्ठो ।

भावकम्मेसु तब्बानीया ॥१७॥

भावकम्म इच्चेतेस्वत्थेसु तब्ब अनीय इच्चेते पच्चया होन्ति सब्बधातूहि । भूयते, अभवित्थ, भविस्सते = भवितब्बं, भवनीयं , आसीयते = आसितब्बं, आसनीयं ; पज्जितब्बं, पज्जनीयं ; कातब्बं ; करणीयं ; गन्तब्बं ; गमनीयं ; रमितब्बं, रमणीयं ॥

17 The suffix *tabba* and *anīya* are used after all roots in the sense of the reflective or passive voice :—

भू + तब्ब = भवितब्बं ।

भू + अनीय = भवनीयं । So on.

ण्यो च ॥१८॥

भावकम्मेसु सब्बधातूहि ण्यपच्चयो होति ।
कारियं ; चेतब्बं, चेय्यं ; नेतब्बं, नेय्यं ; इच्चेवमादि ।
चसद्दग्गहणेन तेय्यपच्चयो होति । सोतेय्यं, दिट्ठेय्यं, ञातेय्यं ॥

18. The suffix *ṇya* too is used after all roots in the reflective and passive voices :—

कर + ण्य = कारियं । So on.

By the force of the word *too* it is to be understood that the suffix *teyya* is also used :—

सु + तेय्य = सोतेय्यं । So on.

करम्हा रिच्च ॥१९॥

कर इच्चेतम्हा धातुम्हा रिच्चपच्चयो होति भावकम्मेसु ।
कत्तब्बं, किच्चं ॥

19. The suffix *ricca* is used after the root *kara* in the reflective and passive voices :—

कर + रिच्च = किच्चं ।

भूतो ब्ब ॥२०॥

भू इच्चेताय धातुया ण्यप्पच्चयस्स ऊकारेन सह अब्बादेसो होति। भवितब्बो, भब्बो ; भवितब्बं, भब्बं ॥

20 The suffix *ṇya* (used after the root *bhū*) together with the *ū* of the root is changed into *abba* :—

भू + ण्य = भब्बो, भब्बं ॥

वदमदगमयुजगरहाकारादीहि ज्जम्म-ग्गय्हेय्या गारो वा ॥२१॥

वद, मद, गम, युज, गरह, आकारन्त इच्चेवमादीहि धातूहि ण्यप्पच्चयस्स यथासङ्ख्यं ज्ज, म्म, ग्ग, य्ह, एय्य, आदेसा होन्ति वा धात्वन्तेन सह गरहस्स च गारो होति भावकम्मेसु। वज्जं, वज्जं ; मदनीयं, मज्जं, गमनीयं, गम्मं ; युज्जनीयं, योग्गं, गरहितब्बं, गारय्हं ; दातब्बं, देय्यं, पातब्बं, पेय्यं, हातब्बं हेय्यं, मातब्बं, मेय्यं ; ञातब्बं, ञेय्यं ; इच्चेवमादि ॥

21. The suffix *ṇya* used after the roots *vada*, *mada*, *gama*, *yuja*, *garaha*, and roots ending in *ā* is respectively changed into *jja*, *mma*, *gga*, *yha* and *eyya*, in the reflective and passive voices and *garaha* is also changed into *gāra* :—

वद + ण्य = वज्जं ।

मद + ण्य = मज्जं । So on.

ते किच्चा ॥२२॥

ये पच्चया तब्बादयो रिच्चन्ता ते किच्चसञ्ञाति वेदितब्बा।
किच्चसञ्ञाय किं पयोजनं? भावकम्मेसु किच्चक्तखत्था (८-२) ॥

22. The suffixes beginning with *tabba* and ending in *ricca* (7—1—17, 18, 19) are to be technically known under the name of *kicca.* 'What purpose is served by the technical name *kicca* ? 8-2.

अञ्ञे कित् ॥२३॥

अञ्ञे पच्चया कित इच्चेवंसञ्ञा होन्ति।
कितसञ्ञाय किं पयोजनं? कत्तरि कित् (८-१) ॥

23. The other suffixes are known under the name of *kita.* What purpose is served by the name *kita* ? 8-1.

नन्दादीहि यु ॥२४॥

नन्दादीहि धातूहि युपच्चयो होति भावकम्मेसु।
नन्दितब्बं = नन्दनं; गहनीयं = गहणं; वरितब्बं
एवं सब्बत्थ ॥

24. The suffix *yu* is used after the roots *nanda* etc. in the reflective and passive voices :—

नन्द + यु = नन्दनं। So on.

कत्तुकरणपदेसेसु च ॥२५॥

कत्तुकरणप्पदेस इच्चेतेस्वत्थेसु च युप्पच्चयो होति। कत्तरि ताव—रजं हरतीति = रजोहरणं तोयं। करणे ताव—करोति एतेनाति = करणं। पदेसे ताव तिट्ठन्ति तस्मिं इति = ठानं। एवं सब्बत्थ॥

25. The suffix *yu* is also used in denoting the sense of the agent, instrument or locality :—

the agent—रज + हर + यु = रजोहरणं।

the instrument—कर + यु = करणं।

the locality—ठा + यु = ठानं। So on.

रहादितो नो ण ॥२६॥

रकारहकारादियन्तेहि धातूहि अनादेसस्स नस्स णो होति। करोति तेनाति = करणं; पूरति तेनाति = पूरणं, गय्हति तेनाति = गहणं; गहनीयं तेनाति = गहणं; एवं अञ्ञेपि योजेतब्बा॥

इति किब्बिधानकप्पे पठमो कण्डो॥

26. The *na* of the suffix-substitute *ana* is changed into *ṇa* after roots ending in *ra*, *ha* etc. :—

कर + यु = कर + अन = करणं ।

गह + यु = गह + अन = गहणं । So on.

Thus other instances may be cited.

The first chapter on *kita* is finished.

BOOK VII, CHAPTER II.

णादयो तेकालिका ॥१॥

णादयो पच्चया युवन्ता तेकालिकाति वेदितब्बा । यथा— कुम्भं करोति, अकासि, करिस्सतीति = कुम्भकारो ; करोति, अकासि, करिस्सति तेनाति = करणं ; एवं अञ्ञेपि योजेतब्बा ॥

1. The suffixes beginning from *ṇa*, and ending in *yu* (that is, those contained in the first chapter of the *kita-kappa*) are used to denote all the three times –past, present and future :—कुम्भ + कर + ण = कुम्भकारो (one who makes, made or will make a pot.)

Other examples may in the same way be cited.

सञ्ञायं दाधातो इ ॥२॥

सञ्ञायं अभिधेय्यायं दाधा धातुतो इप्पच्चयो होति। आदीयतीति=आदि; उदकं दधातीति=उदधि, महोदकानि दधाति=महोदधि; वालानि दधाति तस्मिं इति=वालधि सम्मा दधातीति=सन्धि॥

2. The suffix *i* is used after the roots *dā* and *dhā* if name is signified :—

आ + दा + इ = आदि।

उदक + धा + इ = उदधि। So on.

ति किच्चासिट्ठे ॥३॥

सञ्ञायं अभिधेय्यायं धातूहि तिप्पच्चयो होति किच्चासिट्ठे। जिनो एतं बुज्झतूति=जिनबुद्धि; धनं अस्स भवतूति=धनभूति; भवतूति=भूतो; भवतूति=भावो, धम्मो एतं ददातूति=धम्मदिन्नो; आयुना वड्ढतूति=आयुवड्ढमानो, एवं अञ्ञेपि योजेतब्बा॥

3. In forming a name and denoting the sense of benediction, the suffix *ti* and *kit* too are used after roots :—

जिन + बुध + ति = जिनबुद्धि।

धन + भू + ति = धनभूति। So on.

इत्थियं अतियवो वा ॥४॥

इत्थियं अभिधेय्यायं सब्बधातूहि अकारो ति यु इच्चेते पच्चया होन्ति वा। जरतीति = जरा; सरतीति = सरा, मञ्ञतीति = मति; चोरतीति = चोरा, चेतयतीति = चेतना, वेदयतीति वेदना, एवं अञ्ञेपि योजेतब्बा ॥

4. The suffixes *a*, *ti* and *yu* are optionally used after all roots in signifying the feminine gender :—

जर + अ = जरा। मन + ति = मति। विद + यु = वेदना।

करोतो रिरियो ॥५॥

करोतो इत्थियं अनित्थियं वा अभिधेय्याय रिरियपच्चयो होति। कत्तब्बा किरिया; करणीया किरिया ॥

5. The suffix *ririya* is used after the root *kara* in denoting the feminine or other genders :—

कर + रिरिय = किरिया।

अतीते ततवन्तुतावी ॥६॥

अतीते काले सब्बधातूहि त, तवन्तु, तावी इच्चेते पच्चया होन्ति। हुतो, हुतवा, हुतावी; वसीति = वुसितो, वुसितवा, वुसितावी; भुजितुयाति = भुत्तो, भुत्तवा, भुत्तावी ॥

6. The suffixes *ta*, *tavantu* and *tāvī* are used after all roots in the past tense :—

हु+त=हुतो। हु+तवन्तु=हुतवा।

हु+तावी=हुतावी।

भावकम्मेसु तं ॥७॥

भावकम्मेसु अतीते काले तप्पच्चयो होति सब्बधातूहि। भावे ताव—गायते=गीतं; नच्चं=नच्चितं; हसनं=हसितं। कम्मनि ताव—भासयितुयाति=भासितं; देसयितुयाति=देसितं, करयितुयाति=कतं॥

7. The suffix *ta* is used after all roots in the past tense in the reflective and passive voices :—

Reflective voice—गा+त+ =गीतं। So on.
Passive voice—भास+त=भासितं। So on.

बुधगमाद्यत्थे कत्तरि ॥८॥

बुध, गम, इच्चेवमादीनं अत्थे तप्पच्चयो होति कत्तरि सब्बकाले। यथा—सब्बे सङ्खतासङ्खते धम्मे बुज्झति, अबुज्झि, बुज्झिस्सतीति=बुद्धो; सरणं गतो; समथं गतो; इच्चेवमादि॥

8. The suffix *ta* is used in the active voice in all tenses after roots involving the meaning of *budha* (knowing), *gama* (going) etc. :—

बुध+त=बुद्धो। So on.

जितो इन सब्बत्थ ॥९॥

जि इच्चेताय धातुया इनप्पच्चयो होति सब्बकाले कत्तरि। पापके अकुसले धम्मे जिनाति, अजिनि, जिनिस्सतीति = जिनो ॥

9. The suffix *ina* is used after the root *ji* in the active voice and in all tenses — जि + इन = जिनो (Conqueror, victor).

सुपतो च ॥१०॥

सुप इच्चेताय धातुया इनप्पच्चयो होति कत्तरि भावे च। सुपतीति = सुपिनो ; सुपियते ति = सुपिनो , को अत्थो सुपिनेन ते ?

10. The suffix *ina* is used after the root *supa* in the active and also in the passive voice :—

सुप + इन = सुपिनो।

ईसदुसुहि ख ॥११॥

ईसदुसुसद्दुपपदेहि धातूहि खप्पच्चयो होति भावकम्मेसु। ईसं सयनं, ईसस्सयो ; दुट्ठु सयनं = दुस्सयो ; सुट्ठु सयनं = सुसयो ; भवता ईसं कम्मं करीयतीति = ईसक्करं , दुक्करं , सुकरं ॥

11. The suffix *kha* is used after roots pre-

ceded by the particle *īsa*, *du* or *su*, in the reflective and passive voices :—

ईस+सो+ख=ईसस्सयो। So on.

इच्छत्थेसु समानकत्तुकेसु तवे तुं वा ॥१२॥

इच्छत्थेसु समानकत्तुकेसु सब्बधातूहि तवे तुं इच्चेते पच्चया होन्ति वा सब्बकाले कत्तरि। पुञ्ञानि कातुं इच्छति, कातवे सद्धम्मं सोतुं इच्छति, सोतवे ॥

12. The suffixes *tave* and *tuṁ* are optionally used after all roots in the active voice and in all tenses to signify desire, and the verb so formed bears the relation of co-ordination with another verb which agrees with the same agent (nominative) :—

कर+तवे=कातवे। कर+तुं=कातुं। So on.

अरहसक्कादीसु च ॥१३॥

अरहसक्कादीस्वत्थेसु च सब्बधातूहि तुं पच्चयो होति। को तं निन्दितुं अरहति; सक्का जेतुं धनेन वा, एवं अञ्ञेपि योजेतब्बा ॥

13. The suffix *tuṁ* is used after all roots in the sense of "deserving and being able" :—

निन्द+तुं=निन्दितुं। So on.

पत्तवचने अलमत्थेसु च ॥१४॥

पत्तवचने सति अलमत्थेसु च सब्बधातूहि तुं पच्चयो होति। अलं एव दानानि दातुं; अलं पुञ्ञानि कातुं॥

14. A sentence having been finished the suffix *tuṁ* is used after all roots in the sense of "sufficient":—

दा + तुं = दातुं। So on.

पुब्बकालेककत्तुकानं तूनत्वानत्वा वा ॥१५॥

पुब्बकाले एककत्तुकानं धातूनं, तून, त्वान, त्वा इच्चेते पच्चया होन्ति वा। कातून कम्मं गच्छति; अकातून पुञ्ञं किलमिस्सन्ति; सत्ता सुत्वान धम्मं मोदन्ति; जित्वान वसति; सुत्वानस्स एतद् अभासि; इतो सुत्वान अमुत्र कथयन्ति; सुत्वा मयं जानिस्साम; एवं सब्बत्थ योजेतब्बा॥

15. When two roots (verbs) agree with the same agent (nominative), the suffixes *tūna*, *tvāna* and *tvā* are optionally used after those roots which signify anterior time:—

कर + तून = कातून। सु + त्वान = सुत्वान।

सु + त्वा = सुत्वा। So on.

वत्तमाने मानन्ता ॥१६॥

वत्तमानकाले सब्बधातूहि मान अन्त इच्चेते पच्चया होन्ति।

सरतीति = सरमानो ; रुदतीति = रोदमानो ; गच्छतीति = गच्छन्तो ; गण्हातीति = गण्हन्तो ॥

16. The suffixes *māna* and *anta* are usec after all roots in the present tense :—

सर + मान = सरमानो ।

गमु + अन्त = गच्छन्तो । So on.

सासादीहि रत्थु ॥१७॥

सासादीहि धातूहि रत्थुप्पच्चयो होति । सासतीति = सत्थ किलेसादयो सासति हिंसतीति वा ॥

17. The suffix *ratthu* is used after the root *sāsu* etc. :—

सासु + रत्थु = सत्था ।

पादितो रितु ॥१८॥

पा इच्चेवमादितो धातुगणतो रितुप्पच्चयो होति । पुत्तं पाल यतीति = पिता ॥

18. The suffix *ritu* is used after the grou of roots beginning with *pā* :—

पा + रितु = पिता ।

मानादीहि रातु ॥१९॥

मान इच्चेवमादीहि धातूहि रातुप्पच्चयो होति रितुप्पच्च

च। धम्मेन पुत्तं मानेतीति = माता; पुब्बे भासतीति = भाता; मातुपितूहि धारियतीति = धिता ॥

19. The suffix *rātu* as well as *ritu* are used after roots such as *māna* etc. :—

मान + रातु = माता। भास + रातु = भाता।
धर + रितु = धिता।

आगमा तुको ॥२०॥

आ इच्चादिम्हा गमितो तुकप्पच्चयो होति। आगच्छतीति आगन्तुको भिक्खु ॥

20. The suffix *tuka* is used after *gamu* preceded by the prefix *ā* :—

आ + गमु + तुक = आगन्तुको।

भब्बे इक ॥२१॥

गमु इच्चेतम्हा इकप्पच्चयो होति भब्बे। गमिस्सतीति = गमिको गन्तुं भब्बोति वा, गमिको भिक्खु ॥

इति किब्बिधानकप्पे दुतियो कण्डो ॥

21. The suffix *ika* is used after the root *gamu* in the sense of becoming (being about to be) :—

गमु + इक = गमिको।

The second chapter on *kita* is finished

BOOK VII. CHAPTER III.

पच्चयानिद्दिट्ठा निपातना सिज्झन्ति ॥१॥

सङ्ख्यानामसमासतद्धिताख्यातकितकप्पम्हि सप्पच्चया ये सद्दा अनिद्दिट्ठा गता ते साधनेन परिक्खित्वा सकेहि सकेहि नामेहि निपातना सिज्झन्ति यथासङ्ख्यं। सङ्ख्यायं ताव—एकस्स एको होति; दसस्स च दकारस्स रो आदेसो होति, एको च दस च - एकादस एकारस वा; द्विस्स बा होति, दसस्स च दकारस्स रो होति; द्वे च दस च बारसं द्वादस वा, द्विस्स बा होति, द्वे च वीसति च—बावीसं; कथं सोळस सद्दो? छस्स सो होति, दसस्स च दकारस्स ळो होति, छ च दस च - सोळसं, आयतनम्हि छस्स सळो होति, छ आयतनानि—सळायतनं, एवं सेसा सङ्ख्या कत्तब्बा। नामिके ताव—इम समान अपर इच्चेतेहि ज्ज पच्चयो होति वा इमसमानसद्दानं च अकारसकारादेसा होन्ति—इमस्मिं काले अज्ज अस्मिं काले वा; समाने काले सज्ज, अपरस्मिं काले अपरज्ज, अपरस्मिं काले वा। समासे ताव भूमिगतो; अपायगतो; इस्सरकतं; सल्लविद्धो; कठिनदुस्सं चोरभयं; धञ्ञरासि; संसारदुक्खं; पुब्बा च अपरा च - पुब्बापरं। तद्धिते ताव—वासिट्ठो; भारद्वाजो, भग्गवो पण्डवो; कोलेय्यो। आख्याते ताव—यथा, अस भुवीति धातुतो वत्तमानेसु एकवचनबहुवचनेसु एकवचनस्स तिस्स त्थि होति अन्तेन सह, बहुवचनस्स अन्तिस्स सन्ति होति अन्तेन सह—ए

अस्स वचनियो, एवं अस्सु वचनिया : आनत्तियं हिस्स स्सु होति वा = गच्छस्सु, गच्छाहि। कितके ताव—यथा, वदहन इच्चेवमादीहि धातूहि ण्वुपच्चयो होति वदस्स च वादो हनस्स च घातो—वदतीति = वादको; हनतीति = घातको; नतिधातुतो तप्पच्चयस्स च्चट्ठादेसा होन्ति अन्तेन सह—नच्चं, नट्टं इच्चेवमादयो निपातना सिज्झन्ति ॥

1. The words (with suffixes added to them) which are of uncertain derivation (or the derivation of which has not been given in this book) are to be examined and anomalously derived respectively by the rules of *saṅkhya*, *nāma*, *samāsa*, *taddhita*, *ākhyāta* and *kita*.—

Saṅkhya— एक + दस = एकादस or एकारस। So on.

Nāma— { इम + काल = अज्ज, अस्मिं काले वा। समान + काल = सज्जु, समाने काले वा। अपर + काल = अपरज्जु, अपरस्मिं काले वा। }

Samāsa— { भूमिं गतो = भूमिगतो। पुब्बा च अपरा च = पुब्बापरं। }

Taddhita— वसिट्ठ + ण = वासिट्ठो। So on.

Akhyata— { अस + अन्ति = सन्तु। गमु + हि = गच्छस्सु, गच्छाहि वा। }

Kita— { वद + ण्वु = वादको। नत + त = नच्चं, नट्टं। So on.

Thus other examples of anomalous derivation can be cited.

'सासदिसतो तस्स रिट्ठो च ॥२॥

'सास दिस इच्चेतेहि धातूहि तप्पच्चयस्स रिट्ठादेसो होति ठाने। अनुसिट्ठो सो मया; देसयितुथाति दिट्ठं, दिट्ठं मे रूपं।

चसद्दग्गहणेन किच्चकारस्स तुंपच्चयस्स च रट्ठ रट्ठुं आदेसा होन्ति। दस्सनीयं = दट्ठब्बं; दट्ठु विहारं गच्छन्ति समणानं॥

2. In some instances the suffix *ta* used after the roots *sāsa* and *disa* is changed into *riṭṭha* too :—

अनु + सास + त = अनुसिट्ठो। दिस + त = दिट्ठं।

By the force of the word *too* it is to be understood that the suffixes called *kicca* (7-1-22) and the suffix *tuṁ* too are respectively changed into *raṭṭha* and *raṭṭhuṁ* :—

दिस + तब्ब = दट्ठब्बं। दिस + तुं = दट्ठुं।

सादि सन्त पुच्छ भञ्ज हंसादीहि ट्ठो ॥३॥

"सकारन्त पुच्छ भञ्ज हंस इच्चेवमादीहि धातूहि तप्पच्चयस्स सहादिब्यञ्जनेन ट्ठादेसो होति ठाने। तुसियते तुट्ठो, तुसि-

थाति तुट्ठो वा ; दंसियते दट्ठो, अक्खिना दंसियितुथाति दट्ठो वा ; पुच्छियति पुट्ठो, पुच्छियितुथाति पुट्ठो वा ; भञ्जियते भट्ठो, भञ्जियितुथाति भट्ठो वा ; हंसियितुथाति हट्ठो, पकारेन हंसियितुथाति पहट्ठो ।

आदिग्गहणेन अञ्ञेहि धातूहि तप्पच्चयस्स च सहादिब्यञ्जनेन ट्ठादेसो होति । यजियितुथाति यिट्ठो, स एकतो समवायितुथाति संसट्ठो ; विसेसेन सञ्ञोयतीति विसिट्ठो ; पवेसयितुथाति पविट्ठो ; एवं सब्बत्थ योजेतब्बा ॥

3. The suffix *ta* (used after roots ending in *sa* and roots *puccha*, *bhañja*, *haṁsa* etc) is (with the preceding consonant or consonants) in some instances changed into *ṭṭha* :—

तुस + त = तुट्ठो । दंस + त = दट्ठो । So on.

By the force of *etc.* (*ādi*) it is to be understood that the suffix *ta* used after other roots too is (with the preceding consonant or consonants) changed into *ṭṭha* :—

यज + त = यिट्ठो । So on.

Other examples may in the same way be cited.

वसतो उट्ठ ॥४॥

वस इच्चेतम्हा धातुम्हा तकारप्पच्चयस्स सहादिब्यञ्जनेन उट्ठादेसो होति ठाने । वसतीति वुट्ठो ॥

4. The suffix *ta* used after the root *vasa* is with the preceding consonant in some instances changed into *uṭṭha* :—वस+त=वुट्ठो।

वस वा वु ॥५॥

वसस्सेव धातुस्स तप्पच्चये वकारस्स उकारादेसो होति वा। वसितुयाति वुसितं ब्रह्मचरियं ; वसियितुयाति उट्ठो, वुट्ठो वा ॥

5. The suffix *ta* having followed, the *va* of the root *vasa* is optionally changed into *u* :—

वस+त=वुसितं ; उट्ठो, वुट्ठो वा।

धढभहेहि धढा च ॥६॥

धढभह इच्चेवमन्तेहि धातूहि परस्स तकारप्पच्चयस्स यथासङ्ख्यं धढादेसा होन्ति। यथा—सञ्ञे सङ्खतासङ्खते धम्मे बुज्झतीति =बुद्धो, वड्ढतीति=वुड्ढो भिक्खु ; लभियितुयाति लद्धं पत्तचीवरं ; अग्गिना दड्ढं वनं ॥

6. The suffix *ta* used after roots ending in *dha*, *ḍha*, *bha* and *ha* is respectively changed into *dha* and *ḍha* :—

बुध+त=बुद्धो। लभ+त=लद्धं।

दह+त=दड्ढं। So on.

भजतो ग्गो च ॥७॥

भजतो धातुम्हा तकारप्पच्चयस्स ग्गो आदेसो होति सहादि-

अञ्जनेन। भञ्जियित्थाति भग्गो; पकारेन भञ्जियित्थाति पभग्गो रुक्खो॥

7. The suffix *ta* used after the root *bhaja* or *bhañja* is with the preceding consonant changed into *ggo* :—

भञ्ज + त = भग्गो।

भुजादीनं अन्तो नो द्वि च ॥८॥

भुज इच्चेवमादीनं धातूनं अन्तो नो होति तप्पच्चयस्स च द्विभावो होति। अभुञ्जीति भत्तो, भुत्तवा, भुत्तावी, चजतीति चत्तो, छुपादीसु आरम्भनेसु सज्जतीति सत्तो, पततीति पत्तो, रञ्जतीति रत्तो, युञ्जतीति युत्तो, विविच्चतीति विवित्तो॥

8. The final part of the roots *bhuja* etc. is elided, and the suffix *ta* too is doubled —

भुज + त = भत्तो। चज + त = चत्तो। So on.

वच वा वु ॥९॥

वच इच्चेतस्स धातुस्स वकारस्स उकारादेसो होति अन्तो च चकारो नो होति तप्पच्चयस्स च द्विभावो होति वा। वुच्चित्थाति वुत्तं भगवता; उच्चित्थाति उत्तं वा॥

9. The *va* of the root *vaca* is optionally

changed into *u*, and the final *ca* too is elided, and the suffix *ta* too is doubled :—

वच + त = वुत्तं, उत्तं ।

गुपादीनञ्च ॥१०॥

गुप इच्चेवमादीनं अन्तो च ब्यञ्जनो नो होति तप्पच्चयस्स च द्विभावो होति वा । सुट्ठु गोपयितुथाति सुगुत्तो धम्मो आरक्खतं ; चिन्तेतीति चित्तो ; लिप्पतीति लित्तो ; सन्तप्पतीति सन्तत्तो अयो ; आभुसो दिप्पतीति आदित्तो ; विसेसेन विविच्चतीति = विवित्तो ; सिञ्चतीति सित्तो । एवं अञ्ञेपि योजेतब्बा ॥

10. The final consonant of the roots *gupa* etc. may be elided, and the suffix *ta* too may be doubled :—

सु + गुप + त = सुगुत्तो ।. So on.

So other examples may be cited..

तरादीहि इण्णो ॥११॥

तर इच्चेवमादीहि धातूहि तस्स तप्पच्चयस्स इण्णादेसो होति अन्तो च नो होति । तिण्णो हं तारेय्यं ; उत्तिण्णो ; सम्पुण्णो परिपुण्णो ; तुदतीति = तुण्णो ; परिजिण्णो ; आकिण्णो ॥

11. The suffix *ta* used after the roots *tara* etc.

is changed into *iṇṇa*, and the final part of the root is elided :—

सर+तै=तिण्णो। पुर+त=पुण्णो।

तुद+त=तुण्णो। So on.

भिदादितो इन्नन्न ईणा वा ॥१२॥

भिद इच्चेवमादीहि धातूहि परस्स तकारप्पच्चयस्स इन्न-अन्न-ईणादेसा होन्ति वा अन्तो च नो होति। भिन्नो ; सम्भिन्नो ; उच्छिन्नो ; दिन्नो ; निसिन्नो ; छन्नो ; सुछन्नो ; अच्छन्नो ; खिन्नो ; रुन्नो ; खीणा जाति।

वाति किमत्थं ? भिज्जतीति भित्ति ॥

12. The suffix *ta* used after the roots *bhida* etc. may be changed into *inna*, *anna* and *ina*, and the final part of the root is elided : –

भिद+त=भिन्नो। छिद+त=छिन्नो।

दा+त=दिन्नो। So on.

For what purpose is this, viz. *may ?*

भिद+ति=भित्ति।

सुसपचसकतो क्कक्खा च ॥१३॥

सुस, पच, सक इच्चेतेहि धातूहि तप्पच्चयस्स क्कक्खादेसा होन्ति अन्तो च ब्यञ्जनो नो होति। सुस्सतीति=सुक्खो कट्ठो, पच्चतीति=पक्कं फलं ; सक्कोतीति=सक्को ॥

13. The suffix *ta* used after the roots *susa*, *paca*, and *saka* is changed into *kka* or *kkha*, and the final consonant is elided too :—

सुस + त = सुक्खो। पच + त = पक्कं।

सक + त = सक्को।

पक्कमादीहि न्तो च ॥१४॥

पक्कम इच्चेवमादीहि धातूहि तप्पच्चयस्स न्त आदेसो होति धात्वन्तो च नो होति। पक्कन्तो, विब्भन्तो; सङ्कन्तो; खन्तो, सन्तो; दन्तो; वन्तो।

चसद्दग्गहणेन किमत्थं? तेहेव धातूहि तिप्पच्चयस्स न्ति आदेसो होति अन्तो च नो होति। कमनं, कन्ति; खमनं, खन्ति; एवं सब्बत्थ॥

14 The suffix *ta* used after the roots *kama* (with prefix *pa*) etc. is changed into *nta*, and the final part of the roots is elided too :—

प + कम + त = पक्कन्तो।

वि + भमु + त = विब्भन्तो। So on.

What purpose is served by the word *too*? The suffix *ti* used after those roots is changed into *nti*, and the final part of the roots is elided too —

कमु + ति = कन्ति। खमु + ति खन्ति। So on.

जनादीनं आ तिम्हि च ॥१५॥

जन इच्चेवमादीनं धातूनं अन्तस्स ब्यञ्जनस्स आत्तं होति तप्पच्चये तिम्हि च। अजनीति जातो; जननं = जाति।

तिम्हीति किमत्थं? अञ्ञस्मिं पच्चये आकारनिवत्तनत्थं। जनितूनाति जनित्वा. जनतीति = जनिता; जनितुं; जनितब्बं; इच्चेवमादि॥

15. The suffix *ta* and *ti* too having followed, the final consonant of the roots *jana* etc. is changed into *ā* :—

जन + त = जातो,। जन + ति = जाति।

For what purpose is this, viz., *ti too*? Other suffixes having followed, the change into *ā* does not occur :—

जन + त्वा = जनित्वा। जन + तुं = जनितुं। So on.

गमखनहनरमादीनं अन्तो ॥१६॥

गम, खन, हन, रम इच्चेवमादीनं धातूनं अन्तो ब्यञ्जनो नो होति वा तप्पच्चये तिम्हि च। गच्छतीति = गतो; सुन्दरं निब्बानं गच्छतीति = सुगतो; सुन्दरेन पकारेन गन्तब्बाति सुगति; खनियतेति = खतं; खननं, खति; उपगन्त्वा हनियते तन्ति = उपहतं; उपहननं, उपहति; समग्गे कम्मे रमतीति = समग्गरति; अभिरतो; अभिरति; मञ्ञतीति = मतो; मति।

वाति किमत्थं ? रम्मतीति = रम्मतो, रम्मनं, रम्मति ; इच्चेवमादि ॥

16. The suffix *ta* and *ti* too having followed, the final consonant of the roots *gama*, *khana*, *hana*, and *rama* etc. may be elided :—

गम + त = गतो । गम + ति = गति ।

हन + ति = हति । So on.

For what purpose is this, viz., *may* ?

रम + त = रम्मतो । So on.

रकारो च ॥१७॥

रकारो च धातूनं अन्तभूतो नो होति तप्पच्चये तिम्हि च । पकारेन करियते ति = पकतो पदत्थो ; पकारेन करणं = पकति , विसेसेन सरतीति = विसतो ; विसेसेन सरणं = विसति ॥

17. The suffix *ta* and *ti* too having followed, *ra* the final part of roots is also elided :—

प + कर + त = पकतो । प + कर + ति = पकति ।

वि + सर + त = विसतो । So on.

ठापानं इ ई च ॥१८॥

ठा, पा इच्चेतेसं धातूनं अन्तभाकारस्स इकार ईकारादेसा होन्ति तप्पच्चये तिम्हि च । यत्र ठितो ; अत्र ठितो ; ठानं, ठिति ; यागु पीतस्स भिक्खुनो ; पीतो ; पीति ॥

18. The suffix *ta* and *ti* too having followed,

ā the final part of roots *ṭhā* and *pā* is also changed into *i* and *ī* :—

ठा + त = ठितो। पा + त = पीतो।

हन्तेहि हो हस्स लो वा अदहनहानं ॥१९॥

हकार इच्चेवमन्तेहि धातूहि तप्पच्चयस्स हकारादेसो होति हस्स धात्वन्तस्स लो होति वा अदहनहानं। आरुहतीति आरूळ्हो ; अगहीति = गाळ्हो वा ; अबुधीति = बाळ्हो ; मुय्हतीति = मूळ्हो।

अदहनहानं इति किमत्थं? दहियित्थाति = दड्ढो वनसण्डो ; संसुट्ठु नहियित्थाति = सन्नद्धो॥

इति किब्बिधानकप्पे ततियो कण्डो॥

19 The suffix *ta* used after roots ending in *ha* may be changed into *ha*, and *ha* the final part of the roots may become *ḷa* (except in the case of roots *daha* and *naha*) .—

आ + रुह + त = आरूळ्हो। मुह + त = मूळ्हो।

गाह + त = गाळ्हो। वुधि + त = बाळ्हो।

For what purpose is this, viz., *except in the case of roots daha and naha* ?

दह + त = दड्ढो। सं + नह + त = सन्नद्धो।

The third chapter on *kita* is finished.

BOOK VII, CHAPTER IV.

णम्हि रञ्जयस्स जो भावकरणेसु ॥१॥

णम्हि पच्चये परे रञ्ज इच्चेतस्स धातुस्स अन्तभूतस्स ञ्जकारस्स जो आदेसो होति भावकरणेसु। रञ्जनं, रागो ; रञ्जितः तेनाति = रागो।

1. The suffix *ṇa* having followed, *ñja* the final part of the root *rañja* is changed into *ja* in signifying condition or instrument :—

रञ्ज + ण = रागो।

For what purpose is this, viz., *in signifying condition or instrument ?* रञ्ज + ण = रञ्जो।

हनस्स घातो ॥२॥

हन इच्चेतस्स धातुस्स सब्बस्सेव घातादेसो होति णम्हि पच्चये परे। उपहनतीति = उपघातो ; गवो हनतीति = गोघातको ॥

2. The suffix *ṇa* having followed, the whole of the root *hana* is changed into *ghāta*:—

उप + हन + ण = उपघातो।

वधो वा सब्बत्थ ॥३॥

हन इच्चेतस्स धातुस्स सब्बस्सेव वधादेसो होति वा सब्बट्-ठानेसु। हनतीति वधो, वधको; अहंसि अवधि अहनि वा॥

3. In all places the whole of the root *hana* may be changed into *vadha* :—

हन + ण = वधो। So on.

आकारन्तानं आयो ॥४॥

आकारन्तानं धातूनं अन्तसरस्स आय आदेसो होति णम्हि पच्चये परे। दानं ददातीति दायको; दानं ददाति सीलेनाति = दानदायी; मज्जंदायी; नगरयायी॥

4. The suffix *ṇa* having followed, the final *ā* of roots (ending in *ā*) is changed into *āya* :—

दा + ण्व = दायको।

दान + दा + णी = दानदायी। So on.

पुरसंउपपरिहि करोतिस्स खखरा वा तपपच्चयेसु च ॥५॥

पुर, सं, उप, परि इच्चेतेहि उपसग्गनिपातेहि परस्स करोतिस्स धातुस्स खखरादेसा होन्ति वा तप्पच्चयेसु च णम्हि च। पुरतो करियित्थ सोति = पुरक्खतो; पच्चयेहि सङ्गम्म करियित्थ सोति = सङ्खतो; उपगन्त्वा करियित्थाति = उपक्खतो; परिक्खारो; सङ्खारो; उपगन्त्वा करोतीति = उपकारो वा।

5. The suffix *ta* and *na* too having followed, *kha* or *khara* may be substituted for the root *kara* used after the prefixes and indeclinables such as *pura*, *saṁ*, *upa* and *pari* :—

पुर+कर+त=पुरक्खतो।

सं+कर+त=सङ्खतो। So on.

तवेतूनादीसु का ॥६॥

तवे तून इच्चेवमादीसु पच्चयेसु करोतिस्स धातुस्स कादेसो होति वा। कातवे; कातुं, करणं कत्तुं वा; करणं कातून, करणं कत्तून वा॥

6. The suffixes *tave*, *tūna* etc. having followed *kā* is optionally substituted for the root *kara* :—

कर+तवे=कातवे। कर+तुं=कातुं।

कर+तु=कत्तुं। कर+तून=कातून, कत्तून वा।

गमखनादीनं तुंतब्बादीसु न ॥७॥

गम, खन, हन इच्चेवमादीनं अन्तस्स नकारो होति वा तुंतब्बादीसु पच्चयेसु। गमनं, गन्तुं; गमनं, गमितुं; गमनियन्ति=गन्तब्बं; हन्तुं, हनितुं=हन्तब्बं, हनितब्बं; मन्तुं, मनितुं=मन्तब्बं, मनितब्बं।

आदिग्गहणं तूनग्गहणत्थं। गन्तून; खन्तून, हन्तून, मन्तून॥

7. The suffixes *tuṁ*, *tabba* etc. having followed, the final part of the root *gama*, *khana*, *hana* etc. may be changed into *n* :—

गम + तुं = गन्तुं । गम + तब्ब = गन्तब्बं । So on.

By the force of *etc.* (आदि) it is to be understood that *tūna* is also to be taken in :—

गम + तून = गन्तून । So on.

सब्बेहि तूनादीनं यो ॥८॥

सब्बेहि धातूहि तूनादीनं पच्चयानं यकारादेसो होति वा । अभिवन्दिय, अभिवन्दित्वा ; ओहाय, ओहित्वा ; उपनीय, उपनेत्वा ; पस्सिय, पस्सित्वा ; उद्दिस्स, उद्दिसित्वा ; आदाय, आदियित्वा ॥

8. *Ya* is optionally substituted for the suffixes *tūna* etc. used after all roots :—

अभि + वन्द + त्वा = अभिवन्दित्वा, अभिवन्दिय । So on.

चनन्तेहि रच्चं ॥९॥

चकारनकारन्तेहि धातूहि तूनादीनं पच्चयानं रच्चादेसो होति वा । विविच्च ; आहच्च ; उपहच्च ; हन्त्वा ॥

9. *Racca* is optionally substituted for the suffixes *tūna* etc. used after roots ending in *ca* or *na* :—

वि + विच + त्वा = विविच्च । आ + हन + त्वा = आहच्च ।

हन + त्वा = हन्त्वा । So on.

दिसा स्वान स्वान्तलोपो च ॥१०॥

दिस इच्चेताय धातुया तूनादीनं पच्चयानं स्वान स्वा आदेसा होन्ति अन्तलोपो च । दिस्वान ; दिस्वा ॥

10. The suffixes *tūna* etc. used after the root *disa* are changed into *svāna* and *svā*, and the final part of the root is also elided :—

दिस + त्वा = दिस्वान, दिस्वा ।

महदभेहि म्मय्हज्जब्भद्धा च ॥११॥

महदभ इच्चेवमन्तेहि धातूहि तूनादीनं पच्चयानं म्म, य्ह, ज्ज, ब्भ, द्धादेसा होन्ति वा अन्तलोपो च । आगम्म, आगन्त्वा ; ओक्कम्म, ओक्कमित्वा ; पग्गय्ह, पग्गण्हित्वा ; उप्पज्ज, उप्पज्जित्वा ; आरब्भ, आरभित्वा ; आरद्ध, आराधित्वा ॥

11. The suffixes *tūna* etc used after roots ending in *ma*, *ha*, *da*, *bha* etc are optionally changed into *mma*, *yha*, *jja* *bbha*, and *ddha*, and the final part of the roots is elided too :—

आगम + त्वा = आगम्म, आगन्त्वा वा । So on.

तद्धित-समास-कितका नामं वा तवे-तूनादीसु च ॥१२॥

तद्धित-समास-कितक इच्चेवमन्ता सद्दा नामं, व तवे तूना

तवे-तून-त्वान-त्वादि-पच्चये वज्जित्वा। वासिट्ठो; पत्तो धम्मो येन सो पत्तधम्मो; कुम्भकारो ॥

12. Words ending in *taddhita*, *samāsa* and *kita* too (except those ending in the suffixes *tave*, *tūna*, *tvāna*, *tvā* etc.) are to be regarded as nouns :—

वसिट्ठ + ण = वासिट्ठो।

कुम्भ + कर + ण = कुम्भकारो। So on.

दुम्हि गरु ॥१३॥

दुम्हि अक्खरे यो पुब्बो सो गरुको व दट्ठब्बो। भित्वा; जित्वा; दत्वा ॥

13. The vowel preceding two consonants is to be regarded as long :—भी + त्वा = भित्वा। दा + त्वा = दत्वा। जि + त्वा = जित्वा। (In these instances *i* is to be regarded as long *ī*).

दीघो च ॥१४॥

दीघो च सरो गरुको व दट्ठब्बो। आहारो, नदी, वधू; ते; धम्मो; ओपनयिको ॥

14. The long vowel too is to be considered as long :—आहारो; नदी, etc. (Here *ā*, *ī* etc. are long vowels).

अक्खरेहि कारं ॥१५॥

अक्खरेहि अक्खरत्थेहि अक्खराभिधेय्येहि कारप्पच्चयो होति योगे सति। अकारो; आकारो; यकारो; सकारो; धकारो; मकारो; भकारो; लकारो॥

15. The suffix *kāra* is used after a letter, if that particular letter, or its signification or the object signified by it is to be expressed :—

अ + का = अकारो। So on.

यथागमं इकारो ॥१६॥

यथागमं सब्बधातूहि सब्बप्पच्चयेसु इकारागमो होति। तेन कम्मं कारियं; भवितब्बं; जनितब्बं; विदितं; करित्वा, इच्छितं; इच्छितब्बं; गमितब्बं; वेदितब्बं; भणित्वा; पचित्वा इच्चेवमादि॥

16. Suffixes having followed, *i* is augmented to all roots in accordance with usages :—कारियं, भवितब्बं; जनितब्बं; so on.

दधन्ततो यो क्वचि ॥१७॥

दकारधकारन्ताय धातुया यथागमं यकारो होति क्वचि तूनादीसु पच्चयेसु। बुद्धो लोके उप्पज्जित्वा, धम्मे बुज्झित्वा।

दधन्ततो ति किमत्थं ? खभित्वा ।

क्वचीति किमत्थं ? उप्पादेत्वा ॥

इति किब्बिधानकप्पे चतुत्थो कण्डो ॥

17. The suffixes *tūna* etc. having followed, *ya* is in some instances added, according to usages, to roots ending in *da* or *dha* :—

बुध + त्वा = बुज्झित्वा ।

For what purrpose is this, viz., *ending in da or dha ?* खभित्वा ।

For what purpose is this, viz, *in some instances ?* उप्पादेत्वा ।

BOOK VII. CHAPTER V.

निग्गहीतं संयोगादि नो ॥१॥

संयोगादिभूतो नकारो निग्गहीतं आपज्जते । रङ्गो, भङ्गो; सङ्गो ॥

1. The *na* forming the first part of a conjunct consonant is changed into *niggahīta* :—

रंगो or रङ्गो । So on.

सब्बत्थ गे गी ॥२॥

गे इच्चेतस्स धातुस्स गी आदेसो होति सब्बट्ठाने। गीतं; गायति ॥

2. In all instances *gi* is substituted for the root *ge* :—

गे + त = गीतं।

सदस्स सीदत्त ॥३॥

सद इच्चेतस्स धातुस्स सीदादेसो होति सब्बट्ठाने। निसिन्नो; निसीदति ॥

3. In all instances *sīda* is substituted for the root *sada* :—

नि + सद + त = निसिन्नो। नि + सद + ति = निसीदति।

यजस्स सरस्सि ट्ठे ॥४॥

यज इच्चेतस्स धातुस्स सरस्स इकारादेसो होति ट्ठे परे। यिट्ठो।

ट्ठे ति किमत्थं? यजनं ॥

4. The vowel of the root *yaja* is changed into *i* if *ṭṭha* follows :—

यज + त = यिट्ठो।

For what purpose is this, viz , *if ttha follows ?*
अजनं ।

हचतुत्थानं अन्तानं दो धे ॥५॥

हचतुत्थानं धात्वन्तानं दादेसो होति धे परे। सन्नद्धो ; कुद्धो ; युद्धो , सिद्धो ; विद्धो ; लद्धो ; आरद्धो ॥

5. *Ha* and the fourth letter of *vaggas* forming the final part of roots are changed into *da*, if *dha* follows :—

सं + नह + त = सन्नद्धो। कुध + त = कुद्धो। So on.

डो ढकारे ॥६॥

हचतुत्थानं धात्वन्तानं डो आदेसो होति ढकारे परे। दड्ढो ; वुड्ढो।

ढकारेति किमत्थं ? दाहो ॥

6 *Ha* and fourth letter of *vaggas* forming the final part of roots are changed into *ḍa* if *ḍha* follows :— .

दह + त = दड्ढो। वुध + त = वुड्ढो।

For what purpose is this, viz., *if ḍha follows ?*
दाहो।

गहस्स घर णे वा ॥७॥

गह इच्चेतस्स घरादेसो होति वा णप्पच्चये परे। घरं घरानि।

वाति किमत्थं? गाहो॥

7. *Ghara* is optionally substituted for *gaha* if the suffix *ṇa* follows :—

गह+ण=घरं।

For what purpose is this, viz., *optionally?*

गह+ण=गाहो।

दहस्स दो लं ॥८॥

दह इच्चेतस्स धातुस्स दकारो लत्तं आपज्जते वा णप्पच्चये परे। परिलाहो।

वाति किमत्थं? परिदाहो॥

8. The *da* of the root *daha* is optionally changed into *la*, if the suffix *ṇa* follows :—

परि+दह+ण=परिलाहो।

For what purpose is this, viz., *optionally?*

परि+दह+ण=परिदाहो।

धात्वन्तस्स लोपो क्विम्हि ॥९॥

धात्वन्तस्स ब्यञ्जनस्स लोपो होति क्विम्हि पच्चये परे। भुजङ्गो; उरगो; तुरगो; सङ्गो॥

9. The consonant forming the final part of a root is elided if the suffix *kvi* follows :—

भुज+गम+क्वि=भुजङ्गो ।

उर+गम+क्वि=उरगो । So on.

विदन्ते ऊ ॥१०॥

विद इच्चेतस्स धातुस्स अन्ते ऊकारागमो होति क्विम्हि पच्चये परे ।

लोकविदू ॥

10. *U* is augmented at the end of the root *vid*, if the suffix *kvi follows* :—

लोक+विद+क्वि=लोकविदू ।

नमकरानं अन्तानं नियुत्तम्हि ॥११॥

नकार, मकार, ककार, रकारानं धात्वन्तानं न लोपो होति इकारयुत्ते तप्पच्चये परे । हनितुं ; गमितो , खमितो , सक्कितो , रमितो ; सरितो , करित्वा ।

इयुत्तम्हीति किमत्थं ? गतो , खतो , कतो , हतो ॥ .

11. If the suffix *ta* preceded by *i* follows, then *na*, *ma*, *ka*, or *ra* forming the final part of roots is not elided :—

हन+तुं=हनितुं । गम+त=गमितो । So on.

For what purpose is this, viz., *preceded by i ?*

गम + त = गतो । So on.

न कगत्तं चजा ण्वुम्हि ॥१२॥

चकारजकारा ककारगकारत्तं नापज्जन्ते ण्वुप्पच्चये परे। पाचको ; याजको ॥

12. The suffix *ṇvu* having followed, *ca* and *ja* are not changed into *ka* and *ga* :—

पच + ण्वु = पाचको । यज + ण्वु = याजको ।

करस्स च तत्तं तुम्हि ॥१३॥

कर इच्चेतस्स धातुस्स च अन्तस्स रकारस्स तकारत्तं होति तुप्पच्चये परे। कत्ता ; कत्तारो ॥

13. The suffix *tu* having followed, *ra* the final part of the root *kara* too is changed into *ta* —

कर + तु = कत्ता ।

तुं तून तब्बेसु वा ॥१४॥

कर इच्चेतस्स धातुस्स अन्तस्स रकारस्स तकारत्तं होति वा तुं-तून-तब्बेसु परेसु। कत्तुं, कातुं ; कत्तून, कातून ; कत्तब्बं, कातब्बं ॥

14. The suffixes *tuṁ, tūna* and *tabba* having

followed, *ra* the final part of the root *kara* is optionally changed into *ta* :—

करे + तुं = कत्तुं, कातुं वा। So on.

कारितं विय णानुबन्धो ॥१५॥

णकारानुबन्धो पच्चयो कारितं विय दट्ठब्बो वा। दाहो; देहो नादो; वाहो; बोधो; वारो; धारो; परिक्खारो; दायको; नायको, लावको; भावको; कारी; घाती; दायी।

वाति किमत्थं? उपक्खारो॥

15. The suffixes having the indicatory letter *ṇa* may be regarded as causative (*kārita*) ones .—

दह + ण = दाहो। So on.

For what purpose is this, viz., *may* ?

उप + कर + ण = उपक्खारो।

अनका युण्वूनं ॥१६॥

यु ण्वु इच्चेतेसं पच्चयानं अन अक इच्चेते आदेसा होन्ति। नन्दितब्बन्ति नन्दनं वनं; भूयते भवनं; गयहते गहणं; नलं करोतीति = नलकारो॥

16. *Ana* and *aka* are substituted (respectively) for the suffixes *yu* and *ṇvu* :—

नन्द + यु = नन्दनं। नल + कर = ण्वु = नलकारको। So on.

कगा चजानं ॥१७॥

चज इच्चेतेसं धात्वन्तानं ककारगकारादेसा होन्ति णानुबन्धे पच्चये परे। पाको; योगो॥

इति किब्बिधानकप्पे पञ्चमो कण्डो॥

17. If any suffix having the indicatory letter *ṇa* follows, *ca* and *ja* forming the final part of roots are respectively changed into *ka* and *ga* :—

पच + ण = पाको। युज + ण = योगो।

The fifth chapter on *kita* is finished.

BOOK VIII.—UNADI.

कत्तरि कित् ॥१॥

कत्तरि अत्थे कितप्पच्चयो होति। कारु; कारुको; कारको; पाचको; कत्ता; जनिता; पचिता; नेता॥

1. The *kita* suffixes are used in the active voice :—

कर + णुक = कारुको। कर + णक = कारको। So on.

भावकम्मेसु किच्चक्तखत्था ॥८॥

भावकम्मेसु इच्चेतेस्वत्थेसु किच्चत्थ क्तत्थ खत्थ इच्चेते पच्चया होन्ति। उपसम्पादेतब्बं; सयितब्बं, भवता कत्तब्बं कम्मं; भवता भोत्तब्बो ओदनो; भवता असितब्बं भोजनं। भवता असितं; भवता सयितं; भवता पचितं, भवता असितं भोजनं, भवता सयितं सयनं; भवता पचितं ओदनं। भवता किञ्चिस्सयो, ईसस्सयो; दुस्सयो; सुसयो भवता॥

2. The suffixes called *kicca*, *kta* and *kha* (or the suffixes bearing the meanings of them) are used in the reflective and passive voices :—

उप+सं+पद। णे+तब्ब=उपसम्पादेतब्बं।

अस+क्त=असितं। सु+सी+ख=सुसयो। So on.

कम्मणि दुतियायं क्तो ॥३॥

कम्मणि अत्थे दुतियायं विभत्तियं कत्तरि क्तप्पच्चयो होति। दानं दिन्नो देवदत्तो; सीलं रक्खितो देवदत्तो; भत्तं भुत्तो देवदत्तो, गरुं उपासितो देवदत्तो॥

3. The suffix *kta* is used in the active voice in connection with an object having the endings of the second case :—

दा+क्त=दिन्नो। भुज+त=भुत्तो। So on.

ख्यादीहि मन् म च तो वा ॥४॥

खो, भो, सु, रु, हु, वा, धू, हि, लू, पि, अद इच्चेवमादीहि धातूहि मनुपच्चयो होति मस्स च तो होति वा। खेमो ; भोमो, सोमो, रोमो, होमो ; वामो ; धूमो ; हेमो ; लोमो ; पेमो, अत्ता, आतुमा ॥

4. The suffix *man* is used after the roots *khī*, *bhu*, *su*, *ru*, *hu*, *vā*, *dhū*, *hi*, *lū*, *pi*, *ada* etc., and *ma* of the suffix *man* may be changed into *ta* —

खो + मन् = खेमो। लू + मन् = लोमो।
अद + मन् = अद + तन् = अत्ता or आतुमा।

समादीहि थमा ॥५॥

सम, दम, दर, रह दु, हि, सी, भी, दा, सा, या, ठा, भस, इच्चेवमादीहि धातूहि थमा पच्चया होन्ति। समथो ; दमथो, दरथो ; रथो ; दुमो, हिमो ; सीमो ; भीमो ; दामो ; सामो, ठामो, भस्मा ॥

5. The suffixes *tha* and *ma* are used after the roots *sama*, *dama*, *dara*, *raha*, *du*, *hi*, *sī*, *bhī*, *dā*, *sā*, *yā*, *ṭhā*, *bhasa*, etc. : —

सम + थ = समथो। भस + म = भस्मा। So on.

गहस्सुपधस्से वा ॥६॥

गह इच्चेतस्स धातुस्स उपधस्स एत्तं होति वा । गेह्नं, गह्नं ॥

6. The penultimate vowel of the root *ghha* is optionally changed into *e* :—

गह + अ = गेह्नं or गह्नं ।

मसुस्स सुस्स च्छरच्छेरा ॥७॥

मसु इच्चेतस्स पाठिपदिकस्स सुस्स च्छरच्छेरादेसा होन्ति । मच्छरो ; मच्छेरो ॥

7. *Cchara* and *cchera* are substituted for *su* of the crude word *masu* :—

मसु + अ = मच्छरो or मच्छेरो ।

आपुब्बचरस्स च ॥८॥

आपुब्बस्स चर इच्चेतस्स धातुस्स च्छरियच्छरच्छेरादेसा होन्ति आपुब्बस्स च रस्सो होति । अच्छरियं, अच्छरं ; अच्छरियं, अच्छेरं वा ।

8. *Cchariya*, *cchara*, and *cchera* are substituted for the root *cara* preceded by *ā*, and the preceding *a* is also shortened :—

आ + चर + अ = अच्छरियं, अच्छरं, अच्छेरं वा ।

अलकलसलेहि लया ॥९॥

अल, कल, सल इच्चेतेहि धातूहि लयप्पच्चया होन्ति। अल्लं; कल्लं; सल्लं; अल्यं; कल्यं; सल्यं ॥

9. The suffixes *la* and *ya* are used after the roots *ala, kala, sala* etc. :—

अल + ल = अल्लं। अल + य = अल्यं। So on.

यागलाणा ॥१०॥

कल, सल इच्चेतेहि धातूहि याणलाणप्पच्चया होन्ति। कल्याणं, पटिसल्याणं, कल्लाणो; पटिसल्लाणो ॥

10. The *yāṇa* and *lāṇa* are used after the roots *kala* and *sala* :—

कल + याण = कल्याणं। कल + लाण = कल्लाणो। So on

मथिस्स थस्स लो च ॥११॥

मथि इच्चेतस्स धातुस्स थस्स लादेसो होति। मल्लो, मल्लं।

चसद्दग्गहणेन लको चागमो होति। मल्लको; मल्लकं ॥

11. *La* too is substituted for *tha* of the root *mathi* (or *matha*) :—मथ + ण = मल्लो।

By the force of *too* (च) it is to be understood that *laka* is also substituted :—

मघ + ण = मल्लको ।

पेसातिसग्गपत्तकालेसु किच्चा ॥१२॥

पेसातिसग्गपत्तकाल इच्चेतेस्वत्थेसु किच्चप्पच्चया होन्ति। कत्तब्बं कम्मं भवता ; करणीयं किच्चं भवता ; भोत्तब्बं भोज्जं भवता ; भोजनीयं भोज्जं भवता ; अज्झयितब्बं अज्झेय्यं भवता ; अज्झयनीयं अज्झेय्यं भवता ॥

12 The *Kicca* suffixes are used in the sense of order, permission or opportunity :—

कर + तब्ब = कत्तब्बं । So on.

अवस्सकाधमिणेसु णी च ॥१३॥

अवस्सक अधमिण इच्चेतेस्वत्थेसु णीप्पच्चयो होति किच्चा च। कारी सि मे कम्मं अवस्सं ; हारी सि मे भारं अवस्सं। अधमिणे - दायी सि मे सतं इणं ; धारी सि मे सहस्सं इणं। किच्चा च—कत्तब्बं मे भवता गेहं ; दातब्बं मे भवता सतं इणं ; धारयितब्बं मे भवता सहस्सं इणं ; करणीयं भवता किच्चं कारियं, कय्यं भवता वत्थं ॥

13. The suffix *ṇī* as well as the *kicca* suffixes are used to signify necessity or debt :—

कर + णी = कारी । दा + णी = दायी ।

कर + तब्ब = कत्तब्बं । So on.

अरहसक्कादीहि तुं च ॥१४॥

अरह सक्क भब्ब इच्चेवमादीहि योगे सब्बधातूहि तुं पच्चयो होति। अरहा भवं वत्तुं; अरहा भवं कत्तुं; सक्को भवं हन्तुं; सक्को भवं जेतुं; सक्को भवं जिनितुं; सक्को भवं जिनेतुं; सक्को भवं भरितुं; सक्को भवं दातुं; सक्को भवं गन्तुं; भब्बो भवं जिनितुं; इच्चेवमादि॥

14. The suffix *tuṁ* too is used after all roots in connection with the words *araha* (worthy), *sakka* (capable), *bhabba* (fit) etc. —अरहा भवं कत्तुं (you are worthy of doing it); so on.

वजादीहि पब्बज्जादयो निपच्चन्ते ॥१५॥

वज, इज, अज, सद, विद, सज, पद, हन, इसु, मद, सि, धा, चर, कर, रुज, पद, रिच, कित, कुच, मद, लभ, रद, तिर, अज, तिज, गम, वस, रुस, पुच्छ, मुह, वस, वाच, कथ, तुद, विस, पिस, मुद, मुस, सत, भु, नत, तथ, इच्चेवमादीहि धातूहि उपसग्गप्पच्चयादीहि च पब्बज्जादयो सद्दा निपच्चन्ते। पब्बज्जा; इज्जा; समज्जा; निसज्जा; विज्जा; विसज्जा; पज्जा; वज्झा; इच्छा; अतिच्छा; सज्झा; अभिजझा; सेय्या; सद्धा; चरिया; किरिया; रुच्छा; पज्झा; रिच्छा; चिकिच्छा; कुच्छा; मच्छा; लच्छा; रच्छा; तिरच्छा; अज्झा; तितिक्खा; सागच्छा; दीवच्छा; दोरुच्छा; पुच्छा; मुच्छा; वच्छा; वाच्छा; साकच्छा; तुच्छा; विच्छा; पिच्छिला; मच्ची; मच्च; सच्चं; उदच्चं; नच्चं; निच्चं; तच्चं; इच्चेवमादि॥

15. The words *pabbajjā* etc. are anomalously derived from the roots *vaja* etc. joined with prefixes and suffixes :—

प+वज+ण्य=पब्बज्जा। इज+ण्य=इज्जा।

सत+य=सच्चं। So on.

क्विलोपो च ॥१६॥

भू, धू, भा, गमु, खनु, यमु, मन, तनु, इच्चेवमादीहि धातूहि क्विलोपो च होति पुन निपच्चन्ते। विभू; सम्भू; अभिभू; सम्भू; उद्भू; विभा; निभा; पभा; आभा; भुजगो; उरगो; तुरङ्गो; सङ्खो; वियो; ख्रमो; परितो; इच्चेवमादि॥

16. The suffix *kvi* used after the roots *bhū*, *dhu*, *bhā*, *gamu*, *khanu*, *yamu*, *mana*, *tanu*, etc is elided, and words are anomalously formed with the suffix :—

वि+भू+क्वि=विभू। स+खन+क्वि=सङ्खो। So on.

सचजानं कगा नानुबन्धे ॥१७॥

सचजानं धातूनं अन्तानं चजानं कगादेसा होन्ति यथासङ्ख्यं णानुबन्धे पच्चये परे। ओको; पाको; सेको; सोको; विवेको; चागो; यागो; भोगो; रोगो; रागो; भङ्गो; सङ्गो॥

17. If a suffix having the indicatory letter

ṇa follows, *ca* or *ja* forming the final part of roots is respectively changed into *ka* or *ga* :—

उच + ण = ओको । पच + ण = पाको ।

सिच + ण = सेको । रुज + ण = रोगो । So on.

नुदादीहि युण्वूनं अनानानाकानका सकारितेहि च ॥१८॥

नुद, सूद, जन, सु, लू, हु, पु, भू, ञा, अस, सम, इच्चेव-मादीहि धातूहि, फन्द, चित, आण इच्चेवमादीहि सकारितेहि च युण्वूनं पच्चयानं अन, आनन, अक, आनकादेसा होन्ति यथासङ्ख्यं कत्तरि भावकरणेसु च। पनुदतीति = पनुदनो, एवं सूदनो ; जननो ; सवणो ; लवणो ; हवनो ; पवनो ; भवनो ; ञानो ; असनो ; समणो। भावे च – पनुज्जते = पनुदनं ; सुज्जते = सूदनं ; जायते = जननं ; सूयते = सवणं ; लूयते = लवणं ; हूयते = हवनं ; पूयते = पवनं ; भूयते = भवनं, ञायते = ञानं ; असते = असनं ; सम्मते = समणं ; सञ्ञानीयते सञ्ञाननं ; कूयते = काननं। सकारितेहि च — फन्दापयते = फन्दापनं ; चेतापयते = चेतापनं ; आणापयते = आणापनं। एवं करणे च नुदति अनेनाति नुदनं। एवं पनुदनं ; पसूदनं ; जननं ; सवणं ; लवणं ; हवनं ; पवनं ; भवनं ; ञाननं असनं ; समणं। पुन कत्तरि—नुदतीति नुदको ; सूदतीति सूदको ; जनेतीति जनको ; सुणोतीति सावको ; लुनातीति लावको ; जुहोतीति हावको ; पुनातीति पावको ; भवतीति

भावको ; जानातीति जानको ; असतीति आसको ; उपासतीति उपासको ; समतीति सामको। कारिते तु—आणापयतीति आणापको। एवं फन्दापको ; चेतापको ; सञ्जानको ; इच्चेवमादि ॥

18. In signifying the agent, condition or instrument, *ana* or *ānana* and *aka* or *ānaka* are respectively substituted for the suffixes *yu* and *ṇvu* used after the roots *nuda, sūda, jana, su, lū, hu, pu, bhū, ñā, asa, samu* etc , and also used after the roots *phanda, cita, āṇa* etc. in their causativ forms :—

Agent—सूद + यु = सूदनो। प + नुद + ण्वु = पनुदको। So on.

Condition — प + नुद + यु = पनुदनं। So on.

Instrument—नुद + यु = नुदनं। So on

Causative forms — फन्द + णापय + यु = फन्दापनं।

फन्द + णापय + ण्वु = फन्दापको। So on

इयतमकिएसानं अन्तस्सरो दीघं क्वचि दुसस्स गुणं दो रं सक्खी च ॥१९॥

इ, य, त, म, कि, एस इच्चेतेसं सब्बनामानं अन्तो सरो दीघं आपज्जते ; क्वचि दुस इच्चेतस्स धातुस्स उकारो गुणं आपज्जते, दो रं, धात्वन्तस्स अं स, क्ख, ई च आदेसा होन्ति यथासम्भवं, एते सद्दा सकेन सकेन नामेन अथानुपरोधेन व इसासनेन पुन

नियत्तन्ते । ईदिसो ; यादिसो ; तादिसो ; मादिसो ; कादिसो ; एदिसो ; सादिसो ; ईरिसो ; तारिसो ; मारिसो ; कीरिसो एरिसो ; सारिसो ; ईदिक्खो ; यादिक्खो ; तादिक्खो ; मादिक्खो ; कीदिक्खो ; एदिक्खो ; सादिक्खो ; ईदी ; यादी , तादी ; मादी ; कीदी ; एदी ; सादी । ..

चसद्दग्गहणेन तेसं एव सद्दानं इ, य इच्चेवमादीनं अन्तो च सरो कचि दीघत्तं आपज्जते । इदिक्खो ; सारिक्खो ; तारिक्खो ; मारिक्खो ; कीरिक्खो ; एरिक्खो ; सादिसो ; सारिसो ; सदिक्खो ; सरिक्खो ॥

19. The final vowel of the pronouns *i*, *ya*, *ta*, *ma*, *ki* and *esa* is lengthened ; in some instances *u* of the root *dusa* is gunated ; and *da* is changed into *ra*, and the final part of the root too is changed into *sa*, *kkha*, and *ī* ; these words (given in the *vutti*) are anomalously derived from their crude forms in consonance with the words of Buddha :—

इम + दुस + कि = ईदिसो ; ईरिसो ; ईदिक्खो ; ईदी ।

य + दुस + कि = यादिसो ; यादिक्खो ; यादी । So on.

By the force of the word *too* it is to be understood that the final vowel of the words *i*, *ya* etc. is in *some* instances lengthened :—सदिक्खो ; सरिक्खो । Here the vowel of *sa* has not been lengthened.

भ्यादीहि मतिपूजादीहि च क्तो ॥२०॥

भी, सुप, मिद, इच्चेवमादीहि धातूहि मत्यादितो च कद्धा-

दितो च पूजादितो च क्तप्पच्चयो होति। भीतो ; सुत्तो ; मित्तो ; सम्मतो ; सङ्कप्पितो ; सम्मादितो ; अवधारितो ; बुद्धो ; ञतो ; विदितो ; तक्कितो ; पूजितो ; अपचायितो ; मानितो ; अपचितो ; वन्दितो ; सक्कारितो ; ञातो ॥

20. The suffix *kta* is used after the roots *bhi*, *supa*, *mida*, etc. in the sense of knowing, understanding and revering too :—

भी + क्त = भीतो। सुप + क्त = सुत्तो।

पूज + क्त = पूजितो। So on

वेपुसीदववमुकुदाभूह्वादीहि थुत्तिमणिमा निब्बत्ते ॥२१॥

वेपु, सी, दव, वमु, कु, दा, भू, ह्व इच्चेवमादीहि धातूहि थु त्तिम णिमप्पच्चया होन्ति निब्बत्तत्थे। वेपनं, वेपो ; तेन निब्बत्तो = वेपथु ; सयनं, सयो ; तेन निब्बत्तो = सयथु ; दवनं, दवो ; तेन निब्बत्तो = दवथु ; वमनं, वमो ; तेन निब्बत्तो = वमथु ; कुति, करणं ; तेन निब्बत्तो = कुत्तिमं ; दाति, दानं ; तेन निब्बत्तं = दत्तिमं ; भूति, भवनं ; तेन निब्बत्तं = भोत्तिमं ; अवह्वति, अवह्वनं ; तेन निब्बत्तं = ओहाविमं ॥

21. In order to signify consequence (effect) the suffixes *thu*, *ttima* and *ṇima* are used after the roots *vepu*, *sī*, *dava*, *vamu*, *ku*, *dā*, *bhū*, *hū*, etc. :—

वेप + थु = वेपथु। सी + थु = सयथु।

दा + त्तिम = दत्तिमं। अव+हृ + णिम-ओहारिमं।
So on.

अक्कोसे नम्हानि ॥२२॥

अक्कोस इच्चेतस्मिं अत्थे नम्हि पटिसेधयुत्ते आनिप्पच्चयो होति सब्बधातूहि। अगमानि ते जम्मदेसं; अकरणि ते ते जम्मकम्मं।

नम्हीति किमत्थं? विपत्ति ते; विकत्ति ते।

अक्कोसेति किमत्थं? अगति ते॥

22 In order to signify censure the suffix *ani* is used after all roots preceded by the negative particle *na* :—

न + गम + आनि = अगमानि। So on

For what purpose is this, viz., *preceded by na* ?

वि + पद + ति - विपत्ति। So on.

For what purpose is this, viz., *in order to signify censure* ? अगति।

एकादितो सकिस्स क्खत्तुं ॥२३॥

एक, द्वि, ति, चतु, पञ्च, छ, सत्त, अट्ठ, नव, दसादितो गणनतो सकिस्स क्खत्तुं आदेसो होति। यथा—एकक्खत्तुं, द्विक्खत्तुं; तिक्खत्तुं; सत्तक्खत्तुं; अट्ठक्खत्तुं; नवक्खत्तुं; दसक्खत्तुं। एवमादयो अञ्ञेपि सहा योजेतब्बा॥

23. The word *sakiṁ* (meaning *one time*) used

after *eka*, *dvi*, *ti*, *catu*, *pañca*, *cha*, *satta*, *aṭṭha*, *nava*, *dasa* and other numerals is changed into *kkhattuṁ* :—

एक + सकिं = एकक्खत्तुं। So on.

सुनस्सुनस्सोणवानुवानुनखुणाना ॥२४॥

सुन इच्चेतस्स पाटिपदिकस्स उनस्स ओण, वान, उवान, उनख, उण, आ, आन आदेसा होन्ति। सोणो; स्वानो; सुवानो; सुनखो; सुणो; सा; सानो॥

24. *Una* of the crude word *suna* is changed into *oṇa*, *vāna*, *uvāna*, *unakha*, *uṇa*, *ā* and *āna* :—

सोणो; स्वानो; सुवानो; सुनखो; सुणो; सा; सानो।

तरुणस्स सुसु च ॥२५॥

तरुण इच्चेतस्स पाटिपदिकस्स सुसु आदेसो होति। सुसु कालकेसो॥

25. *Susu* is substituted for the crude word *taruṇa* :—सुसु।

युवस्सुवस्सुवुवानुनूना ॥२६॥

युव इच्चेतस्स पाटिपदिकस्स उवस्स उव, उवान उन, ऊन आदेसा होन्ति। युवा; युवानो; युनो; यूनो।

26. *Uva* of the crude word *yuva* is changed

into *uva*, *uvāna*, *una*, and *ūna* :—युवा, युवानो, युनो, यूनो।

कालें वत्तमानातीते ण्वादयो ॥२७॥

काले वत्तमानत्थे च अतीतत्थे च ण्वादयो पच्चया होन्ति। कारु, वायु, भूतं॥

27 The suffixes *ṇu*, *yu* and *ta* are used in the present and past tenses :—

कर + णु = कारु। वा + यु = वायु। भू + त = भूतं।

भविस्सति गमादीहि णी घिण् ॥२८॥

भविस्सति कालत्थे गम, भज, सु, ठा, इच्चेवमादीहि धातूहि णी, घिण् पच्चया होन्ति। गमितुं सीलं यस्स सो होति गामी भजितुं सीलं यस्स सो होति भाजी; पस्सितुं सीलं यस्स सो होति पस्सावी; पट्ठयितुं सीलं यस्स सो होति पट्ठायी॥

28. The suffixes *ṇī* and *ghiṇ* are used after the roots *gama*, *bhaja*, *su*, *ṭhā* etc. in the future tense :—

गम + णी = गामी। प + ठा + घिण् = पट्ठायी।

किरियायं ण्वुतवो ॥२९॥

किरियायं अत्थे ण्वु, तु इच्चेते पच्चया होन्ति भविस्सति

काले ; करिस्सं वजतीति, कारको वजति ; भुञ्जिस्सं वजतीति, भोत्ता वजति ॥

29. In the future tense the suffixes *ṇvu* and *tu* are used in signifying the sense of the verb :—

कर+ण्वु =कारको । भुज+तु=भोत्ता ।

भाववाचिम्हि चतुत्थी ॥३०॥

भाववाचिम्हि चतुत्थी विभत्ति होति भविस्सति काले । पचिस्सते पचनं, पाको ; पाकाय वजति ; भुञ्जिस्सते भोजनं, भोगो ; भोगाय वजति ; नट्टिस्सते नट्टनं, नच्चो ; नच्चाय वजति ॥

30. The ending of the fourth case is used in the future time in order to signify purpose :— पाकाय वजति । So on.

कम्मणि णो ॥३१॥

कम्मणि उपपदे णप्पच्चयो होति भविस्सति काले । नगरं करिस्सतीति नगरकारो वजति . सालिं लविस्सतीति सालिलावो वजति ; धञ्ञं वपिस्सतीति धञ्ञवापो वजति ; भोगं ददिस्सतीति भोगदायो वजति ; सिन्धुं पिविस्सतीति सिन्धुपायो वजति ॥

31. In the future tense the suffix *ṇa* is used after roots preceded by a noun in the objective case :—

नगर+कर+ण=नगरकारो । So on.

सेसे स्सन्तुमानाना ॥३२॥

सेस' इच्चेतस्मिं अत्थे स्सन्तु, मान, आन इच्चेते पच्चया होन्ति भविस्सति काले कम्मूपपदे। कम्मं करिस्सतीति=कम्मं करिस्सं, कम्मं करोन्तो ; कम्मं कुरुमानो, कम्मं करानो वजति ; भोजनं भुञ्जिस्सतीति = भोजनं भुञ्जिस्सं, भोजनं भुञ्जन्तो, भोजनं भुञ्जमानो, भोजनं भुञ्जानो वजति ; खादनं खादिस्सतीति=खादनं खादिस्सं. खादनं खादन्तो, खादनं खादमानो, खादनं खादानो वजति मग्गं चरिस्सतीति=मग्गं चरिस्सं, मग्गं चरन्तो, मग्गं चरमानो, मग्गं चरानो वजति ; भिक्खं भिक्खिस्सतीति=भिक्खं भिक्खिस्सं, भिक्खं भिक्खन्तो, भिक्खं भिक्खमानो, भिक्खं भिक्खानो वजति ॥

32. In the future tense the suffixes *ssa*, *antu*. *māna*, and *āna* are used after roots (preceded by a noun in the objective case) in order to signify completion of the action :—

कर + स्स = करिस्सं । कर + अन्तु = करोन्तो ।

कर + मान = कुरुमानो । कर + आन = करानो । So on.

छदादीहि तत्रण् ॥३३॥

छद, चिन, सु, नी, विद, पद, तनु, यति, अद, मद, युज, वत, मिद, मा, पु, कल, वर, वेपु, गुप, दा, इच्चेवमादीहि धातूहि त त्रण इच्चेते पच्चया होन्ति यथासम्भवं। छत्तं, छत्रं ; चित्तं, चित्रं ; सुत्तं, सोत्रं ; नेत्तं, नेत्रं , पवित्तं, पवित्रं ; पत्तं

पत्तं ; तन्तं, तन्त्वं ; यन्तं, यन्त्वं ; अत्तं, अत्वं ; मत्तं, मत्वं ; योत्तं, योत्वं ; वत्तं, वत्वं ; मित्तं, मित्वं ; मेत्ता, मात्वा ; पुत्तो, पुत्वो ; कलत्तं, कलत्वं ; वरत्तं, वरत्वं ; वेत्तं, वेत्वं ; गत्तं, गात्वं ; गुत्तं, गुत्वं ; गोत्तं, गोत्वं ; दत्तं, दात्वं ; इच्चेवमादि ॥

33. The suffixes *ta* and *traṇ* are as far as possible used after the roots *chada, cita, su, nī, vida, pada, tanu, yati, ada, mada, yuja, vatu, mida, mā, pu, kala, vara, vepu, gupa, dā,* etc. :—

छद्+त=छत्तं। छद्+त्व=छत्वं।

सु+त=सुत्तं। सु+त्व=सोत्वं। So on.

वदादीहि णित्तो गणे ॥३४॥

वद, चर, वर इच्चेवमादीहि धातूहि णित्तप्पच्चयो होति गणत्थे। वदित्तानं गणो=वादित्तं ; एवं चारित्तं ; वारित्तं ; इच्चेवमादि ॥

34. In order to signify multitude the suffix *ṇitta* is used after the roots *vada, cara, vara* etc.:—

वद+णित्त=वादित्तं। So on.

मिदादीहि त्तितियो ॥३५॥

मिद-पद-रज-तनु-धा इच्चेवमादीहि धातूहि त्ति ति इच्चेते पच्चया होन्ति। मेत्ती ; पत्ति ; रत्ती ; तन्ति ; धोति ; इच्चेवमादि ॥

35. The suffixes *tti* and *ti* are used after the roots *mida*, *pada*, *raja*, *tanu*, *dhā* etc. :—

मिद + त्ति = मेत्ती । पद + ति = पत्ति । So on.

उसुरञ्जदंसानं दंसस्स दड्ढो ढठा च ॥३६॥

उसु, रञ्ज, दंस, इच्चेतेसं धातूनं दंसस्स दड्ढादेसो होति ढठा पच्चया च होन्ति । उड्ढा ; रट्ठं ; दड्ढो ॥

36. The suffixes *ḍha* and *ṭha* are used after the roots *usu*, *rañja* and *daṁsa*, and *daḍḍha* is substituted for *daṁsa* :—

उसु + ढ = उड्ढा । रञ्ज + ठ = रट्ठं । So on.

सूवसानं ऊवसानं अतो थो च ॥३७॥

सू-वु-अस इच्चेतेसं धातूनं ऊ-उ-असानं अतादेसो होति थपच्चयो च । सतुथं ; वतुथं ; अतुथो ॥

37. The suffix *tha* is used after the roots *sū*, *vu* and *asa*, and *at* is substituted for *ū*, *u*, and *asa* of the roots :—

सू + थ = सतुथं । वु + थ = वतुथं । अस + थ = अतुथो ।

रञ्जुदादीहि धदिद्दकिरा क्वचि जद-लोपो च ॥३८॥

रञ्ज-उदि-इदि-चद-मदि-खुदि-छिदि-रुदि-दल-सुस-वच-वज इच्चेवमादीहि धातूहि ध-द-इद्द-क-इर इच्चेते पच्चया होन्ति क्वचि जदलोपो च पुन निपच्चन्ते। रन्धं ; समुद्दो ; इन्दो ; चन्दो ; मन्दो ; खुद्दो ; छिद्दो ; रुद्दो ; दलिद्दो ; सुक्कं ; वक्कं ; वजिरं ; इच्चेवमादि ॥

38. The suffixes *dha*, *da*, *idda*, *ka* and *ira* are used after the roots *rañja*, *udi*, *idi*, *cada*, *madi*, *khudi*, *chidi*, *rudi*, *dala*, *susa*, *vaca*, *vaja* etc., and in some instances *ja* and *da* of the roots are elided :—

रञ्ज+ध=रन्धं। सं+उदि+द=समुद्दो। So on.

पटितो हिस्स हेरण् हीरण् ॥३९॥

पटि इच्चेतस्मा हिस्स धातुस्स हेरण्-हीरण् आदेसा होन्ति। पाटिहीरं ; पाटिहेरं ॥

39. *Heraṇ* and *hīraṇ* are substituted for the root *hi* preceded by *paṭi* :—

पटि+हि+ण=पाटिहेरं, पाटिहीरं।

कण्ड्यादीहि को ॥४०॥

कण्डि-घटि-वटि-करण्डि-मण्डि-सण्डि-कुठि-भण्डि-पण्डि-दण्डि रण्डि-तण्डि-सिण्डि-चण्डि-गण्डि-अण्डि-लण्डि-मेण्डि–एरण्डि–कडि इच्चेवमादीहि धातूहि कप्पच्चयो होति सह पच्चयेन च पुन निपच्चन्ते यथासम्भवं। कण्डो ; घण्टो : वण्टो ; करण्डो ; मण्डो ; सण्डो ; कुट्ठो ; भण्डं ; भण्डको ; पण्डो ; रण्डो ; दण्डो ; वितण्डो , इसितण्डो ; चण्डो ; गण्डो ; अण्डो : लण्डो ; मेण्डो ; एरण्डो ; कण्डो ; इच्चेवमादयो अञ्ञेपि सद्दा भवन्ति ॥

40. The suffix *ka* is used after the roots *kaṇḍi* etc. ; and the words *kaṇḍa* etc. are anomalously formed from those roots :—

कण्डि+क=कण्डो। वटि+क=वण्टो। So on.

खादामगमानं खन्धन्धगन्धा ॥४१॥

खाद-अम-गम इच्चेतेसं धातूनं खन्ध-अन्ध-गन्धादेसा होन्ति कप्पच्चयो च। खन्धो ; अन्धो ; गन्धो। एवं खन्धको अन्धको ; गन्धको ॥

41. The suffiix *ka* is used after the root *khāda*, *ama*, and *gama*, and *khandha*, *andha* and *gandha* are respectively substituted for the roots. :—

खाद+क=खन्धो। अम+क=अन्धो। So on.

पटादीह्यलं ॥४२॥

पट-कल-कुस-कद-भगन्द-मेख-वक्क-तक्क-पल्ल-सद्द-मुल-बिल-विद-चण्ड-पञ्च-वा-वस-पच-मच-मुस-गोत्थु-पुथु बहु-मगि-बहु-कबि-सबि-अग्ग इच्चेवमादीहि धातूहि पाटिपदिकेहि च उत्तरपदेसु अलं पच्चयो होति, पच्छा पुन निपच्चन्ते । पटे अलं इति = पटलं । एवं कललं ; कुसलं ; कदलं ; भगन्दलं ; मेखलं ; वक्कलं ; तक्कलं ; पल्ललं ; सद्दलं ; मुलालं ; बिलालं ; विदालं ; चण्डालो ; पञ्चालो ; वालं ; वसलो ; पचलो ; मचलो ; मुसलो ; गोत्थुलो ; पुथुलो ; बहुलो ; मङ्गलं ; बहलं ; कम्बलं ; सम्बलं ; अग्गलं ; इच्चेवमादयो अञ्ञेपि सद्दा भवन्ति ॥

42. The suffix *alaṁ* is used after the roots or crude words *paṭa*, *kala*, *kusa*, *kada*, *bhaganda*, *mekha*, *vakka*, *takka*, *palla*, *sadda*, *mula*, *biḷa*, *vida*, *caṇḍi*, *pañca*, *vā*, *vasa*, *paca*, *maca*, *musa*, *gotthu*, *puthu*, *bahu*, *magi*, *bahu*, *kabi*, *sabi*, *agga* etc., and the words *paṭala* etc, are thus anomalously formed :—

पट + अल = पटलं । कल + अल = कललं । So on.

पुथुस्स पुथपथामो वा ॥४३॥

पुथु इच्चेतस्स पाटिपदिकस्स पुथपथादेसा होन्ति क्वचि अमपच्चयो होति । पुथवी ; पथवी ; पुथुज्जनो ; पठवी वा ॥

43. The crude word *puthu* is changed into

putha and *patha*, and in some instances the suffix *ama* is used. :—पुथमो ; पथमो ; etc.

सासादीहि तुदवो ॥४४॥

सास-दद-अद-मद इच्चेवमादीहि धातूहि तु-दु इच्चेते पच्चया होन्ति। सत्थु ; दद्दु ; अद्दु ; मद्दु ॥

44. The suffixes *tu* and *du* are used after the roots *sāsa, dada, mada* etc. :—

सास+तु=सत्थु। दद+दु=दद्दु। So on.

च्यादीहि ईवरो ॥४५॥

ची-पा-धा इच्चेवमादीहि धातूहि ईवरप्पच्चयो होति। चीवरं ; पीवरं ; धीवरं ॥

45. The suffix *īvara* is used after the roots *ci, pā, dhā*, etc. :—

ची+ईवर=चीवरं। पा+ईवर=पीवरं।

धा+ईवर=धीवरं। So on.

मुनादीहि चि ॥४६॥

मुन-यत-अग्ग-पद-कव-सुच-रुच-महाल-भद्दाल-मण इच्चेवमादीहि धातूहि पाटिपदिकेहि च इप्पच्चयो होति। मुनि ; यति ; अग्गि ; पति ; कवि ; सुचि , रुचि ; महालि ; भद्दालि ; मणि ॥

46. The suffix *i* is used after the roots or crude words *muna*, *yata*, *agga*, *pada*, *kava*, *suca*, *ruca*, *mahāla*, *bhaddāla*, *maṇa*, etc. :—

मुन + इ = मुनि । यत + इ = यति । So on.

विदादीहूरो ॥४७॥

विद, वल, मस, सिन्द, दु, कु, कपु, मय, उन्द, खज्ज, कुर, इच्चेवमादीहि धातूहि पाटिपदिकेहि च ऊरप्पच्चयो होति त्रिदू{?}ठाने जातो = वेदूरो ; वल्लूरो ; मसूरो ; सिन्दूरो ; दूरो ; कूरो, कप्पूरो ; मयूरो ; उन्दूरो ; खज्जूरो ; कुरूरो ॥

47. The suffix *ura* is used after the roots or crude words *vida*, *vala*, *masa*, *sinda*, *du*, *ku*, *kapu*, *maya*, *unda*, *khajja*, *kura* etc. .—

विद + ऊर = वेदूरो । वल + ऊर = वल्लूरो । So on.

हनादीहि णुनुतवो ॥४८॥

हन-जन भा-रि-खनु अम वि धे-धा-सि-कि-हि इच्चेवमादीहि धातूहि णु नु-तु इच्चेते पच्चया होन्ति । हणु ; जाणु, भाणु ; रेणु, खाणु, अणु ; वेणु ; धेणु ; धातु ; सेतु ; केतु ; हेतु ॥

48 The suffix *ṇu*, *nu* and *tu* are used after the roots *hana*, *jana*, *bhā*, *ri*, *khanu*, *ama*, *vi*, *dhe*, *dhā*, *si*, *ki*, *hi* etc. :—

हन + णु = हणु । जन + णु = जाणु ।

भा + णु = भाणु । So on.

कुटादीहि ठो ॥४६॥

कुट-कुस-कट-इच्चेवमादीहि धातूहि पाटिपदिकेहि च ठप्पच्चयो होति। कुट्ठो; कोट्ठं; कट्ठं॥

49. The suffix *tha* is used after the roots or the crude words *kuṭa*, *kusa*, *kaṭa*, etc. :—

कुट+ठ=कुट्ठो। So on.

मनुपूरसुणादीहि उस्सणुसिसा ॥५०॥

मनु-पूर सुण कु-सु-इल-अल महि इच्चेवमादीहि धातूहि पाटिपदिकेहि च उस्स-णुस-इस इच्चेते पच्चया होन्ति। यथा— मनुस्सो; मानुसो; पुरिसो; घोसो; सुणिसा; करिसं, सिरीसो; इलिसो; अलिसो; महिसो; सोसं; कीसं। इच्चेवमादयो सद्दा सेसा बहुधा भवन्ति॥

इति किब्बिधानकप्पो छट्ठो कण्डो॥

50. The suffixes *ussa*, *ṇusa* and *isa* are used after the roots or crude words *manu*, *pūra*, *suṇa*, *ku*, *ila*, *ala*, *mahi*, etc. :—

मनु+उस्स=मनुस्सो। मनु+णुस=मानुसो। So on

These and other words are anomalously formed.

The chapter on *uṇādi* is finished.

यानि सिप्पानि लोकस्मिं अणुंथूलानि विज्जरे
तानि सब्बानि सिप्पानि सयंसिज्झा भवन्तु मे ॥

सन्धिकप्पो निट्ठितो ॥

Whatever arts—little or great—there are in the world, may these all be self-accomplished to me.

The *Sandhi-kappa* grammar is finished.

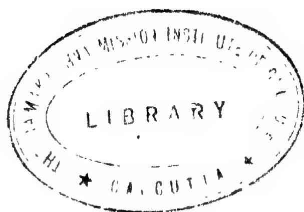
सम्पादक परिचयः ।

पवित्रे सरयूतीरे न्यवसन् संशितव्रताः ।
स्वकर्म्मनिरता विप्रा वेदवेदाङ्गपारगाः ॥
तेषां ये ग्रहयज्ञार्थं शशाङ्काख्येन भूभुजा ।
आहूताः सरयूतीरादागता गौड़मण्डलम् ॥
ग्रहदानान्यथादाय संपूज्य ग्रहदेवताः ।
गौड़देशेऽत्र ते विप्रा ग्रहविप्रा उदाहृताः ॥
तेषां समागतानाञ्च मौद्गल्यवंशसम्भवः ।
आसीद् यः कृतिनां श्रेष्ठः सुधर्म्मानामको द्विजः ॥
तस्य वंशात् समुत्पन्नः पूतात्मा कमलाकरः ।
सर्व्वशास्त्रेषु कुशलो ज्योतिःशास्त्रे महाकृती ।
तस्माद् दशमवंश्यश्च बभूव सुधियां वरः ।
वङ्गभूमौ सुविख्यातो नाम्ना पीताम्बरो द्विजः ॥
चत्वारस्तनयास्तस्य वयं जाता मनीषिणः ।
आरभ्य शैशवात् सर्व्वे शास्त्रेषु विहितश्रमाः ॥
जाह्नव्याः पश्चिमे तीरे नवद्वीपेति विश्रुते ।
स्थाने कृतनिवासाश्च सुधीभिः समलङ्कृते ॥
अहन्तु तृतीयस्तेषां भ्रातॄणां सुधियामिह ।
सतीशचन्द्र आचार्य्यो विद्याभूषणसंज्ञकः ॥
सम्पादयामि शोध्येदं कात्यायनकृतं परम् ।
पालिव्याकरणं यत्नात् छात्राणां हितकाम्यया ॥

मयैव विहिता चास्य व्याख्या राजगिराप्यसौ ।
संशोधयन्तु सुधियो यद्यस्यां स्खलनं कृतम् ॥
नेत्रपञ्चाष्टविधुमे चाब्देऽस्मिन् शकभूपतेः ।
नगर्यां कलिकातायां ग्रन्थोऽयं मुद्रितस्त्विह ॥
बौद्धधर्म्मं प्रचारार्थं मादाय व्रतमुत्तमम् ।
अनागारित्वमासाद्य योऽसौ चंक्रम्यते भुवि ॥
तेनात्र धर्म्मपालेन सिंहलद्वीपजन्मना ।
व्यधायि वित्तसाहाय्यं ग्रन्थस्यास्य प्रकाशने ॥
कृतज्ञचेतसा तस्माद् धर्म्मपालस्य धीमतः ।
क्रियन्ते साधुवादाश्च मया तस्यैव भूरिशः ॥

इति शुभमस्तु ।

*

LIBRARY
CALCUTTA

